Padohma dewejs

semmes kohpejeem.

Padohma dewejs

semmes kohpejeem,

jeb

selta graudi

sirdsmihļeem arrajeem

fakrahti

par prahta zillaschanu un laiziggs labklahschanas wairoschanu.

Sarakstihts

no

E. O. Leppewitsch,
Kurſemmes ſemmes kohpſchanas beedribas pateeſiga lohzekļa.

Leepajâ, 1852.

Schi grahmata irr dabbujama pee grahmatu pahrdeweja
H. Dohnberg.

VALSTS BIBLIOTĒKA
Inv. 433.849.

1953

Brihw drikkeht,

ar to sinnu, ka no schihs grahmatas, kad ta buhs isdrikketa, tik gabbalu us Rihges pahrluhkojamu grahmatu komiteti buhs atstelleht, zik pehz likkumeem waijaga.

Rihgâ, 21mâ Nowember mehn. deenâ 1851mâ gaddâ.

(L. S.)

Dr. C. E. Napiersky,
drikkejamu grahmatu pahrluhkotajs.

Gedruckt bei J. F. Steffenhagen und Sohn in Mitau. 1852.

VALSTS BIBLIOTĒKA

Der hochverehrlichen

Kurländischen ökonomischen Gesellschaft

zu Mitau,

insbesondere aber

dem

engeren Ausschusse

derselben,

so wie

allen Beförderern und Beschützern

der

Landwirthschaft, des Gewerbfleißes und der fortschreitenden Cultur,

ehrfurchtsvoll gewidmet

von

dem Verfasser.

Der [illegible]

Neuländische ökonomische Gesellschaft

in Livland,

[illegible]

den

ersten Neuländischen

[illegible]

in die

allen Beförderern und Beschützern

der

Landwirthschaft, des Gewerbfleißes und der gemeinnützigen Künste,

ehrfurchtsvoll gewidmet

von

Dem Verfasser.

Preekſchwahrds.

Par eewehroſchanu:

Wahrdu, ko prahtigam teiz, winſch tuhdaſ par mahzibu peenemm;
Pat taws ſmeeklis un johks pateeſibu tam rahd'.
Laſſi tam mulkim tu preekſch daudſ tuhkſtoſchus gudribas ſtahſtus;
Winna negudra aufs wiſſus par neekeem tohs turr.

E. Dünsberg.

Latweetis buhdams, ſawas tautas un ſawa ammata brahlus, mihlus arrajus jeb ſemmes kohpejus, uſtizzigi mihledams, par winnu labklahſchanu un prahta iſſkaidroſchanu no ſirds dibbena ruhpedamees, eedrohſchinajohs ſcho grahmatu paſaulê ſuhtiht, lai winna eetu un buhtu brahleem par draugu un padohma dewejû; lai peeglauſtohs Paleijas Jahnim un ſabeedrotohs ar ſcho gudru un no Latweeſcheem mihlejamu, pirmu zelta rahditaju uſ laizigu labklahſchanu, un — abbas grahmatas — lai darritu daudſ labbuma un paſchkirtu laimas tekkas. Bet prohtu gan, ka mans rakſts daudſ weetâs warretu miſſetees un ka pa daudſ buhtu, ja wehletohs Paleijas Jahnim un zitteem par beedru un paligu uſmeſtees; jo puiſis, kas nule tik ſahzis ar ammata gruhtibahm eepaſihtees, ne warr tahdu darbu zitteem preekſchâ zelt kà augſti mahziti meiſteri, tomehr arri ſinnu, ka diwi woi trihs wairak eeſpehj ne kà weens, un ka zittu łauſchu wainas drihſ eeraugam, bet pee ſawahm paſchahm akli eſſam.

Jums weenigi tik, arraji un draugi mihli! nodohdu scho grahmatu, schohs mannu sweedru pirmohs auglus; ne nizzinajeet scho karstas mihlestibas dahwanu un ne pohsteet zaur to wissu mannu zerribu, bet walkajeet winnu sewim par swehtibu! — Paschi buhseet daudskahrt peenahkuschi, ka schôs rentes laikôs semmes kohpejam wissâs dallâs wajaga buht jo ismannigam un gudram, ne kà klausibas laikôs. Lasseet tapehz schohs rakstus, dsihwojeet pehz winnu mahzibahm un eedohdeet winnus it ihpaschi arri saweem dehleem rohkâ, lai schee garrôs seemas wakkarôs mahzibas smeldamees atsihschanâ un gudribâ pee-aug, un tà sawu wallas laiku gohdigi un tikkuschi pawaddidami, ne dohdahs us apkahrt wasaschanohs, nekahrtigu tehrseschanu un zittahm blehnahm; rassi krittihs weenâ ohtrâ sirdî kahds graudinsch, kas auglus nessihs.

Wissu zittu, kas buhtu bijis preekschwahrdâ isskaidrams, useesseet paschâ grahmatâ. Ar Deewu tad, grahmatina mihla! eij sawu zellu un pasluddini manneem tautas brahleem, ka — ja buhsi arrajeem pehz prahta isdewusees — tewim ohtra dalla drihs steigsees pakkal, kas isdohs mahzibu par saknu dahrseem, lohpu un putnu kohpschanu un par daudz zittahm leetahm, kas semmes kohpejeem wajadsigas sinnaht. — Us to lai Deews nahk paligâ!

Grahmatas rakstitajs.

Rahditajs pehz nodallahm.

Pirma nodalla.

Lapp. p.

Saimneeks un faimneeze, tà kà arri daudſ mahzibas par laizigu labklahſchanu . . . . . 1—63

Ohtra nodalla.

Darbi, kas kreetnahm faimneezehm japroht . . . . . 63—85

Trefcha nodalla.

No zilweku un ſirgu ſpehkeem un daſchadeem lauka darbeem, ko zilweki un ſirgi weenà deenà ſpehj darriht . . . . 85—88

Zettorta nodalla.

Kahdi wahrdi no dabbas mahzibas . . . . . 88—118

Peekta nodalla.

Gaiſs, ſemme un ſemmes augli . . . . . 118—147

Seſta nodalla.

No daſchadeem ſuhdeem . . . . . 147—163

Septita nodalla.

Semmes darba eerohtſchi, ſemmes iſſtrahdaſchana, grahwmallas u. t. j. pr. . . . . 163—175

Aſtota nodalla.

Kalab un kà lauki eegrohſami eekſch wairak ne kà trihs dallahm . . . . . 175—187

Dewita nodalla.

Lapp. p.
Lauka augļu eenaidneeki . . . . . 187—198

Defmita nodalla.

Pamahzifchana par katru lauka augli . . . . . 198—253

Weenpazmita nodalla.

Dahrfa kohku kohpfchana . . . . . 253—288

Diwpazmita nodalla.

Padohmi rentineekeem un ſinna par israhdifchanahm tahdu leetu, kas no ſemmes kohpejeem taiſitas, kohptas woi audſetas . . . . . 288—297

Pirma nodalla.

1. Saimneeks un saimneeze.

Gudrajs Sihraks sakka: „Tikkuse seewa eepreeze sawu wihru, un darra, ka tas sawu pilnu muhschu ar meeru pawadda. Gohdiga seewa irr krahschna dalka, un tohp teem peedallita, kas to Kungu bihstahs. Kaut tas bijis baggats jeb nabbags, tad winnam preeziga sirds un allaschin waigs preezigs." Salamans sakka tà: „Kas tikkuschu seewu atrohd, tam ta maksa daudz wairak ne kà dahrgas pehrles. Winnas wihra sirds pakaujahs us winnu, un tam ne truhkst nekahds labbums." Sihr. gudr. gr. 26, 2—4. Sal. sakk. wahrdi 31, 10. 11.

Kas warr sazziht, ka ta laima, — kas saderrigu laulatu kauschu starpâ mahjo, kam Deews paklausigus, mihligus un labbus behrninus schkinkojis, — naw ta wissu skaidra, skaista un pastahwiga; schi laima eepreezina muhs un paweeglina muhsu gruhtu zellu schè wirs semmes tiklab teem, kas pillis leelâ pilnibâ leppojahs, kà teem, kas buhdinâs ar nabbadsibu kaujahs; schi laima pahrlabbo zilweku un skubbina winnu pee Deewa atsihschanas, winna mahza mums tahs skaidrakas sirds-juschanas pasiht un gohdaht, tahs jaukakas zerribas mattiht un zeeniht, tohs wisslabbakus tikkumus mihleht un isdarriht; — sirds fasilst un speeschahs Deewam patikkamus darbus strahdaht.

Schi laima puschko Keisaru un Kehninu gohda krehslus un atweeglina winnu nastas un gahdaschanas; winna eelihgsmo arri rohkpelni un darra saldu un gahrdu winna gruhtu darbu un sausu maises kummosinu; winna smaida arrajam, kad pehz leetutainas, wehtrainas deenas peegurris un nomirzis mahjâs nahk, un seewina ar behrnineem schehlodami winnu sawâs rohkâs slehds, mihligi sasilda un atspirdsina.

Wihrs, feewin' un behrnini mihli! Jeb, kas ween tu essi un schihs laimas glihtumu pareisi atsihsti, ko pateesi ne ar wissas pasaules seltu un sudrabu ne warr atswehrt, ruhpejeetees jel it no wissa spehka, ka winna jo deenas jo zeetaki saweeno juhsu sirdis, un schè it kà stipra ohsola sakne eekerrahs eekschâ, ispleschahs un tà stiprinajahs, ka nekahda wehtra winnu ne spehj schaubiht un sadraggaht. Nahz no debbess, mihlestiba, Mahjo muhsu sirsninâ, Sabeedro muhs weenprahtibâ, Kamehr beidsahs dsihwiba; Paleez, dahrga debbess-leeta, Paleez katrâ mahjasweetâ. — Un juhs, sirdsmihlee, kam daudsminneta laima pawissam swescha, kam naw winna wehl kruhtis zehluse un sirdi eelihgsmojuse, nemmeet, luhdsami, pehznahkamus wahrdus wehrâ un speescheetees winneem pakkat dsihtees un pehz winneem sawâ dsihwè isturetees. Sinneet, ka zits neweens tè ne runna, kà juhsu draugs. Schkinkojeet it ihpaschi teem Bihbeles wahrdeem, ko lassoht atrohdeet, jautru apzerreschanu. Winni irr ta dwehsele, ta dsihwa dwehsele wisseem tikkumeem.

Saimneekam buhs turreht gaischu, apdohmigu, drohschu prahtu. Wihram klahjahs wihra tikkumi: stiprums, prahts un drohscha sirds. Winsch irr mahju preekschneeks, walditajs un spaida laikâ mahju sargs; un ja winsch laikam arri daschahm behdahm un nelaimahm pretti eet, tad winnam tahs ar ne-ismissuschu prahtu un pazeetigu sirdi japanes. Bet lai wihra drohscha sirds irr apdohmiga un gudra; lai ne eekriht ahtrâs dusmâs un pahrgalwibâ, kas plohsahs un trakko un saweju saldas preeka pukkites isnihzina un pa kahjahm minn. Lai winsch irr saweem peederrigeem mihligs, sirdigs gahdatajs un aplaimotajs.

Saimneezei buhs dallitees ar wihru gahdaschanâs un darbôs. Daudsreis arri gaddahs, ka wihru slimmiba peemekle, ka nahwes engelis to no schejenes aisfauz, tad paleek seewa weena patte mahju preekschneeze un waldineeze. Kad wihram us lauku wajaga buht, tad seewa, ar lihdsibu sakkoht, mahju dwehsele; winnai jagahda, ka wissu buhschanu pareisi apkohpj. Lai winna irr ta, pee kam wihrs ustizzamu padohmu meklè un atrohd, kas winnu behdâs eepreezina, kas arri preekôs un sirdehstôs dallahs.

Abbi, tiklab saimneeks kà saimneeze, un ihsi sakkoht, wissi zilweki lai eeleek sinnâ, ka bes deewabihjaschanas un ihstas kristigas dsihwoschanas wissi muhsu darbi un puhlini wirs semmes welti irr.

Lai arri wiſſas zilweku darriſchanas, leetas un buhſchanas wirſ ſemmes leelas, augſtas, teizamas un ſwarrapilnas buhtu; lai arri wiſſas ſchihs leetas zilweka ſirdi eewaldſinatu un eekahrdinatu, — un winſch buhtu klauſitajs woi pawehletajs, dehls, meita woi tehws un mahte, drohſchais jauneklis, kam wiſſa paſaule preeku un zerribas pilna leekahs, woi ſirmgalwis, ko zeenâ un gohdâ turr: tomehr neweena dſihwes kahrta, neweena leeta tik leela un ſwarriga, kà ſchi: Deewu mihleht, bihtees un gohdaht.

Raddi un wezzakee mirſt, bet Deews muhſcham dſihwo. Draugi un draudſenes atrauj mums ſawu draudſibu, aismirſt tahs ſwehtakas ſohliſchanahs un apnemſchanahs, iswehlejahs ſewim zittas ſirdis — bet muhſcham ustizzigs muhſu ſirdim paleek Deews! — Jaunibas deenu ſkaiſtums, ſpohſchums un patikſchana ar laiku ſuhd; zilweki muhs jo retti uſluhko, — bet Deews irr un paleek tas pats! Karſch, uhdens, ugguns pohſta un aprij muhſu mantu un krahjumu; gahjeji fahk pretti turretees; mehs eſſam atſtahti, wiſſa muhſu pirmaja labklahſchana nihktin nihkſt; — bet Deews irr un paleek neſchaubigs un weenads! Rè, tà rahdahs Deews zilwekeem!

Bet kà pawiſſam zittada irr zilweku uſtizziba us Deewu! Gandrihſ katram zilwekam no ta neapſinnama pulka, kas wirſ ſemmes dſihwo, irr ſawadas dohmas, ſawadas zerribas un wehleſchanahs no Deewa. Un pehz ſchihm ſawadahm dohmahm, zerribahm un wehleſchanahm riktejahs arri tahdu zilweku deewabihjaſchana un darbi. Es ſinnu zilwekus, kas tik maſ par Deewu behda, ka daudſ leetâs, ja ne arri jo warreni, tomehr gudraki par Deewu ſchkeetahs un Deewu winna darbu deht nizzina, lamma woi iſſmeij. Schee neſaprafchi irr tiklab noſchehlojami, kà daſchi arraju laudis, kas ar Deewa darbeem weenumehr naw ar meeru, kurn un nurd, kad Deews winnu grehzigas luhgſchanas un aplamas eegribbeſchanahs ne paklauſa. Wehl tahdi zilweki ſtarp arrajeem atrohdami, kas tik neprahtigi, beſdeewigi un apſtulbuſchi, Deewu par paligu us tumſibas darbeem, us ſahdſibu, krahpſchanu un zittahm ſchihm lihdſigahm beſdeewibahm peeſauz.

Woi naw kauns to dſirdoht? — Zik wahja irr tahdu zilweku tizziba, zik noſchehlojama winnu mulkiba! Kad plehſigeem

ſwehreem tukſneſi tik jauſma no Deewa buhtu: tad ir winni Deewu tà luhgtu, kà juhs, ak besdeewigi zilweki! Stiprums, laupijums, uswarreſchana buhtu winnu luhgſchanas!

Tè nu juhs dſirdeet, kà daſchada Deewa atſihſchana pee zilwekeem irr. Tapehz ſchis Deewu luhgdams dohma: winſch eſſohts kà neſaprattigs, bet us blehnahm tſchakls behrns tahda tehwa, kas arweenu labpraht peedohd; zits atkal drebb un trihz kà wehrgs preekſch ſchehliga un taiſna Deewa. Zits brehz un kauz bes mitteſchanas un bes wiſſas zerribas us Jeſus apſchehloſchanu ar noſkummuſchu prahtu un dohma, ka wiſſi labbi darbi welti, ka Deews ſchohs ne likſchoht wehrâ; zits atkal wiſſus ſawus darbus pehz Deewa likkumeem ween gribb isdarriht, dohmadams, ka zilwekam wiſſu paſcham wajaga nopelniht un ka winnam no Deewa ſchehlaſtibas nekas naw jazerre; wehl zits maſ ko behdadams dohma, ka Deews katra zilweka darbus, dohmas un wahrdus wehrâ ne leekoht; bet ka tee no muhſchibas iſredſeti tikkai ſwehti tapſchoht, un tee, kas us paſuſchanu noſchkirti, arri pehz Deewa likkumeem dſihwodami, tatſchu debbeſs walſtibu ne eemantoſchoht.

Wiſſas patlabban isteiktas eezerreſchanahs un dohmas no Deewa irr maldigas un naw us to zeltu, kas pee Deewa wedd un kas mums jaſtaiga. Scho zeltu neweens mirſtams zilweks ne ſpehj eerahdiht, kà tik ween Deewa wahrds, ko ſwehtâ Bihbelê atrohdam. To mums tik Jeſus un winna mahzekli rahda.

Winni muhs mahza Deewu peeluhgt garrâ un **pateeſibâ**. **Tizzeet eekſch Deewa**! Jeſus ſakka. Mark. 11, 22. — **Winſch** pawehl mums Deewu peeſaukt kà mihlibas pilnu, ſchehligu debbeſs Tehwu. Matt. 6, 8. 9. — **Winſch** ſohla mums no Deewa, katra darba atmakſataja, grehku peedohſchanu, kad arri mehs teem peedohdam, kas prett mums ko noſeegufchees. Mark. 11, 25. — **Winſch** ſazzija: **Tew buhs to Kungu, tawu Deewu, mihleht, no wiſſas tawas ſirds, no wiſſas tawas dwehſeles, no wiſſa tawa prahta un no wiſſa tawa ſpehka.** Schis irr Deewa augſtakajs bauſlis! Un tas ohtrs ſchim lihdſ irr: **Tew buhs tawu tuwaku mihleht kà few paſchu.** Mark. 12, 30. 31. Un kas to ſpehj, to tizz, to darra — tas tik, kà Jeſus Kriſtus ſakka, ne irr tahlu no tahs Deewa walſtibas. Mark. 12, 34.

Tà mahzija Jesus, muhsu pestitajs! — Wissas zittas Deewa wahrdu istulkoschanas, kas no scheem Deewa wahrdeem nogreeschahs un naw us winneem dibbinatas, irr zilweku likkumi, maldischanas, tukschi wahrdi un alloschana.

Tahdâ mihlestibas prahtâ mahzija ta Kunga apustuli, un wisswairak Jahnis, Jesus wissmihlakajs. Deews irr ta mihlestiba! winsch sakka (1 Jahn. 4, 16—18), un kas eekssch mihlestibas paleek, tas paleek eekssch Deewa un Deews eekssch winna! Eekssch ta irr ta mihlestiba pee mums pilniga, ka mums drohschiba essoti tai deenâ tahs sohdibas, jo ittin kà winsch, tà essam mehs arridsan schinnî pasaulê. Bihjaschana ne irr eekssch tahs mihlestibas; bet ta pilniga mihlestiba ismett to bihjaschanu ahrâ; jo tai bihjaschanai irr mohziba, un kas bihstahs, tas ne tohp pilnigs eekssch tahs mihlestibas. Lai tad mehs winnu mihlejam, jo winsch muhs irr pirmak mihlejis!

Swehti Deewa raksti pawehl Deewu bihtees, bet ta naw tahda bihjaschana, kà winnu starp zilwekeem ikdeenas redsam. Ta deewabihjaschana, no ka Bihbele runna, un kas zilwekeem wajaga, naw ismiffusscha kalpa bihjaschana. Winna tik irr mihlestibas un pasemmibas pilna Deewa preekschâ. Jo zeek no Deewa garra tohp wadditi, tee irr Deewa behrni. Jo juhs ne essect dabbujuschi to garru tahs kalposchanas, ka jums atkal jabihstahs, bet juhs essect dabbujuschi to garru tahs behrnibas, zaur ko mehs sauzam, Abba, Tehtit! Reem. 8, 14. 15.

Pateesi, teem zilwekeem, kas no Deewa zittadas dohmas turr, kas winnu par nesaderrigu atreebeju, par breesmigu waldineeku, par neschehligu kungu eerauga un tà kà schahdus nihzigus zilwekus bihstahs, — teem naw tas gars tahs behrnibas. Winni ne peepilda Jesus augstako bausli, Deewu pahr wissahm leetahm mihleht.

Tà nu irr Deewu bihtees un gohdaht eekssch ta garra tahs behrnibas, wissas gudribas eesahkums. Bes deewabihjaschanas naw nekahds tikkums; bes tikkuma nekahds dwehseles meers, nekahdi sirds preeki. Ak, zik mas deewabihjaschanas starp zilwekeem rohdahs! Winni zits zittu saimo, apsmeij, apmehda un nizzina; winni peewilk, peekrahpj un eenihd zits zittu; winni atreebjahs un lischke zits zittam. Tur naw deewabihjaschana,

kur zilweki zits zittu eenihd un niknaki kà siwis uhdenî ehdahs. Schis bauslis irr mums, ka, kas Deewu mihl, tam arri buhs sawu brahli (tuwaku) mihleht; un ja kas sakka: es mihleju Deewu un eenihd sawu brahli, tas irr weens melkulis. Jo kas sawu brahli ne mihl, ko tas redsi, kà warr tas Deewu mihleht, ko tas ne irr redsejis? 1 Jahn. 4, 20. 21. Jo tas (bauslis): Tew ne buhs laulibu pahrlausiht: Tew ne buhs nokaut: Tew ne buhs sagt: Tew ne buhs nepateesu leezibu doht: Tew ne buhs eekahrotees: Un ja wehl zits bauslis irr, tas tohp schinnî wahrdâ sanemts, (prohti) eekschi ta: Tew buhs sawu tuwaku mihleht kà sew paschu. Reem. 13, 9.

Deewabihjaschana irr wissas gudribas eesahkums un pamats. Deewabihjaschana irr tas schkihstakajs awots, no ka wissi tikkumi zeekahs. Es waizaju, woi warr tas, kas Deewu mihl un preekschi winna kà behrns pret tehwu pasemmojahs, tas, kas ar winnu un eekschi winna darbojahs: woi warr tahds grehkoht? Pateesi, tahdam nekahdus tihschus un rupjus grehkus ne peerahdisim. Deewabihjaschana irr tahs stiprakas brunas pret wissahm kahrdinaschanahm un muhsu nenoseedsibas sargs, kas mums lihds karroht un pehdigi muhsu kahrdinaschanas uswarreht. Tà arri Jahsepa tikkums wirsrohku paturreja. Winsch sazzija: „Kà tad man buhs tahdu leelu launu padarriht, un pret Deewu apgrehkotees“? 1 Mohs. 39, 9. Kad gohda eekahroschanahs woi lepniba, baggatiba woi truhkums juhs kahrdina un juhsu sinnama sirds sajuht to nepareisi essam; kad juhsu sirds tam pretti turredamees jau taisahs pagurt, un nu jau kahrdinatajs juhs gandrihs us sawu pussi dabbujis, — tad daudsreis schihs dohmas juhs wehl no kahrdinataja pohsta naggeem ispestihs: Kad schinnî azzumirkli tehws tewi redsetu; kad mahte us scho tumsibas darbu skattitohs; kad waldineeki to sinnatu, ko tu gribbi darriht; kad tawi eenaidneeki no tam sinnu dabbutu un pasaulei tewi par apsmeeklu preekschâ stahditu, ko winni no tam sazzitu? kà tad tewim klahtohs? kà tas tad tewim patiktu? Redsi, tahda mohdriga atminneschana tawai atmannai, tawam tikkumam ne liktu launâ tapt. Tapehz sinni: tewi redsi, kad tu grehko, tehws un mahte un wissi tawi sirdsmihlee; jo tas wissur buhdams un wissu sinnadams Deews tewi redsi; winsch wairak ne kà taws meesigs tehws, kà tawa

meesiga mahte, kà tawi meesigi sirdsmihlee; winsch irr un paleek taws tehws, kad winni jau wissi senn zaur nahwi atnemti; winsch tewi redsi un tawus blehnu darbus katru brihdi warr gaismâ west; tawi draugi noskums un kaunesees tewis labbad, bet tawi eenaidneeki lihgsmosees, tewi issmees un eenihdehs. Kad Deewu bihstees behrnigi, Tad labpraht labbu darrisi, Un tikkai par to schehlosees, Ka tu wehl daschkahrt noseedsees. Tew, labbu darroht, buhs taws preeks, Ka Deews irr pats taws leezineeks.

Nemmeet wehl to mahzibu pee sirds, kà juhs tahdu deewabihjaschanu warreet eemantoht. Tizzeet, mihli draugi, ta irr łohti weegla skohla un stahw katra zilweka wallâ: Atsihsteet jo deenas jo wairak Deewa spehku, swehtumu, besgalligu mihlestibu, apschehloschanu un gudribu. Mahzeetees schihs deewischkigas buhschanas no dabbas brihnischkigas eetaisischanas un wairojeet sawu isprafschanu wissâs radditâs leetâs derrigus rakstus lassidami. Mahzeetees winnas no Deewa swehta wahrda un winna istulkotajeem, juhsu mahzitajeem un skohlmeistereem. Leezeet wehrâ sawu dsihwibas laiku un mahzeetees, zik brihnischki Deews juhs jau waddijis, kà winsch juhs no daschas nelaimas isglahbis u. t. j. pr. Tas wiss juhsu sirdis eedehstihs ustizzibu, zerribu, pateizibu un mihlestibu us Deewu, un juhs paschi tad warreseet zitteem nesaprascheem aussis kaldinaht: „Un sinneet ka Kristu mihleht daudz augstaka leeta irr, ne kà wissa sinnaschana, ka juhs peepildîti tohpeet ar wissadu Deewa pilnibu.“ Ewes. 3, 19.

Bet tad tik juhs Deewu eeksch winna buhschanas un darbeem pilnigi mihleseet, bihsitees un gohdaseet, kad juhs arri behrnus un saimi pee Deewa atsihschanas zeeti peeturreseet. Sapulzinajeet tapehz katrâ rihtâ preekisch darba eesahkschanas un katrâ wakkarâ pehz pabeigta darba sawus behrnus un gahjejus un wissi kohpâ peeluhdseet sirsnigi Deewu.

Daschu stundinu juhs pawaddeet ar pahrleezigu gukku, kuhtribu, beskaunigeem smeekleem un plahpaschanahm un ne nemmeet grahmatu bes swehtdeenas nei rohkâ. Kapehz tà? woi tad swehtdeenâs ween mums peeklahjahs deewabihjigeem buht? Woi katra darba deena naw arri Deewa deena?

Zittadi tas nu gan irr ar nenoseedsigeem smeekleem; tee, kà mehds fazziht, kaklu woi sohbu gan ne lausihs; bet wehl jo sawadi un jo teizami tas irr, ar Deewa un eekſch Deewa wahrda darbotees. Labbas spreddiku grahmatas un ihpaſchi tahdas grahmatas, kurru ſtahſti un mahzibas ſirdi ſpeeſchahs, prahtu zilla un tikkumus un daſchadas gudribas mahza, jums wairs ne truhkſt; — tahs, luhdſami, laſſeet weens ohtram preekſchâ, woi arri no ſwehtas Bihbeles tahdas wiſſeem klauſitajeem ſaprohtamas weetas, woi Dahwida dſeeſmas, Salamana ſakkamus wahrdus, Sihraka gudribas grahmatu woi arri muhſu Peſtitaja dſihwes aprakſtu-, Ewangeliumus. Tad wiſſi ſapulzeſees un preekſchlaſſitajam usmannigi klauſiſees, pee-augs gudribâ, deewabihjaſchanâ un mihleſtibâ.

Es fazziju wiſſi ſapulzeſees, klauſiſees. Kas to dohs?! Tee jau gan ne klauſiſees, kam ſirds zeetaka par akmini palikkuſe; kas labbak krohgâ dohdahs, gudru mahzibu un Deewa wahrda weetâ blehdibas dſenn un mahzahs, un kam Deewa wahrds par weenu auſi ee-eet, par ohtru atkal iseet. Us tahdeem apzeetinateem, grehzigeem zilwekeem jaſakka ar praweetu Eſaïju: „Wai teem! kas to launu ſakka labbu eſſam, un to labbu launu, kas to tumſibu par gaiſmu darra, un to gaiſmu par tumſibu, kas to ruhktu par ſaldumu darra, un to ſaldu par ruhktumu.“ Eſ. 5, 20.

Kad juhs nu, mihli draugi, tahs ſeſchas darba deenas tahdâ wihſê eekſch darbeem un wahrdeem tikkuſchi eſſeet pawaddijuſchi, un ſeptita deena, mihla ſwehtdeena, atnahkuſe, tad ne atraujeetees, bet ſteidſeetees ar wiſſeem mahju laudim — tik tohs, kam lohpi jakohpj, behrni un ſehta japeerauga, mahjâs atſtahdami — Deewa ngmmâ, baſnizâ, un leezeet wiſſus ſawus rohku darbus pee mallas, jo „ſeſchâs deenâs buhs tew tawu darbu padarriht, bet ſeptitâ deenâ buhs tew duſſeht, ka taws wehrſis, un taws ehſelis (ſirgs), un tawas kalpones dehls, un taws ſweſchineeks atſpirgſtahs.“ 2 Mohſ. 23, 12.

Swehtdeenas eezehlums un ſwinneſchana nahk no Deewa. Turkis ſwinn peektdeenu, Schihds ſeſtdeenu un juhs, kas juhs kriſtigi zilweki eſſeet un Jeſum tizzeet, ne gribbetut ſawu ſwehtdeenu ſwehtiht? Tapehz ne atraujeetees un ne eſſeet kuhtri pee baſnizas eeſchanas. Schè jums Deewa wahrdu ſluddina, mahza

un pareisi isstahsta. Ne ween tannî ihsâ brihdî, kamehr basnizâ essest, kalpojeet Deewam, bet arri mahjâs pahrnahkuschi darreet to, dussest un atspirgsteet. Jr saweem gahjejeem dohdeet laiku atdussetees. Jums buhs no rohku darbeem dussest, tik no labdarrischanas darbeem ne dussest. Steidseetees tuwakam paligâ, kas ar behdahm un nelaimi kaujahs; jo labdarrischana apleezina, ka juhs Deewu un sawu tuwaku mihlejeet. Kas no tam atkahpjahs, no ta prohteet, ka tahds walschkigs zilweks, no ka jabehg un jasargajahs. (Luhk. 6, 1 u. t. j. pr.)

Jhpaschi wehl schihs dussescchanas deenas, swehtdeenas, jums tahdas brihwstundas dohd, kas swehtahm apzerreschanahm derrigas, un kurrâs sawas swehtas apnemschanahs us nahkoschahm deenahm warreet apstiprinaht. Peeminneet wisswairak tohs wahrdus, ko mahzitajs no spreddika krehsla stahstija, isteizeet winnus teem, kam bija japaleek mahjâs, nosohleetees zeeti zits zittam pehz tahm mahzibahm dsihwoht un pawaddeet swehtdeenu pehz apustuka Pahwila wahrdeem: „Un ne tohpeet peedsehruschi no wihna (brandwihna), kas irr negaddiga buhschana, bet tohpeet peepilditi ar to garru. Runnadami sawâ starpâ no dseesmahm un pateizibas dseesmahm un garrigahm dseesmahm, dseedadami un meeslodami tam Kungam juhsu sirdî. Pateikdami allaschin par wisseem eeksch ta wahrda muhsu Kunga Jesus Kristus Deewam tam Tehwam.“ Ewes. 5, 18. 19. 20. Tizzeet man, kas juhsu draugs esmu un jums wissu labbu pee meesas un dwehseles it no sirds wehlu, kad juhs tà dsihwosest, tad schehliga debbess Tehwa palihdsiba jums nekad un nekur nè truhks un wissu, ko Deews jums usliks, woi preekus woi behdas, juhs ar pasemmigu un pateizigu sirdi paneessifeet.

Saimneekam un saimneezei buhs sawus darbus ne-apnikkuschi un tschakli strahdaht. „Lai tew ne reebjahs ta gruhta strahdaschana un semmes kohpschana, jo tas irr no ta wissu augstaka tà raddihts.“ Sihr. gudr. gr. 7, 15. Ar pazeetigu prahtu un preezigu waigu jums sawi darbi japadarra, karstums, aukstums un slapjums japanes, ja juhs no sawa puhlina un sweedreem baggatus augļus gribbeet eekraht. Tiklab tee darbi, kas ahrâ, kà tee, kas eekschâ darrami, juhsu usmannibu un apgahdibu pazehr, un tik tee darbi, ko juhs ar labbu prahtu strahdajeet, spehs juhs eepreezinaht un dohs jums jaunus

spehkus juhsu gruhtu ammatu jo turpmak wehl pareisi peekohpt. Kad pilsatneeki wehl paschâ saldâ meegâ dus̃s, tad juhs jau Deewu peeluhgus̃chi ar preezigu sirdi pirmus saules starrus sweizinajeet — un kad pilsatneeki wehl sapņo, tad juhs, sawu laizigu labklahschanu wehrâ likdami, sawa ammata gruhtu zeļu jau staigajeet. — Ak, kaut es to — pats semmes kohpejs buhdams — no wisseem mihļeem ammata beedreem warretu sazziht! Bet Deewam schehl ir tahdi wehl muhsu starpâ atrohdami, kam Salamana wahrdi aufis jakleedz: „Zik ilgi gulli tu slinki? Kad zelsees tu no tawa meega?" Sal. sakk. w. 6, 9. Un klausees tik, kà schee slinki suhdsahs. Winni zeeni zittus tà usrunaht: „Ko juhs turreet no muhsu taggadejeem, jaunas mohdes laikeem? Woi ne buhs mums tihri pohstâ ja-eet leelas rentes maksaschanas labbad, ko kungi prassa un usspeesch? Kur tik daudz naudas lai salassam? Ko juhs dohmajeet, kas schè jadarra?" Ja nu tahds ar tahdu satizzees, tad jau winnu starpâ sarunnaschanahs un padohmu spreeschanas gan ne truhks, bet tahs jau jo sawadas un teescham maldigas buhs, ne kà tahs, ko no darba mihletaja dsirdesim. Schis slinkim atbildehs: „Ne mihle to meegu, ka tu ne tohpi par nabbagu, lai tawas azzis irr mohdrigas, tad tew maises gan buhs." Sal. sakk. w. 20, 13. Mihlakee, rentes maksaschana pa weetahm gan gruhti nahkahs; tomehr, kad schi maksaschana ween jums buhtu ja-atlihdsina, tad gan weegli nahktohs; bet jums wehl daudz sawadas maksaschanas, kas juhs jo smaggi speesch. Diwreiz tik daudz maksajeet slinkumam, trihsreiz wairak brandwihnam un gekkibai un tschetrreiz wairak mulkibai; bet no schihm nodohschanahm juhs neweens kungs ne spehj atswabbinaht, kà tik paschi ween. Gan prohtu, ka dascham manna walloda sihwa rahdisees, bet tomehr ne nobehdajeetees un ne tohpeet noskummuschi; jo ihstens draugs runna kà winnam ap sirdi irr, un wehl warr turpmak labbi klahtees, ja tik padohmu un mahzibu peenemseet, jo Deews teem palihds, kas paschi sew palihdsahs.

Tahdu kungu juhs jebkursch nudee neschehligu un plehsigu nosauktut, kas ne ween leelu rentes maksu prassitu un tèklaht wehl pagehretu, ka jums to desmito dallu no sawa laika pee muischu darbeem wajadsetu nahkt; bet daudzeem juhsu starpâ slinkums wehl jo wairak ne kà desmito dallu no juhsu laika

atnemm. Slinkums darra neweſſelu un pa-ihſina dſihwibu. Slinkums irr ruhſai peelihdſinajams, kas daudſ ſtipraki kaulus grauſch un ehd ne kà darbs. Bet ja juhs dſihwibu mihlejeet, tad ne ſchkehrſcheet laiku, jo ſchis irr ta leeta, kas pee dſihwibas wajadſiga. Zik daudſ wairak laika, ne kà pateeſi wajadſetu, juhs meegam atſchkinkojeet un ne apdohmajeet, ka gulloſcha lapſa wiſtu ne kers, un ka kappâ Deews gan gulleſim. Effeet tapehz jautri un tſchakli pee darba, kamehr wehl ſpehjeet!

Ja ſlinkumam ne atſakkam, kà tad warram labbakus laikus wehletees un zerreht? Tee laiki Deews gan paſchi taps labbaki, ja tik juhs labboſeetees. Kas darbu mihl, tas badda nahwê ne mirs. Apkohpjeet ſawu druwu, kamehr ſlinkis wehl kaulus ſtaipa, un jums buhs labbibas ko tikt un pahrdoht. Kerreetees pee jebkurra darba ſirdigi un apdohmajeet, ka kakkis pelli ar zimdeem ne kerr. To wahzu ſakkamu wahrdu: „Rihta ſtundai ſelts mutte“, pa latwiſki: „Rihta darbs ſekkahs“, lai katrs ſaimneeks un katra ſaimneeze leek ar leeleem ſelta bohkſtabeem — tà kà juhs tahdus pilsſatôs us bohdes durwim buhſeet eeſkattijuſchees — us kahdu kohka woi blekka tahpeli usrakſtiht un ſcho peenaglojeet wirſ gultas. Tad jums arweenu ta mahziba preekſch azzim ſtahdiſees, ka arrajam agri, jo agri, gaiſminai ſwihſtoht wajaga zeltees, lai warretu to ſeltu, ko rihta ſtundas dahwa, eekraht. Pirmajs darbs, kas ſaimneekeem agrâ rihtâ jadarra, irr uſſkattitees un palihdſeht, kad ſirgus un zittus lohpus apkohpj. Kad puiſchi un meitas ſinn, ka ſaimneeki agri zeltahs, tad winni ne drihkſt palaiſtees un darbi jau ne gribboht pareiſi ween jadarra. Daſchi arraji brihnojahs, ka winnu ſirgi, jebſchu ne buht wairak ſtrahdajuſchi kà zeemina, fliktaki un neſpehzigaki ne kà zeemina ſirgi irr. Bet tas nahk no ta, ka zeeminſch jo agri zehlees un puiſchus jo ſtingri peeraudſijis.

No ſchi pateeſiga notikkuma preekſch trim gaddeem juhs nomanniſeet, ka manni wahrdi naw paſakkas. P—— nowaddâ un Kraſtina mahjâs nomirre ſaimneeks. Nelaika wezzakajs dehls usnehme mahju waldiſchanu un prezzeja — daiła auguma un ſkaiſta waiga deht — ſlinku un mahnutizzigu ſeewu, kas arri jaunu ſaimneeku zaur ſawu fliktu preekſchſihmi eeraddinaja łohti ilgi gulleht. Eeſahkumâ jaunais ſaimneeks gan ne gribbeja ilgam meegam padohtees un zehlahs pehz wezza eeradduma un

tehwa tikkuma; bet no waiga daiła ſeewina pahrſpehje winnu peerunnadama un ſapihkdamees ar ſcheem wahrdeem: „Tu manni pateeſi ne mihli, zittadi tu mannas ſirſnigas luhgſchanas paklauſitu; rahdi, wihrin, ka manna baileſtiba deht tawas aukſtas mihleſtibas kaunâ paleek, un paſnaud jel wehl kahdu brihtinu; gan jau ſehni un meitſchas lohpinus pareiſi apkohps.“ Wihrs par tahdu runnu brihſcham gan peeri rumbâs ſawilke, bet ſeewa ne dewe un ne dewe meera, kamehr no wihra, kam tahda nepateeſa pahrmeſchana ſirdi kehrahs, to zeetu noſohliſchanohs iswille, ka tas winnu ſirſnigi mihlejoht un tapehz arri winnas luhgſchanas paklauſiſchoht un gulleſchoht gan jo ilgi.

Nelaikis, ihſts darba wihrs, ikrihta pirmajs zehlahs, ſirgus un zittus lohpus puiſcheem un meitahm tuhliht likke apkohpt paſcham klahtbuhdamam un lihdſedamam. Rudee preeks bija nelaika Kraſtina ſirgus un zittus lohpus usſkattiht; tee ſpihdeja kà buhtu iknedelas katrs kahdu puhrinu auſu ohderei dabbujis, un tomehr zittu neko ne ehde kà tik ſeenu, ſalmus un pellawas un ſkaidru uhdeni nodſehrahs; retti kahdu ſaujinu miltu baudija. Bet dehlam mahjas waldoht, tikkuſchu eeraddumu atſtahjuſcham un ſlinkumam padewuſcham, zittadi gahje ar lohpeem. Knappi puſs gaddu mahjas waldija, ka jau diwi ſirgi un weena gohws iskritte un tee dſihwi atlikkuſchee bij kauli un ahdas, kas kà ehnas waſajahs us deggunu kriſdami. Kà tas nahzahs? tà warr buht kahds wihſdeggunis jautahs, bet atbildeſchana ſchè wiſsweegla leeta. Kad gahjeji redſeja, ka ſaimneeks ar ſaimneezi ilgam meegam padewahs, tad arri winni ſaimneeku ſlinkumu usnehme, kahdu brihſtinu tik jo agraki zeldamees. Saimneeki peezehluſchees waizaja: „puiſchi, meitas! woi apkohpeet jau lohpinus“? Apkohpam gan, wiltigi gahjeji atbildeja, jau preekſch kahdahm diwi, trihs ſtundahm. Bet melli; nei ſirgi nei arri zits kahds lohps no ehdama bij ko baudijuſchi. Tà tas gahje, kamehr, kà jau minneju, lohpi ſahze badda un fliktas apkohpſchanas deht bohjâ eet, un ſaimneeze labba muttiga, wihru pahrrunnaja, ka burwji un ragganas winnu lohpus isſkauſchoht. Tè nu gaddijahs paſihſtamam lohpu dakteram ſchihm mahjahm garram braukt, kam ſchee tautini ſawu kruſtu ſuhdſeja un luhdſe, woi ne ſinnoſchi kahdas ſahles, kam ſpehks burwjus un peſtelus no winnu laidareem isdſiht un ſkaugu azzis

nowehrſt. Lohpu dakters, winnu dſihwi labbi ſinnadams, ſohlija doht tahdas ſahles, un usdewe ſaimneekam kahdas diwi ſehrmohkſta nuhjinas apgahdaht. Tahs dabbujis, un weenu ſaimneekam, ohtru ſaimneezei eedewis, wehl tà ſazzija: ſchihm nuhjinahm irr brihniſchkigs ſpehks pret wiſſahm burſchanahm un ſkaudibahm, wiſswairak rihtòs agri ap to laiku, kad juhſu zeeminſch eet lohpus kohpt. Zelleetees tapehz agri jo agri, nemmeet katrs ſawu nuhjinu ſtallî lihdſ un uſſkatteetees tik labbi usmannigi, woi juhſu gahjeji arri lohpus pareiſi apkohpj; jo ſchee taggad wiſſai beſſpehzigi. Jhpaſchi jums wehl peekohdinu, ja gribbeet, lai kohzinu ſpehks arweenu ſtiprs paliktu, tad pee ſtalla ſleegſchna peetappuſchi ſakkeet ar Salamanu: „Tas taiſnais gahda par ſawa lohpa dſihwibu, bet to beſdeewigu apſchehloſchana irr bahrſiba.“ Sal. ſakk. w. 12, 10. Kad juhs tà kahdas peezas woi ſeſchas neddekas buhſeet darbojuſchees, tad redſeſeet, ka wiſſi burwji buhs atkahpuſchees un juhſu lohpi azzim redſoht atſpirgſees; bet tad tik ne atraujeetees atkal no agras lohpu kohpſchanas un paleezeet paſtahwigi pee tam, ka burwji no jauna atkal ne eemahjojahs, kas tad ne buht wairs naw isdſennami. Tà beidſe dakters ſawu mahzibu un aisbrauze ſawu zellu. Saimneeks ar ſaimneezi pehz daktera mahzibas zeeti un neapnikkuſchi turrejahs un pa kahdahm diwi neddekahm lohpi jau jo deenas jo wairak atſpirge, ſpehkâ nehmahs un it tik gluddeni un ſtipri palikke kà nelaika ſaimneeka laikâ. Ko, mihli draugi, nu dohmajeet, kas tè gan lihdſeja? woi tee neezigi kohzini, woi ſaimneeka un ſaimneezes agra zelſchanahs un labba lohpu apkohpſchana ihſtenâ laikâ? Prahtigs zilweks ſinn, ka tik daktera gudriba ſchè lihdſejuſe zaur to, ka nu jaunee Kraſtini agri zehlahs un paſchi pee lohpu kohpſchanas klaht buhdami redſeja, kà lohpinus apkohpe.

Ne ween lohpu, bet arri zittu darbu labbad buhs ſaimneekam un ſaimneezei agri mohſtees. To katrs ſaimneeks Deews gan ſinn, zik gruhti irr, wiſswairak rihtòs agri, ſaimi pee darba peedabbuht. Kad nu ſaimneeks pats agri ne zellahs, pats ne palihdſ ſchè un tur ar wahrdeem un darbeem, pats ne nodohd katram darbu, tad, kà jau teizu, daudſ, wiſſai daudſ laika ſaude. Saimneekam tapehz ween jau augri jabuddina, ka tee darbi, ko wakkarâ gahjejeem noteize, zittadâ gaiſa labbad, rihtâ

atkal zittadi darrami. Kà wifs tas pareifi warr notikt, ja faimneeks pats agri ne zellahs? Wiffur laika isfchkehrfchana! Kam ne tihk agri mohftees, tas labbak lai nodohd mahjas.

Tikkufe faimneeze zellahs ar faimneeku reife jeb wehl jo agri, jo winnas usraudfifchana us meitahm un lohpu ftalleeem lohti wajadfiga, to juhs no Kraftina mahjahm paſchi atſihſeet. Meitas zeeni meegu wehl jo wairak mihleht ne kà puiſchi; ja nu faimneeze agri ne buddina un ne ſtuida meitas, tad lohpeem jawahrgſt un pehzgallâ bohjâ ja=eet. Labbi tam faimneekam, kas mudru un tikkuſchu ſeewinu prezzeja, kam faimneekoſchana wairak ruhp ne kà meegs: tahds irr ſwehtihts wihrs, ja arri puhrs maſinſch bija, ko ſeewa eewedde. Salamanam pateeſi taiſniba, kas ſakka: „Weena tikkufe ſeewa irr ſawa wihra krohnis, bet weena netikkuſe irr kà puëſchi winna kaulôs.“ Sal. ſakk. w. 12, 4.

Juhs, kas labpraht pahrleekam meegam kalpojeet, taiſeet jel weenreiſ rehkinumu, zik laika jums ilga gulleſchana noſohg; warr buht, ka tad azzis atdarriſeet! Kad tik ikrihta puſs ſtundinu aiskawe, tad tas 3 ſtundas neddelâ iſtaiſa un par 240 darba deenahm 120 ſtundas. Rehkinam nu zaur zaurim par ſeemu un waſſaru katru darba deenu 9 ſtundas garru, tad tikpat isnahk, kà kad weenâ gaddâ 13⅓ deenas jeb 2 darba neddelas taptu nokawetas, woi no gadda pawiſſam paſuſtu.

Saimneekam un ſaimneezei buhs ar mohdribu arri apgahdibu ſaweenoht un, kà jau ſazziju, us ſaimi ne wiſſai palaiſtees. Atſtahjeet ſawus ſtrahdneekus weenus paſchus bes usraudſiſchanas un juhs eſſeet winneem zaur to tiklab kà ſawu naudas kulli atraiſijuſchi. Wiſſai daudſ zittam istizzeht ne geld ſchinnîs laikôs un daſchs jau irr zaur to pohſtâ gahjis un nabbgu rindê eeſtahjees. No neeka leetas warr brihſcham leela nelaime zeltees. Klauſeetees, kas no neeka leetas karra=wihram notizzis, zaur to, ka weena pakawa nagla truhke, pakaws paſudde; pakawa labbad ſirgs gahje (prohti ſirga kahja) pohſtâ un ſirga labbad, kas eeſahze klibboht, pats jahtneeks gahje pohſtâ; jo eenaidneeks, jahtneeku panahzis, winnu nokawe. Tas wifs ne buhtu notizzis, ja jahtneeks, eekam ſirgam muggurâ ſehdahs, pehz pakawa naglas buhtu raudſijees un ismeklejis, woi pakaws ne klabb.

Mohdribas un juhſu darba apgahdibas dehl, zerru, ka Deews gan buhs fazzihts; bet ihpaſchi wehl gaddigas dſihwoſchanas labbad gribbu ar jums ſarunnatees, jo bes ſchihs mohdriba ne warr ſekmetees. „Jauns buhdams ſtrahda, pataupi, tad wezs bes maiſes ne buhſi.“ Kas proht ſtrahdaht un pelnitees, bet ne pataupa, tas teeſcham wiſſu ſawu muhſchu warr nopuhletees un tomehr wezzuma deenâs deedelehs un beidſoht behrneem ne kapeiki ne atſtahs.

Taupiſchana irr leels tikkums. Mahju labbums gribb, lai maſak tehrejam ne kà pelnam; winſch gribb, lai preekſch nahkoſcheem laikeem kahdu graſſi pee mallas leekam, woi krahſchanaslahdê us augleem dohdam, lai deenâs, ja peepeſchi nelaime usbruktu, ar aiſtaupitu graſſi no winnas warretum peſtitees. Graſſis, ko gekkis bes apdohma un wajadſibas iſkaiſa, pilda gudra naudas kulli. Plaſcha, ne-apdohmiga dſihwoſchana irr daudſ nelaimes, daudſ grehku awots. Woi tew ſchehl, ka zeemiņa apgehrbs no ſmalkakas wadmallas ne kà taws? Winna iſſchkehrſchana un tawa pataupiſchana rahdihs ſawâ laikâ ſawadus augļus: winnam truhkumu un behdas, tew pahrtikſchanu un meeru. Saimneeki, kas labbibu un linnus pahrdohd, lai warretu par to naudu kappiju un kartunu pirktees, bet ſaimi turprettim ikehdeena laikâ ar kartuppeleem barro un ar kaut kahdeem ſchkidreem maiſa audekleem nolohne, irr dſehrajam lihdſigi, kas ſawejus baddâ mirrina un apgehrbu par brandwihnu atdohd. Atkahpjeetees tadehl no katras gekkibas un jums ne wajadſehs wiſs gruhtu laiku, leelu nodohſchanu un truhkuma labbad ſehrotees.

Tas wiſsleelakajs laupitajs, kas jebkurra zilweka krahjumu, ja zeeti ween pretti ne turrahs, aprij — irr brandwihns. Pahrleeka brandwihna dſerſchana, kà weetahm atrohnam irr ta mahte, kas wiſſadus negantus grehkus un kauna leetas dſemde un iſperr. Schauſchalas pahreet dſirdoht, us ko wiſſu brandwihnu dſerr. Ja ſaimneeze kahdu lohpu kauj, un ja arri tik puſſikis woi jehrinſch buhtu, tad jadſerr ſcheem behres; kad ſaimneeks linnus un kannepes iſmihſtijis, atkal behres jadſerr; beidſis ſuhdus iſweſt, ſeenu, labbibu nopłaut, eeweſt un tik ko ſahzis mihdiht, redſ nu behru dſerſchana paſchu ſeedu laiku ſagaidijuſe un brandwihna blaſchke tik mihła, ka ſaimneeki un gahjeji apdullufchi,

muhſchigâ reibumâ waſajahs, barrahs, kaujahs un kà ahra prahtâ dauſahs. Cerunnajeetees tik kahdureiſ ar gohdigu pagaſta wezzako woi teeſas ſkrihweri; tee jums leezinahs, ka ruddena laiks irr ſuhdſibu laiks, un ka it maſ ta zettorta dalka no ſchihm prazzeſehm brandwihna labbad zehluſees. — Ne peeteek brandwihnu tik aplam ſehtâ bruhkeht, bet jawelkahs wehl krohgôs, tirgôs, brankuhſchôs. Un ja kahdu mirronu us duſſas weetu pawaddeet, tad brandwihns pirmajs waddons us ſcho ſwehtu weetu. Wehl daudſ ſehtâs ir tannî deenâ, kad ſwehtu meelaſtu baudijuſchi, mahjâs pahrnahkuſchi ne peeluhdſ wiſs Deewu, lai tas winnu grehku labbad apſchehlotohs un Jeſus ſwehtu meeſu un ſwehtas aſſinis zeenigi buhtu ehduſchi un dſehruſchi; bet Deewam ſchehl bes kaweſchanahs pehz brandwihna butteles jaſneedſ, japlihte un rij wehl jo niknaki par lohpeem. Ko tè buhs fazziht? Tè ſmaggi janopuhſchahs un Deews ſirſnigi jaluhdſ, lai winſch laudim tahdu garru ſchkinkotu, kas tohs mahza, ſcho wiſsleelaku apgrehzibu atſiht, no ſirds noſchehloht un no tahs atgreeſtees.

Salamans ſakka: „Kur irr wai? Kur irr waidi? Kur irr bahrſchana? Kur irr ſchehloſchanas? Kur irr wahtis bes wainas? Kur irr ſarkanas azzis? — Pee teem, kas pee wihna (brandwihna) kawejahs, pee teem, kas nahk pamaiſchu dſehreenu mekleht.“ Sal. ſakk. w. 23, 29. 30. — Kas warr leegtees, ka tà naw? — Kur irr kahds pagaſts, kahda ſehta, kur ne rohdahs ſchuhpju behrtuli? kur ne redſ dſehrajus, kas bes prahta par zellu ſtraipale, woi grahwî woi pelkê kà zuhkas dûbłôs wahrtahs? jeb kur ne dſird no bahrſchanahm un kauſchanahm? Zik daudſ tihſchas un netihſchas eewainoſchanas un ſlepkawibas, zik nelaimes brauzoht noteek pee ſirgeem un brauzejeem! Zik daſchs ugguns-grehks zaur dſehrajeem zellahs! Nabbadſiba un wiſſadas behdas un indewes azzim redſoht eekſch teem pagaſteem un tahm ſehtahm augtin aug, kur laudis pahrleezigai dſerſchanai padewuſchees. Daſchadi blehſchi, waſanki un ſagli jo deenas jo wairak rohdahs. Tahdi dſehraju pagaſti ar ahrlaulibas behrneem kà peebahſti. Nahk tad Deewam ſchehl tahdâ widdû wehl kahda lippiga ſehrga, kà: karſons, kohlera, aſſins kaite u. t. j. pr., tad gaudas un raudas ne-isteizami; wiſſa dakteru ſkohla daudſ neko ne palihdſ. Jebkurra ſehrga

aisgrahbj dſehrajus peepeſchi; winni pulkeem mirſt, jo tahdu zilweku dſihwiba ne mannoht zaur brandwihnu pa=ihſinata. Dſehrajs tiklab kà tahds, kas pakaŗrahs u. t. j. pr., irr ſewim paſcham par ſlepkawu.

Ne ween pahrtikkuſchee brandwihnu dſeŗ, bet wehl jo wairak nabbagi, kas ikdeenas preekſch magaſihnes klehts durwim ſehſch, winnu kà lahzis meddu mekle; ir ſeewiſchkas winnu ne ſmahde, kam winſch wehl jo ahtri ļaunumu peeſchkiŗ. Zuhkgans turr par leelu leelo gohdu un isleelahs prett zitteem, ka glahſi brandwihna eedſehris bes ka peeri buhtu ſarauzis; ir pihpi tabaka tahdi knehweli lihdſ ar pee=augufcheem wihreem tà isduhmo, ka pateeſi jabrihnahs. Aplamas, dumjas mahtes eepillina behrnineem, kas patlabban no kruhtim atnemti, brandwihnu muttê, preezajahs un ſmeijahs par behrna reibumu un ne nojehdſ ſawà lohpiſkà prahtà, ka zaur to behrna nenoſeedſigu dwehſeli wellam nodohd.

Kaut arri naudas un maiſes truhktu, tomehr brandwihnam ne wajaga truhkt, lai arri drehbes jo ſkrandainas un ſadrafkatas buhtu un aukſtums ſohbus klabbinatu. Ja krohgeris un deggis tik ustizz ween, tad jau brandwihnu us krihti Deews gan nems. Bet tam irr ihſi gaweni, kam lihdſ leeldeenas ſwehtkeem parrads jamakſa.

Tee eekrittuſchi, bahli waigi, ko ikdeenas faſtohpeet, ne nahk wiſs no wahja ehdeena un pawalga, bet tas irr brandwihna darbs; jo winſch padarra wezzu preekſch laika. Jo tee, kas ar uhdeni, peenu, putru, maiſi un kartuppeļeem usturrahs, ne dabbu wiſs tahdus nejaukus, ustukkuſchus, ſarkani ſillus waigus, bet ſeed kà rohſe ſarkani un balti un irr tee preezigakee, ſtiprakee ſtrahdneeki. Dſehraji, ja ne wiſſi, tatſchu tas wairums, irr kuhtri ſtrahdneeki; bet ja tik brandwihnu fohlifi, lai kahdu darbu paſteidſ, tad ſtrahda tik duhſchigi, ka garru gribbetu islaiſt. Nohſt ar teem netikleem un wiltigeem ſtrahdneekeem! Kad ſchee krohgôs un brankuhſchôs ſawu lohni un ſawas bandas ar zitteem brammaneem isdſeŗ, istrumpe, tad ſeewa un behrni mahjâs ſmilkſt un kauz no badda un behdahm kà isſalkuſchi funnifchi. Pahrſtraipale tahds brandwihna draugs mahjâs, tad nemm un famiſo ſeewai un behrneem plezzus, lahd un lamma, kà jau zilweks bes prahta, un ne leekahs wiſs ſinnoht, kà gruhti

irr ar tukschu wehderu un sillu mugguru ziffâs lihst. Usluhkojeet jel dsehraju bahlus, pufskailus, brandwihna grehkôs eedsimmuschus behrnus! Zaur ko irr winni tahdi palikkuschi? zaur sawu wezzaku negantu, grehzigu dsihwoschanu. Woi juhs, kam schee wahrdi derr wehrâ likt, arri gribbeet mannu wallodu sapraft? Es jums sakku, ka brandwihna grehkam draugi un beedri ne truhkst; un gruht, wissai gruht Deewam par to atbildeht taî deenâ tahs pastaras sohdibas. Sirdsmihlee draugi, kas juhs basnizu apmeklejeet Deewa wahrdu klausitees un kam peekohdina pehz ta dsihwoht, woi juhs tà Deewu mihlejeet, kas dserschanas grehku aisleedsî? Mannim sirds gribb truhkt, mannim schkeet, ka kaunajs eeksch brandwihna daudseem no jums jo mihksch. Juhs labbak Deewa walstibai ne kà tam pohsta dsehreenam atsakkeet.

Gan prohtu, ka daschs dohma: „Tas naw ne pufs tik trakki. Glahse brandwihna, brihscham arri krohgâ no-eet, palustetees un fliktu duhschu uspritschinaht, kaklu ne lausihs. Brandwihns aistreez behdas, kà saule miglu, un eelihgsmo sirdi.“ — Juhsu taisniba pahr pahrim, bet peelikschu wehl pahru wahrdinu klaht: reibums eepreezina ihsu brihdi; bet deenas, mehneschus, gaddus un Deewam schehl brihscham wissu muhschu jazeesch tahs behdas un ta noschehloschana, ko reibums padarra; gan tad kauz un sauz, bet pa wehlu. Reibums arri azzumirkli kohti baggatu darra, tad pa naudu it neko ne behda un tik schkehrsch un tehra ne prasdams, kamehr ne graffis atlizzis; jo dsehrajam prahts wehderâ. Atminneetees, juhs teescham daudsî zilweku redsejuschi un wehl redseset, ko weens mass reibulis leelâs behdâs un gruhtôs parradôs gruhde. Leezeet wehrâ to sakkamu wahrdu: Glahsê wairak kauschu noslihkst ne kà juhrâ.

Woi ne buhtu jo kohschi, Deewam un zilwekeem jo patihkami, kad juhs to laiku, ko krohgôs, brankuhschôs un tirgôs ar plihteschanu un zitteem grehku darbeem pawaddeet; kad juhs to laiku pawadditut derrigas grahmatas lassidami, zaur ko juhsu prahts paliktu jo gaischaks un juhs paschi jo laimigi. Par to naudu un to labbibu, ko juhs krohgereem saneffeet, daschu grahmatinu eespehtut nopirkt. Labbas grahmatas irr kà kahds gudrs draugs, kas wissâs leetâs padohmu dohd, palihdsibu sneedsî un draudedamas no kauna zella mihligi nogreesch.

Ne ļaunojeetees, ka es pateesi prett mannas gribbeschanas druszin pa ilgi no brandwihna dserschanas esmu runnajis, tapehz no pahrleekas ehschanas tik mas wahrdinu fazzischu, bet pawissam ne warru kluſſu zeest, jo besprahtiga ehschana arri naw teizama. Juhs gan fazzisseet, ko tad no ehschanas warr stahstiht, juk neweens jau wairak ne ehdihs, ka pee sirds eet. Bet tas tà naw wiſs. Es turreju puiſi, kas zuhkgalku ar bihdeleteem kilkeneem ehdoht tik ilgi atduſſejahs, ehde un gremmoja, kamehr ee-ehdis tuhliht atkal iswehme un ohtru deenu ne buht ne warreja ehst. Sakkeet paſchi, woi naw kauna leeta, kad zilweks jo maſak ſahtas turr ne kà lohps? Pee lohpa to wehl ne esmu redsejis; tik funnam tà brihſcham us fliktu gaiſu gaddahs, bet ne no pahrehſchanahs, „Ehd kà zilweks, kas tew preekſchâ zelts irr, un ne rij kà lohps, ka tu ne tohpi eenihdehts. Zilweks, kas gohdu proht, nemm ar maſumu par labbu, un tahdam fawâ gultà ne irr jaſtenn. Sihr. gudr. gr. 31, 16. 19. Jr apuſtuls Pahwils rakſta, ka neweens negaufis, kas irr weens elka-deewa kalps, to eemantoſchanu eekſch tahs walſtibas Kriſtus un Deewa ne dabbuhs. Eweſ. 5, 5.

Teeſcham ne buhs par ļaunu, ja drehbju gekkibas labbad, kas weetahm redſama, kahdus wahrdinus iſmettiſim. Kas kungu apgehrbs irr, un teem ween klahjahs neſſaht, to taggad walka arrajs. „Ne leelees ar tawu drehbju apgehrbu, un ne leppojees tawâ gohda deenâ, jo ta Kunga darbi irr brihniſchkigi, un winna darriſchanas irr teem zilwekeem paſlehptas.“ Sihr. gudr. gr. 11, 4.

Drehbju lepniba irr pehdiga mulkiba; eekam ſawas eekahroſchanahs peepildeet, praſſeet pirmak makkam, woi winſch arri ſpehj paligâ nahkt. Ja juhs kahdu greſnu drehbju gabbalu nopirkuſchi, tad wehl daudſ zitti japehrk, lai pilnigs apgehrbs kluhtu, jo kam ſihſchu weſte, tam ne paſs wiſs nahtna bikſas pee tahs walkaht, bet japehrk ſmalkas wadmallas bikſas, ſwahrki, wikſejami ſahbaki u. t. j. pr. Nekas naw wairak par apſmeeklu, ka kad arrajs tà kà kungs gehrbjahs un greſnojahs. Warde, kas uspuhſchahs un par makti ſpeeſchahs wehrſcha leelumu panahkt, ne warr ſawu gekkibu lihdſ gallam weſt un, ja ne atlaiſchahs, ja-eet pohſtâ. Tà wardei tà arri pateeſi jums klahſees, ja ne palikſeet pee tahm drehbehm, kas no paſchu aitinu willas

taisitas. Ir Deewa wahrds to apleezina zaur Sihraku, kas sakka: „Tahs lepnibas eesahkums irr grehki, un kas to dsenn tas padarra negantas leetas, tapehz irr tas Kungs brihnischkigas sohdibas par teem lepneem weddis, un leek tohs pehzgallâ bohjâ eet." Sihr. 10, 13. Nemmeet tapehz wehrâ, kahda alga lepnibai spreesta, un walkajeet tahdas drehbes, kas jums peeklahjahs.

Saimneekam un saimneezei buhs wissus darbus pehz kahrtas eedalliht. Juhs esseet tee, kam par katru mahjas buhschanu un darbu jaruhpejahs. Jums peenahkahs azzis wissur un wissâs weetâs usmest. Es ne pagehru, lai jums pascheem wissu buhs darriht, bet to tik wehlohs, ka jums us teem jaraugahs, kam kahdu darbu ustizzejuschi, lai winni to arri pareisi un pehz juhsu prahta strahda. Katram gahjejam waijaga sawu darbu jau pee laika sinnaht, lai ne skraideletu apkahrt juhs mekledams un prassidams, kas jadarra. Kur prahtigi saimneeki mahjas ar sapraschanu un sinnu walda, tur katrs darbs ar preeku un bes kawekla tohp padarrihts. Katrs darra sawu darbu un ruhpejahs, ka labbi un pehz prahta isdohtohs. Tur tik mihligas pamahzischanas un paskubbinaschanas wajaga un luste irr redseht, kà wissi darbi weizahs un no rohkahm eet. Dauds pawehleschanas, kas kahdu darbu brihscham tà un brihscham atkal pawissam zittadi leek darriht, samissina strahdneekus; dauds darba brahkeschanas atkal darra apnikkuschus un skummigus strahdneekus.

Bet kur katru darbu pehz kahrtas padarra, un katru leetu peenahkamâ weetâ glabba, kur winnu bes ilgas mekleschanas un meddischanas lehti warr atrast, tur naw nekahdas kurneschanas un prettirunnaschanas dsirdamas; tur naw strihdinsch par to, kas irr un kas naw jadarra; tur ne barrahs saimneeks ar saimneezi par katru neeka leetu; tur ne zell zaur to behrneem un saimei sliktu preekschsihmi. Nesaderriba starp saimneeka un saimneezes darra, ka behrni un gahjeji arri nesaderrigi dsihwo un kà sunni reijahs. Tapehz ruhpejeetees, ka saderriba juhsu starpâ ne suhd. Ja kahdureis ne gribboht strihdeschanahs par kahdu leetu gadditohs, tad, luhdsami, ne strihdejeetees jel behrneem un saimei dsirdoht. Schee to dsirdejuschi tuhdalin juhs

jo masak bihsees un kluſſinam arri jau teesu par jums sahks spreest un juhs wainohs.

Saimneekam kà saweju preekschneekam ne ween par mahju darbeem, bet arri par **sawu peederrigu laizigu labklahschanu** jaruhpejahs. Lai winsch tapehz pahrbauda sawu eenemschanu un lai nolemj pehz tahs wissas istehreschanas. Saimneeze gahda par eekschas- un saimneeks par ahras buhschanu. Winnam par sawejeem jagahda, ja pats atraitnis un behrni bahrini taptu. Winnam jagahda par behrnu isskohloschanu un ka behrnus pa gohdam usaudsina. „**Bet ja kas sawus peederrigus un wisswairak sawu saimi ne apgahda, tas irr to tizzibu aisleedsis, un niknaks kà weens netizzigs.**“ 1 Tim. 5, 8.

Saimeekam un saimneezei peenahkahs arri **ar wisseem saweem gahjejeem meerâ dsihwoht.** Us to arri swehts apustuls Pahwils skubbina sazzidams: „**Wissu pehz, brahli, tohpeet pilnigi, eepreezajeetees** (sawâ starpâ), **turreet weenadu prahtu, esseet meerigi, tad tas Deews tahs mihlestibas un ta meera ar jums buhs.**“ 2 Korint. 13, 11.

Scho meeru juhs nudee eespehseet mahjâs eeweſt, ja schihs mahzibas labbi eewehroseet:

1) Kad juhs sawâ deenestâ jebkahdu gahjeju gribbeet usnemt, lai buhtu kalps, puisis, meita woi walleneeks, tad peesauzeet leezineekus un norunnajeet ar jaunu gahjeju, leezineeku preekschâ, kahdus darbus schis usnemmahs, un ko un zik juhs winnam lohnes sohleet. Teklaht arri jaunam gahjejam ar skaidreem wahrdeem isteizeet, kà schim pret jums buhs uswestees un kà juhs atkal pret gahjeju gribbeet buht. Sakkeet winnam tà: Muhsu sehtâ tu, mihlajs, nekahdu launu preekschsihmi eekſch wahrdeem un darbeem ne peedsihwosi; tapehz arri mehs no tewim pagehram, ka tew buhs Deewu bihtees, gohdigi, sahtigi, kohpigi, pasemmigi dsihwoht un wissâs weetâs mums paklausigam buht. Ja tu tà turresees, tad muhsu starpâ buhs meers un satikschana; bet ja nè, tad tewi pirmak gan lehnprahtigi us labbu zellu dsihsimees pakkubbinaht; ja tas tomehr ne lihdsetu, un tu muhsu mahzibu ne peenemtu, tad tewi ar muischas un teesas paligu jo bahrgaki likſim pahrmahziht un beidsoht, ja wajadsigs, mums walla, tewi jebkurru brihdi no deenesta isstumt. — Redseet, mihlee ammata brahli, kad juhs

paſchi tà dſihwodami, tahdas Deewam patihkamas nolihgſchanas ar ſaimi taiſiſeet, tad buhs wiſſâs ſehtâs pa wiſſu mihlu Kurſemmi meers un preeks ſtarp tautineem un juhſu ſlawa tahlâs, tahlâs ſemmês atſkannehs.

2) Us to ſtingri uſluhkojeet, ka gahjeji no teem darbeem, ko ſohlijuſchees, nekad ne atraujahs, woi paſchi us ſawu galwu ko darra. Kas ne gribb paklauſigs buht, to pirmo reiſ lehnprahtigi, ar mihlibu paſkubbinajeet; ohtro reiſ eſſeet jau jo bahrgi un draudeet gahjeju, ja ne labbojees, woi teeſahm nodoht woi paſchi ſtrahpeht jeb no deeneſta atſtumt; un ja gahjejs jo prohjam nepaklauſigs irr, tad ſuhdſeet, ſtrahpejeet paſchi winnu woi atlaiſcheet to labbaki no deeneſta.

3) Ne turreet gahjejus tà kà nopirktus ſweſchineekus — jo, ko juhs par ſweſchineeku turreſeet, tas arri pret jums ſweſch likſees, juhs ne mihlehs; — bet eſſeet labbaki pret winneem kà pret audſekneem, kas tannî ſehtâ, ko juhs waldeet, usnemti. Jums jarahda gahjejeem, ka juhs ruhpejeetees gahdaht, ka winnu ſtarpâ preeks un meers ne ſuſtu; peepildeet brihſcham kahdas luhgſchanas no gahjeju puſſes tà darridami, ka labbi gahjeji noproht un atſihſt, ka winni juhſu ſehtâ ilgi jo ilgi warr palikt.

4) Wiſſai leelu drauga prahtu pret gahjejeem arri ne rahdeet, lai winni juhſu draudſibu neleetigi ne walka un ar jums, kam japawehl, ne taiſahs lihdſigi tapt. Jo tas jau irr no Deewa eezelts likkums, ka ſtarp walditaju un klauſitaju ſtarpai wajaga buht. Saimneekam pateeſi flikti klahſees, kas zaur draudſibu gahjeju kluſſuzeeſchanu gribbehs nopirkt. Daſchkahrt jau notizzees, ka gahjeji us tahdu wihſi jums par kungeem palikke, un faſtrihdotees, juhſu noſeegumus wiſſai paſaulei iſpaude. Ko juhs gribbeet, lai kluſs paleek, no ta zeeſcheet paſchi kluſſu. Tapehz ne dohdeetees paſchi us wiſsmaſaku blehdibu; lai arri juhſu gahjeji liktohs, ka ne redſoht un ne dſirdoht, ko juhs darreet.

5) Lai ſaimneeki kawajahs no jebkahdas lammaſchanas, lahdeſchanas, woi pahrleekas blaufchanas. Tahdas leetas wainigo gan ſpehj ihwerigu, bet ne labbaku darriht. Zaur rupjibu juhs dohdeet ſaimei wallas, ka ir winna jums drihkſt rupjus wahrdus prettim ſpert. Ne turreet par katru neeka leetu dumpi un

strihdinu. Gahjeji juhsu muhschigu reeschanu eeradduschi ne leekahs to nei dsirdoht un dsennahs jums wissu par spihtu darriht, sawâ starpâ sazzidami: Reij, reij sunniti, kad tik ne kohd! Gahjeji, kas ittin neko pehz juhsu nesaderriga un naidiga prahta ne spehj isdarriht, sapihkstahs pret jums un ne behda par nekahdu leetu, woi ta schà woi tà teek padarrita, kas muhscham wairak launumâ ne kà labbumâ eet.

6) Turreet apsohlitu wahrdu jebkurrâ leetâ un ne plehseet winnu kahdâs apsohlischanâs woi draudeschanâs puscham, zaur to gahjeji juhs zeenihs, gohdahs un bihsees.

7) Gahjejus buhs no pirmas deenas eeraddinaht, saimneeku pawehleschanahm us weetas, bes prettimrunnaschanas klausiht, un to ne buhs nekad uslaist, ka gahjeji par kahdu usteiktu wahrdu eedrihkstahs prettim reetees, wahrdus lassiht un kà sesski azzis lehkt.

8) Saderretu lohni, bandas un drahnas buhs riktigâ laikâ un wissu labbu ween bes atrauschanas gahjejam atlihdsinaht. Tas masums, ko juhs saimei atrausset, swehtibu ne nessihs; ja eespehjeet, peeleezeet labbak kahdu bischki pee apsohlitas lohnes wehl klaht.

9) Us saimes gohdigu dsihwoschanu wisswairak zeeti skatteetees. Tik gohdigi gahjeji irr paklausigi, ustizzigi un meerigi.

10) Jr us gahjeju gaddigu dsihwoschanu un taupischanu metteet azzis, un sargeet ka ne greeschahs us launeem zelleem.

Kur zik ko gohdigi laudis, tur buhs, ja schihs mahzibas paklausiseet, laimiga dsihwe. „Swehtigi irr tee, kas meeru turr, jo tee taps Deewa behrni saukti.“ Matt. 5, 9.

Tà kà nu juhs no sawas saimes pagehreet, lai ta buhtu jums paklausiga, tà arri esseet paschi pasauligai waldischanai paklausigi. Jo swehts apustuls Pehteris raksta: „Esseet wissai zilwezigai wirsibai paklausigi ta Kunga dehl; Kehninam (Keisaram), kas pahr wisseem eezelts, kà arri teem waldineekeem, kas zaur winnu suhtiti irr, launa-darritajeem par atreebschanu un labba-darritajeem par slawu.“ 1 Peht. 2, 13. 14. No schihs Deewa pawehleschanas juhs skaidri saprohteet, ka pasaule bes pawehletajeem un klausitajeem, baggateem un

nabbageem, faimneekeem un faimes, gudreem un nesaprattigeem ne warr pastahweht, un ka katra lauschu kahrta, katrs ammats no Deewa eezelti un nolikti.

Mehs to jau masâ buhschanâ, kahdâ sehtâ warram redseht, kur gahjeji prettineeki, ka schkelschana, truhkums un kildas zelas. Tà tas irr katrâ walstî, kur nepaklausiba eesahkahs; kur pilsatneeks muischneeka un arrajs pilsatneeka kahrtu nizzina; kur muischneeks lepnibâ un augstprahtibâ pret pilsatneeku un pilsatneeks pret arraju uspuhschahs. Wisseem pawalstneekeem wajaga buht brahleem kohpâ, kas weeneem likkumeem un weenam semmes tehwam paklausa, zits zitta nastas ar mihlestibu panesdami.

Tapehz, mihli draugi, lai Deews swehti un apsarga muhsu schehligu Keisaru un dohd, ka mehs wissi, wirsneeki un pawalstneeki, kungi un laudis, Deewam un Keisaram pa prahtam dsihwojam.

Teklaht wehl peeminnu, ka tee ne peepilda to, zaur apustuli Pehteri sluddinatu Deewa bausli, — „zilwezigai wirsibai paklausiht," — kas ar kunterbanti nodarbojahs, no krohna meschèem kohkus un putnus sohg, jeb us zittadu wihsi Keisaru apkrahpj; tee pelnahs tiklab schè wirs semmes kà arri Deewa preekschâ sewim smaggu sohdu. Juhs, kas to darreet, man gan atbildeseet, ka tahdi darbi naw apgrehziba, jo Keisars essoht baggats un spehjoht to masumu, ko juhs nemmeet, peezeest. Bet es dohmaju sawadi. Keisaru peekrahpt un apsagt irr tahds pats grehks, kà sawu zeeminu woi zittu kahdu zilweku peekrahpt; jo laupijums irr un paleek laupijums, lai arri tas, ko aplaupa, Deews sinn zik baggats buhtu un skahdi jo weeglaki ne kà nabbaga zilweks warr pazeest. Keisars tiklab kà wissemmakajs pawalstneeks to warr pagehreht, kas teesa un taisniba irr, un kad Keisars ar lihdsibu sakkoht, pawalstneeku tehws irr, tad tee, kas winnu aplaupa, peeskaitami tam dehlam, kas pehz Bihbeles rakstteem, sawu tehwu aplaupija un sazzija, ka tas ne essoht grehks.

Woi panahk tee gan kahdu labbumu, kas ar kunterbanti darbojahs? Labbuma nudee mas; bet launuma papilnam. Kunterbantei peelihp grehki kà kurpneekam pikkis. Kunterbantschiki

naudu pelnidami eerohd pahrleeku dsert, un tahdu darbu strahdajoht winneem arri wajaga melloht, krahpt, sagt, laupiht un nokaut. Grehku alga, kas irr bailes, nabbadsiba, zeetums, Siberija luhre us winneem deenâs un naktîs, kamehr tohs sagrahbj.

Prahtigam saimneekam un prahtigai saimneezei, kam labklahschanahs ruhp, ne buhs **mulku wallodu klausiht**, ko daudz laudis muttê nemm, un pee jebkahdas jaunas leetas, kahdas mahzibas un prahta zillaschanas sakka: tehwu tehwi tà naw darrijuschi un to naw mahzijuschees, kam mums ta wajaga? Tahda walloda naw gudra walloda; jo Salamans us tahdeem gekkeem tà kà aprahdams runna: **„Kas gudrs irr, tas klausihs, un pee-augs mahzibâ, un kas saprattigs irr, tas nemsees gudrus padohmus."** Sal. sak. w. 1, 5.

Kas no jums, kas ko mahzijees un pee sewis nomanna, ka jauna leeta teescham teizama, — kas gan tad to jaunu teizamo leetu atstahtu un atkal to wezzu nederrigo slawetu? Kas no jums to darritu un paganu tizzibu, kas muhsu wezstehweem bija, atkal peenemtu? Pateesi starp millioneem neweens to ne darrihs. No ta juhs tapat redseet, ka ir tehwu tehwi to, kas launs bij, atstahje un jaunas, isskaidrotas leetas zeenija. Lai nu arri no tizzibas ne runnajam; bet woi tad wissas zittas leetas gudras un labbas irr, ko laudis wezzôs laikôs zeenija, un woi wifs teizams, ko tehwu tewi darrija? un woi ne gohdaja ir tehwu tehwi jaunas leetas, kas pateesi labbas bij? — Peeminnam schè weenigi tik kartuppelus. Schee wezstehweem ne bija, bet no Amerikas muhsu semmê eewesti un no tehwu tehweem ar preeku un pateizibu tappe peenemti. Tè atkal redsams, ka tehwu tehwi **sawu** tehwu tehwu wezzas eeraschas tik stuhrgalwigi ne zeenija wifs, bet to, kas labs bija usnehme, un ne teize wifs: tehwu tehwi kartuppelus naw ehduschi, kam tad mums to wajaga? Un juhs, winnu behrni, ne gribbetut labbas jaunas leetas gohdaht, kas pascheem un behrnu behrneem par swehtibu buhtu? — Muhsu laiki naw wairs tehwu tehwu laiki. Latweeschu draugam, mihlam nelaika Pantenium, pateesi taisniba, kad rakstija: ka sudraba rubbulis arweenu wairak par tehwu tehwu paleekoht.

Juhs redseet labbu preekschsihmi pee kungeem, kas jau wissâ buhschanâ jo gudri ne kà juhs; woi winni paleek pee tahm eerikteschanahm, ko tehwu tehwi zeenijuschi? — Kas to dohs! Winni ne teiz wiss, un kas — baggati buhdami — pateesi warretu sazziht: kam mums to wajaga? Winni puhle galwu un zilla prahtu, sawus laukus, dahrsus, lohpus, sawu dsihwi tà kohpt, ka ta patte wairak un labbakus augkus isnes, ne kà winna tehwu tehweem atneffuse.

Bet jums ne gribbahs to nei dsirdeht nei redseht un smeijeetees wehl par jaunahm labbahm eerikteschanahm, seenu un salmus pahrdohdeet, peenahkamas lohpu streijes ne gahdajeet, mas woi arri ne buht lohpu barribas, ahbolina ne sehjeet, pkawas palaischeet un tad pehzgallâ wehl brihnejeetees un suhdseetees: naw wairs wezzi laiki; mas usaug un t. j. pr.! Tapehz arri katrs saprattigs semmes kohpejs, kas us juhsu wihsi, semmi kohpt, azzis usmettihs, aplèezinahs, ka no simts sehtahm knappi weena buhs, kur wissus darbus ar prahtu un sapraschanu strahda. — Zaur ko tas nahkahs? — Zaur to, ka jums reebjahs jaunu leetu eezelt; zaur to, ka jums truhkst gudribas. Tapehz ne esseet stuhrgalwji un peenemmeet gudrus padohmus, kas jums pee mahju kohpschanas grahmatâs, awisès jau sneegti un ko jums ihpaschi schi grahmata preekschâ nessihs un ne turreetees zeetgalwigi prettim. Tas milsu wihrs: „Nesawulaikunawbijis," ar ko nelaika Pantenium tik daudz wajadseja zihnitees, kà Latweeschu awisès lassam, paleek gohds Deewam! arweenu jo nespehzigs, un daschs labs jau kaunahs winna wahrdu muttè nemt. Ja sapraschana un gudriba arweenu jo wairak starp laudim wairotees, tad schis milsans tik gurdens paliks, ka katrs skohlas behrns winnu pee semmes gahsihs.

Leelu leela mulkiba irr, sazziht: arrajam gauschi mas ko wajagoht sapraft. Un tomehr schi maldischana stipri eesakno-jusees. Pawaddam tahdu saimneeku, — kas zitta neko ne proht, ka plaut, art un seht, — winna stallôs un us winna tihrumeem, tad juhs redsesset un dsirdesset no saprattiga semmes kohpeja, ka tik sapraschana ween arrajam gruntigu saimneeka wahrdu spehj doht, un ka sapraschana semmes kohpschanâ tik tas ihstajs, riktigajs zelsch irr, pa kurru pee pahrtikschanas un baggatibas kluhsset.

Mulki un skaugi gan sakka: pasaules gudribas, — kà: rakstischana, rehkinaschana, dabbas mahzibas un t. j. pr., — essoht blehnas, neeki; wissi arraji tatschu ne warroht palikt par skrihwereem. Kad tik Bihbeli prohtoht lassiht un strahdaht, tad ir bes tahm pasaules gudribahm us preekschu tikschoht. Ehrmiga walloda! — Mulkim, kas tahdus padohmus dohd, sperreet prettim: tu, mihlajs, ne essi juttis tohs beswainigus preekus, kas mahzita zilweka sirdî mahjo, un tapehz paleez klussu un ne spreed teesu par leetahm, ko tu ne pahrproht; — bet tahdam, kas skauga prahtâ pasaules gudribu nizzina, atbildeet tà: Draugs! tu laikam essi bihbelneeks, skubbini zittus Bihbelê lassiht, sinni arri, ko Sihraks, Salamans un pats Pestitajs par gudribu sakka un tomehr tu turri scho par neeka leetu. Juk abbi essam zilweki; abbeem Deews prahtu dewis; abbeem sinnamu sirdi, kas labbu no launa mahza isschkirt. Woi tad tew tapehz ween, ka ne essi arrajs, dalliba pee gudribas? woi usdrihkstees mannis tadehl, ka esmu arrajs, tumsibâ atstaht un sazziht, ka arrajam ne derroht prahta zillaschana? — Kas tad tu essi? Woi ne leek Deews saulei spihdeht par arraju un pilsatneeku? woi ne leek winsch semmei isgresnotees ar augleem un smardigahm, skaistahm pukkitehm, kas tiklab tewi kà manni eelihgsmo? woi ne buhsim winnâ saulê brahli kohpâ? woi ne schehlosees un ne kaunesees tad, ka tik daudz mulkischu tawi beedri buhs, kam gudribu aisleedsi semmes wirsû? Tapehz atgreesees un ne skaud, bet mahzi, skubbini un gahda it no sirds par tawu brahlu prahta issskaidroschanu un taisi winneem pee-eijamus tohs dahrgus gudribas awotus. Rohka, kas mahk ar rakstamu spalwu par papihri tirkschinaht, proht arri arklu waldiht; un ja ne gribbi tizzeht, tad eij un usluhko Wahzsemmes arrajus; tee tew rahdihs, ka rakstama spalwa ar arklu brihnum kohschi saderr un it ne buht ne reijahs.

Tomehr naw arri wiss, kas jauns, teizams, un es tapehz zeeti turreschohs tik to, kas teescham labs irr, schinnî grahmatâ sarakstiht. Bet ja daschi dohmatu, ka winneem weena ohtra leeta, ko mahza, ne wajaga, tad lai tee darra pehz Pahwila wahrdeem: „Pahrbaudeet wissas leetas, to kas labs irr, paturreet.“ 1 Tessal. 5, 21.

Beidsoht wehl peeminnu, ka saimneekam pascham woi winna dehlam, kas rakstischanu skohlâ mahzijees, wissu buhs usrakstiht, ko eenemm un isdohd; winnam buhs par katru leetu rehkinumu taisiht. „Kad tu ko isdohdi, to skaiti papreekssch jeb dohd ar swarru, un ko tu jeb dohd jeb dabbu, to raksti wissu grahmatâ." Sihr. gudr. gr. 43, 7.

Ta waina, zaur ko daschs saimneeks ne warr sawâ dsihwoschanâ us preekschu tapt, irr, ka nekahdu rehkinumu ne taisa un tahs reises, kur un par ko naudu woi zittu ko islaide, ruhpigi ne peeraksta. Tas saimneeks, kas wisamasako leetu ne peeraksta, muhscham ne sinnahs, kur kas truhkst, kur wajadsetu pataupiht, kur pa daudz istehrehts un t. j. pr.

Tannîs laikôs, kad saimneeki sehtas us klausibu turreja, jau ahtraki bes rehkinumeem un rakstischanas warreja dsihwoht; jo kad maises peetruhke, dabbuja to no magasihnes; iskritte kahds sirgs, kungs to eedewe; — bet nu naw wairs klausibas laiki, — nu irr rentes, naudas laiki un nu pawissam zittadi; taggad saimneeki proht gohdu un atkahpjahs no magasihnes nabbagoschanas; taggad bes rehkinumeem ne warr wis wairs us preekschu tapt; taggad wis japeeraksta, lai skaidri sinnatu, woi rentes maksaschana arri no sehtas grunta un lohpeem isnahk, woi kas peetruhkst un t. j. pr.

Es sinnu, ka daschs lahga saimneeks pehz tahdas pamahzischanas ilgojahs, kà rehkinumu wajaga taisiht, un kà preekssch tahdas buhschanas grahmatas eeriktejamas. Tahdu pamahzischanu gribbu doht.

Rehkinums jawedd par jebkurru lauka augli, kà: puhreem, rudseem, meescheem, ausahm, sirneem, kartuppeleem un t. j. pr.; par lohpeem, kà: sirgeem, gohwim, awim, zuhkahm, sohsim un t. j. pr. un par naudu. Ar katru Jurga deenu eesahkahs jauns rehkinuma gads; tad wezza rehkinuma grahmata jaleek nohst un jataisa jauna.

Rehkinuma-grahmata tà isskattahs.

No 1852tra gadda lihdſ 1853ſcham gaddam. Mehneſs.	Deena.	Eenemſchana.	Rudſi dſchee puhri.	Rudſi dſchee feez.	Rudſi maſee puhri.	Rudſi maſee feez.	Naudas isdohſchana. Sudraba rub.	Naudas isdohſchana. Sudraba kap.
April	23	No wezza gadda klehti atlikke . .	15	4	2	—	—	—
		No ſcheem isdohſchana	9	—	2	—	—	—
		Taî 23ſchâ Mei klehti atlikke . .	6	4	—	—	—	—
		No ſcheem isdohſchana	6	4	—	—	—	—
		Taî 23ſchâ Juhnî atlikke klehti . .	—	—	—	—	—	—
Juhli	31	Wiſſas neddelas kuhlums us 5 naktim	20	3	1	5	—	—
Aug.	15	Kalps Jannis atdewe	1	—	—	—	—	—
—	20	Wiſſas neddelas kuhlums us 6 naktim	25	1	1	7	—	—
—	21	Tillibs atlihdſinaja ſkahdi, ko winna ſirgi mannâ druwâ padarrija . .	—	4	—	—	—	—
		Kohpâ	46	8	3	2	—	—
		No ſcheem isdohſchana	39	7	—	—	—	—
		Taî 23ſchâ Auguſtâ atlikke klehti .	7	1	3	2	—	—
Sept.	1	Wiſſas neddelas kuhlums us 3 naktim	13	—	—	6	—	—
—	16	Nopirku no darba meitas Juhles, kas nomirruſcha brahla rudſu ſehju mantoja, par 1 rub. 55 kap. puhrâ	7	5	—	—	11	62½
		Kohpâ	27	6	3	8	11	62½
		No ſcheem isdohſchana	22	—	—	—	—	—
		Taî 23ſchâ Oktoberî atlikke klehti .	5	6	3	8	—	—

No 1852tra gadda lihdſ 1853ſcham gaddam. Mehneſs.	Deena.	Iſdohſchana.	Rudſi dſchee puhri.	Rudſi dſchee feez.	Rudſi maſee puhri.	Rudſi maſee feez.	Naudas eenemſchana. Sudraba rub.	Naudas eenemſchana. Sudraba kap.
April	25	Maiſei un ſirgeem famallu . . .	8	—	2	—	—	—
—	26	Kalpam Jannim us atdohſchanu .	1	—	—	—	—	—
		Kohpâ	9	—	2	—	—	—
Juni	21	Maiſei famallu	6	4	—	—	—	—
Aug.	13	Iſſehju	5	8	—	—	—	—
—	14	Maiſei famallu	12	—	—	—	—	—
—	16	Iſſehju	10	9	—	—	—	—
—	—	Iſdewu Illim preekſch ſehklas par 1 rub. 60 kap. puhrâ	9	—	—	—	14	40
—	20	Nodewu pagaſta teeſai nabbageem iſdalliht	2	—	—	—	—	—
		Kohpâ	39	7	—	—	14	40
Sept.	29	Iſdewu muhſu melderim par 1 rub. 65 kap. puhrâ	10	—	—	—	16	50
Okt.	11	Maiſei famallu	12	—	—	—	—	—
		Kohpâ	22	—	—	—	16	50

No 1852tra gadda lihdf 1853fcham gaddam.		Peenahkfchana.	Wehrfchi.	Waiflas bullî.	Gohwis.			Naudas isdohfchana.	
								Sudr.	
Mehnefs.	Deena.				Slauzamas.	Wezzeenes.	Kauzamas.	rub.	kap.
April	23	Pehz isfkaitifchanas no wezza gadda	2	1	14	—	—	—	—
Mei	2	No telleneem tappe flauzama . .	—	—	1	—	—	—	—
—	19	No telleneem tappe flauzama . .	—	—	1	—	—	—	—
		Kohpâ	2	1	16	—	—	—	—
		No fchihm atftahjufe	—	—	1	—	—	—	—
		Taî 23fchâ Meî atlikke fkaitlâ . .	2	1	15	—	—	—	—
Juni	19	Zaur isbrahkefchanu	—	—	—	—	2	—	—
		Kohpâ	2	1	15	—	2	—	—
		No fchihm atftahfchana	—	—	2	—	—	—	—
		Taî 23fchâ Juhnî atlikke fkaitlâ .	2	1	13	—	2	—	—
		No fcheem atftahfchana	1	—	—	—	1	—	—
		Taî 23fchâ Septembr. atlikke fkaitlâ	1	1	13	—	1	—	—
		No fcheem atftahfchana	—	—	—	—	1	—	—
		Taî 23fchâ Oktoberî atlikke fkaitlâ	1	1	13	—	—	—	—

No 1852tra gadda lihdf 1853fcham gaddam.		Atftahfchana.	Wehrfchi.	Waiflas bullî.	Gohwis.			Naudas eenemfchana.	
								Sudr.	
Mehnefs.	Deena.				Slauzamas.	Wezzeenes.	Kauzamas.	rub.	kap.
Mei	15	Salauſe kahju un tapehz nokawu	—	—	1	—	—	—	—
Juni	19	Wezzuma labbad isbrahkeju preekſch kaufchanas woi pahrdohfchanas ruddenî	—	—	2	—	—	—	—
Sept.	4	Isdewu-Schihdam Schlaumjam .	—	—	—	—	1	9	25
—	20	Isdewu muhſu deggim . . .	1	—	—	—	—	16	—
		Kohpâ	1	—	—	—	1	25	25
Okt.	4	Nokawu pawalgam	—	—	—	—	1	—	—

No 1852tra gadda lihdſ 1853ſcham gaddam. Mehneſs.	Deena.	Peenahkſchana.	Telleni gohſninas.	Telleni bulliſchi.	Tełłi. Atſchkirti gohſninas.	Tełłi. Atſchkirti bulliſchi.	Tełłi. Jaundſimmuſchi gohſninas.	Tełłi. Jaundſimmuſchi bulliſchi.	Naudas isdohſchana. Sudr. rub.	Naudas isdohſchana. Sudr. kap.
April	23	Skaitlis no wezza gadda . .	5	1	3	1	—	1	—	—
Mei	2	Peedſimme	—	—	—	—	1	—	—	—
—	19	Peedſimme	—	—	—	—	1	—	—	—
		Kohpâ	5	1	3	1	2	1	—	—
		No ſcheem atſtahſchana	2	—	—	—	—	1	—	—
		Taî 23ſchâ Meî atlikke ſkaitlâ	3	1	3	1	2	—	—	—
		No ſcheem atſtahſchana	—	—	—	1	2	—	—	—
		Taî 23ſchâ Juhlî atlikke ſkaitlâ	3	1	3	—	—	—	—	—
Sept.	30	Nopirku no zeeniga kunga atſchkirtu bulliti waiſlai no Ollanderu gohwju ſlakkas . .	—	—	—	1	—	—	8	—
		Taî 23ſchâ Oktobr. atlikke ſkaitlâ	3	1	3	1	—	—	—	—

No 1852tra gadda lihdſ 1853ſcham gaddam. Mehneſs.	Deena.	Atſtahſchana.	Telleni gohſninas.	Telleni bulliſchi.	Tełłi. Atſchkirti gohſninas.	Tełłi. Atſchkirti bulliſchi.	Tełłi. Jaundſimmuſchi gohſninas.	Tełłi. Jaundſimmuſchi bulliſchi.	Naudas eenemſchana. Sudr. rub.	Naudas eenemſchana. Sudr. kap.
April	31	Isdewu	—	—	—	—	—	1	2	—
Mei	2	Tappe ſlauzama	1	—	—	—	—	—	—	—
—	19	Tappe ſlauzama	1	—	—	—	—	—	—	—
		Kohpâ	2	—	—	—	—	1	2	—
Juni	30	Isdewu	—	—	—	—	2	—	4	25
Juhli	12	Iskritte	—	—	—	1	—	—	—	—
		Kohpâ	—	—	—	1	2	—	4	25

No 1852tra gadda lihdf 1853fcham gaddam.		Naudas eenemfchana.	Sudraba	
Mehnefs.	Deena.		rub.	kap.
April	23	Bij mannâ glabbafchanâ	5	10
—	—	Iſluhdſohs us atdohſchanu no Skujina . . .	35	—
—	31	Par weenu tellu (fkattees lohpu rehkinumâ) . .	2	—
Mei	4	Par 20 wiſtas pauteem	—	18
		Kohpâ	42	28
		No ſcheem isdohſchana	38	87½
		Taî 23ſchâ Meî atlikke	3	40½
Juni	13	Isdewu 3 pohdi meddus par 3 rub. 30 kap. pohdâ	9	90
—	19	„ 1 ſirgu	30	—
		Kohpâ	43	30½
		No ſcheem isdohſchana	7	27
		Taî 23ſchâ Juhnî atlikke	36	3½
—	30	Isdewu 2 tellus (fkattees lohpu rehkinumâ) . .	4	25
		Kohpâ	40	28½
		No ſcheem isdohſchana	36	25
		Taî 23ſchâ Juhlî atlikke	4	3½
Aug.	16	Par 9 puhri rudſu (fkattees rudſu rehkinumâ) .	14	40
		Taî 23ſchâ Auguſtâ atlikke	18	43½
Sept.	4	Isdewu 1 kaujamu gohwi (fkattees lohpu rehkinumâ)	9	25
—	20	Isdewu 1 wehrſi (fkattees lohpu rehkinumâ) . .	16	—
—	—	„ 10 puhri puhru par 2 rub. 50 kap. puhrâ	25	—
		Kohpâ	68	68½
		No ſcheem isdohſchana	38	—
		Taî 23ſchâ Septemberî atlikke	30	68½

No 1852tra gadda lihdf 1853fcham gaddam.		Naudas isdohſchana.	Sudraba	
Mehnefs.	Deena		rub.	kap.
April	23	Peerendeles gadda renti aismakſaju zeenigam kungam	36	25
—	31	Par 1 puhru ſahls	2	10
—	—	„ 5 mahrzini ſmehkejama tabaka	—	30
—	—	Saimneezei pehrwejamas ſahles nopirku par . .	—	22½
		Kohpâ	38	87½
Mei	30	Nopirku 2 iſkaptis	1	20
Juni	21	Nopirku Jelgawâ pee Steffenhagen kunga daſchadas Latweeſchu laſſamas grahmatas par . .	2	7
—	22	Puiſim Kahrlim makſaju us lohni	4	—
		Kohpâ	7	27
Juhli	23	Peerendeles gadda renti aismakſaju zeenigam kungam	36	25
Sept.	21	Atdewu Skujinam, ko biju leenejis	35	—
—	22	Pagaſta teeſai preekſch ſkohlas makſaju . . .	3	—
		Kohpâ	38	—

Wehl trihs pee rehkinuma weschanas sinnâ leekamas mahzibas:

1) Wihs, kas eenemts woi isdohts, peenahzis woi atstahjis, tohp pirmak tur, kur ta leeta peekriht, eerakstihts un pehz naudas rehkinumâ eewests.

2) Katrâ mehnesî, t. i. no 23scha lihds 23scham, rehkinumi tà janoslehds kà rahdihts; tiklab tas, kas eenahzis jasaskaita kà tas, kas isdohts, un schis no eenahkschanas ja-atskaita nohst, lai skaidri warr redseht, zik atlizzis.

3) Tà kà rudsu rehkinums wests, tà arri wissi zitti lauka augku rehkinumi jataisa; lohpu rehkinumi atkal us to wihsi, kà tas rehkinums no gohwju lohpeem rahda.

Beidsoht wehl peeminnu, ja schee rehkinumi jums nesaprohtami liktohs, tad eita pee muischas skrihwera un luhdseetees padohmu un pamahzischanu. Schee jums to labpraht nowehlehs un warr buht wehl jo labbakas rehkinuma preekschsihmes eedohs, jo daudz zittadas rehkinuma weschanas wehl irr; bet schi, ko mahziju, rahdijahs man preeksch arrajeem jo derrigaka un weeglaka ne kà tahs zittas. — Us wissu, ko, mihli draugi, lihds scheijenes teizu, lai tad Deews jums nahk paligâ!

2. Mahju saime.

Kad preekschejâ gabbalâ, kam wirsraksts: — „saimneeks un saimneeze" — jau gandrihs wihs sarakstihts irr, kas tiklab saimneekeem kà saimei jeb gahjeeem par swehtibu buhs, ja pehz tahm tur dohtahm mahzibahm dsihsees dsihwoht un no launeem darbeem atkahptees, tad-schinnî raksstu gabbalâ tik mas wahrdinu teikschu, jo tehwu tehwu peeminna us to skubbina un ne dohd meeru.

Kaut es nu arri gan ne esmu wezzu laiku pakkal dsinnejs un draugs, tad tomehr tohp no wezzeem laudim, kas pasaulê jau kopeedsihwojuschi, apleezinahts, ka ustizziba, weenteesigs, gohdigs prahts, kauns, pasemmiba, paklausiba, darba mihlestiba un wisswairak gohdiga dsihwoschana pee saimes jeb gahjeeem taggad daudz masak ne kà wezzôs laikôs esspoht atrohdami un jo deenas jo wairak suhdoht.

Schee wezzu laiku laudis sakka: Eita tik weenâ, ohtrâ sehtâ un juhs dsirdeset kà laudis suhdsahs: Ak, kaut tik ne wajadsetu

faimi turreht! Ak kaut jel ne wajadsetu deeneht un kalpoht! — Tahdas wallodas juhs wezzôs laikôs aplam ne dsirdejeet; laudis bij jo gohdigi, meerigi un laimigi.

Tapehz mekklejeet sawôs jaunôs laikôs to wainu, zaur ko laudis deenu no deenas jo flikti paleek. Wezzôs laikôs zeenija Deewa wahrdu jo wairak; bij laudim wairak bailestiba, jo kungi laudis zeetaki turreja un waldija; wezzôs laikôs ne bij laudis brandwihnam un drehbju lepnibai tà padewuschees un talabbad atraddeet pee laudim gohdu, meerigu un preezigu sirdi. Wezzôs laikôs laudis ne jakteja un ne spehleja wiss ar grehkeem tà kà taggad redsam un dsirdam.

Bet wai scheem pahrgalwigeem jaunu laiku laudim! — Winni spehle un jaktejahs ar grehkeem 1) kad paschus grehka darbus gan ne darra, bet tatschu tohs pohsta preekus, kas no grehkeem atlezz, eekahrojahs. Winni eenihd dsehraju un behg no brandwihna; bet labbu draugu starpâ brihscham lustigi pabrammetees, eeschnapsetees un aplammeem preekeem pakkat dsihtees, to winni par apgrehzibu ne turr. Un kad reibuma deht prahts tiklab kà suddis bij, woi warreja tad sawaldiht mehli? woi ne bij reibumu isgullejuscheem wahrdu un darbu labbad preekfch sew pascheem un zitteem janosarkst un jakaunahs? — Winni eenihd laulibas pahrkahpeju, kahrumnecku. Winnu sirds irr skaidra no neschkihstibas. Bet winneem ne rahdahs bailiga leeta ar kahdu seewischku sadraudsetees. Winni eekahrojahs ustizzigas draudsibas preekus, bet ne peesmeeschanu un neschkihstibu. Bet zik ilgi schahda beswainiga draudsiba tà isturrahs? Weens ne-apsargahts azzumirklis warr winnu sirdis grehzigas eekahroschanahs mohdinaht! Woi warreja winni jebkurrâ brihdi pret sawahm meesas eekahroschanahm pastahwigi karroht? woi spehje sewi waldittees? Winni besdibbena mallâs jaktejahs. Winni irr gattawi sawas laimas, sawa meera un tahs seewischkas gohda laupitaji tapt, kurras gohds, meers un laima winneem schodeen wehl ta wissdahrgaka, ne-aiskarrama manta bij.

Winni ar grehkeem spehle 2) kad winneem tahdas leetas, ko paschi gan ne darra un ne eeredsi, bet patihk, ja zitti tahs darra. Winni draugu starpâ ohtru labpraht ne peesohbo, neweenu ne apbehdina, eenaidu ne fazell; bet tomehr tihk klausitees, ja zitti tohp peesohboti. Winnu patikschana un smeekli

zittus us to skubbina. — Winni muhscham pret tuwaku ne gribb lischkeht; bet kad zitti winneem kahdu sliktumu woi pahrskattischanohs no ohtra stahsta, tad tihk klausitees. Winnu wehstu kahriba, brihneschanahs, smeekli, schehlsirdiga plezzurausischana — woi naw schee peesohboschanai un lischkeschanai kà kuhtram sirgam peeschi un pahtaga? Winni paschi noslehpumus aplam ne isplahpa; muhscham wiltiga ispaudeja pehdàs ne minn. Bet tomehr to par launu ne nemm, ja zits kahdus apslehpumus ispausch, jebschu schis zeeti nosohlijees klussu zeest. Un tatschu winni to par apgrehzibu turr, zittam apslehpumus iskrahpt. Woi tur irr kahda starpiba, kas tà iswilk woi kas paschi pateesi tà darra? Woi naw saglis un sahdsibas slehpejs abbi weenadi?

Winni ar grehkeem spehle 3) **kad isleekahs sihwi un bahrgaki essam ne kà pateesi irr, lai sliktu zilweku, winnu beedru, peemihliba ne sustu.** Tas lohti beesi noteek! un daudskahrt no tihras maldigas paklausischanas un draugu saudseschanas, bes paschu ihstenas gribbas! Pehz tam gan atkal speeschahs launus darbus aisbildinaht fazzidami: „starp wilkeem jakauz.“ Gan atkal plezzus raustidami teiz: „Mehs tomehr ne warrejam atsazziht un leegtees“! Mums ne buhtu klahjees apraht un spreddikus teikt. Wajadseja lihds darriht, ja ne gribbam kaunâ un zitteem par apsmeeklu tapt. Bet sinnamâ sirdî tee nelabbi darbi tomehr paleek un ne laujahs aisbildinatees. Gan sinnam, ka daschi zilweki sawu netikkumu labbad mehds kaunetees, schohs netikkumus apslehpt un walschkigâ prahtâ pasaulei labbaki rahdahs ne kà teescham irr; bet **winni** skaidras sirds un nenoseedsibas labbad kaunahs. Ak, schee tatschu dwehseles labklahschanu pateesi sirsnigi ne mihle; jo par ko kaunahs, to tak ne warr mihleht!

Winni ar grehkeem spehle 4) **ja ko labba darriht eezerrahs, un scho labbu darbu deht aisleegtas leetas bruhke jeb grehku darbus strahda.** Kas baggatus apkrahpj gribbedami nabbageem palihdseht; kas us nepaklausibu skubbina, lai waldineekeem erreftiba rastohs; kas sohg, lai sawu un to saweju gohdu usturretu: woi tahdi irr aisbildinami preekssch Deewa un zilwekeem? Zik ilgi tas tad irr, ka noseedsibas zelsch irr debbess walstibas zelsch? jeb kur tas stahw rakstihts? Ne peewilleetees, Deews ne leekahs apsmeetees.

Bet kà lai schè wiſſas leetas peeminn, kur zilweki — ja arri tik neeku leetâs — ar grehkeem johkojahs; kur grehku preekus eekahrojahs un tomehr dohma, ka ne eſſoht grehkojuſchi! Ne peewilleetees! Jums ſchkeet, ka juhs ar elli ſpehlejeet; bet winna ſpehle ar jums! Lai jel neweens ſewi ne apmeerinajahs dohmadams: Es ſinnu, ko es darru, un ne muhſcham tik tahlu ne eekulſchohs, ka warretu ſkahdê kluht. Smeekli tak kaklu ne lauſihs! „Tapehz, kas ſchkeetahs ſtahwoht, tam buhs peeluhkoht, ka tas ne kriht"! Deewa wahrds ſakka. 1 Korint. 10, 12.

Kas warr leegtees, ka wezzu laiku łaudim ſchinnî buhſchanâ taiſniba ne eſſoht? Woi ne ſuhd azzim redſoht ſaimes gohdiga dſihwoſchana? — Tà tas Deewam ſchehl irr! Eerunnajeetees tik paſchi, mihłi gahjeji, ſchihs leetas labbad ar wezzeem gohdigeem prahta łaudim, tad paſchi no winnu muttes tohs wahrdus dſirdeſeet, ko patlabban ſtahſtiju.

Juhs, mihłi gahjeji, man gan atbildeſeet: „Schinnîs laikôs łohti gruht kungeem un ſaimneekeem pa prahtam ko ſtrahdaht un iſtapt. Ko es weens eeſpehju, kad zitti flikti darra un ne labbojahs? Kà lai weens ſtraumei prettim turrohs? Ko lihdſ mannim gohdiga dſihwoſchana, kamehr zitti to wehl eenihd un nizzina? Weens neko ne eeſpehju, un zitti manni pa tam wehl iſſmeetu un ſazzitu: raugeetees, winſch gribbeja tas labbakajs palikt, bet naw iſdewees"! — Kas tà runna, tas to labbu leetu jau aiſleedſis. Kam negohdigu łauſchu wallodas tik daudſ jau geld un ruhp, tas irr pret Deewu apgrehkojees un gohdigu zilweku mihleſtibu paſaudejis. Tahds ar zitta noſeegumeem ſawa paſcha gribb aiſbildinaht. Tahds pateeſi noſchehlojams zilweks ne ſaproht Salamana krahſchnus wahrdus, kas tà ſkann: „Labba ſlawa irr krahſchnaka ne kà daudſ baggatibas, labba peemihliba irr labbaka ne kà ſudrabs un ſelts." Sal. ſak. w. 22, 1.

3. Aſtonpazmit labbi padohmi.

Eekam jums, ſaimneeki un ſaime, labdeen atdohmu, wehl jums kahdus dahrgus padohmus pee ſirds likſchu. Eekohdinajeet winnus tiklab few kà behrneem; ſcheem padohmeem klauſoht nudee ſimtkahrtigus ſwehtigus augłus panahkſeet.

1) Ne pehrz lehtuma labbad ne muhſcham neko. Tas ko teeſcham ne wajaga, irr, ja jo lehti buhtu pirkts, tomehr par dahrgu. Kas newajadſigas leetas pehrk, tam drihſ tahs wajadſigas japahrdohd.

2) Turri arweenu daudſ maſ naudas makkâ, lai katrâ brihdî warri makſaht. Ko laudis ſinn fliktu makſataju eſſam, un kas makſadams daudſ iſrunnas turr, tam weenumehr dahrgaki ne kà zittam jamakſa un winſch nekad ne warr to laiku notrahpiht, kur jo lehtaki buhtu warrejis pirkt.

3) Kas ne proht kapeiku taupiht, tam arri ne weikſees ar rubbuleem. Ja tu ikdeenas tik wehrdinu iſſchkehrd, tad pa wiſſu gaddu puſs ſeſta rubbuli buhs iſſchkehrſti.

4) Pirms rubbuli iſdohd, ceſkattees pirmak winna gihmi un noſchehlo, ka tew no winna jaſchkirrahs, t. i. apdohma labbi, woi ta iſdohſchana, ko noſpreedi, arri pateeſi irr wajadſiga.

5) Bihſtees un atraujees wairak no deeniſchkahm maſahm, ne kà no leelahm ikmehneſigahm un gaddiſkahm tehreſchanahm. Tahs pirmejas irr kà kahds zaurums muzzâ, kas nemittejami tekk. Bet turprettim tahs leelas iſdohſchanas jau bes kreetnas apdohmaſchanas ne noteek.

6) Eeraddini behrnus jau no maſahm deenahm ar naudu prahtigi dſihwoht.

7) Uſrakſti wiſſas iſdohſchanas un faſkaiti tahs paſchas katra mehneſcha gallâ, ka warri ſkaidri redſeht, zik katra leeta makſa un kur derretu taupiht. Ja tu tà puhleſees, katru wiſsmaſako neeka iſdohſchanu peerakſtiht, tad drihſ nomanniſi, zik un kur geldeja pataupiht.

8) Eefahz ar maſumu un pabeidſ ar wairumu; bet ne darri ohtradi. Weeglaki irr daudſ tehreht ne kà ſaturreht; jo gruhti nahk eerafchahm atſazziht.

9) No tawahm eenemſchanahm atleez arweenu pa biſchkim pee mallas, lai warri nohtes laikâ woi wezzuma deenâs glahbtees un ne rehkini wiſs us laimi, kas tewim kaut kur ne dohmajoht warretu gadditees. Apdohma, ka ir tad buhtu jateek, ja tik daudſ maſak eenemtu, kà taggad preekſch nahko-

schahm deenahm warreji atlikt. Tahdi laiki, kur schis ustaupihts graffis weenigs patwehrums buhs, gaddisees jo beesaki ne kà tahdi laiki, kur kahdu nezerretu mantoschanu pee mallas warresi atlikt.

10) Essi tiklab ar laiku kà ar naudu pasihkſts. Laiks irr nauda. Kas laiku peenahkami ne eedalla un labbi ne walka, tam allaschin skahde jazeesch, ko buhtu warrejis nowehrst.

11) Wahja salihgschana irr labbaka, ne kà kupla teesaschanahs, prazesse. Ja tu to laiku rehkini, ko prazesses nokawe un to nesinnaschanu, woi winnesi woi ne winnesi, tad muhscham labbaki ees, ja salihgsi. Zaur daudſ teesaschanahm wehl neweens naw baggatibu panahzis, bet par nabbageem jau Deews gan tappuschi.

12) Slinkums pa-ihsina dsihwibu; winsch irr ruhsa, kas wairak kaulus grausch ne kà darbs. Atslehga ko beesi bruhke, arweenu paleek spohscha.

13) Slinkim darbs reebjahs; schiglu darbs eepreezina. Bes puhlina un sweedreem naw nekas un ja-eet wezzumâ deedeleht.

14) Dsenn sawu ammatu, ka ammats tewi ne dsenn. Laikâ gulleht un laikâ zeltees, darra wesselus, pahrtikkuschus un gudrus zilwekus. — Kas wehlu zellahs, muhscham ne teek ar darbeem gallâ; knappi strahdaht eesahkuscham jau wakkars usbruhk, — un tad: kurra zuhka ne rohk pee deenas, ta rohk pee nakts.

15) Parrads naw brahlis un isperr leelas behdas. Sargeetees bes kreetna apdohma un leelas wajadsibas us parradu ko nemt; labbaki irr bes wakkarina lihst ziſſâs, ne kà ar parradeem zeltees. Parrads netaisnibas pirmajs sohlis, melli ohtrs.

16) Darboschanahs lihdſ parradus deldeht, slinkums wairoht. Nabbadsiba lehnitinam welkahs pakkaſ palaidonam. Darbs irr laimes mahte un winna mihletaju swehti Deews.

17) Ne tizzi aplam zitteem. Leela ustizziba eegruhde daschu behdâs. Tam irr pateesi ustizzams kalps, kas pats sewim kalpo.

18) Gudram luhdſ padohmu un klauſi tam. Kur padohma truhkſt, tur arri naw palihdſibas. Maſ ko ſapraſt naw kauns, bet ne gribbeht mahzibu peenemt, tas irr kauns.

4. Kà behrni pa gohdam usaudſinami.

Behrnu meeſiga un garriga labklahſchana jau no peedſimſchanas brihſcha pareiſi wehrâ jaleek un par winnu ruhpinſch jaturr, tapehz ka no ſchi azzumirkſta ta fehklas isſehſchana eeſahkahs, kam tiklab behrna meeſu kà dwehſeli ar krahſchneem augſteem buhs puſchkoht, un tapehz ka to, ko nebehdneeziba un mulkiba ſamaitaja, retti wairs warr glahbt. Jaunpeedſimmuſcheem behrneem rabarbera ſahles (Rhabarber), muddinadamas kliſtires doht, mehli atſwabbinaht, galwu ar warru ſpeeſt un pohrmeht, lai jo ſmukka un patihkama paliktu — irr łohti łaunas, wezzas buhſchanas un neleetigas eeraſchas, kas behrna weſſelibai pahrleeku ſkahdigas. Wiſswairak wehl japeekohdina, lai atmett jel to breeſmigu, garru un meeſu wahju darridamu un draggadamu grehku darbu: maſus nemeerigus behrninus ar brandwihnu woi ar maggonu fehklahm, kas peenâ wahritas, eemidſinaht. Atminneetees jel, ko par brandwihna dſerſchanu runnadams, no ſchihs lohpiſkas buhſchanas ſazziju.

Jaunpeedſimmuſchi behrni tik pamaſihtinam un ne peepeſchi eeraddinami gaiſmu paneſt, ſiltuma un aukſtuma pahrmainiſchanas pazeeſt. Druſziņ pakrehſla un remdeni ſilta iſtaba jaunpeedſimmuſcheem tas weſſeligakajs dſihwoklis. Brehzoſchus behrnus zaur pirkſta eebahſchanu muttê, apmeerinaht, naw gudri darrihts, jo zaur to teek behrni pee pirkſtu ſihſchanas tà eeraddinati, ka pehz paſchi ſawus pirkſtus, ir kreklu un drahnu muttê bahſch un ſcho nekohſchu eeraddumu gaddeem paturr.

Warrena ſchuhpoſchana arri ſkahdiga; zaur winnu nahk behrneem plahns prahts un wahjas, ſlahbanas zipſlas (Nerven), un bes tam arri wehl warr lehti gadditees, ka behrninſch woi galwu pee ſchuhpła mallahm peedauſa, woi arri no paſcha ſchuhpła iskriht ahrâ. Behrnu zeeti autòs eeſprengt un eetihſtiht arri naw teizama leeta, tapehz ka zaur to behrns ne ſpehj pantus bruhkeht, ka behrna augſchana teek aiskaweta, un ka ehdeena woi peena ſawahriſchana wehdarâ tik pilnigi ne noteek kà paſtahwigas weſſelibas dehł waijadſetu. Pahrleeks iſtabas ſiltums un wiſſai

filts apgehrbs darra behrna meesu flahbanu un neweffeligu tà kà arri stiprs aukstums un tahds wehjsch, kas zaur atwehrtahm durwim un atwehrteem lohgeem skreen. Pirmâ eesahkumâ behrna glehwahm un lunkanahm meesahm sinnams pabalsta wajaga. Bet tà ne buhs behrnu eetihstiht, ka ne spehj kusteht un lohzitees; wallitinam tik ar plaukstas plattu, additu willas bindi behrninsch ja=eetihsta; bet rohkas brihwas, ne=eetihstitas japamett. Tà arri jasargahs galwu zeeti eetihstiht, zaur ko galwa sahktu swihst, issittumi un wahtis gadditohs. Sekkitehm, kas beesi jamaina, ne buhs buht knappahm un augscham ar preewiti peesectahm. Plahnas, weeglas pastalinas tik tad behrnam kahjâs aujamas, kad jau proht staigaht.

Jehlumi, kas zirkschnôs un paduffês rohdahs, nahk no neskaidribas. Ja scho kaiti ar dedsinatu alluhnu, puhderi, bohmwillu un zittahm schihm lihdsigahm leetahm glahbj, tad zaur to daudsreis behrnam teek wehders aisspundehts. Wisslabbakas sahles, zaur ko behrnu no jehlumeem warr paglahbt, irr winnu rihtôs un wakkarôs remdenâ uhdenî masgaht.

Daschi behrni ne spehj **mihsalus** saturreht un mihsch gulkâ. Zaur kulschanu un apkauneschanu scho kaunu eeraddumu retti tik warr glahbt. Jo wairak lihdsehs, kad behrnam pahri stundas preekisch apgulschanahs tik bischki dohs ehst; kad behrnu pee tam peeraudsihs, pa deenu arweenu jo ilgi mihsalus peeturreht un ne tik beesi sewis labbad iseet; kad behrnu ikreis preekisch apgulschanahs ismihsinahs un kad winnu us zeetu ziffu maisu, ne wiss mihkstôs spilwenôs guldinahs. Bet ja laikam behrns slinkuma labbad gulkas weetu peegahna, tad sinnams scho netikkumu bes apstrahpeschanas ne atraddinahs.

Bakku eedehstischana ne kad naw aiskawejama; jo schi isfarga no tahm breesmahm, ko ihstenas bakkas padarra, no aklibas, nahwes un nekohscha, grumbulaina gihmja. Derrigakajs laiks preekisch bakku eedehstischanas irr, kad behrninsch 4 lihds 8 mehneschu wezs.

Behrnam ne buhs doht **puppu**, kad mahte sapihkuse woi behdiga, woi kad behrns brehz, tik weenumehr tahdâs laika starpâs pa 2 woi 3 stundi; nei daudsahtraki, nei arri daudsweblaki. Labbi naw gulloscham behrnam puppu doht. Pirmâ gadda peerendelê behrns ar sihditajas peenu ween warr pahrtikt. Ahtra

noschkirschana no kruhtim behrnam ne darra labbumu. Wissderrigajs ehdeens irr behrninam wahrihts gohws peens un ja warr no weenas un tahs paschas gohws.

Behrnam ne buhs tahdas spehles leetas pasneegt, kas tik masas, ka muttê ee-eet un ko warretu noriht. Naschi, ihleni un zittas assas, spizzigas leetas pawissam behrnam naw rohkâ jadohd, jo zaur tahdu besprahtibu wezzakeem dauds behdas notikkuschas. Jr mahletas un swinna paijas behrneem warr neweffelibu un zaur to arri nahwi peeweft, jo behrni mehds spehles muttê bahft, laisiht un grauft, bet swins un dauds pehrwes irr giptigas jeb nahwigas.

No tam jasargahs behrnu pa agri puhleht, lai mahzitohs stahweht un staigaht; jo zaur to augums dauds eem tikke famaitahts; behrni lihku woi kupru mugguru dabbuja un muhschigi paturreja. Tik pirma dsihwibas gadda beigâs kahjas tik spehzigas tappuschas, ka rumpi drohschi warretu neft.

Par behrna skaidrahm meesahm zeeti jaruhpejahs; behrns beesi jamasga, pa masam arri arweenu jo dsestrâ uhdenî, kamehr aukstu uhdeni iszeesch. Kruhtis un kaklu ne buhs behrnam wissai bailigi no aukstuma sargaht, bet arri ne pa ilgi behrnus sliktâ gaisâ ahrâ pamest; lai behrni arri masu brihtinu leetû woi sneegâ apkahrt skraida.

Jo behrni pee-aug, jo labbi buhs winneem labbu laiku un jo deenas jo ilgaki ahrâ likt usturretees; lai winni schè appaksch prahtiga zilweka azzim un usskattischanahs kahpala, skraida, lehka, zihkstahs un tahdâ wihsê spehku stiprina. Labbi darra, ja scho spehka stiprinaschanu un daschadu darboschanohs us teescham derrigahm leetahm waddihs un pamohdinahs, prohti, us mahju darbeem, dahrsa kohpschanu, rakschanu, stahdischanu, ko behrneem wissadâ wihsê par ittin mihkeem darbeem warr padarriht; ihpaschi wehl us daschadeem rohku darbeem, zaur ko behrni eerohd eerohtschus waldiht un darrischanas weeglibu panahk; jo darbs, kas no jaunahm deenahm un dauds reis darrihts teek weegls. To mahza sakkams wahrds: Darbs dauds reis darrihts meisteri darrina. Tapehz lohti gudri, behrnus pee lauka darbeem un zittahm darboschanahm lihds nemt. Schè winni reds, kà katrs darbs jastrahda un tihri spehlejoht mahju darbus eemahzahs. Meitahm sewischki saknu dahrsa kohpschana ne ween wesseliga,

bet arri, ja prezzejahs, kohti wajadsiga leeta. Un meitinas tà jau mehds labpraht dahrsâ dsihwoht, wisswairak ja kahda pukku dohbe jakohpj.

Bet kad behrni to wezzumu panahkuschi, ka skohlâ ja=eet, tad arri zeeti ween pee tam japeeturr. Gauschi labbi buhtu, ja arri dsimtsmuischâs pee katra skohlas namma tahdu dahrsu eetaisitu, kahdus taggad us augstas waldischanas pawehleschanu pee wissahm krohna pagastu skohlahm eetaisa, kur behrni warr mahzitees kohkus un zittus augkus kohpt un audseht, kas wihra gaddôs par swehtibu nahks. Leez labbi wehrâ to sluddinaschanu Latweeschu awisês Nr. 22 tannî 1850tâ gaddâ. Wissai derretu, kad tahdus dahrsus pahrdallitu tschetrâs dallâs. Weenâ dallâ lai kohptu daschadus giptes augkus, kà: sunnu steebrus, drizgenes, naktsskahtes un t. j. pr., un lai behrni mahzitohs winnus kreetni pasiht un ne tiktu nepasihschanas dehl skahdê; wehl wajadsetu audseht tannî dallâ lohpu barribas augkus, labbibu, andeles augkus un tahdas sahles, kas ahrsteschanai derr, kà: kummelischi, sinnepji, Mahras rutki, baldrians, bischu sahles un daudz zittas. Zittâ dallâ atkal geldetu eetaisiht kohku skohlu un puischeem mahziht dahrsa kohkus pohteht, kopuleereht; ohgas stahdiht un t. j. pr. Treschu dallu lai nemtu saknehm un pukkehm un schihs liktu apkohpt no meitinahm. Pehdigâ dallâ warretu appinus audseht un weenu ohtru bischu strohpu turreht. Iknedelas wajadsetu eezelt 2 puischus un 2 meitas par pascha dahrsa un dahrsa darbu preekschneekeem, un schohs mahziht rehkinumu taisiht par pahrdohteem jauneem kohzineem, sehklahm un t. j. pr. Par naudu, ko dahrss eenestu, warretu preeksch skohlas derrigas grahmatas un zittas, mahzibai waijadsigas leetas apgahdaht.

Slikti darra, ja skohlas behrneem leek lohpus ganniht. Zaur to teek behrni no jebkahdas wezzaku usskattischanahs atschkirti un usaug ne kà gohdigi zilweki, bet kà lohpi. Ko meesa un prahts zaur to eemanto, gan katrs weegli nojehgs. Laukôs un meschâ augdami behrni jau no masahm deenahm slinkoschanu eerohd, kas wissus tohs netikkumus dsemde, ko pee usauguscheem laudim redsam. Ir beskaunibas darbus mahzahs un dsenn, ja puischi un meitenes kohpâ gannôs eet woi sateekahs; jo winni redz un nosskattahs tahdus darbus no lohpeem. Tapehz, wezzaki!

ne laiſcheet no Deewa puſſes behrnus gannôs, bet ſuhteet winnus ſkohlâ! — Lai wezzifchi, kas zittadi wairs ne ſpehj maiſiti pelniht, eet gannôs.

Schinnîs laikôs naw wifs wairs Deews gan, ja behrns tik dſeeſmu grahmatâ woi Bihbelê proht laſſiht, ſwehtu luhgſchanu, pahtarus, tizzibas gabbalus no galwas ismahzijees. Laiki irr ſawadi tappuſchi, pawiſſam pahrgrohſijuſchees; jo gaiſma auſt, un ir no arrajeem taggad wehlamees, ka wairak mahzitohs, prahtu zillatu, wezzu lgiku tumſchas maldiſchanas, mahnus un eraſtas leekas dohmas iſdeldetu, lai zilweki jo gruntigi atſihtu, kà buhs pret few paſcheem un pret zitteem turretees; lai prahts paliktu jo iſſkaidrohts un lai ſaudis zaur to dſihtohs un ſkubbinatohs wiſſu, kas ween zilwekam jadarra, ne peeſpeeſchanas un bailibas, nedſ arri plehſibas un mantu kahribas deht peepildiht; bet no tihras pahrleezinaſchanahs un kriſtigas tuwaka mihleſtibas ar ſkaidru un drohſchu ſirdi. Jo zilweks wairak mahzijees, jo paklauſigaks arri irr, jo wairak taiſnibu atſihſt un jo meerigaki un gohdigaki winſch dſihwohs un turreſees.

Deewa wahrdus un tikkumu mahzibas buhs behrneem jau no jaunahm deenahm zeeti ween galwâ un ſirdi eepuhleht un eeſpeeſt. Schihs un ihpaſchi dabbas mahzibas rahda, kahds brihniſchkigs, gudrs un ſchehligs irr Deews. Bes ſchihm wehl muhſu paſaules apraksts, paſaules ſtahſti (notikkumi), wiſswairak tehwu ſemmes ſtahſti, un riktigi un ſkaidri rakſtiht un rehkinaht, irr taggad wiſſeem zilwekeem lohti wajadſigas leetas.

Sirdsmihlee arraji! Gahdajeet jel no wiſſas ſirds, lai katrâ pagaſtâ, kur ſkohlas wehl naw, labbu ſkohlu eezelk; gahdajeet no ſirds, ka ſkohla ne ſtahw tukſcha bes behrneem; gahdajeet no wiſſas ſirds un wiſſas dwehſeles, ka juhſu behrni par ſaprahtigeem, gudreem, kreetneem zilwekeem usaug. To darridami juhs winneem wairak ne kà ſimts un diwi ſimts rubku ſakrahſeet; juhs winneem ſakrahſeet tahs wiſsdahrgakas mantas, kas winnus par laimigeem zilwekeem darrihs ſchinnî un winnâ paſaulê. Pateeſi ſapraſchana, gudriba, tikkums irr tahs paſtahwigas mantas, ko ſagli ne warr noſagt, ko ruhſa, uhdens, ugguns ne warr maitaht. Usluhkojeet talabbad katru, kas juhſu behrneem ſchihs dahrgas pehrles **dahwina** un **leek** dahwinaht, par ſawu **wiſslabbako** draugu.

Tomehr wiſſi puhlini un uppuri, ir wiſsleelaka apgahdiba par meeſas audſinaſchanu un prahta zillaſchanu irr ſudduſchi; wiſſi meeſigi un garrigi ſpehki welti mohdinati, lohziti un puhleti, ja ar ſchihm teizamahm ſawadibahm ne teek ſaweenota deewabihjiga un gohdiga ſirds, kas behrnu audſinaſchanai neſawihſtamu krohni uſleek. Muhſu behrneem buhs ſinnaht, kas pee ſkaidras, gohdigas dſihwoſchanas peederr, tad tik winni prattihs meeſas ſpehku pareiſi zeeniht, peeklahjigi walkaht un ſawaldiht; tad tik prahta zillaſchana un wiſſa ſapraſchana winneem paſcheem par laimi un tuwakam par pateeſigu ſwehtibu buhs. Meeſas ſpehks, prahta ſtiprums bes Deewa atſihſchanas un tikkuſchas dſihwoſchanas irr kà breeſmiga un ſkahdiga ugguns, kas daudſreiſ jau par iſnihkſchanu un pohſtu bij. Tapehz wiſspirmak par to jagahda, ka behrni deewabihjigi un gohdigi zilweki paleek, us ko Deewa wahrda mahziſchana un paklauſiſchana palihdſehs.

Deewa wahrda mihleſchana un **gohdiga dſihwoſchana** behrna ſirdî jau no pirmahm jaunibas deenahm pamaſitinam un ar leelu gudribu jaſtahda un jakohpj. Un to wiſswairak **gohdiga mahte** un **ſkohlmeiſteri** eeſpehs. Tahs pirmas mahzibas un preekſchſihmes, ko behrns jaunibas deenâs dſird un redſ, paleek winna ſirdî neſchaubigi eeſpeeſtas, un usaudſis arri pehz tahm ween dſihwohs un iſturreſees. Mahtei nu tapehz peeklahjahs behrnu kohpt, meeſigu un garrigu ſpehku mohdinaht un ruhpetees, ka behrns gohdigi dſihwo. Kad nu Deews ihpaſchi ſeewiſchkas ſirdî mihleſtibu, pazeeſchanu, lehnprahtibu un labpatikſchanu dehſtijis, tad arri ſchi mihleſtiba, ſchi laipniga audſeſchana, ko mahte behrnam rahdihs, **ſcho** ar mihleſtibu, uſtizzibu un krahſchnu laipnibu puſchkohs un aplaimohs.

Behrnu ſirdis kluhſt pahrleeku apzeetinatas un us breeſmu darbeem ſkubbinatas, ja eerohd, jebkahdus dſihwus raddijumus **mohziht** un **ſpihdſinaht**. Norahjeet tapehz behrnus un peeluhkojeet zeeti, ka tas ne noteek. Daudſreiſ teek beswainigi Deewa raddijumi nomaitati; daudſreiſ dohd behrneem wakkas ar maſeem putnineem woi taurineem pahrgalwigi johkotees; daudſreiſ redſam, ka ganni bambaleem, muſchahm ſpahrnus atlauſch; putnu ligſdas puja; maſus putninus ſchnaudſ un wahrdſina; ſunnus beswainigi ſitt; dſihwahm pellehm ahdu nowelk u. t. j. pr.

Behrni lustejahs, kad nahbaga lohpi woi kustoni, kas ne warr pretti turretees, tà wahrgst un sawu waidu balsi us radditaju pazelt, kas tahdus darbus teescham nesohditus ne pamettihs. Wai tahdai neschehligai sirdi, kas to darra! Pats Deews peekohdina zaur Mohsu sazzidams: „Kad tu putna ligsdu useij us zelku, jeb kahdâ kohkâ, jeb wirs semmes ar behrneem, jeb pauteem, un ta mahtite par teem behrneem jeb pauteem sehsch, tad tew ne buhs to mahtiti lihds ar teem pauteem nemt, palaid to mahtiti, ka tew labbi klahjahs un tu ilgi dsihwo.“ 5 Mohs. gr. 22, 6. Kas par breesmigeem preekeem un kas par behrnu samaitaschanu, ja pa-auguschi zilweki wissu to redz un behrnus ne mahza, kà nepareisi un grehzigi tahdi bendes darbi. Ja arri paschi tik apzeetinati, ka par Deewa beswainigi zeesdameem raddijumeem schehlumu ne turreet, tad tatschu behrnu labbad schehlums jaturr; jo tee zaur to dabbu apzeetinatu, breesmigu grehzineeku sirdi.

Wisspirma labba sirds juschana, kas eekssch zilweka jau no behrnu deenahm jakohpj, un kurra zilweku us wisseem labbeem, teizameem darbeem speedihs, irr ta krahschna sirds juschana, ko mihlestibu sauz. Zilweks bes mihlestibas irr aukfts, kà nedsihwa leeta, kà akmins, kas nei pats preeku juht, nei arri zittu spehj eepreezinaht. Wezzaki, behrnu audsetaji! ja pee behrneem gribbeet laimigus, mihligus, labbus zilwekus peedsihwoht, tad mohdinajeet mihlestibu winnu sirdîs. Bet mihlestiba tad tik fakni nems, ja paschu sirdis ne buhs apzeetinatas. Effeet tapehz pret behrneem mihligi, laipnigi, saudsigi un ne turreetees pret winneem bahrgi, zeeti; ne atstumjeet winnu mihligu smaidschanu; ir strahppedami rahdeet mihligu, taisnu prahtu. Tà lai mahzahs behrns pirmak wezzakus, skohlmeisterus, brahlus un mahsas mihleht un tad arri tuwaka mihlestiba un schehlsirdiba winna sirdî dsilli saknoses. Preezajeetees ar behrnineem, kad winni preezajahs, ne nihzinajeet winnu behrnischkigus preekus un beswainigas spehles; bet gahdajeet labbak, ka schee preeki ne suhd un teek usturreti. Gan jau Deews gan ir behrneem nahks sawi behdu un wehtras laiki.

Pehz mihlestibas irr paklausiba ohtrs patihkams un lohti wajadsigs tikkums, kas behrneem peeklahjahs. Kahdâ kahrtâ arri zilweks stahw; wissâs weetâs waldineekeem, likkumeem un

pawehlefchanahm bes **nurdefchanas** jaklauſa. Lai behrni mahzahs **faderribu**. Nefaderrigs, rehjejs zilweks irr jebkahdâ zilweku beedribâ meera un faderribas pohſtitajs.

Kahrumus un meefas prahtu ſawaldiht irr wiſſai dahrgs tikkums, kam ar preekſchminneteem ihpaſchumeem jaſabeedrojahs. Kurrâ wajadſibâ, kurrâ zilweka kahrtâ tee gan ne derretu? — Behrns lehti eemahzifees wiſſu aisleegtees, peezeeſt, wiſſu paneſt, ja tik ar gudribu un lehnprahtibu pee tam darboſimees.

Jo prohjam behrni un jauni ļaudis pee **ſtrahdaſchanas** peeturrami. Darboſchanahs allaſchin derr un ja arri tik ſpehles, neeka darbi buhtu. Bes darba buht un rohkas klehpî turreht ne geld un irr ſlinkuma eefahkums. Ihpaſchi meitinas pee derrigas darboſchanahs japeerauga. Winnahm wajaga mahtehm palihdſeht un wiſſu mahzitees, kas pee namma turreſchanas wajadſigs.

Patihkamas dſihwoſchanas un laimigas namma turreſchanas deht arri wiſſwairak **peekohpiga buhſchana** un **ſpohdriba** ļohti wajadſigi. Un ſcho teeſcham tik jaunibas deenâs warr eemahzitees un eeraſt. Zilweks, kas jauns buhdams nepeekohpejs bij un neſkaidri turrejahs, paleek tahds pats lihdſ wezzumam.

Jauneklu krahſchņa rohta un glihtums irr **gohdiga iſturreſchanahs** pret kungeem, waldineekeem un wezzeem ļaudim. Nekas jau naw nejaukaki kà jauni ļaudis, kas teepjahs, wirſû mahzahs. Tahdi reſgaļi irr wiſſi, kas nedſ gohdu nedſ kaunu proht, — kas ar ſawahm runnahm un wallodahm wiſſur eejauzahs un gudraki gribb buht ne kà wezzi ļaudis, — kas augſtakas kahrtas ļaudim ne proht gohda wahrdu doht un paſemmigu prahtu rahdiht.

Dſennamees jo prohjam us to, ka behrni **tà** runna, kà winneem ap ſirds irr; ka behrni **uſtizzigi** un **pateeſibas** mihletaji irr. Bet pee ta wajaga, ka behrni mums wiſſâs leetâs uſtizz; ir pahrkahpſchanas ſaweem wezzakeem weenteeſigi iſſuhdſ. Bet daudſreiſ ſcho weenteeſibu un uſtizzibu zaur to maitajam, ja bahrgi uſrunnajam, ja par neekeem aplam ſtrahpejam. Bahrſibas labbad ſahk behrni ar melleem pihtees, un ja melli tik weenreiſ iſdohdahs un ne teek peenahkti, tad behrns jau ſamaitahts un tſchakls us daudſ flikteem darbeem.

Behrneem buhs kaunibu zeenâ turreht. Schi irr jaunekkeem, kur kahrdinatajs wirsû speeschahs, schkihstibas engels un fargs. Tahdi besprahtigi zilweki wehl Deewam schehl wissâs fehtâs rohdahs, kas behrneem dsirdoht diwprahtigus stahstinus isteiz, beskaunigi runna, lammajahs un tahdus smeeklus mihl, kas neweenam gohdigam zilwekam ne klahjahs un par ko janofarkst.

5. Wesselibas kohpschana.

Wesseliba wisseem zilwekeem, un wisswairak semmes kohpejam jeb arrajam ta leelaka un dahrgaka pasaules manta. Sihraks wesselibu tà slawe: „Wesseliba un sweika buhschana irr labbaka ne kà ne-isskaitama manta. Nekahda baggatiba irr tik labba, kà wessela meesa. Sihr. gudr. gr. 30, 15. 16. Tapehz arri semmes kohpejam wesseliba jasarga. Semmes kohpejs sinnams allaschin un wissâs weetâs gan ne spehj pehz wesselibas mahzibahm turretees un dsihwoht; tomehr, — ja gaddahs, ka pateesi ne warr tà sargatees kà wajadsetu, — arri jau buhs labbi darrijis, ja wissu sinnadams, kas pee wesselibas usturra un kohpschanas peederr, to tihschi, pahrgalwigâ prahtâ ne pahrkahps.

Semmes kohpejam jau zaur to pee wesselibas usturreschanas wissu leelajs paligs sneegts, ka pahrako dsihwibas dahku weenumehr ahrâ, prischâ, wesseligâ gaisâ dsihwo, — kas teescham tahdas sahles, — kas spehzigakas par wissahm sahlehm, ko aptehkeri isdohd. Tapehz arri semmes kohpeja pastahwiga, zeeta wesseliba warr prischam gaisam ahrâ pateizibu uppureht. Kad nu zilweki wissi mirstami un rettajs tik bes kahdas slimmibas mirst, tad arri semmes kohpejs teek no slimmibahm peemeklehts, no kurrahm tas leelakajs pulks zaur to nahze, ka ne turrejahs pehz wesselibas mahzibahm, kas bes kahda leela gruhtuma paklausamas; bet turpret schihs nizzinaja un wissai daudsi us sawu zeetu wesselibu palaidahs.

Wesselibas peekohpschanas mahzibas, ihsi sanemtas, irr schihs: Wassarâ buhs ehst wairak saknu dahrsa auglus, dsessedamus, pasakhbus un schkidrus ehdeenus; bet seemâ turpret derr galka un twirti ehdeeni. Daschdaschadus ehdeenus weenâ reisê un jukku jukkam ne buhs baudiht, un labbaki lehti ne kà gruhti

fagremmojamus ehdeenus. Pahrleeku trekni, lohti fahliti un ar pipereem woi zittahm ſcheem lihdſigahm ſweſchas ſemmes ſahlehm wahriti ehdeeni naw weſſeligi. Wiſſai ahtra ehſchana, tà kà arri weenâ reiſê daudſ ehſt, ehdeenus maſ ſakohdiht un puſs dſihwus noriht ne derr. Labbi arri naw, bes laika un weenadi ween ehſt. Tabaka ſmehkeſchana ihſi preekſch un ihſi pehz ehſchanas irr launa, atſtahjama eeraſcha, jo zaur to tiklab ehſtgribbeſchana, aptite, kà arri ehdeena pilniga fagremmoſchana teek maſinatas.

Ne dſerr bes flahpehm un arri ne wairak, kà atdſerſchanai wajaga. Zaur pahrleeku dſerſchanu teek meeſas ſulla jeb ſapte uhdenaina, ſchkidra, un pehz tam zeltahs uhdens ſehrga. Wiſſu weſſeligajs dſehreens irr ſkaidrs un dſeſtrs uhdens. Jr ne wiſſai priſchs un ne wiſſai wezs allus dſerſchanai geldigs; ſtiprs allus turprettim naw teizams, un no brandwihna pawiſſam jaſargahs. Lohti weſſeligs dſehreens irr arri putra, peens un kehrnu peens, wiſswairak waſſaras laikâ. Ja zilweks zaur ſtrahdaſchanu woi tezzeſchanu ſakarſejees, tad no dſerſchanas buhs ſargatees; ſchi padohma nepaklauſiba teek ikreiſ ſohdita un ja arri tuhliht nè, tad tatſchu pehz kahdu laiku. Daſchs jau, kas ſakarſis tuhliht dſehre, dabbuja duſſuli, kruhſchu ſehrgu un zittas ſlimmibas. Jhpaſchi arrajs, kas gruhtu darbu ſtrahdadams lohti beeſi ſakarſejahs un no ne-iszeeſchamahm flahpehm mohzihts, warr kahrdinaſchanâ drihſ eekriſt un ſcho padohmu, ka ſakarſuſcham ne buhs dſert, pahrkahpt. Bet lai pahrwarr flahpes, lai atduſſahs un gaida, kamehr wairs naw ſakarſis. Scho mahzibu paklauſoht daudſ niknas ſehrgas ees maſumâ.

Gahda, ka tew allaſchin labs apgehrbs. Teizams apgehrbs irr tahds, kas gadskahrtu laikeem, gaiſam, wezzumam, meeſas buhſchanai un eeraddumam pilnigi peepaſs un geld. Kas pahri puſs muhſchu jau dſihwojis, lai ſargahs, weenreiſ eeſaknojuſchu eeraddumu peepeſchi atmeſt. Jo prohjam wajaga labbahm drehbehm meeſu wiſszaur weenadi ſildiht. Teizama leeta ta irr, tik plahni, zik ween warr pazeeſt, t. i. nei pa ſilti nei arri pa aukſti gehrbtees; jo zaur to panahk ſtipru un lohti isturrigu meeſu. Drehbes arri weenumehr ſkaidri turramas un pareiſi iſlahpamas. Tiklab plattas jeb leelas, kà arri knappas drehbes naw derrigas; bet tahdas, ka wiſſus pantus, lohzeklus pareiſi warr bruhkeht

un lohziht. No knappa kahju apgehrba, knappahm sekkehm, peedrohknehm, knappas kakla drahnas un westes jasargahs. Zeppure, kas smagga un galwu lohti silda, ne derr. Stipram un wesseligam, jaunam zilwekam galwa no siltas zeppures jakawa; bet kahjas, tiklab jauns kà wezs, lai silti gehrbj un zik spehdams arweenu sausas turr. Saslappuschas drehbes ne buhs laut us meesu isschuht; bet jo ahtri jo labbi ar sausahm pahrmainiht. Ekam drehbes, ko slimneeks walkajis, uswelk, pirmak gruntigi iswehdinamas; un wehl jo gudri darrihs, ka tahdas drehbes, wisswairak ja slimneekam lippiga sehrga bij, ne buht ne wilks muggurâ. Daudz arraji zeeni sehtâ weenumehr kaschoku muggurâ turreht, tas naw wesseligi. Kaschoka walkaschana tik wezzeem laudim un stiprâ galla laikâ labbumu darra.

Sehtas, kas klaijumâ un sausâ weetâ, nahk wesselibai par labbu. Leeli purwi mahju tuwumâ irr eedsihwotajeem newesseligi. Mahju istabai wajaga buht augstai, sausai, ruhmigai, gaischai un saules jeb deenas widdus pussê buhwetai. Masâs un semmâs istabâs, kur daudz laudis kohpâ dsihwo un brihscham arri slimneeki gull, gaiss ahtri sliktu, newesselu smakku peenemm, kas zaur skallu duhmeem, zaur krahsns twaiku, zaur puttekleem un istabâ glabbatu ehdeenu wehl jo smirdigs un nelabs paleek. Lai newesseligajs, smirdohts gaiss sustu, tad wissas tahdas leetas, kas nelahgu smakku isdohd, istabâ naw turramas, un ikdeenas mas weenreis us kahdu brihtinu istabas lohgi jeb durwis atdarrami, lai istaba sliktu gaisu islaisch un ar prischu atkal pildahs. Jr zaur kwehpinaschanu ar ettiki, kas us kwehlainu dselsa gabbalu leijams, warr nelabbu gaisu isskaidroht.

Katra meesiga darba peespeeschanahs wezzumam, spehkam un eeraddumam peepassejama. Wissai gruhta un negallejama strahdaschana darra zilweku besspehzigu, slimmigu, bes laika wezzu un stihwu.

Ahtra un nemittejama danzoschana pa-ihsina ne ween dsihwibu, bet warr arri us weetas nahwi peewest; wissdrohschaki ja sakarsis dsertu woi tahdâ wehjâ, kas zaur lohgeem jeb durwim welk, usturretohs. Daschs puisis un dascha meita danzoschanas un ne-apdohmibas labbad jau semmes klehpî nahwes meegu snausch!

Kas tikkuschi strahda, tam arri atpuhschanahs jeb atduſſa weſſelibas deht łohti wajadſiga. Jhſtenu atſpirgſchanohs un ſpehka atjaunoſchanu meegs dohd. Darbs un gulleſchana, kas pehz rikſtiga mehra un laika nodalliti, irr wiſsderriga palihdſiba, zaur ko weſſeliba ſtiprinahs un uſturrahs. Pahrleeka meega aiskaweſchana irr weſſelibai ſkahdiga. Tapehz arri tam, kas tik ilgi, kà teeſcham wajadſigs, gull, meegs nahk par labbu. Bet tas kas ilgam meegam padohdahs, zeetihs mohkas. Ja nu tik ilgi gull, kà teeſcham wajadſigs, tad meegs ſpehku atjauno un ſtiprina, bet ja turprettim pahrleeku ilgi gull, tad meegs plahnu prahtu un ſlahbanu, iſgurruſchu zilweku darra. Wairak, kà ſeptini ſtundi, ne buhs gulleht; jo ſchis irr rikſtigajs mehrs un laiks, kurrâ darba zilweka ſpehki atkal pilnigi atſpirguſchi. Deenas widdus gulleſchana naw derriga, wiſswairak jauneem, ſtipreem zilwekeem, kam pulks aſſinu meeſâs. Bet ja tomehr tas, kas deenas laikâ gulleht eeraddis, ſawu eeraddumu ne warr atmeſt, tad tam ne buhs ilgi gulleht. Wezzeem łaudim, nihkułeem un zaur ſehrgu beſſpehzigi tappuſcheem zilwekeem turprettim ihſs deenas widdus łohti derrigs un wajadſigs.

Par to zeeti jagahda, ka meeſas iſſwihſchana, kas zaur deenu un nakti nemittejami noteek, ne aiskawejahs. Meeſas iſſwihſchana teek paſkubbinata zaur ſkaidru un ſiltu kahju apgehrbu. Bet ne wiſſai daudſ buhs meeſas iſſwihſchanu mohdinaht, kas zaur warren ſiltahm drehbehm, zaur wiſſai ſiltahm iſtabahm un gultas weetahm, zaur ſtipru ehſchanu un dſehrſchanu warr notikt. Wehl jo flikti irr aiskaweta meeſas iſſwihſchana. Kas ſakarſis jeb pilnâ ſwihſchanâ, tam ſchis padohms jaleek wehrâ: Lai ne leekahs us ſemmi woi ſahlê gulleht, lai ne ſtahw wehjâ, kas zaur durwim woi zittur kur zauri welk, lai ne iſgehrbjahs peepeſchi un lai ne dſerr. Ja ſcho paklauſidams tomehr ſa-aukſtejahs, tad wajaga meeſas iſſwihſchanu us ſcho wihſi atkal mohdinaht: Wakkarôs jadſerr kahdas diwi woi trihs allus glahſes ſtipri ſilta baltu plihderu tehja, bet ſcho dſerdamam naw ja-ehd, arri brandwihns un allus naw dſerrami un agri ja-eet gulleht. Ja pehz tam leelas ſlahpes gadditohs, tad maiſes uhdens jadſerr.

Ikkatram namma tehwam par to jagahda, ja kahds zilweks winna ſehtâ ſaſlimſt, ka tad bes kawekła daktera palihdſibu

mekle. Lai ne schehlojahs wiſs pehz ta zilweka, kas jaſuhta dakteru mekleht, jo pehz weenas ohtras deenas, brihſcham ir pehz ſtundas dakteŗa gudriba warr jau pa wehlu nahkt un ſlimneekam azzis ja=aisdarra. Jhpaſchi wehl ſargeetees paligu mekleht pee wezzahm bahbahm, puhſchkotajeem, kas daudſ zilweku kappôs eewedde; bet ſteidſeetees, kà jau teizu, tuhliht pee mahzita dakteŗa, kas no kunga ſalihgts un dohdeet winnam to gohdu, ko Sihraks mahza ſazzidams: „Gohda to ahrſti ar to gohdu, kas winnam peenahk, ka warri nohtes laikâ glahbtees. Jo tas Kungs irr winnu raddijis, un tahs ſahles nahk no ta augſtaka (Deewa).“ Sihr. gudr. gr. 38, 1. 4.

Tà kà nu dakteŗa wahkſchana ſlimneekam par glahbſchanu nohtiga leeta, tàpat arri dakteŗa mahzibas un padohmi. Ne peewilleet wiſs dakteru few paſcheem par ſkahdi, us winna jautaſchanu: woi bruhkejuſchi ſahles tà kà pawehlejis, — atbildedami, ka wiſs tà notizzis, un kas tomehr naw tà darrihts; ne isleijeet wiſs dakteŗa dohtas ſahles ahrâ, ſcho weetâ wezzu bahbu faſkallas bruhkedami. Ja dakters tik gribbehs un taiſiſees to leetu gruntigi iſmekleht un juhs pahrklauſchinahs, tad jau, kad arri jo ar melleem grohſiſitees, tuhliht ſchohs peenahks; jo winſch it labbi ſinn, kahds ſpehks winna ſahlehm bijis un ko tahs warreja ſlimneekam lihdſeht. Daudſreiſ arri ſlimneeki dohma, ka tas dakters, kas ſahles dewis, winnu fehrgu ne iſprohtoht, un us to zittu dakteru ſteidſahs mekleht, woi arri draugus, draudſenes un zeeminus paklauſa, kas nodeewejahs, ka ir winneem ta patte kaite bijuſe, un ka winnu dakters, ka ta un ta ſeewa tahs un tahs ſahles dewuſe, kas azzumirkli lihdſejuſchas. Tapehz lai ſlimmajs tik ſchihs ſahles bruhkejoht un tad it drihſ tapſchoht weſſels. Tahda ee= un peerunnaſchana daſchu gan famiſſina, kas teeſcham arri prohwe tahs ſahles bruhkeht, ko draugs woi zeeminſch tik derrigas atraddis un ne apdohma ſawâ wahjâ prahtâ, ka dakters labbaki gan ſinnahs, kahdas ſahles derr un ka tahs, ko dewis, teeſcham labbas. Warr gan gaddiees, ka nejauſchi arri weens ohtrs tà iſahrſtejees, bet deſmit un diwideſmit buhs, kas tà prohwedami un mahzitu dakteru nepaklauſidami ſawu gallu dabbuja, un tahdâ wihſê ſinnams it drihſ palikke weſſeli.

6. Padohmi kà nelaimâ kluüschi zilweki glahbjami, eekam dakteru sawahk*).

No pehrkona spehrts zilweks tuhliht ahrâ, prischâ gaisâ nessams, ar aukstu uhdeni apleijams (gihmî uhdens ar johni gahschams), aukſti klistiri eelaischami, meesa wissaur ar birstehm woi drahnahm, kas aukstâ uhdenî slappinatas, behrschama; dwascha woi par mutti, woi par deggunu eepuhschama; ahdere rohkâ laischama, ettiki slappinatas drahnas us peesirdi klahjamas, un ja wiſs tas ne lihdsetu, tad wehl klistiri no tahda uhdena, kurrâ tabaks nowahrihts un kas atdsissis, dohdami. Kad zilweks atspirdsis, tad tam sneedseet aukstu uhdeni ar druszin ettika dsert, woi arri pahrdesmit pilleenu Opmanna drappu us zukkura gabbalinu. Bet ja atdsihwejees zilweks tà kà apdullis liktohs, ja winnam ausis ruhktu un pantus raustitu, tad leezeet drahnas us peeri un galwas wirsu, kas ar ettiki un sahli jauktâ uhdenî slappinatas. Ja kahdi panti eewainoti woi sastippuschi, tad us scheem jaleek sinnepju plahsteris woi drahnas, kas ar siltu kamparspirgtu apslazzitas.

Noteek daudsreis, ka zilweki twaikâ noslahpst. Kad tahdu noslahpuschu zilweku atrohd, tad wajaga tuhliht lohgus un durwis atdarriht, un to zilweku, lai arri buhtu aukſts laiks, tuhliht isnest ahrâ, tam kakla drahnu, wissas bantes un schnohres atraisiht, wissas knohpes un pumpas atknohpeht, jeb pawissam drahnas nogehrbt. Tad buhs winnu apslazziht ar aukstu uhdeni, kur wehl ettika warr leet klaht, tad tam atkal kruhtis un mugguru behrst. Winsch jasehdina us krehslu, un winna kahjas jaleek siltâ uhdenî, kur pelni un sahls irr peebehrti klaht. Tad tam buhs azzis un us peesirdi aukstu uhdeni arri ettiki schlahkt. Tad tam puhteet woi par mutti, woi par deggunu dwaschu eekschâ, spaideet rahmi tahs kruhtis no appakschas us augschu, lassinajeet aukstu uhdeni un ettiki us peesirdi un us paschu sirdsweetu. Warr tam arri klistiri eelaist no kummelischeem, eljes un sahls. Dohdeet winnam ko stipra ohst, kuttinajeet winnam deggunu un

*) G. S. Brasche: Kà Paleijas Jahnis sawu buhschanu kohpis. (Lohti slawejama, pee Steffenhagen kunga Jelgawâ dabbujama grahmata, kurrâ daudſ, arrajeem geldigas mahzibas un preekschsihmes, kohschi isstahstitas, un kurrai tadehk neweenâ sehtâ ne wajadsetu truhkt.)

rihkli; un behrſcheet meeſu. — Kad winſch atdſihwejahs, tad tam dohdeet pahrdeſmit lahſu Opmanna drappu us zukkuru, un pehz uhdeni ar druſziņ ettika dſert, par to gahdadami, ka twaika un duhmu taî kambarî naw, kur juhs to ſlimneeku eſſeet eeneſſuſchi. Ir pagrabôs, kas ilgi zeeti turreti, jeb kur allus ruhgſt un dſiļâs akkâs zilweks drihſ warr noſlahpt. Jâ tahdâs weetâs tomehr eekſchâ ja=eet, tad pirmak tur deggoſchs ſalmu kuſchkis eemettams. Kad ſchis ne isdſeeſt, bet ſchigli isdegg, tad warr drohſchi laiſtees eekſchâ; bet ja tas isdſiſtu, tad irr ſaprohtams, ka gaiſs naw ſkaidrs un ka eegahjuſcham teeſcham janoſlahpſt. Zaur pagraba lohgu un durwju atdarriſchanu warr gaiſu drihſ isſkaidroht; tà arri akkâs nelabs gaiſs isklihſt, ja pahri ſtohweru wahroſcha uhdena eegahſch.

Tahdu zilweku, kas paſkahrees, arri wehl kahdahm reiſehm ahtrumâ warr paglahbt, kamehr meeſa wehl ſilta. Winnam ahdere jalaiſch, degguns un rihkle jakuttina ar ſpalwu, kas eljê eemehrzeta. Winnam ſmardigas leetas jadohd ohſt, kruhtis un muggura jabehrſch, dwaſcha japuhſch eekſchâ, us peeſirdi aukſts uhdens jalaſſina, un kahjas jaleek ſiltâ uhdenî. Bet kad paſkahrees zilweks jau pawiſſam atdſiſſis atraſts, tad wiſs puhlinſch gar winnu buhs welt.

Ar tahdu zilweku, kas ne wiſs zaur paſkahrſchanohs, bet zittadi kà noſchnaugts, tàpat jadarra, kà ar pakahrto. Bet ſchim wehl warr wehderu un kahjas ar lakkateem apſittinaht, kas tahdâ uhdenî mirkuſchi, kur kummeliſchi un ſeena ſeedi, ſmelknes wahriti. Arri ſcheem, kad dſihwiba atkal rohdahs, kummeliſchu tehju ar Opmanna drappehm dohſi pirmak dſert. — Tee ſaſpaiditi panti ar uhdeni, brandwihnu un ettiki irr apmaſgajami.

Kad zilweks ſlihzis, tad winſch, lai arri jau buhtu weenu ohtru ſtundu uhdenî ſtahwejis, rahmi un ar prahtu janeſs nammâ; jeb ja rahms, ſilts laiks, un tuwumâ mahjas nekahdas ne atteekahs, warr winnu arri turpat ahrâ us willas drahnahm un dekkeem uslikt; un tik par to jagahda, ka wehſch ne eeguhſt. Tad winnu pamaſinam wajaga ſildiht ar ſilteem dekkeem, ſilteem akmineem, kas ſinnams lakkatôs eetinnami, ar ſiltahm kruhkahm, to meeſu wajaga triht un bruzzinaht, walſtiht, dwaſchu par mutti eepuhſt. Ja dſihwiba wehl ne gribb raſtees, tad buhs no paaugſtas weetas brandwihnu jeb aukſtu uhdeni leelâs lahſês ſlihko=

nim us peesirdi lassinaht; bet tik pee tam par to jagahda, ka aukstums pee meesas ne pee-eet, un tadehl tas slapjums tuhliht noslauzijams. Warr arri to slihkoni siltâ uhdenî eelikt, un tur winnu kahdu brihdi turreht; bet pehz tam buhs winnu tuhliht atkal labbi noschahweht, un siltâ, saussâ gultâ eelikt un apsegt. Warr winnam arri degguna eekschu jeb nahsîs ar spalwu, kas eljê eemehrzeta, kuttinaht, un winnam apswilluschas spalwas, sihpolu, jeb zittas dikti smirdoschas leetas appaksch degguna turreht. Derrehs arri winnam klistirs eelaischams no kummelischeem un sahls.

Katru no schihm darrischanahm japrohwe pehz kahrtas, weena pehz ohtras, un ne buhs drihs apnikt, gar slihkoni puhlejotees, lai arri pehz kahdahm trihs woi tschetrahm stundahm rahdahs, ka wiss puhlinsch buhschoht pawelt. Bet par to wisswairak wajaga gahdaht, ka meesai tik aukstums un wehjsch ne peeteek, bet ka winnu weenadi silda. Un kad dsihwiba atkal rohdahs, un slihkonis spehj atkal ko noriht, tad buhs winnam kummelischu tehju doht dsert, pee ka lahsiti wihna jeb Opmanna drappes irr peeleetas klaht; — un tad lai winnam dohd meeru dusseht un gulleht.

Arri pawissam **safalluschu** zilweku, lai tas jau buhtu arri kahdas peezas woi seschas stundas nedsihws gullejis, wehl kahdureis ar Deewa paligu warr atkal atdsihwinaht, kad to prahtigi darra. — Kad tahdu atrohd, tad no Deewa pusses to ne buhs siltumâ eenest, jeb wehl pee krahsns likt, jeb siltâ uhdenî eelikt. Kad to darra, tad teescham slepkawa darbus strahda. Bet winnu buhs eenest aukstâ kambarî, un ja tahda naw tuwumâ, tad warr arri turpat ahrâ, kad zikko ehna, raudsiht winnu atdsihwinaht, us tahdu wihsi, kà tè mahzihs. Nogehrbjeet to safalluschu zilweku tuhliht pawissam plikku tihru, ja zittadi ne warr, tahs drehbes sagreesdami. Leezeet winnu tad plikku us sneegu, bet tà, ka galwa gull drusin pazelta. Apberreet tad meesu wisszaur ar sneegu, kahdas pusês pehdas beesumâ, tik ween galwu un gihmi plikku pamesdami, un peespeescheet to sneegu labbi ar rohkahm, lai winsch wissur labbi pee meesas peegull klaht; un tà ka kahdâ weetâ sneegs sahk kust, leezeet atkal prischu sneegu wirsû. Kad sneegs naw dabbujams, tad eeleezeet to safalluschu zilweku aukstâ uhdenî, jeb eetinneet to dekkôs, kas aukstâ uhdenî

papreekſch mirkuſchi, un ſlappinajeet tohs weenadi ar aukſtu uhdeni. Tà jadarra, lihdſ meeſa paleek mihkſta, un lohzekli atkal palikkuſchi lohki. Tad trinneet un bruzzinajeet to meeſu wehl ar ſneegu, jeb ar lakkateem, kas ar aukſtu uhdeni ſaſlappinati. Kad mutte zeeta, tad behrſcheet kinnus papreekſch ar ſneegu, tad ar aukſtu uhdeni, ettiki un brandwihnu. — Kad nu meeſa jau atkuſſuſe, un ſiltaka paleek, tad noſchahwejeet winnu ſauſu, leezeet winnu neſildità kambarî us neſilditu gultu, un trinneet un ſildeet winnu tàpat, ka pee ſlihkoneem mahzija darriht. Wiſſadâ wihſê tad darreet, kà ar ſlihkoni. Dohdeet tam ko ſtipra ohſt; kuttinajeet rihkles un degguna eekſchpuſſi ar ſpalwu, kas pirmak eljê eemehrzejama; eepuhteet winnam dwaſchu par mutti jeb deggunu; un kad jau ſpehj ko noriht, tad tam dohdeet ſiltu kummeliſchu tehju dſert, un t. j. pr. Bet ſildità kambarî tad tik tas zilweks eeneſſams, kad jau atkal atdſihwojees.

Kad zilwekam woi kahja, woi rohka, woi zits kahds pants atſallis, tad arri ſchis pants no Deewa puſſes naw wiſs tuhliht ſildams, bet ar ſneegu jeb aukſtu uhdeni, un pehz ar willas luppateem behrſchams, lihdſ winſch atſilſt, un arri tad wehl winſch zeeti jakawa no ahtras ſaſilſchanas pee krahſns, jeb ſiltâ uhdenî.

Nonahweſchana ar nahwes ſahlehm jeb gipti. Giptes breeſmigs ſpehks łohti ahtri rahdahs zaur wemſchanu, ne-isteizamahm ſahpehm, eekſchu-eekarſeſchanohs, un ja ne teek ahtri glahbts, tad zilweka dſihwiba beidſahs ar brantu. Ja eſſi kahdu lauka ſahli woi ohgu baudijis un tew pehz tam wehderâ, rihklê un muttê tà kà degtu un gihbſchana, ſtraipaleſchana, ruhkſchana auſîs, ihgnums raſtohs un preekſch azzim tà kà migla rahditohs, tad dſerr tuhliht treknu peenu, ſweeſta uhdeni woi elji un tad gahda, ka warri wemdams bauditu gipti isdabbuht ahrâ. Pehz wemſchanas dſerr wehl papilnam peena, kamehr rihklê woi zittur kur degſchanu un tahs zittas pirmit isſazzitas ſihmes pee ſewim wairs ne manni. Zaur ſunnu ſteebreem, kas gandrihſ tà kà pehterſiljes isſkattahs, un zaur daſchahm ſehnehm daudſ giptes nonahweſchanas gaddijuſchahs. Arrig ſehnes giptigas, paſihſi, kad ar winnahm trihs lihdſ tſchetrus pahrgreeſtus ſihpolus kohpâ wahriſi. Paleek ſihpoli wahroht melni, tad ſehnes teeſcham giptigas un naw ehdamas.

Kad zilweks no **trakka funna woi no zitta trakka swehra fareets**, tad ar wisleelako steigschanohs dakters jawahk klaht. Ekam warreet dakteru sawahkt, gahdajeet par to, ka affinis no tahs wahts labbi dabbu istezzeht, to wahti ar stipri sahligu uhdeni masgadami.

Lassitajs, schohs pantinus par tahdu zilweku glahbschanu, kas ahtrâs nahwes breesmâs krittuschi, lassiht beidsis, issauks: kur tad ta pamahzischana, kà tahs pee tam wajadsigas sahles sataisamas un ta klistirsprizze bruhkejama? Dohschu ir to. Dohschu tew, draugs mihlajs, ne ween to **pagehretu** pamahzischanu; bet stahstischu arri, kur un kahdâ wihsê tahs paschas sahles wehl zittâs slimmibâs derr; — un sahkschu:

1) **Sinnepju plahsteris** taisams tà: nemm sinnepju sehklas, sagruhd schihs smalki, peeleez trescho dallu maises rauga un tik daudz ettika, ka wiss paleek par beesu putru. Scho uswaidi us nahtna luppatu un usleez taî sahpigâ weetâ. Schè pamett winnu tik ilgi, kamehr slimneeks suhdsetees sahk, ka ta weeta kohti suhkstoht un deggoht. Tad nemm luppatu semmê; nomasga to plahstera weetu ar remdenu uhdeni, un apswaidi winnu ar prischu krehjumu woi usleez luppatinu, ko pirmak essi apswaidijis ar swetschu taukeem. — Sohbu sahpi, kakla sahpi, dsirkstu, duhreju kruhtîs woi sahnôs, kahju sahpi un t. j. pr. warr ar sinnepju plahsteri brihscham it weegli glahbt. Ja no schihm indewehm kahda no galwas, sohbeem woi kakla isdsennama, tad plahsteris jaleek us ikreem woi kahju appakschâ; us elkonehm likts plahsteris atkal iswilks sahpi no kruhtim. Sinnepes juhs sewim paschi dahrsâ, Mei mehnesî, warreet seht.

2) **Kummelischu** woi zittu kahdu **tehju** tà taisa: eemett tahs sahles seedus kahdâ pohdinâ woi kruhsê, pahrleij schohs ar wahroschu uhdeni; apsedsot to trauku un leez winnam tà tik ilgi stahweht, kamehr uhdens palizzis bruhns; tad nokahs scho uhdeni un dohd winnu slimneekam dsert. Kummelischu tehju derr arri dsert, kad speedejs par wehderu plohsahs, kad kahds sa-aukstejees un t. j. pr.

3) **Kamparspirgts** japehrk aptehki, un pehz bruhkeschanas ikreis zeeti atkal ja-aisprappe un patte prappe no ahrenes wehl ar seemischku ahdas woi puhschka gabbalinu zeeti nosseenama.

4) **Opmanna drappes** arri aptehkî dabbujamas un tàpat kà kamparſpirgts glabbajamas, lai ſmarſcha paleek arweenu ſtipra.

5) **Elje** (linehſklu), ko rijâs bruhke, derr arri, kad biſchu duhreenus ar winnu apſwaida. Jr ohdſchu (ſalkſchu) kohdeeni, — eekam dakteru ſawahk, — ne warr tik ahtri kaiteht, kad ne ween to kohdeena weetu, bet wiſsapkahrt ſchihs arri to zittu meeſu weenadi ar ſiltu elji maſga. Weena dalla eljes, weena dalla pauta baltuma un weena dalla ſkahba krehjuma kohpâ ſamaiſitas un ar luppatu noplukkuſchai woi ſadegguſchai meeſai wirſû uslikkas, remde ſahpes un dſeede.

5) **Kliſtirſprizzi** katrs klempneris par lehtu naudu pataiſihs; bet ja tomehr ne gribb naudu par to islaiſt, tad arri paſchi dribſ warreet ſewim kliſtirſprizzi ſagahdaht, gohwju lohpa woi zuhkas puhſli nemdami, tur tahs ſahles eeleedami, kas ſlimneekam eelaiſchamas, un tad tam puhſlim pihpes ſpizzi eeſeedami, kas papreekſch ſinnams appaka un lihdſena notaiſama. Slimneekam, kliſtiri dohdoht, jalaiſchahs ſahnis; tad kliſtirſprizzes gals ar elji apſwaidams un eebahſchams tuppekli 1—2 zellu dſillu; ar kreiſo rohku peeturrams, ka ne dabbu iſmukt ahrâ, un ar labbo rohku ar ſahlehm pildihts puhſlis ſaſpeeſchams kohpâ, zaur ko ſahles eeſchlahkſees eekſchâ. Sahlehm, ko kliſtirſprizzê eeleij, wajaga buht tik ſiltahm kà patlabban iſſlauktam gohws peenam. Kliſtire pateeſi tahdas ſahles, kas muhſcham ſkahdi ne darra, un gandrihſ wiſſu ſlimmibu ſahpes remde. Zeetas, aiſſpundetas eekſchas teek zaur winnu wallam, ſpeedejs noſtahjahs, mugguras ſahpes atlaiſchahs un t. j. pr.

7) **Ettikis** derr tiklab kà peens pret giptehm, kad winnu papilnam dſerr un drahnas us galwu un nabbu klahj, kas ettiki ſlappinatas. Jſtabâs, kur ſlimneeki gull, derr drahnas pakarinaht, kas ettiki mirkuſchas. Kà winſch taiſams, to jo turpmak dſirdeſim.

8) **Smardigas ohſchamas ſahles** irr: ſalmijakſpirgts, kamparſpirgts, odekalonna un daudſ zittas.

9) **Baltajs zukkurs**, ſagruhſts un ar uhdeni dſerts, geld arri, kad zilweks dabbu pahrleeku piktotees, nobihtees un t. j. pr.

Tè nu, mihki arraji, ihſa ſinna par wiſſahm tahm ſahlehm, kas pee nelaimâ kluüſchu zilweku glahbſchanas wajadſigas, tà kà arri ihpate pamahzifchana, kur winnas wehl zittâs ſehrgâs warr

lihdseht. Bet ne dohmajeet wiſs, ka nu warreſeet jau bes dakteŗa isahrſtetees. Wirſejas mahzibas to ween rahda: **kas jadarra ahtrumâ ar ſlimneeku, kamehr dakteŗu ſawahk.**

Ohtra nodalla.

1. Peena ſaimneekoſchana.

Ne buhs par launu, ja peena ſaimneekoſchanas labbad weenu ohtru derrigu padohmu un ſinnaſchanu ſarakſtiſchu; jo es zerru, ka juhs, mihli arraji, nahkamâ laikâ to daudſkahrtigu labbumu, kas no gohwju lohpeem atlezz, jo wairak ne kâ taggad wehrâ likſeet un tadehl arri pehz tam dſihſtees ſawus lohpu ſkaitlus wairoht un labbaki uskohpt.

Eeſahkſchu pirmak no peena **ſlimmibahm** runnaht. Peena ſlimmibas ne teek wiſs kâ daſcha ſaimneeze un ſeewina ſawâ mulka prahtâ dohma no ragganahm, burwjeem un ſkaugeem uſſuhtitas; bet nahk, kâ tuhliht dſirdeſeet, no zitturrenes. Schihs ſlimmibas irr:

1) **Silgans peens.** Pehz iſſlaukſchanas pa 10 lihdſ 12 ſtundahm, brihſcham arri ilgaki, rohdahs us peena wirſu maſi ſilgani plekkiſchi, kas lehnitinam leelumâ pee-augdami, pehzgallâ wiſſu peena ſpanna wirſu eenemm. Jo prohjam, bet ne ikreiſ mettahs peena wirſû maſas puhtites, kam eeſarkani rinkiſchi apmettuſchees un kas kà ar ſihku ſpalwinu apauguſchi. Jebſchu tas no tahda peena krehjuma taiſihts ſweeſts ne buht naw fliktaks kà tas no weſſela peena krehjuma, tad tomehr winſch jo maſ ſweeſta dohd un tapehz ta kaite naw labba, bet glahbjama. Ja preekſch peena eekahſchanas katrâ peena ſpannî tik daudſ kehrnu peena eeleeſi, ka ſpanna dibbens no ſchi wiſspahri apſegts, tad peens muhſcham ne taps ſilgans. Alp to laiku, kad lohpi us ruggajeem ſahk eet un kad dabbu bluſſenu ſahles (ſuhritſchus), grikkus, wehrſchu ſahles, ſill-aſchkus u. z. ehſt, paleek peens wiſsahtraki ſilgans; ir kad lohpi ilgu laiku ſaules karſtumâ un leetû usturrejuſchees.

2) **Ruhkts peens** zellahs no tahdas barribas, kam daudſ ruhktu ſahlu peejaukuſchahs; no bauditahm kohku lappahm, kas ruddenî no kohkeem birſt un no tahdas ſliktas peena glabbajamas

weetas, kas mitra, neschkihsta un sasmakkuse. Ja lohpus ar ruhktahm sahlehm ne ehdinasi un peenu sausâ, schkihstâ weetâ turresi, tad no ruhkta peena neko ne sinnasi.

3) **Uhdenains peens** gaddahs, kad lohpi dauds tahdas barribas baudijuschi, kas lohti saptiga jeb uhdenaina un bessspehziga. Brohdiga, stipra un labba barriba peenu tuhliht jo treknu darrihs.

4) **Slihmigs jeb glohtains peens** nahk no skahbeem twaikeem peena kambarî, no sliktas sapellejuschas barribas un kad gohws ar bulleem gan kullahs, bet ne paleek tellidse. Tuhliht pehz isslaukschanas warr tahdu peenu garrôs, smalkôs paweddeenôs isssuhkt. Krehjums us tahdu peenu mas woi it ne buht ne nostahjahs. Ja nu peens no peena kambara nelahga gaisa slihmigs palizzis, tad nemm winnu tur ahrâ un glabba zittâ, skaidrâ un sausâ weetâ, bet ja schi slimmiba nahk no zittahm, tewim ne sinnamahm leetahm, tad dohd gohwim sahles preeksch lehnas zaureeschanas (glauberssahls ½—1 mahrzinu) un pehz tam sagruhstas kalwenu saknes un kaddigu ohgas.

5) **Assinains peens** zellahs no tesmena eekarseschanahs, puppu eewainoschanas eekschpusse woi ahrpusse un no pastahwigi ilgas un stipras slaukschanas. Schi kaite mittesees, ja dohsi gohwim slihmigu, eljainu dsehreenu, kam druszin salpeters peejaukts un ja tesmeni ar aukstu uhdeni masgasi un slauzoht puppus wissai stipri ne speedisi un ne raustisi.

6) **Garschs peens.** Peens irr sihksts kà glohtis jeb slihmes un dohd suhkalas, kas garrôs paweddeenôs kà punki welkahs. Krehjums gan nostahjahs; bet seers lohti gruhti no suhkalahm atschkirrams. Schi kaite zellahs no neschkihsteem peena spanneem, kas peepellejuschi un stipri naw ispluzzinati.

7) **Peena sa=eeschanohs** glahbsi, kad druszin kruhsu mehtres (kahrklinus) woi Mahras rutku sullu jeb sapti peenam peelikssi.

8) **Peens, kas ne sa=eetahs** nahk no tam, kad gohwis dauds sallas sirnu pahkstes woi kruhsu mehtres ehduschas.

Katra saimneeze, kas sawus darbus zikko ar apdohma darra, buhs nomannijuse, ka dascha gohws jo treknu un dascha atkal jo leesu peenu dohd. Bet kad nu jo prohjam sinnams, wisswairak ja sweests jataisa, ka leess peens masak krehjuma dohd ne kà

trekns, tad arri saimneezei lohti mihli buhs, sinnaht, kurra gohws par zittu jo treknu peenu dohd. Scho panahksi ar **krehjuma mehru**, kas tà eerikteams: Nemm 4 pehdu garru un 10 zellu plattu dehles gabbalu, ee-urb katrâ dehles gallâ zaurumu un eebahs schinnis diwi zaurumôs 15 zellu garrus kohzinus. Nu welz no weena kohzina lihds ohtram deega paweddeenus, tohs pee teem kohzineem peeseedama, tà ka weens paweddeens no ohtra astotu dallu no zellas tahlu nohst irr, jeb ik us zellu astonus paweddeenus. Tad nemm tik daudz weenadi augstas un weenadi plattas allus glahses kà tewim slauzamas gohwis stallî irr, pildi schihs glahses **weenâ augstumâ**, katrâ **weenas** gohws peenu leedama; apsihme arri tahs glahses, lai ne sajuktu, ar nummureem kà gohwis stallî peeseetas, leez tahs glahses us to dehli un peestumm winnas pee teem iswilkteem paweddeeneem tuwu klaht. Tà tad buhs paweddeeni wissas glahses weenadi plattâs dallâs, ik pa astotu dallu no zellas eedallijuschi. Kad nu glahsês peens tik ilgi stahwejis, ka krehjums pareisi nostahjees, tad zaur glahsehm redsesi, kurra gohws tahdu peenu dohd, kas trekns, t. i. kurrâ glahsê jo beesa kahrta krehjuma buhs nostahjusees.

Daschai saimneezei pateesi brihnums buhs redsoht, ka sawadi gohwis krehjumu dohd, un tad arri tik tahs gohwis paturrehs un no tahm tellus waislei atschkirs, kas kohschi auguschas un to treknako peenu dohd. Us tahdu wihsi tiktu lohpu slakka lohti pahrlabbota un nahktu leelâ slawê. Zaur tahda krehjuma mehra eerikteschanu ne ween saimneezei wairak sweesta eenahktu, bet arri tahda lohpu surte tiktu no tahlenes mekleta un dahrgi aismaksata.

Rihta peens irr jo trekns ne kà pussdeenas un wakkara peens. Un peens, kas slauzoht pirmak istekk atkal jo leess ne kà tas, kas beidsoht istekk, jo schim irr 15½ prazentes un winnam tik 5 prazentes krehjuma. Tapehz arri slauzejas zeeti peeraugamas, ka gohwis skaidri isslauz. Preeksch slaukschanas leezeet tesmeni skaidri nomasgaht un nosausinaht, lai peens ne teek neskaidrs; tàpat arri ne dohdeet slauzejahm wallas, slauzoht peenâ rohkas mitras taisiht, jo peens zaur to paleek neskaidrs un peenemm nelahga garschu. Jo beesaki slauksi, jo wairak peena sinnams dabbusi, bet schis peens buhs daudz leesaks ne kà tas no tahs

gohws, kas ikdeenas tik weenreiſ teek flaukta; ſchim buhs ſeptita dalla wairak ſweeſta.

Isflaukts peens tuhliht ſkaidrôs, labbi iſpluzzinatôs, isbehrſtôs un ſaufôs ſpannôs zaur ſkaidri maſgatu kahſtawu eekahſchams, ka katrs, ir wiſsmaſakajs neſkaidrums, kas flauzoht eekrittis, atſtahtu. Kahſtawa, peenu kahſchoht, ſemmu ſpannî turrama, jo peens, kas kahſchoht woi neſſoht dabbu apputtatees, maſak krehjuma dohd ne kà tas, gar ko rahmi un lehni dſihwoja. Pehz tam peens dſeſtrâ weetâ atleekams. Peens, iſtabâs turrehts un kur wiſſadi nelabbi twaiki, duhmi, puttekli un t. j. pr. gaiſâ liddinajahs, ne dohd tik daudſ krehjuma kà tas, ko ſkaidrâ weetâ turreſi. Kad nu arri arrajs ihpaſchu peena kambari tik lehti ne warr eegahdatees, tad tatſchu par to jagahda, ka peens ſkaidrâ weetâ teek glabbahts. Jo kà wiſſôs namma turreſchanas darbôs, tà arri, un daudſ jo ruhpigaki teizamai ſaimneezei pee peena darbeem ne ween paſchai ſkaidriba un ſpohdriba jamihl, bet arri no meitahm japagehr. Jo rakſtihts ſtahw, ka mohderneeks, kas Londones, Eulantes galwas pilſſata tuwumâ mohderesſchanu turrejis, un ſpohdribu wairak ne kà zitti ammata beedri uskohpis, zaur to ween lohti baggats tizzis, ka winna ſweeſtam, ſeereem un t. j. pr. pirzeji nekad naw truhkuſchi, jebſchu ſawu prezzi dahrgaki ne kà zitti mohderneeki un peena kuptſchi turrejis.

Kohka peena ſpanni un zitti peena ſaimneekoſchanâ wajadſigi rihki un eerohtſchi irr tee teizamee, un wiſswairak tee, kas no mihkſta kohka woi arri no zeeta klawas kohka darrinati. Dſiſlôs peena ſpannôs noſtahjahs gan wairak, tatſchu ne tik trekns krehjums kà leſnôs. Krehjums, kas leſnôs peena ſpannôs noſtahjees, dohd 10 prazentes wairak ſweeſta ne kà tas, kas no dſiſleem ſpanneem klue nokreets.

Kuppinahts peens irr waſſaras laikâ lohti weſſeligs un ſmekkigs ehdeens, ko katra ſaimneeze us ſcho wihſi warr eegahdatees: nemm kahdu tihni woi ſpanni, kam weenâ ſahnâ, netahk no dibbina tappa-eetaiſama; leez ſcho trauku pee ſiltas krahſns un pildi winnu lihdſ mallahm ar ruhguſchu peenu. Ja krahſns zikko ſilta bija, tu to trauku arri kahdas reiſes buhſi grohſijuſe, lai winnam wiſſas puſſes weenadi ſaſiltu, buhs pehz trim deenahm peens no ſuhkalahm atſchkihrees, kas zaur tappu, trauku paleezoht, ſkaidri nolaiſchamas, un trauks atkal no jauna ar

ruhgufchu peenu lihdſ mallahm uspildams. No ſchi laika tu warri ikdeenas ſuhkalas notezzinaht un ruhguſchu peenu uspildiht, kamehr tihne woi ſpannis ar kuppinatu peenu pilns palizzis. Gribbi tu it ſkahbu kuppinatu peenu, tad nemm labbu pilnigu trauku preekſch kuppinaſchanas.

Kad peens ruhdſis, tad krehjums preekſch ſweeſta taiſiſchanas noſmellams. Seſchi ſtohpi peena dohd weenu ſtohpu krehjuma. Wahzſemmê teek ſweeſts tik no ſalda krehjuma taiſihts, tà kà tas ſweeſts, kas mohderehm weetahm preekſch kungu galda jadohd; bet Kurſemneekeem un wiſswairak arrajeem ſkahbs krehjums ſweeſta taiſiſchanai jo geldigs un jau apraſta leeta.

Krehjums ilgi ſtahwedams paleek pehz 3 lihdſ 4 deenahm eedſeltans, beeſs un pehz 8 lihdſ 10 deenahm gaddahs winna wirſû peepes. Tapehz labbi darriſi, ja krehjumu ikdeenas, eekam ſweeſtu taiſi, no weena eekſch ohtra trauka pahrleeſi un ſtipri zaurmaiſiſi, lai ne rohdahs tahs peepes, kas ſweeſtam nelahga garſchu dohd.

No wiſſahm mohderneeka prezzehm neweena tik daudſ bruhketa un pirzejus pilsſatôs atrohd kà ſweeſts. Labba kehrne irr pirma leeta, kas pee ſweeſta taiſiſchanas wajadſiga. Schahda, ko es arrajeem labbu effam turru, irr gandrihſ tà kà wehrpele no ohſola kohka taiſama, un warr tahdu dabbuht redſeht katrâ mohdereſchanâ.

Patte ſweeſta kehrneſchana naw wiſs tik weegls, katram faprohtams darbs kà daſcha ſaimneeze warr buht dohma. Gadskahrtas laiks, ſiltums un aukſtums, ahtra un lehna kehrnes greeſchana, — tas wiſs labbi eewehrojams.

Ja gribbi, lai krehjums ahtri ſa-eetu, tad wajaga karſtâ waſſaras laikâ dſeſtrâ weetâ un wakkarâ woi agrumâ kehrneht jeb 5 lihdſ 6 un wairak ſtohpi auksta uhdena kehrnê eeleet un to paſchu tur kahdu ſtunda laiku atſtaht; to iſlehjuſe pildi krehjumu eekſchâ. To paſchu arri panahkſi, ja kehrni ar kahdu ſkaidru palgu aptihſi, ſcho weenumehr ar aukſtu uhdeni ſlapju turredama. Seemas laikâ, kad ſtipri falſt, paſkubbinaſi krehjuma ſa-eeſchanu, ja minnetu palgu karſtâ uhdenî ſlappinaſi, jeb ja krehjumam biſchki ſilta peena woi uhdena peeleeſi. Daudſreiſ tomehr ſchee puhlini ar uhdeni ween pee krehjuma ſa-eeſchanas it ne neeka ne palihdſ. Ja tà noteek, tad lihdſeſees, kad kehrnê eemettiſi druſziņ alluna woi ſihpolu miſas.

Kehrne ar krehjumu ikreiſ tik puſsteeſâ pildama. Kehrneſchanai janoteek weenadâ ſtiprumâ un ahtrumâ bes apſtahſchanahs. Ja ilgi duſſeſi, woi kehrni lehnaki ne kà eeſahkoht greeſiſi, tad krehjums, us ſa=eeſchanu jau taiſijees, atkal iſklihdihs; bet ja kehrni turpret atkal daudſ knaſchali greeſiſi, dabuhs ſweeſts nelahgu garſchu un ne paliks, wiſswairak waſſarâ, tik twirts un zeets kà labbam ſweeſtam wajadſetu buht. Tas azzumirklis, kad krehjums taiſahs us ſa=eeſchanu, irr nomannams, kad kehrnê eeleets krehjums eeſahk ſkallotees jeb ſchlakſteht, un ſweeſts, kehrni greeſchoht, no weenas kehrnes mallas us ohtru ſmaggi un dſirdoht kriht.

Ja krehjums nu ſagahjis, tad kehrnu peens zaur kahſtawu nolaiſchams, lai wiſſas lihdſ tezzedamas ſweeſta drukas kahſtawâ ſakrahjahs. Pats ſweeſts, ahtras krehjuma ſa=eeſchanas labbad, tik ilgi kehrnê atſtahjams, kamehr wiſs krehjums ſakehrnehts; bet ja pa daudſ ſakrahjees buhtu un kehrneſchanas darbu zaur to gruhtu darritu, tad warr arri pa biſchkim ſweeſtu no kehrnes iſnemt ahrâ.

Ta wiſsleelaka ſkohla pee ſweeſta taiſiſchanas, zaur ko weens ſweeſts labbaks ne kà ohtrs, irr, ka peenu no ſweeſta gruntigi un ittin ſkaidri iſmaſga; jo tas ſmekkigakajs ſweeſts tas labbakajs. Ja ſweeſtâ tik druſzin peena atliktu, tad tahds ſweeſts tuhliht ſlikti, ruhkti ſmekkehs un ahtri ſamaitajees. No kehrnes iſnemts ſweeſts irr kahdâ abrâ eegahſchams un ar aukſtu uhdeni pahrleijams, kas ſweeſtam twirtibu dohd. Pehzak balganu uhdeni nolaiſdama un no jauna arweenu ſkaidru uhdeni uſleedama, nemm ſweeſtu ar pawarnehm tik ilgi ſpaidiht un maſgaht, kamehr uhdens it ſkaidrs notekk un no peena baltuma nekas wairs naw redſams. Pehz tam nolaid maſgajamu uhdeni un iſſpaidi ſweeſtu labbi zeeti, lai pehdiga uhdens lahſite ſkaidri noſuhzahs, un tad, ſweeſtu abrâ nolihdſinajuſe, nemm naſi un welz to zaur ſweeſta abru kruſtis un ſchkehrſam, ka wiſſas ſpalwinas, matti un zitti neſkaidrumi pee naſcha peekerdamees iſwelkahs.

Tà ſawu ſweeſtu tihrijuſe, taiſees winnu ſahliht. Nemm ſmalki ſagruhſtu ſahli, pahrberr wirſ ſweeſta kahdu kahrtinu tà, ka ik us pohdu ſweeſta 1¼ mahrziņa ſahls iſnahk, eemihzi ſcho ar pawarnehm, ka ſahls ar ſweeſtu labbi ſajauzahs kohpâ un ſitt ſweeſtu ſkaidrôs ſpannôs, kas papreekſch ar aukſtu uhdeni ſkalloti.

Wiſſur mehdſ ohſola ſpannôs ſweeſtu ſiſt. Bet irr peenahkts, ka ſchis kohks, ja ne buhtu ſen zirſts, ſweeſtam nelabbu ſmekki dohd. Tapehz tee ohſoli, ko preekſch ſweeſta ſpanneem dohma nemt, ſeemâ zehrtami un isſtrahdajami un 4 lihdſ 5 neddeļas uhdenî mehrzejami, tad isnemmami un ehnâ ſchahwejami, kur wehjſch warr peekluht. Ohtrâ ſeemâ tik no ſcheem kohkeem ſweeſta ſpanni taiſami, kas tad gandrihſ muhſchigi peetiks un ſweeſtam nekahdu fliktu garſchu ne dohs.

Mei, Juhni un Juhli mehneſchôs weens ſtohps krehjuma dohd 1½—1¾ mahrzinas ſweeſta. No ſchi laika paleek krehjums arweenu jo leeſs, kamehr Oktober, Nowember un Dezember meneſchôs no ſtohpa krehjuma tik ¾ mahrzinas ſweeſta isnahk. Mei un September mehneſchôs taiſihts ſweeſts irr tas wiſslabbakajs, ko ilgi warr glabbaht, bes ka winſch fliktš paliktu jeb ſamaitatohs.

Seeri, kas kohti gahrds un weſſeligs ehdeens, teek no daſchadu mahju lohpu peena taiſiti. Kurſemmê wiſswairak no gohwju lohpu peena. Weetahm arri no kaſu peena ſeerus taiſa.

Knappſeeri us ſchahdu wihſi pagattawojami: eeleij ruhguſchu peenu grahpî, ſildi ſcho ar lehnu ugguntinu, kamehr ſeera dakkas wirſû peldedamas no ſuhkalahm atſchkihruſchahs. Tad noſmell ſeeru ar kahſtawu no ſuhkalahm un leez winnu kahdâ kullê ſcho pakahrdama, lai ſuhkalas ſkaidri notekk, kas pehz 24 ſtundahm buhs notizzis. Ohtrâ deenâ leez ſeeru abrâ, behrſ un rihwe winnu tik ilgi, kamehr walkans un mihkſts palizzis un nekahdi kunkuli wairs naw atrohdami; peeberr un eemihzi tad ſahls un kimmenes un leez ſeeram atkal deenu un nakti ſtahweht, eekam paſchus knappſeerus taiſi; jo ſchee, tuhliht uſſiſti, dabbu ſprehgas un drihſ ſadruhp. Preekſch uſſiſchanas leez pirmak ſeeru gruntigi behrſt un tad taiſi, winnu rohkâs un us lihdſenu dehli weldama, 4 zelli garrus un 1½ zelli refnus knappſeerus; tohs paſchus us dehli faſtattidama, kur winneem kahdas 3 woi 4 deenas jakruhſo eekam twirti palikkuſchi un pahrdohſchanai derrigi. Kruhſoſchanu ſkubbinaſi, ja dadſcha lappas woi ſauſu drahnu us ſeereem klahſi; jo ſeerus, kas naw kruhſojuſchi, labpraht ne gribb pirkt. Diwi ſtohpi ruhguſcha peena dohd kahdas 1½ mahrzinas ſeera.

Salda peena feers. Ruhdſis peens tohp tàpàt kà preekſch knappfeereem ſildihts, feers no ſuhkalahm atſchkirts, kahdâ kullê eelikts un wiſſas ſuhkulas zeeti isſpeeſtas. Tad nemm treſcho daļu uhdena woi, — ja gribbi treknu feeru, — ſalda peena (us katreem 4 ſtohpeem ſildita ruhgufcha peena 2 ſtohpi uhdena woi ſalda peena), laid ſchim grahpî labbi karſtam tapt, tà ka gandrihſ us wahriſchanu taiſahs, eeleez feeru no kulles isnehmuſe un ſadruppinajuſe ſchinnî grahpî un lai winſch ſchè iskuhſt. Kad nu feers taî uhdenî woi ſaldâ peenâ pawiſſam iskuſſis, tad usleij winnu us ſkaidru drahnu, ſcho walſtidama kamehr ſuhkalas notezzejuſchas, tad leez atkal taî tukſchâ grahpî knaſchi atpakkaļ, peeberr ſahls un kimmenes, ſchihs ar karroti eemaiſidama un tad usſitt feeru, tà kà maiſi, kad krahſnî ſchaujama. Wiſſi ſchee darbi ar wiſsleelako ſteigſchanohs darrami; jo kad feers tik druſzin dabbu atdſiſt, tad tu winnu ne warreſi wairs usſiſt.

Duhmu feeram puſsruhgufcha peena preekſch ſildiſchanas wajaga. Kad feers no ſuhkalahm atſchkihrees, tad leekams drahnâ ſtarp dehleem appakſch labba ſwarriga akmina, kur tik ilgi japamett (deena un nakts peeteek), kamehr ſuhkalas pehdigi isſpeeſtas. Nu teek feers ſahligâ uhdenî jeb ſilku ſahlijumâ eelikts, kur winnam maſ trihs deenas jamirkſt; tad isnemmams, luppatâ woi tihkla gabbalâ eetinnams un duhmôs karrams, kur mehrains ſiltums winnu warr kalteht. Seers, kas ſilku ſahlijumâ mirzis irr jo ſmekkigs ne kà tas, kas ſahligâ uhdenî ween mirzis.

Kartuppeļu feers. Wahri kartuppeļus, nomiſo tohs, ſarihwe ſchohs us rihwi un jauz ar feeru, kas zaur ruhgufcha peena ſildiſchanu, tà kà pee knappfeereem mahziju, eeguhſtams. Kad nu feeru ar kartuppeleem eſſi ſamaiſijuſe, tad ſahli winnu par to gahdadama, ka ſahls pareiſi isjauzahs. Scho maiſijumu (feers un kartuppeļi) pirmak apfeguſe, eeleez pagrabâ woi zittâ dſeſtrâ weetâ, kur winnam 2 lihdſ 3 deenas japaleek; pehz tam behrſ it ſirdigi, peeleez kimmenes un usſitt tà kà knappfeerus, woi arri us zittadu, tewim patihkamu wihſi. Ja wirſminnehts maiſijums usſittoht pa ſauſs jeb druppigs irr, tad darri winnu krehjumu woi allu peeleedama jo mitru. Tahdus feerus ne warr wiſs ſaulê, nedſ arri pee ſiltas krahſns ſchahweht, jo tè winni ſaſprehgatu un ſadruptu druſkâs; bet winni ehnâ kaltejami, un

tik drihſ, ka manni ſeerus ſaſprehgajam, apſwaidi winnus ar krehjumu. Wiſsderrigajs maiſijums irr 1 dalka kartuppeku un 3 dallas ſeera. Jr no 1 dallas kartuppeku un 2 dallahm ſeera warri it labbu kartuppeku ſeeru dabbuht, bet no puſs kartuppeķeem un puſs ſeera ne redſeſi teizamu kartuppeku ſeeru.

Jr no kehrnu peena warr ittin labbu un gahrdu ſeeru dabbuht (kehrnu peena ſeers). Uſſildi kehrnu peenu, un kad ſuhkalas labbi iſpeeſtas un noſkrehjuſchas, leez ſeeru abrâ un behrſ; bet ne wiſſai ſtipri, peeleez kimmenes un ſahls un us katru mahrzinu ſeera weenu maſu ehdamu karroti ſpirgta woi labbaki rum ſchnapſa. Schis maiſijums teek nu ar rohkahm ſtipri behrſts un tad tuhliht ſeeri taiſiti. 3 lihdſ 3 1/2 ſtohpi kehrnu peena dohd 1 mahrzinu ſeera. Kad ſeeri kà peenahkahs iſchuüſchi, tad eetinn winnus ſkaidrôs nahtna luppatôs, kas pirmak karſtâs ſuhkalâs ſlappinami. Pehz 4 lihdſ 5 deenahm irr ſeeri ehſchanai derrigi.

Wiſſi zitti ſeeri, kur tellu mahgas un daudſ zittas leetas wajadſigas, ne lohn no arrajeem taiſiht; jo tas puhlinſch un tahs eerikteſchanas preekſch tahdas ſeeru taiſiſchanas wiſſai leelas un daudſ laika pagehr.

2. Kauſchana, gallas ſahliſchana un ſchahweſchana.

Wiſslabbakajs kaujams laiks irr ruddenî; jo tad kaujami lohpi gannôs atehduſchees un trekni tappuſchi, un galla arri aukſtuma labbad jo ilgi priſcha turrahs un tik ahtri ne ſaſmohk kà ſiltâ laikâ. Bet ja tomehr kauſchana ſiltâ laikâ gadditohs, tad par to jagahda, ka galla no puüma teek iſſargata. To panahkſi, ja gallai wiſspahri labbi beeſu kahrtu priſchu ohglu usbehrſi. Tà warr wiſskarſtakâ waſſaras laikâ gallu 6 lihdſ 8 deenas no ſaſmakſchanas iſſargaht. Jr galla, kas jau ſtipri ohſch, tiks zaur to daudſ priſchaka. Gallu no puüma arri tà iſkawaſi, ja ettiki eemehrkſi woi palgâ eetihſi, kas ettiki ſlappinahts, un ja gallu priſchâs nahtrês glabbaſi.

Tèklaht wehl derrehs ſinnaht, kà tee gallas tahrpi, kas ſiltâ laikâ labpraht gallas traukôs eemahjojahs, no ſcheem noturrami. To panahkſi, ja gallas trauku ar lohſberu elji eeſwaidiſi, jo lohſberu elje kukkaineem, un ihpaſchi gallas tahrpeem lohti reebiga.

Gallas fahlischana apgahdigi isdarrama; jo galla zittadi ahtri famaitatohs un pohstâ eetu. Tapehz gallu fahlidams ne nemm nei pa daudſ nei arri pa maſ fahls. Smukki ſarkanu gallu dabbuſi, ja us 5 pohdi gallas 2 lohtes ſalpetera un 4 lohtes fahls nemſi. Salpeters un fahls ſmalki ſagruhſchami, kohpâ ſajauzama un ar ſcheem gallas trauka dibbens pirkſta beeſumâ apkaiſams, tad katrs gallas gabbals ar fahli ſtipri eerihwejams, apkaiſams, gabbals pee gabbala traukâ zeeti eeleekams un ſaſpeeſchams, tà ka nekahdas ſtarpas jeb dohbumi ne gaddahs un us katru gallas kahrtu tik daudſ fahls kaiſama, ka no ſchihs galla wiſspahri teek apſegta. Tà nu tohp galla kahrtu pa kahrti likta un fahlita, kamehr trauks pildijees woi gallas peetruhzis; us pehdigo gallas kahrtu ihpaſchi wehl beeſa fahls kahrta uskaiſama wirſû, tad trauks ar labbi paſſoſchu un zeetu wahku aistaiſams, ar akmineem noſlohdſams un tahdâ dſeſtrâ weetâ, kur ſalns ne peekluhſt, noglabbajams.

Ar ſchkinku fahlischanu zittadi jadarra. Schè nemm 4 dalas fahls un 1 dallu zaur beeſu ſeetu ſijatu kohku pelnu. Ar ſcho maiſijumu katrs ſchkinkis pirkſta beeſumâ apkaiſams. Tee zitti zuhkas gallas gabbali ar tihru fahli ween fahlami. No zuhkas, kas 7 lihdſ 8 pohdi ſmagga, paleek ſchkinki tik 5 neddelas fahlijumâ, bet ja zuhka jo ſwarrigaka bija, tad ſchkinki 6 lihdſ 7 neddelas fahlijumâ pamettami. Eekam ſchkinkus duhmôs leezmaſga winnus remdenâ uhdenî, tihri arri no fahls un pelneem un eemehrz gallas pehrwê. Scho gallas pehrwi taiſi no ſmalki ſijateem pelneem, kas remdenâ uhdenî eemaiſami un tik ſchkidra kà mahlderu pehrwe fariktejama. Schi pehrwe dohd gallai tahdu kaſchoku, kas winnu no muſchahm ſarga un tauku iſtezzeſchanu, kas ſiltôs ſkurſtinôs zeeni notikt, ne uslaiſch. Us 4 pohdi gallas irr dwahlikts fahls wajadſigs.

Gallas ſchahweſchana ne ween tadehl lohti derriga, ka zaur to galla no puüma paleek iſſargata, bet arri tapehz, ka zaur ſchahweſchanu galla jo gahrda un ſmekkigaka paleek. Galla, kas ſchahwejoht zeeta tappuſe, drohſchaki gan glabbajama un tik ahtri ne maitajahs; bet zeetu gallu ehſt neweenam ne tihk, tapehz par to jaruhpejahs, ka galla ſchuhdama wiſſai ne ſakalſt, bet mihkſta paleek. Us to nahk rudſu klijas paligâ. Schahwejama galla tuhliht, kà lohps nokauts un galla naw wehl dabbujuſe at-

dſiſt, eekſch 1 dakkas ſalpetera un 32 dakkahm ſahls wahrtama un grohſama, tad wiſsapkahrt ar klijahm eerihwejama un duhmôs eekarrama. Tà ſchahweta gakka paleek mihkſta un irr kà ſchahwehts laſſis uſſkattoht; ſmekk pahrleeku gahrdi un kaujahs daudſ gaddus glabbatees, ſawu gahrdumu arweenu paturredama.

Warr arri it ihſâ laikâ gakku **bes duhmeem** ſchahweht, kas tà darrams: 4 mahrzinas ſahls un 3 lohtes ſalpetera kkuhſt ar 7 ſtohpi uhdena lehni wahriti un tà kà kad putru wahra noſchuhmeti, noputtoti; irr ſchis wahrijums atdſiſſis, tad us ſahlamu gakku kohka traukâ usleijams wirſû.

Schinnî ſahlijumâ paleek tekka gakka un gohwju lohpu mehles, waſſarâ 12 deenas, ſeemâ 18 deenas; deſſas un puſſiku gakka waſſarâ 10 deenas, ſeemâ 14 deenas; gohwju lohpu gakka un diſchu zuhku gakka, waſſarâ 14 lihdſ 18 deenas, ſeemâ 24 deenas; ſohſim, pihlehm un tihtareem papreekſch eekſchpuſſê ſahls eerihwejama un tapehz ſchee arri tik 2 lihdſ 3 deenas ſahlijumâ turrami. Siwis, kas pirmak ar ſahli eebehrſchamas tik 1, un ja ſiws leela 2 ſtundas ſahlijumâ pamettamas. Ja nu gakka ſahlijumâ tik ilgi, kà patlabban ſazziju, ſtahwejuſe, tad iſnemmama ahrâ, ſkaidri noſuhzama un ar ſchkihſtu drahnu ſauſinama.

Minnetai ſahliſchanai tik tahda gakka derr, kas pehz kauſchanas pawiſſam atdſiſſuſe. Waſſarâ jaleek gakkai aukſtâ pagrabâ atdſiſt, kur muſchas ne peetohp un gakka ne dabbu ſaſmakt.

Kad nu gakka no ta ſahlijuma iſnemta, tad dabbu ohſola trauku, kam zeets wahks un kas, ja warr eeſpeht, ar dſelſu ſtihpahm nokalts. Schinnî traukâ eeberr 4 mahrzinu ſkaidri tihritu ſohdeju, 10 mahrzinu ſahls, usleij us ſcheem 10 ſtohpu wahroſcha uhdena un leez ſchim maiſijumam 2 deenas un 2 naktis — winnu ikdeenas kahdas 4 lihdſ 5 reiſes zaurmaiſidams — ſtahweht. Pehzak leez ſchinnî wirzê to gakku, kas tannî ſahlijumâ peenahkamu laiku gullejuſe. Schê jamirkſt ſiwim 2—3 ſtundas, deſſahm un puſſikeem 2—3 ſtundas, ſohſim, pihlehm un tihtareem 4—5 ſtundas, tekka gakkai un gohwju lohpu mehlehm 5—6 ſtundas, gohwju lohpu gakkai un zuhku gakkai 8 lihdſ 9 ſtundas. Maiſijumam jeb wirzej wajaga tannî traukâ tik daudſ buht, ka gakka nekur ſauſa ne paleek; leeli un beeſi gakkas gabbali tannî

maisijumâ weenu ohtru stundu ilgaki turrami. Maisijums, kurrâ galka weenreis jau mirkuse, derr wehl zittai galkas mehrzeschanai un naw wiss no jauna taisams.

Irr galka tannî daudsreis bildinatâ wirzê tik stundas, kà preekschrakstihts, stahwejuse, tad sausâ weetâ iskarrama, kur wehjsch warr stipri zauri wilkt un galku schahweht. Bet ja gaiss mitrs; ja tewim tahdas sausas weetas truhktu, kur galka pilnigi warretu isschuht, tad eekarr winnu skurstenî un pamett tur tik ilgi kamehr isschuüse, kas 2 woi 3 deenâs notiks.

Zaur schahdu, lohti teizamu galkas schahweschanu tewim schee labbumi atlezz: 1) galka paleek jo saptiga un smekkiga ne kà ta, kas duhmôs schuüse; 2) ne suhd nekas no galkas swarra, jo tai galkai, kas duhmôs schahweta, atstahj zaur eeschuhschanu un t. j. pr. daudz no swarra; un 3) teek malka ir laiks pataupiti.

Schahweta galka wassaras laikâ labbibâ glabbajama; bet ja labbibas wairs naw, tad darri tà: nemm kahdu trauku un apkaisi winna dibbenu zellu beesi ar it ihsi kappateem garrsalmeem (ekseteem), leez weenu klahjumu galkas, ohtru klahjumu salmu, tà ka ik us katru galkas klahjumu zellu beesa kahrta smalki taisitu garrsalmu nahk; pehdigi nostilpe trauku, ka kakki, schurkas un t. j. pr. ne warr peekluht.

Lohpus kaujoht par to jagahda, ka wiss, kas tik zikko derr, ne teek par neeka leetu eeraudsihts un nohst atmests. Ihpaschi tà tas irr ar zuhku spalwahm, es sakku ar spalwahm, — jo sarrus gan neweens ne sweedihs nohst — no kurrahm labs naudas wehrdinsch eenahks, ja tà darrisi kà mahzischu. Spalwas no wisseem neskaidrumeem un suhdeem tihrijamas, tà kà strikkis, wirwe sawijamas, kamohlî satinnamas, tad grahpî leekamas un ar uhdeni apleijamas. Nu spalwas kahdi 2 lihds 3 stundas wahramas, us kohka gabbaleem usleekamas un krahsnî, kur maise zepta, schahwejamas. Tahs tà pareisi isstrahdatas spalwas pehz isschuhschanas kà willa keddinamas un tad pilsatâ rehdineekeem woi zitteem ammatneekeem preeksch krehslu un zittas polstereschanas pahrdohdamas.

3. Maises zepschana.

Kad labbibas malschanas un maises zepschanas darbus ar jo leelaku apgahdibu un sapraschanu strahdatu, tad dascham saim-

neekam weens ohtrs puhrs labbibas klehtî wairak ustaupitohs. Tee, kas schohs wahrdus ne isproht, lai eewehro pehznahkamas mahzibas:

1) Swerr to sudmallâs weddamu labbibu, tiklab nowesdams kà pahrwesdams. No 120 mahrzinahm rudsu mehds melderis kahdas 10 mahrzinas, brihscham ir wairak — kà nu prahts stahw — matta nemt, kahda mahrzina sudmallâs isputt un tad kahdas 109 mahrzinas miltu atleek.

2) Pehzak leez wehrâ, kà maisi zepjoht ar milteem jadarra. Pee maises eejauschanas nahk raugs, weetahm arri sahls un kimmenes, kas mas ko swerr, un pee schi swarra wehl uhdens; wiss uhdens ne iseet zepjoht garrainôs, tomehr jo maisi stipri zepsi, jo wairak arri uhdens isgarrohs. Warr rehkinaht, ka no ta uhdena, ko maises eejauschanai nemm, kahdas diwi treschdallas (⅔) maisê atleek un weena treschdalla (⅓) maisi zepjoht isgarro; talab — jo wairak uhdena preeksch eejauschanas nemsi, un jo ihsaku brihdi maisi zepsi, jo swarrigaku maisi dabbusi. Jo saufaki milti, t. i. jo wezzi schee, jo wairak uhdena preeksch eejauschanas wajaga un jo wairak maises dabbusi. Tapehz arri waffaras laikâ tiklab prischi kà wezzi milti wairak maises dohd ne kà seemâ un ruddenî.

Ja pa dauds uhdena nemsi, tad teek maise schuhnota, jo gauschaki faseed, ahtri no swarra issuhd un ehdoht naw sahtiga. Ja turpret atkal pa mas uhdena nemsi, tad dabbusi wissai skahbu un schkehrmu maisi; jo masak uhdena, jo zeetaka mihkla, jo ahtraki maise faseed un jo gausa arri ehdoht.

Kad labbi wezzi milti irr un us 8 mahrzinahm rudsu miltu, kas mehnesi wezzi, 5 mahrzinas (gandris 2 stohpi) uhdena, us 3 mahrz. miltu 2 mahrz. uhdena, us 16 mahrz. miltu 11 mahrz. uhdena nemsi, labbi skahbesi un mihzisi, tad dabbusi smekkigu, gahrdu maisi. 100 mahrz. miltu, kas eeksch 63 mahrz. uhdena eejauti, kà peenahkahs skahbeti un mihziti, dohd, labbi zepti, 136 mahrz., 11 lohtes, t. i. 3 mahrz. miltu dohd kahdas 4½ mahrz. mihklas un 4 mahrz. 3 lohtes maises. No tam redsams, ka no 1 mahrzinas 25 lohtehm uhdena 22 lohtes zepjoht isgarrojuschas un 1 mahrzina 3 lohtes uhdena maisê atlikkuschas.

Lai maise zepjoht pareisi isdohtohs, tad arri par to jagahda, ka miltus saufâ weetâ glabba. Miltu kastam wajaga us kohka

grihdu ſtahweht, un ne us mahlu jeb akminu plahnu, kur milti mitruma dehl ahtri maitafees un jo maſ un fliktaku maiſi dohs ne kà tee, kas ſaufumâ glabbati. Mei un Juhni mehneſchôs milti wiſsahtraki maitajahs.

Kahda ſaimneeze, kurrai ikreiſ labba maiſe, isteize mannim ſawu ſkohlu pee maiſes zepſchanas, ko ſchè wiſſeem par labbu ſinnamu darru. Ja tu puſspuhra miltu gribbi zept, tad nemm 4 mahrzinas miltu, ſamaiſi ſchohs it beeſi ar aukſtu uhdeni un pehz tam tuhliht peeleij wahroſchu uhdeni un ſapluzzini, tà kà klihſteru mehdſ taiſiht. Pehz peerendel ſtundas tohp ſchis klihſteris tà kà beeſa putra wahrihts un arweenu maiſihts, tad peenahkama dalla ſahls peeberrama un ar aukſtu uhdeni ſchkidrs taiſams, lihdſ kam remdens palizzis, tik remdens kà tas uhdens, ko preekſch maiſes eejauſchanas mehdſ nemt; tad teek ſchihs remdenas, ſchkidras miltu ſuppes weenâ dallâ raugs eemaiſihts, tai ohtrai atlikkuſchai ſuppes dallai klaht peelikts, ſtipri maiſihts un maiſes mihklai peeleets. Bet tam uhdenim, ko pee ſchi darba nemm, ne wajaga wairak iſnahkt, ka kad maiſi pehz wezza eeradduma eejauj. Tà nu maiſes mihkla pagattawojama un ohtrâ deenâ mihzama. Tèklaht wehl japeeminn, ka, jo beeſi un zeeti no wakkara maiſe eejauta, jo labbaka maiſe buhs.

Jr no kartuppeleem warr maiſi zept. Ja gribbi prohweht, tad darri tà: Kartuppeli ſchkihſti nomaſgajami, plahni nomiſojami, ſkaidrâ uhdenî berrami, atkal iſnemmami, ſarihwejami un tà preekſch zepſchanas pagattawojami. Us 100 mahrzinahm rudſu miltu nemm 50 mahrzinu ſarihwetu kartuppelu, pahrleij ſchohs weenâ reiſê ar 13 lihdſ 15 ſtohpeem werdoſcha uhdena un maiſi ſteigdamees, lai wiſs weenadi dabbu plukt. Tad leez ſcho kartuppelu putru abrâ un weenumehr maiſidams leij uhdeni klaht, kamehr paleek ſchkidrs. Tik ilgi jamaiſa, kamehr no abras nekahdi garraini ne zelkahs wairs gaiſâ. Kad nu maiſijums tik tahlu atdſiſſis, ka rohkas zeeſch, tad teek milti ar raugu (us 100 mahrzinahm miltu irr 3 mahrzinu 2 lihdſ 3 deenu wezza rauga wajadſigs) eemihziti, tà kà maiſi no tihreem milteem mihza. Laid ſchim maiſijumam nu 10 lihdſ 12 ſtundas meerigi ruhgt. Tad mihzi atkal ſtipri un ſahli winnu kà peederrahs. Nu winſch paleek tik ilgi meerâ, kamehr atkal uſruhdſis un wirſû ſprehgas gaddijuſchahs.

Taggad zepschanai labs. Nemm nu no abras ahrâ, schauj krahsnî un zepp 25 minutes ilgaki ne kà maisi no milteem ween. Schihs 100 mahrzinas miltu un 50 mahrzinas kartuppeļu dohs wisſmasaki rehkinehts 190 mahrzinu łohti gahrdas, wesseligas un labbi zeppuschas maises.

Tannîs gaddôs, kad labbiba łohti dahrga, woi kad kartuppeli no-auguschi, warr arri, ja Deews swehtijis, **no kahleem jeb spruhtahm, burkaneem** un peenahkamas teesas rudsu miltu, ihsti wesseligu un gausu maisi zept. Spruhtas woi burkani no lappinahm un saknitehm tihrijami, uhdenî nomasgajami un ar wissu misu masôs gabbalinôs sagreeschami jeb kahdâ sillê sastampejami. Pehz tam spruhtas tà kà beesa putra sawahramas. Zik mahrzinu spruhtas tik mahrzinu uhdena arri preekſch wahrischanas janemm. Wajaga pareisi maisiht, lai ne peedegg. Tahs sawahritas un atdsissinatas spruhtas nu ar rudsu milteem samaisamas, raudsejamas, ka zitta maise mihzamas un bischki jo ilgi ne kà maise no tihreem milteem ween zeppamas.

Kad maisi essi eeschahwis zeplî, tad aisbahſ krahsns spelti un mutti ar slapjeem salmeem. Zaur to dabbuhs maise tik spihdoschu garrosi, kà kad buhtu maises wirsu ar pauta dseltanumu swaidijis.

Slapjôs gaddôs noteek daudsreis, ka labbiba us druwu isdihgſt. Bet nu maise no **isdihguſcheem rudseem** nekad tik gahrda un smekkiga dabbujama kà no nedihguſcheem, labbeem rudseem, tad arri ar zepschanu zittadi jadarra. Wahri 1½ stohpa uhdena, peeleez ¼ lohtes rupji sagruhstu pipparu, ½ lohtes smalki sagrustu engweru un 1 lohti schkaiditu kimmenu. Schihs sahles zeeti nostilpetâ grahpî peerendel stundu wahramas, iskahschamas un atkal apsedsamas. Ja nu pusspuhra miltu eejaujama, tad leez grahpi ar 9 stohpeem uhdena us ugguni un peeleij schim uhdenim wairak ne kà stohpu no ta aprakstita sahlu uhdena; tad sauja pelnu issijajama, luppatâ eeseenama, grahpî schis eemettams un wiſs kohpâ uswahrams. Ekam scho uhdeni abrâ leij, tad pirmak wehl masa ehdama karrote spirgta peeleijama klaht. Tà eejauta maise, wiſswairak aukstâ laikâ, labbi apsedsama, ohtrâ rihtâ zeeti mihzama un kà zitta maise zeppama.

Kad maisi ilgi **prischu** gribbi **turreht** un no pelleschanas isargaht, tad wajaga maises kukkulus (klaipus), tà kà no

krahſns isnemtus, miltu maisâ bahſt, kam eekſchpuſſê wehl milti peekehrufchees, maiſu aisſeet un klehti pee dſeeda pakarrinaht, no kurrenes maiſe preekſch bruhkeſchanas nemmama.

4. Seepju wahriſchana.

Seepes katrâ fehtâ, kur ſchkihſtibu zikko zeeni, lohti wajadſiga leeta, kas pehrkoht daſchu kapeiku naudas makſa. Kad nu preekſch ſeepju wahriſchanas ne ween tauki, bet arri zittas taukainas leetas, ka ſpekka kammaras, ſwetſchu tauki, kauli un t. j. pr. derrigi, tad es zerru, ka ſaimneezehm par patikſchanu buhs, ja ſeepju wahriſchanas darbu pamahzifchu.

Pee ſeepju wahriſchanas fahrma taiſiſchana, tauku un ſahrma wahriſchana, ſeepju ſahliſchana un pehdiga pagattawoſchana wehrâ leekami darbi.

Tee derrigakee pelni preekſch fahrma irr tee no zeeteem kohkeem, ka no behrſa, ohſola, klawas un gohbas; bet ja tahdi pelni ne buhtu, tad arri tee no preeſchu, egļu, apſu un zittas malkas geldehs; bet no ſcheem jau jo wairak ne kà no zeeta kohka pelneem janemm. Pelni pirmak ſijajami, us lihdſenu plahnu iskleeſchami, ar uhdeni aplaiſtami un tad kahpelê faſchkippelejami un peeſlaukami; kahpeles gallâ zaurums istaiſams un ar dſihwu kalki, kas wehl naw dſehſts (puhrs kalku us 4 puhreem ſtipru pelnu) peepildams. Kalkis ar uhdeni tik ilgi apleijams, kamehr dſehſees; bet kalkis — eekam uhdeni wirſû leij — pirmak ar pelneem apraufchams. Kad ſchis darbs darrihts, tad kalkis ar pelneem duhſchigi zaurſtrahdajams un ballâ leekams, kurras dibbenâ garra tappa, ar garrkuhleem aptihta, eebahſta. Us ballas dibbeni 1—1½ pehdas augſti kruſta kohki leekami, un us ſcheem ohtrs, leeks dibbens, kas ar ſihkeem zaurumineem isurbts, tà ka ſtarp abbeem dibbeneem dohba ruhme paleek, kur fahrms warr fakrahtees. Balka us klutſcheem ſtellejama, ka appakſch tappas zauruma warr trauku pabahſt, kas to notezzedamu fahrmu ſanemm. Us ballas zaurumainu, leeku dibbenu kahrta garrkuhlu kleeſchama, us ſcheem tee ismaiſiti kalki un pelni zeeti eepakkajami, eeſtampejami un wirſû labbi nolihdſinami, ar garrkuhleem apklahjami un pehz 24 ſtundahm ar karſtu uhdeni tik ilgi apleijami, kamehr pelnôs un kalkî nekahds uhdens wairs ne eefuhzahs, bet wirſû paleek. Nu ballas tappe druſziņ pawelkama,

ka fahrms tannî appakſch bakkas buhdamâ traukâ lehnitinam eetekk. No laika pa laikam uhdens pa biſchkim us kakki un pelneem leijams, zaur ko fahrms arweenu jo neſtiprs paleek. Sahrms, kas pirmak notekk, irr tas wiſsſtiprakajs, jo eekſch winna wiſtas pauts ne grimſt wiſs dibbenâ; bet peld pa wirſu. Sahrms, kas jo wehlaki istekk, naw wairs tik ſtiprs, jo ſchinnî wiſtas pauts tuhliht grimſt dibbenâ. Wehl jo wehlaki istezzedams fahrms arweenu jo neſtiprs paleek un tapehz tik bleekeſchanai un drahnu maſgaſchanai derrigs.

Nu nahk pats ſeepju wahriſchanas darbs. 12 ſtohpu ta wiſsſtipra fahrma, kam wiſtas pauts wirſû peld, us pohdu tauku pilnigâ grahpî leijami; bet ne pildi grahpi lihdſ pat mallahm pilnu; jo wahroht ſeepes zellahs un warretu drihſ ugguni gahſtees. Tauki ar fahrmu nu 5—8 ſtundas ittin pamaſitinam jawahra, weenumehr jamaiſa un us katru pohdu tauku, ko wehl peeliktu, 8 ſtohpi ta pirma ſtipra fahrma no laika pa laikam japeeleij. Zaur to wahrijums paleek klahrs, ſakrezz, un wajaga winnam wahroht wehl jo beeſakam tapt, tà ka wahrijums ir tad wairs ſchkidraks ne paleek, ja wehl priſchu fahrmu peeleetu; jo prohjam wehl jaluhko, ka wahrijums no maiſama kohka ne pill, bet paweddeenôs ſuhzahs, un ja maiſamu kohku rinkî apkahrt grohſitu, tad wahrijumam ap ſcho ja-aptinnahs, un ja to us dſeſtru akmini leetu, tad beeſi jaſakrezz. Ja wahrijums tà wehl ne buhtu palizzis, tad wahroht weenumehr wehl tas ohtrs fahrms, kam wiſtas pauts grimſt dibbenâ, pa biſchkim peeleijams. Paleek nu wahrijums tahds, kà patlabban peeminnehts, tad ar 5 mahrzinahm ſahls, kas no laika pa laikam grahpî mettama, ſahlams. Pehz tam ſeepes tik ilgi arweenu wehl jawahra un jamaiſa, kamehr ap maiſamu kohku it beeſi lippinajahs un ne ilgi pehz tam klahrs ſchkidrums atſchkirrahs. Tad wahriſchana wehl kahdu ſtundu peeturrama un — lai ugguni ne eetu — ohtrs, neſtiprs fahrms pa druſzinai peeleijams. Pehzak appakſch grahpja kohti maſs un lehns ugguntinſch peekohpjams un ſeepes bes maiſiſchanas wehl kahdu ſtundu ittin pamaſitinam ſildamas. Tad tohp ſeepes kohka traukâ zaur ſeetu eekahſtas un tur tik ilgi atſtahtas, kamehr ſeepes no fahrma ſchkihruſchahs. Kad tas notizzis tad ſeepes ſchkihſtitâ grahpî, kur biſchkis no ohtra fahrma (kahdi 6 ſtohpi) eeleijams, atkal ohtro reiſ ſahlamas. Seepes, kas no

fahrma atschkihruschahs, teek nu grahpî us to tur preekschlaika eeleetu fahrmu eesmeltas, ar scho stipri zaurmaisitas, uskarsetas un 4—5 stundas lehni wahritas jeb silditas. Ap scho laiku wehl kahdi 3—4 stohpi ta ohtra fahrma pa bischkim peeleijami. Seepes nu atkal tà kà sakrezz un wehl beesakas paleek. Irr schis brihds atnahzis, tad wehl 2½ mahrzinas sahls peeberramas un seepes tik ilgi wahramas, kamehr, ja maisamu kohku isnemmi, seepes beesas tappuschas un twirtu buhschanu peenehmuschas, aukstumâ drihs sakrezz, klahru fahrmu isschkirr un no maisama kohka tahdôs paweddeenôs kà dsiju paweddeeni ahtri notekk.

Nu teek beidsama seepju wahrischana preekschâ nemta, kas tik ilgi isdarrama, kamehr leeli, sihksti, spihdoschi burbuli seepju wirsû mettahs, kamehr isnemta prohwe, ja ar ihkschki speedi, pee ta pascha wairs ne peelihp, bet speeschoht plahnâs lappinâs druhp un nekahds mitrums wairs naw mannams. Tikdrihs, ka wiss tà rahdahs, seepes wairs naw wahramas, bet traukâ leijamas, kur ja-atdseest. No schi trauka tas fahrms, kas wehl atschkirtohs, par tappu nolaischams, t. i. ja ne gribbetu seepes pohrmòs leet. Bet ja tiktu seepes pohrmeht, tad zaurumains pohrma dibbens ar audeklu isklahjams, ka fahrms zaur scho warr nosuhktees. Irr seepes atdsissuschas un pawissam zeetas tappuschas, tad isahrdi pohrmu, sadalli ar dselsu drahti seepes tahpelês un schihs tahpeles atkal garrinisòs tschetrkantigôs gabbalôs un leez scheem sausâ weetâ isschuht, kur wehjsch warr peekluht. Pohds tauku dohd 2 pohdi seepju.

Ja gribbi tahdas seepes, kas **leesmainas** isskattahs, tad tahs pohrmâ jeb kahdâ traukâ preeksch atdsisschanas eeleetas seepes ar kahdu dselsu gabbalu schurpu turpu zaurmaisamas. Ja labbas baltas seepes eeksch fahrma, kas no tihras sahls taisihts, us lehnu ugguntinu iskausesi un kausedams weenumehr zaurmaisisi, tad dabbusi seepes, kas **stipri putto**. Gribbi tu **raibas, lahsainas** seepes, tad kause zik ne zik seepju taî fahrmâ, kam wistas pauts grimst dibbenâ, un peeleez schim kausejumam kausetu dselsu witrijolu (Eisenvitriol). Scho maisijumu peeleij tad zittahm seepehm klaht, to zaurmaisidams un tu dabbusi smukkas raibas, lahsainas seepes.

Kad seepes no **sneega**, kas **Merz mehnesî** kriht, gribbi wahriht, tad nemm us 15½ mahrzinahm sneega, ⅜ mahrzinas

pottaschi, kas aptehkî pehrkama, 3/8 mahrzinas swikka, 1 1/2 mahrzinas Kreewu seepju, kas labbi baltas un prischas un 3/8 mahrzinas sahls; leez sneegam grahpî us lehnu ugguntinu iskust. peeleez tahs zittas wirsminnetas leetas weenu pehz ohtras klaht un pehdigi tahs masôs gabbalinôs sagreestas Kreewu seepes un wahri wissu kohpâ kamehr tik zettorta dalla atleek. Us tahdu wihsi tu dabbusi 11 mahrzinu seepju, kas gan wissai zeetas ne buhs, tomehr drahnahm pehdigo neskaidrumu isnems.

Ir no tahda **uhdena, kurrâ aitas masgatas**, warr seepes wahriht. No schi uhdena tikke kahda patihkama teesa nemta, 4 mahrzinas smalki sagreestu labbu baltu seepju peeliktas un bischkis sahrma peeleets, kurrâ zittas seepes jau bij wahritas, 3 stundas us stipri degdamu ugguni wahrihts, kahdas saujas sahls peemestas, pehz tam wehl stundu wahrihts, tad no ugguns nemts un wahrijums atlikts nohst, lai atdsistu un zeets paliktu. Pehz atdsisschanas dabbuje 30 mahrzinu labbu seepju. Schè japeeminn, ka schis uhdens tuhliht pehz beigtas aitu masgaschanas preekssch seepju wahrischanas nemmams; jo wahrischanu wilzina, jo masak seepju dabbu.

Seepes warr arri no kautu woi no krittuschu **lohpu eekschahm** wahriht, ko lihds schim sunni un putni gar schohgmallahm iswasaje, gaisu peesmirdinadami un mallas peekehrnedami. Eekschas labbi ismasgajamas un tihramas, tad kahdâ zeetâ silku muzzâ mettamas un — lai ne sapuhtu — ar kalku sahrmu pahrleijamas. Pehz tam winnas nahk stiprâ sahrmâ sildamas, bet tà ka ne dabbu wahritees. Kad nu sahrms no seepehm schkihrees, tad schihs pohmâ leijamas, kur tik ilgi paleek kamehr atdsiffuschas un zeetas tappuschas. Wehl japeeminn, ka ne ween no lohpu eekschahm, bet arri no siwim, zipslahm, gallas, lohpu spalwahm, naggeem un t. j. pr. seepes warr dabbuht, ja tà darbosees un isprohwehs kà patlabban stahstiju.

5. Swetschu leeschana.

Labbai saimneezei par to allaschin jagahda, ka winna wissu, ko pee namma turreschanas wajaga, patte zik sinnadama taisa un sagahda un par tahdahm leetahm nekahdu naudu ne islaisch; bet turpret paschu taisitas leetas pahrdohdama naudu eenemm un tahdâ wihsê laizigu labklahschanu wairo. Kad nu pee teizamas

namma turreschanas bes swezzehm ne warr pahrtikt un schihs katra saimneeze weegli warr taisiht, tad nudee ne buhs par launu, ja schè to labbako wihsi, kà labbas swezzes leijamas, mahzischu. Kad mehs tik trescho dakku no teem ugguns grehkeem, kas zaur neprahtigu dsihwoschanu ar ugguni un wisswairak no skallu bruhkeschanas zehluschees, peeminnam, tad pateesi ne warr isbrihnetees, kapehz gan wehl tik gauschi skallus mihl. Schè ne geld taupischana nedsi skohpums. Weens weenigs ne-apwaktehts azzumirklis warr wissu tawu eedsihwi par pelneem darriht, kas tomehr ne notiktu, ja skalla weetâ swezzi bruhketu.

Lai dabbutu labbas swezzes, gahda pirmak labbus taukus un daktus. No jauneem lohpeem nahk mihksti, balti, no wezzeem lohpeem zeeti un dselteni tauki. Swezzes no awju taukeem lohti tekk un ne degg tik gausigi kà swezzes no gohwju lohpu taukeem; bet schihs jo wairak kuhp. Kasu tauki irr wehl jo zeeti un sausi, bet lohti balti. Wisslabbaki irr, ja awju taukus ar gohwju lohpu taukeem kohpâ maisa un prohti tà, ka 2 dakkas awju un 1 dakka gohwju lohpu tauku isnahk.

Pirmajs darbs pee swetschu leeschanas irr tauku kauseschana. Taukus no wissahm swescham pee taukeem nepeederrigahm dakkahm atschkirdams, sagreez winnus masôs gabbalinôs, leez schohs grahpî, wissgeldigaki warra grahpî. Grahpî pirmak bischkis uhdena eeleijams un tad tauki tik ilgi lehnitinam wahrami un arweenu maisami, kamehr ar karroti isnemta prohwe masus burbulischus mett. Tad tauki no ugguns nemmami un blohdâs eeleijami, kur winneem ja-atdseest.

Labbaki irr, taukus kausejoht, grahpî nekahdu uhdeni ne leet, bet tik tihrus taukus ween; scheem ittin lehnu ugguntinu appakschâ pakurt un taukus weenumehr zaurmaisiht, lai dradschi ne dabbu peedegt.

Ja gribbi it zeetas swezzes dabbuht, kas deggoht ne tekk, tad nemm 8 mahrzinas gohwju lohpu un 3 mahrzinas awju tauku un peeleez scheem ½ lohtes aptehkî pehrkamas salmijak sahles, kas pirmak eekisch pussstohpa uhdena iskausejamas. Schim maisijumam wehl 4 lohtes sahls un 1 lohte salpetera peeberrami un kad tauki us ugguni iskussuschi, tad atdsisschanas dehl bloh-

dôs leijami; pehz tam mehraini leelôs gabbalôs ſadallami, atkal lehnitinam wahrami un no tahm bruhnahm puttahm, kas winnu wirſû gaddahs, tihrijami.

Kad daktus, eekam ſwezzes mehrze, pirmak ar waſku eerihwe, tad ſwezzes jo gauſchaki degs. Bet ja gribbi, ka ſwezzes ne ween gauſchi, bet pee tam arri gaiſchi degtu, tad dakti eerihwejami ar taukeem, waſku un bohmelji, kas kohpâ ſakauſeti.

Patte ſwetſchu mehrzeſchana jeb leeſchana irr wiſſai paſihſtams darbs; tapehz ſchè tik to peeminnu, ka labbaki darrihts, ſwezzes blekka pohrmôs leet ne kà daktus us pulki usmaukt un taukôs tik ilgi mehrzeht, kamehr patihkamu reſnumu dabbujuſchas; jo us ſcho wihſi tohp lohti daudſ tauku isſkauſti un t. j. pr.

6. Ettika taiſiſchana.

Ta wiſsweeglaka wihſe labbu ettiki taiſiht, ſtahw usrakſtita taî grahmatâ „Kà Paleijas Jahnis ſawu buhſchanu kohpis" — kur tà mahza: Eeleij 9 ſtohpus werdoſcha uhdena kahdâ aisſpundejamâ traukâ; peeleij weenu ſtohpu prohwes brandwihna klaht; apgohſe us ohglehm labbu reezeeni maiſes, apſwaidi to ar meddu woi ar ſihrupu, ſagreeſ to maſôs gabbalôs, eemett tohs taî uhdenî, un tad aiſtaiſi tam traukam to zaurumu, bet ne wiſs aisſpundedams, bet tik kahdu audekla gabbalu ar klihſteru uslippinadams, lai nekas ne birſt eekſchâ, un zell tad to trauku ſiltâ weetâ, aiſkrahſnê. Par kahdu laiku buhs tewim wiſſu labbajs ettikis. — Kad tas buhs isbruhkehts, tad iswahk no ta trauka tahs glummas jeb peepes, kas dibbenâ buhs ſakrahjuſchahs, un ko zeeni ettika mahti ſaukt, isſkallo to trauku ar karſtu uhdeni, peeleij to paſchu atkal tàpat, kà to pirmo reiſ, un leez wehl arri to ettika mahti tur eekſchâ. Scho ohtro reiſ ettikis daudſ jo drihſ buhs ſkahbs, ne to pirmo reiſ.

7. Kartuppelu ſtehrkela un kartuppelu miltu taiſiſchana.

Schi prezze pilſſatôs jebkurrâ nammâ pirzejus atrohd un labbi teek aismakſata, tà ka darbs un iſtrahdati kartuppeli dubbultigi atlihdſinati. Ja kartuppelu ſtehrkeli gribbi dabbuht, tad tà jadarra: Maſga un nomiſo kartuppelus it ſkaidri un ſarihwe tohs us rihwi. Schohs ſarihwetus kartuppelus eeleez

skaidrâ jaunâ maisâ, leij eekſch ſchi us teem sarihweteem kartuppeteem papilnam ſchkihſta uhdena un isſpaidi maisu, ka wiſs uhdens dabbu atkal noſuhktees. Pehz tam usleij atkal us teem kartuppeteem zittu skaidru uhdeni, winnus zaur ſpaidiſchanu ir no ſchi uhdena noſuhkdams; ar wahrdu ſakkoht, darri ſcho darbu arweenu no jauna tik ilgi, kamehr tas uhdens, kas no maisa istekk, it skaidrs palizzis. Kam ſchi kartuppetu masgaſchana gruhta rahditohs, tas sarihwetus kartuppetus arri warr skaidrâ aſchku ſeetâ likt, to trauka turredams, kas ar skaidru uhdeni pildihts. Schinnî ſeetâ masga nu un ſpaidi sarihwetus kartuppetus, leez pa brihtinam uhdenim arri no ſeeta istezzeht, masga un ſpaidi atkal no jauna, kamehr notezzedams uhdens ittin skaidrs rahdahs. Us tahdu wihſi un zaur tahdu darboſchanohs ſeetâ tik tahs ſihkſtas, zeetas, stehrketam nederroſchas kartuppetu dakkas atlikſees. Schohs atlikkumus atleez pee mallas, nemm ſeetâ atkal zittus sarihwetus kartuppetus un darbojees tà, kamehr wiſſi sarihweti kartuppeti us ſcho wihſi masgati. Tas uhdens tannî traukà buhs nu ittin bruhns palizzis. Laid ſchim uhdenim it meerigi 5—6 ſtundas ſtahweht, kamehr ſtehrkelis trauka dibbinâ noguldijees, ko no tam paſihſi, ja wirſû uhdens it skaidrs rahdahs. Schis uhdens nu pamaſam noleijams, trauks atkal ar priſchu uhdeni pildams un dibbinâ nogullejees ſtehrkelis usmaiſams, zaur ko tad pilnigi ismasgafees. Kad ſtehrkelis pehz 5—6 ſtundahm trauka dibbinâ atkal guldijees, tad pamaſam uhdens noleijams, ſtehrkelis trauka dibbenâ atſtahjams, ar ſchkidru palgu noſedſams un ſchuhſchanas labbad ſiltâ weetâ leekams, jeb labbaki no trauka pawiſſam isnemmams un us skaidreem palgeem ſaules gaiſâ ſchahwejams. Kad nu tàmehr ſchuïs, ka ar rohkahm ſtehrkeli nekahds mitrums wairs naw mannams, tad ſmalki ſabohrſams, isſijajams un gattaws isdohſchanai jeb paſcha bruhkeſchanai. Puhrs kartuppetu dohd kahdas 8 mahrzinas ſtehrketa, kam par 6—8, ir wairak kapeiku mahrzinâ pilsſatôs pirzeju arweenu raſſees. Deſmit kapeikus mahrzinâ praſſi jau ikreiſ un kaulejees ilgi, kamehr kahdu graſſi islaid. Atlikkumus warri lohpeem isbarroht.

Kartuppetu milti. Wahri kartuppetus, nomiſo un ſaſpaidi un, kad maiſe no krahſns isnemta, leez ſaſchkaiditus kartuppetus tur iſchuht. Kad kartuppeti tik tahtu ſchuüſchi, ka

warri ſadruppinaht, tad isnemm winnus no krahſns un leez ſudmallâs miltôs ſamalt. Schee milti daudſ gaddus priſchi un ſmekkigi paleek un ne ſamaitajahs.

8. Sihrupa wahriſchana no burkaneem un pluhmehm.

Nemm **burkanus**, kas wezzâ ſuhdajâ auguſchi, it tumſchi ſarkani isſkattahs un ne wiſſai reſni irr. Winneem kahtu galli labbi padſilki nogreeſchami, pehz tam maſgajami, wahrami un ſtipri isſpaidami. Ta isſpeeſta ſapte zaur aſchku ſeetu grahpî eekahſchama; tad grahpis us ugguni leekams un puttas wahroht noſchuhmejamas, un kad nekahdas puttas wairs ne rohdahs, biſchkis kalku woi baltas krihts grahpî eeberrami. Pehz tam ſapte tik ilgi wahrama, lihdſ ſihrupa beeſumu peenehmuſe.

Ir no **plumehm** warr teizamu ſihrupu dabbuht. Pawiſſam eenahkuſchahm ſillahm plumehm kohdoli isnemmami; tad pluhmes kohka traukâ leekamas, kur lihdſ ohtram rihtam paleek. Ohtrâ rihtâ nemm un ſagruhd pluhmes ar peeſtalu, ſamaiſi pluhmes ar druſziņ uhdena, leez ſchihs kahdâ nahtna kullitê un isſpaidi it ſirdigi. Isſpaiditu ſapti ar tikpat daudſ uhdena ſamaiſijis leez us ugguni, uskarſe lehnitinam, lihdſ eeſahk wahritees, noſchuhme arri pa ſtarpam un peeberr pa druſzinai tik daudſ baltas krihts, kamehr ſchis grahpî eebehrts, wairs ne ſchnahz un ne tſchurgſt, jeb kamehr grahpî apmehrzehts ſilli pehrwehts papihra gabbalinſch wairs ne paleek ſarkans. Tad wahrijums iskahſchams un irr gattaws ſihrups.

Treſcha nodalla.

No zilweku un ſirgu ſpehkeem un daſchadeem lauka darbeem, ko zilweki un ſirgi weenâ deenâ ſpehj darriht.

Wiſſi ſemmes kohpſchanas darbi pagehr lohpu (ſirgu woi wehrſchu) un zilweku ſpehkus. Tapehz arri pirma wajadſiba, ka tiklab zilweki kà lohpi, kam ſchee darbi japadarra, weſſeli un ſpehzigi irr; tapehz ſemmes kohpejam ſchee ſpehki ruhpigi jakohpj, t. i. tee zilweki un lohpi, kas pee mahju peekohpſchanas wajadſigi, irr kà peederrahs lohnejami un pareiſi turrami.

Gahjeji irr kà zilweki, kà brahli un mahsas turrami un zeenijami, lai winni ar preeku un tschaklumu usdohtus darbus labpraht un paklausigi strahda; jo nekas gan wairak darbu ne fasteigs, kà labbi, preezigi un ar saimneeku meerà dsihwodami gahjeji.

Lohpi, kam lauku darbi jastrahda, irr ar labbu ehdamo ihstenà laikà apkohpjami, lai spehzigi buhdami darbus weegli warr isdarriht; flikti kohpti, wahji sirgi dohd leezibu, ka saimneeks saimneeka wahrdu gan turr; bet tomehr naw teizams wihrs, kas par lohpeem ne apschehlojahs un naw zeenigs saimneeka wahrdu nest. Brihnums nekahds naw, kad arri tahds saimneeks ne warr kluht ar darbeem us preekschu; jo besspehzigi sirgi ne spehj arklu un ezzeschas waldiht un darbs par garru laiku ween jastrahda. Teklaht neschehligi puischi lohpinus wehl lahd, dausa un flakte; bet tee sitteeni buhtu pascheem un saimneekam par labbu, kas lohpus flikti kohpuschi. Tàpat arri par labbeem, stipreem semmes darba eerohtscheem jaruhpejahs.

Katram saimneekam tiks un derr sinnaht, zik weens zilweks no teem daschadeem darbeem weenà deenà, ko, kà jau wassaras deenu, 10—11 stundu garru rehkinam, — spehj darriht jeb strahdaht. Schi sinnaschana dohd to mehru, zik saimneeks no teem strahdneekeem, kas bes peeraudsischanas dsihwo, warr pagehreht un no ta padarrita deenas darba ispraft, woi strahdneeki kuhtri woi mudri strahdajuschi.

Sehtu sirgu spehka dehl fakku, ka sirga wesumu bes ratteem jeb ragguhm 2 birkawas rehkina, ar ko sirgs 6 juhdses weenà deenà bes leela gruhtuma warr eet. Us tuwumu un pa schosseh zellu sinnams sirgs arri jo smaggu wesumu welk. Zilwekus es preeksch teem turpmak minneteem darbeem tahdus rehkinu, kas 18 lihds 50 gaddus wezzi; jaunaki un wezzaki, tà kà arri wahrgulischi, ne spehj to darba mehru pildiht; tapehz no scheem jau jo mas ne kà no stipreem zilwekeem japraffa.

A. Druwas darbi.

Zikko spehzigs wihrs warr weenà deenà ar iskapti plaut: 1½—2 puhraweetas rudsu jeb puhru, 2—2½ puhraweetas wassaraju, ½—1 puhraweetu pahkschku augtu un 1—1½ puhraweetas ahbolina.

Ar weenrohzi warr wihrs weenâ deenâ ½—¾ puhraweetas labbibas greeſt. Zik weens płahwejs nopłauj, tikpat arri warr weena feewa nograhbſtiht. Pee rudſu un puhru płauſchanas ar iſkapti jarehkina us 2 wihreem 3 feewiſchkas, kas kuhłus ſeen un kohpinâs faſtatta; pee waſſaraju płauſchanas jadohd us 4 płahwejeem 3 feewiſchkas, kas labbibu ar grahbekli klehpjôs ſanemm un tuppeſchôs fakrauj. ½ puhraweetas linnu nopluhz 5—6 feewiſchkas. Labbi auguſchus kartuppełus un ja tohs nemmoht iſarr, warr weens zilweks weenâ deenâ pee 15 puhreem ſalaſſiht; bet ja kartuppeli ar menti rohkami, tik 7 puhrus. Widdiſchki auguſchus kartuppełus ja arr 10, un ja ar menti jarohk 5 puhrus, un flikti auguſchus kartuppełus ja arr 5, un ja ar menti rohk tik 2—3 puhrus. Noluhſuſchas wahrpas uslaſſa zilweks weenâ deenâ no 1 puhraweetas.

Weena kubikkpehda ſuhdu, kas zikko ſalmaini, ſwerr lihdſ 45 un kas ſatreppejuſchi 67 mahrzinu. Tapehz rehkina, ka diwjuhgu ſuhdu weſums 4—5 birkawas gruhts. 10—15 tahdu weſumu warr weena ſeewiſchka weenâ deenâ ahrdiht un 12—15 tahdu weſumu warr wihrs ar 2 ſirgeem iſweſt, ja paſcham weſums japeemett un druwa no ſtalleem tahłaki naw kà werſti. 6 puhraweetas apſtahda ar kartuppeleem 7 ſeewas. Raweht warr weena ſeewiſchka 8—10 kwadrat kahrtis.

Labs ſehjejs warr weenâ deenâ apſeht: rudſus, puhrus un ſirnus 14 puhraweetas, waſſaraju 17 puhraweetas un ahbolinu 15 puhraweetas.

Sirgi un weens zilweks ſpehj weenâ deenâ art, ezzeht un norulleht:

	Stingrâ mahla ſemmê	Weeglâ mahla ſemmê	Widduweja ſemmê	Smilts ſemmê
	puhraweetas.			
Zillas art	1	1½	1½	1¾
Kahrtaht	1½	1¾	1¾	2
Sehju ee-art	1½	1¾	1¾	2
Kartuppełus atart	4	5	5	6
Zillas ezzeht ar 2—3 sirgeem . .	2¾	3⅓	3¼	4
Sehju no-ezzeht ar 2—3 sirgeem . .	10	12	12	14
Rulleht ar 7 pehdu garru rulli .	16	16	16	16

Zilweks ar sirgu, kas weenâ deenâ pusſohtras puhraweetas usarris un katru waggu 6 zellas plattumâ nehmis, irr ardams gandrihſ 6 juhdſes ſtaigajis, un daudſ wairak ne klahtohs praſſiht no darba, kas ſchodeen' un rihtdeen' arweenu tas pats.

B. Plawu darbi.

Us puhraweetu labbas plawas, kas janopkauj, ſeens jasagrahbj, ja-isſchahwe un ja-eewedd, rehkina 1 wihru un 2 ſeewiſchkas.

C. Daſchi zitti darbi.

30 aſſis grahwju papuê iſpuzze 1 wihrs weenâ deenâ, atmett arri ſemmes no grahwja mallahm un iſkleeſch tahs paſchas. Weenu aſſi malkas, kas 7 pehdu garra, augſta un platta, uszehrt un faſkalda zettorkſchnôs 2 wihri. Weenu tahdu aſſi zelmu iſlauſch, kad zelmi priſchi, 6 wihri un kad zelmi jau wezzi, 4 wihri. Linnus warr weens wihrs 1—2 pohdu mihſtiht, un kulſtiht warr weena ſeewiſchka 1½—2 pohdus.

Zettorta nodalla.

Kahdi wahrdi no dabbas mahzibas.

Dabbâ jeb plaſchâ paſaulê peedſihwojam un redſam ikdeenas daſchadus notikkumus, parahdiſchanas un brihnumus, kas mums brihſcham patihkami, brihſcham arri nepatihkami. Schohs Deewa darbus, draugi, ne buhs tik uſſkattiht un apbrihnoht ween; bet arri pehz notikkumu grunts jautaht un dibbinaht, pehz kahdeem Deewa likkumeem un dabbas ſpehkeem tee daſchkahrtigi dabbas brihnumi noteek, kas mums preekſch azzim ſtahdahs. Us to irr mums mihlajs Deews prahtu dewis, ka mums to paſchu buhs zillaht un bruhkeht, un zilweks, kas Deewa brihniſchkigus darbus tik uſſkattahs ween un pee tam nekahdas, woi laikam maldigas dohmas turr, irr kà beſprahtigs lohps, kas ne ſinn, kad pehrkoņs duhz u. t. j. pr. kahdâ allâ ſchautohs; zaur dohmaſchanu tik tohp zilweks par zilweku. Schi apzerreſchana mahza un ſkubbina radditaju winna darbôs atſiht; mahza winna augſtumu, gudribu, ſpehku un ſchehlaſtibu pareiſi mattiht un winnu jo ſirſnigi un paſemmigi peeluhgt, — jo wiſſa

dabba fluddina un ispausch winna gohdu un wiſs mums usſauz: Redſi, arri tè irr Deews!

Taws ſchehligs prahts, kas parahdahs
Eekſch katras tawas raddibas,
Ar tawa ſpehka brihnumeem
Mums ſpihd zaur wiſſeem laizineem,
Ikkatra ſahle fluddina:
„Deews irraid, kas muhs apgahda.“

1. Leetus, ſneegs un kruſſa.

Leetus, kà ſinneet, irr uhdens, kas lahſtès no padebbeſcheem ſemmè kriht. Padebbeſcheem tapehz wajaga uhdenaineem buht, tomehr wehl ne ihſtens uhdens; jo uhdens irr ſmags un ne ſpehj gruhtuma dehl gaiſâ paſtaht jeb turretees. Bet kà tad irr gaiſâ padebbeſchi gaddijuſchees? Kad winni nu uhdenaini jeb winneem uhdenains ihpaſchums, tad tatſchu no uhdena buhs zehluſchees; bet pee debbeſim, t. i. augſtâ gaiſâ, ne warr uhdens buht, jo uhdens gruhts; padebbeſchi tapehz gan buhs no uhdena, kas wirſ ſemmes irr, gaddijuſchees un gaiſâ ſakrahjuſchees. Ka teeſcham tà irr, tuhliht dſirdeſeet.

Wiſs uhdens un wiſſas leetas, kam tik uhdenainas dallas jeb mitrums irr, isgarro jeb iſſihk, t. i. no tahdahm leetahm atſchkirrahs dallinas, kas tik ſihkas un maſas, ka ar azzim ne warr faredſeht, zellahs weeglas buhdamas gaiſâ, ſapulzejahs un ſaweenojahs tur. Ja gribbeet no tam pahrleezinatees, tad noleezeet tik leſnu trauku ar uhdeni un usluhkojeet to deenu no deenas; drihſ atraddiſeet, ka uhdena jo deenas maſak paleek un pa ilgoſchu pawiſſam buhs paſuddis jeb isgarrojis. Siltums uhdena iſſihkſchanu lohti mohdina jeb pa-ihſina. Maſs trauzinſch ar uhdeni, ko us ſiltas krahſns likſi, buhs ihſâ laikâ tukſch. Bet ja gribbi wehl jo drohſchi un gruntigi pahrleezinatees, kur uhdens paleek, tad usmett azzis us grahpi wirſ ugguns, kurrâ uhdens wahrahs. Stiprs ſiltums atſwabbina tik daudſ uhdena dallas weenâ reiſè, ka redſami garraini gaiſâ zellahs.

Daſchu dabbas ſpehku, bet wiſswairak aukſtuma dehl, teek gaiſâ liddinadamas uhdena dallinas jeb garraini no gaiſa atſchkirti, kohpâ ſawilkti, ſabeeſinati un azzim redſigi. Mitri

twaiki, kas iſtabâs liddinajahs, teek pee lohgu glahſehm redſami, kad ahrâ irr aukſts, tad ſakka: lohgi ſwihſt. Us tahdu wihſi arri migla rohdahs, kas wiſswairak rihtôs un wakkarôs, un pawaſſarâ un ruddenî beeſaki, ne kà zittâs gadskahrtâs, redſama. Migla irr tapehz uhdenaini twaiki, kas ar gaiſu naw ſajaukuſchees, bet gaiſâ tik liddinajahs. Migla kriht ſemmê un paleek par raſſu jeb uhdeni, woi arri gaiſâ jo augſtu ſazelkahs un par mahkuleem jeb padebbeſcheem paleek. Daudſreiſ un jo beeſi gaiſâ arri mahkuki gaddahs bes ka migla bijuſe, zaur to, ka uhdenaini twaiki augſchâ jau ſabeeſejuſchees. Schee mahkuki nu par gaiſu tà kà laiwas jeb kuggi par juhru ſehgele, brihſcham lehni un apdohmigi wilkdamees, brihſcham arri kà putns ſkreedami, tà kà nu ap to brihdi wehjſch winneem pawehl, kam jaklauſa. Wiſſa debbeſs brihſcham ar mahkuleem tà kà ar pelleku dekki aptehrpjahs, ka mihku fauliti woi zittus debbeſs ſpihdekkus ne buht ne redſam, bet ne ilgi, tè peepeſchi atkal ſawadi pahrwehrſchahs; brihſcham draudedami, it kà melni, weens us ohtru ſablihweti kalni; brihſcham kà milſu wihri un ſwehri, kas azzumirkli atkal zittadi iſtaiſahs; brihſcham ſkaiſti un mihligi, kà baltas aitinas, kas leelâ ſillâ debbeſs ſtawâ miht. Jr pehrwes winneem irr daſchadas, ſkaiſtas jo ſkaiſtas, wiſswairak tad, kad no faules teek apgaiſmoti, jauki uſkattamas. Atminneetees tik melnu mahkulu, ko eeſkattijeetees, kad faule winnus kà ar ſudraba un ſelta wihli eekanteja; atminneetees rihta un wakkara ſkaiſtu mahkulu faulei lezzoht un no-eijoht.

Bet kà wiſſahm nihzigahm leetahm us turren atkal ja-aiseet, no kurrenes zehluſchahs, tà arri padebbeſcheem nolikts laiks, kad uhdeni us ſemmi ja-isgahſch. Aukſtums un zitti dabbas ſpehki padarra, ka mitri twaiki par lahſehm ſaweenojahs, kam ſawa gruhtuma deht ſemmê jakriht, un nu — lihſt. Daſchadu dabbas ſpehku labbad arri leetus daſchadi lihſt; woi nu kriht beeſâs, ſmalkâs lahſitês, ko knappi kà tahdas warr paſiht un par raſſu noſauz; jeb arri leelâs lahſês us ſemmi gahſchahs, it kà ar ſpanneem gahſtu. Wiſswairak tahdu leetu dabbujam, kam lahſes ne tik ſihkas kà raſſai, nedſ arri tik leelas kà ſtipram pehrkona leetum, bet widduwejas. Brihſcham, tomehr retti, arri noteek, ka leetus ſtraumehm gahſchahs, wiſſu appluhdinadams, un tas tad irr breeſmigajs debbeſchu plihſums. — Leetus tad

rimstahs, kad padebbeschu leelaka dalka nolihdama par uhdeni palikkuse, woi kad wehjsch padebbeschus zittur kur aisdsenn.

Ja gribbeet atsiht leetus labbumu, tad atminneetees tik pehrkona leetus, pehz ka sausâ laikâ ilgojeetees. Iskaltetâs druwâs nokahre it kà nosskummuschi ar puttekleem apsegti lauku augli sawas lappinas un bija pohstam tuwu; plawâs un gannibâs bij sahlite dseltena un rudda, pat kohku lappas sawihtuschas, kohschu sallumu saudejuschas. Gaiss bija karsts un isstuhze pehdigus spehkus; lohpini wilkahs behdigi un elsdami par nokaltuschahm gannibahm istwihkuschi; putnini slehpahs beesôs kohku sarrôs dsestrumu mekledami, ir zilweks bij kà swinna peeleets, isgurris un apnizzis pee darba kehrahs. Redsi! té apschehlojahs Deews un likke padebbescheem zeltees, kas arweenu jo tumschi palikke, allaschin augstaki kahpe un welderejahs, un ne ilgi, tè wissu debbess sillumu aptehrpe. Sibbini gaischi un spurraini schahwahs un schkehle tumschus padebbeschus, krahkdami un rihbedami pehrkona spehreeni druhmigi trihzinaja semmi un aumalam leetus gahsahs. Ne ilgi schis nostahjahs, behgdamôs padebbeschôs spiggulloja warrawihksne un drihs atkal smaidija debbess skaistakajs sillums. Kà dabba nu bij pahrgrohsijusees! Atspirdsinadama wehsmina puhte; druwas augli un sahlite spehzinati sazehle preezigi skaidri masgatas lappinas, us kurrahm ne-issskaitamas uhdena lahsites lihgojahs un saulê kà dimanti mirdsin mirdseja; sillâ gaisâ zihrulihts dewahs augschup gawiledams un pateizibas dseesmas nosskandinadams; simteem putninu trallinaja un dseedaja meschôs un kruhmôs; wissur bij skumju weetâ mohdriga buhschana un preezigas, pateizibas pilnas sirdis redsamas.

Tà atspirdsina un eepreezina leetus zilwekus, lohpus un augtus, kas bes winna ne buht ne warretu dsihwoht nedz augt. — Muhsu semmê leetus neweenadôs laikôs lihst, bet karstâs deenas widdus semmês lihst leetus ihsteni sinnamâ laikâ, kas daudz mehneschus garsch. Saltâs semmês un us kohti augsteem kalneem, kur muhschigs aukstums mahjo, un seemas laikâ pee mums nahk leetus weetâ — sneegs.

Ir ap to laiku, kad uhdenaini twaiki saweenojahs, gaiss dikti wehss, tad schee ne paleek wiss par lahsehm, bet tuhliht sasalst, sawelkahs kohpâ un par sneegu tappuschi kriht semmê.

Sneega plaukas irr tapehz uhdenaini twaiki, kas aukstuma dehł sastinguschi un par leddu palikkuschi. Ja it stipri salst, tad it masas sneega plaukas kriht; bet ja lehns gaiss, tad plaukas jo leelas, zaur to, ka weena plauka pee ohtras mihkstas un mitras buhdamas krihtoht peemettahs un saweenojahs.

Ir sneegs labbumu darra, jo pirmâ kahrtâ winsch tàpat kà leetus, semmi mitru darra, jo sneegs paleek par uhdeni; un ohtrâ kahrtâ winsch sarga jaunu ruddens sehju no salla niknuma. — Bet winsch arri jauki puschko un isgresno dabbu seemas laikâ. Kaut arri sallus meschus un pukkainas pławas mihłaki usluhkojam, tad tomehr arri preezajamees, kad kalns un eeleija, druwa un meschs ar skaidrahm baltahm drehbehm apgehrbti, un wiss kà sudrabs un dahrgajs glihtuma akmins saulê spułgo, spigguło un sibb! un woi ne warram seemas laikâ raggutinâs wisinatees? Un woi naw preeku Deews gan?

Uhdenaini garraini jeb twaiki, kas gaisâ sawilkdamees par lahsehm tappuschi un sasalluschi, nokriht kà leddus sirnischi, ko krussu sauz. Aukstâs gadskahrtâs irr schee graudini wissai sihki, bet wassarâ brihscham łohti leeli; jau irr peedsihwohts un redsehts, ka krussa krittuse, kas balloscha un wistas pautu leelumu turreja, weetahm arri ihsti leddus gabbali no gaisa krittuschi, kas mahrzinu ir wairak swehruschi. Jo augstaki padebbeschi eet, kas krussu birdina, — ikreis naw padebbeschi weenadi augstu; brihscham jo semmu, brihscham jo augstu, — jo leelaki arri krussas graudi, zaur to, ka krussai birstoht arweenu jo wairak uhdenainu twaiku peekerrahs un peesalst.

Ar scheem patlabban isstahstiteem dabbas darbeem stahw awotu uhdeni ne-isschkirramâ beedribâ un sadraudseschanâ. Semme dauds uhdena eerij, kas zaur lihschanu, snigschanu u. t. j. pr. gaddijees. Schi semmes uhdena eesuhkschana jeb eerihschana noteek wisswairak tur, kur augsti kalni, kas ar muhschigu sneegu apklahti, no kurra weena dalla bes mitteschanas kuhst un dauds uhdena gaddahs. No schi sinnams gan atkal kalna wirsû dauds sasalst, eekam semmê eesuhzahs, tomehr saules siltums dauds leddus par uhdeni darra, no ka jau schèpat awoti rohdahs jeb semmê eesuhzees, par semmes appakschu uppes taisa, kas zaur awoteem atkal us semmes wirsu gaismâ nahk. Schee awoti taisa walkus un strautinus un schee atkal uppes un straumes.

Zik wajadsigi schee uhdens krahjumi pasaulê! No winneem smeklam uhdeni, kas dauds un wissâs weetâs wajadsigs; winni darra semmi augligu, dsenn sudmallu rittinus, nefs kuggus no weenas semmes lihds ohtrai u. t. j. pr.

Juhrai wissas uppes un straumes nodohd sawu uhdeni, un no schihm irr dauds tuhkstoschi, no kurrahm daschas grihwas weetâ dauds juhdschu plattas. Ja schis uhdens, kas weenâ gaddâ juhrâ eetekk, par Kursemmi isgahstohs, tad wissa Kursemme, kas tatschu 473 kwadrat juhdses leela, tiktu apslihzinata ar 66 pehdu dsillu uhdeni, un pat milsukalns ne taht no Tukkuma pilsfata dabbutu it pareisi masgatees. Un tomehr ne tohp juhra ne pa sprihdi pilnaka. Tas zaur to nahk, ka, zik uhdena juhrâ eetekk, tik winna zaur isgarrofchanu gaisam atdohd, lai par pasauli iswedd un isdalla katrai radditai leetai peenahkamu teesu, un tapehz muhschiga uhdens staigaschana: no semmes gaisâ, no gaisa semmê, juhrâ, atkal gaisâ, un tà no pasaules eesahkuma lihds pastaraj deenai, ka ir ne uhdena lahsite ne pasuhd; un Deewa gudriba to tà eerihtejuse, ka tuhkstoschkahrtiga swehtiba zaur to zelkahs.

2. Sibbens, pehrkons un zittas uggunigas leetas gaisâ.

Wifsbreesmiga un bailiga, bet arri gresna un jauki usskattama ugguniga parahdischanahs jeb leeta gaisâ irr sibbins, un schim tuliht us pehdahm pakkaht steigdamees pehrkons. Breesmigs eeksch saweem darbeem, gresns tahs peepeschi ahtras apgaismoschanas dehl un druhmigs ta rihbedama un trihzinadama pehrkona labbad. Sibbins wissu sadausa, kas tik zellâ gaddahs, — nonahwe zilwekus un lohpus, eededsina ehkas un sakkalda kohkus un muhrus; winsch mahza Deewa augstu gohdibu un warrenu buhschanu atsiht. „Tas stiprajs Deews duhz ar sawu balsi brihnischki; winsch padarra leelas leetas un mehs tahs ne pahrprohtam.“ Jjaba gr. 37, 5.

Ja sibbina un pehrkona spehzigu buhschanu zikko pahrpraft gribbam, tad mums pirmak pehznahkami wahrdi labbi wehrâ jaleek un ne-apnikkuschi japahrdohma.

Daschahm dabbas leetahm irr brihnischkigs ihpaschums jeb spehks, kas, ja ar sausu rohku trinn woi ar sausu willas

luppatu rihwe, weeglas leetas, kà papihra gabbalinus, ſmilts graudinus, ſahga ſkaidas u. t. j. pr. peewelk, un ne ilgi pehz tam atkal atgruhſch, un tumſâ ſpihd. Scho dabbas leetu brihniſchkigu ſpehku noſauz par elektrizitetes ſpehku; zaur to, ka jau wezzôs, ſirmôs laikôs ſihtaram tahdu ſpehku atradde, ko Greekeru wallodâ elektron noſauz. Pehrkona laikâ ſchi ſpehka warrenus darbus mehs gan redſam, bet paſcha ſpehka buhſchanu wehl ihſti ne pahrprohtam.

Zaur rihweſchanu, trihſchanu jeb bruzzinaſchanu warr ſcho ſpehku daſchâs dabbas leetâs mohdinaht; un tapehz ſchihs noſauz par elektrizitetes-ſpehzigahm dabbas leetahm. Schè peederr: ſihtars, glahſe, ſwikkis, ſihde, willa, papihrs, zukkurs un daudſ zittas leetas. Zittas atkal to eekſch ſchihm leetahm mohdinatu elektrizitetes ſpehku lehti peenemm un wehl zittahm tà kà dohtin eedohd, tapehz ſchihm no eeſahkuma arri naw bijis tahds elektrizitetes ſpehks. Tahdas dabbas leetas noſauz par elektriziteti nepeetürredamahm; ſchè irr peeſkaitamas: dſelſe, ſudrabs, waxſch, mitri kohku gabbali, uhdens, wiſſa dſihwa raddiba, ſemme u. z. Buhs kahdai no tahdahm leetahm usnemtu elektriziteti paturreht, tad winnas jaleek us zittu tahdu leetu, kam elektrizitete jau no buhſchanas irr, woi arri ſihdes paweddeenôs pakaxxamas. Zaur to noteek, ka elektrizitete ne warr atſwabbinatees jeb atſtahtees. Scho ſauz iſoleereht. Kad uskahpſi us kahdu pikka krehſlu un pret ſeenas ſittiſi ar kakka ahdu, tad tapſi pildihts ar elektriziteti, un ja zits tewi aiskahrs, tad lehks un iſſpruks tewim no meeſahm dſirkſteles ahrâ.

Augſtu gudribu mahzitaji irr gruhti puhledamees atradduſchi, ka elektrizitete irr diwejada; ſcho ſpehka ſawadibu wiſswairak lihdſenâs glahſês un pikki manna. Diwi it maſas no korkas taiſitas un ſihdes paweddeenôs blakkam pakahrtas lohdites to it ſkaidri rahda, ja ſchihs pilda ar elektriziteti jeb elektriſeere. Ja abbas ar trihtu glahſi, woi trihtu pikki behrſiſi, tad weena no ohtras atkahpſees un ne eeredſefees. Bet ja elektriſeereſi weenu ar trihtu glahſi un ohtru ar trihtu pikki, tad abbas diwas it tuwu kohpâ ſawilkſees. Scho ſpehku ſtarpibu arri no gaiſchuma, ko winnas tumſâ rahda, ſkaidri redſeſi. Ar glahſi elektriſeeretai leetai tumſâ no winnas ſpizzgalla uggunigi ſpurri

ahrâ schaujahs; bet ja ar pikki elektriseereta, tad tik spihdoscha lahsite pee spizzes rahdisees.

Tapehz arri dohma, ka elektrizitetes uggunaina buhschana, ko ihsti wehl ne pasihst, wissâ dabbâ jeb plaschâ pasaulê atrohdotees un ka tahs leetas, kam elektrizitetes ugguns peenahkamâ dallâ essoht, nekahdu elektriziteti ne rahdoht. Bet tik drihs ka kahdai leetai masak jeb wairak, ne kà peederriga teesa, tad elektrizitete tuhliht rahdotees. Schinnî leetâ ihpaschi wahrdi eewehrojami, ja schohs sawadus elektrizitetes spehkus skaidraki gribbi isprast: Tahdu leetu, kam wairak elektrizitetes ne kà wajaga, nosauz par **positiw-** un kam masak par **negatiw elektrizitetes spehku**, jeb **glahses** un **pikka elektriziteti**. Leetas, kam weenada elektrizitete, gruhschahs weena ohtru nohst; leetas, kam neweenads elektrizitetes spehks, weena ohtru peewelkahs.

Schohs sawadus spehkus **elektriseer maschine** us wissweeglaki saprohtamu wihsi israhda, un tad tik arri no tam skaidri pahrleezinasees, ja laimetohs kahdureis Jelgawas woi Leepajas augstâs skohlâs woi zittur, kur elektriseer maschine sinnama, eekluht un augstu gudribu zeenigus mahzitajus peeluhgt, lai tewim liktu rahdiht elektriseer maschini un winnas spehkus. Nemmees tik drohschu sirdi, prassi pehz augstas pilssata skohlas nammeem, eij tur eekschâ, essi pret zeenigeem kungeem gohdigs un pasemmigs, un pateesi winni buhs tik laipnigi, paklausihs tawu luhgschanu un liks tew elektriseer maschini un winnas spehkus rahdiht. Schihs maschines irr daschadi eerikletas. Glahses lohde woi skrittulis teek ahtri apkahrt greests. Pee skrittuka trinnahs ahdas spilweninsch; zaur ko lohde jeb skrittulis ar elektriziteti pildahs. — Kad nu gribb zittai kahdai leetai elektriziteti isdalliht, tad pirmak lihdsena blekka truhbe isoleerejama, kam weenâ gallâ spizzites jeb slohtina no selta paweddeeneem. Scho truhbi nosauz par **konduktoru**. Truhbe tà stellejama, ka zaur apkahrt greeschanohs trihts glahses skrittulis no truhbes spizzitehm jeb slohtinas teek aiskahrts. Scho truhbi peekerroht tuhliht masas dsirksteles ahrâ lehks un parahdisees. Ja truhbei kehditi peekahrsi un kehdes ohtru gallu rohkâs nemsi, pats us kahdu benkiti, kam glahses kahjas, stahwedams, tad tapsi ar elektriziteti pildihts, un ja tewi kas kaut kahdâ weetâ aiskahrtu, tad isschausees no tawahm meesahm,

tannî weetâ, kur tewi aiskahre, uggunigas dſirkſteles, bes ka tu degtu.

Katrai pilnigai elektriſeer maſchinei irr ſkunſtigi eerikteta glahſe, ko par **eeſpehzinaſchanas blaſchki** noſauz, kam wirſ wahka lohde redſama. Kad blaſchke ar elektriziteti zaur maſchines darboſchanohs pildijuſees un tu tad ar weenu rohku paſchu blaſchki un ar ohtru rohku wirſ wahka buhdamu lohdi peekazzeſi, tad dabbuſi gruhdeenu par wiſſu meeſu, ko wiſswairak elkonu weetâs manniſi; ja wairak zilweku rinki noſtahſees, weens ohtra rohkâs ſakehrdamees, un pirmajs blaſchki turrehs un pehdigajs no rindes lohdi aiskahrs, tad gruhdeenu wiſſi weenâ reiſê mannihs. Bet ja blaſchki us galda noliſi un ar pirkſta krumſli lohdi ween aiskahrſi, tad iſſpruks dſirkſteles brikſchkedamas, kas tà kà durtin durs. Bet ja lihku drahts gabbalu nemſi, kam abbôs gallôs lohdes peetaiſitas, weenu lohdes gallu blaſchkes ſahnâ un ohtru wirſû pee blaſchkes wahka lohdes peeliſi, tad iſſchauſees tà kà ſibbins ar ſtipru ſprahgſchanu leela ugguns dſirkſtele un blaſchke nu no wiſſas elektrizitetes buhs tukſchinata. Ar daudſ tahdahm blaſchkehm, kas ar drahti ſaweenotas un pulks elektrizitetes uſnemm, warr glahſê ſeltu eekauſeht, maſus putninus kà ar ſibbini nonahweht, ſchaujamu pulweri eededſinaht un wiſſu to tà rahdiht, kà dabbâ ſibbins darra. — Tapehz arri elektrizitetes mahziba pirmak bij jadohd, lai ſibbina un pehrkona buhſchanu turpmak jo ſkaidri iſpraſtu.

Bes elektriſeer maſchines wehl weens eerohzis peeminnams, ar ko arri elektriziteti warr mohdinaht un rahdiht. Scho eerohzi ſauz par **elektrizitetes peeturretaju**. Nemm appaku kohka ſkrittuli, kas iſollehts un kam wiſsapkahrt rante irr, iſklihſtere winna eekſchpuſſi ar ſeltitu papihri jeb ar it plahni iſdſihtu alwas blekki, eeleij pikki, kam kalponijums un druſziņ terpentin eljes peejaukti, tà ka ſkrittuła wirſus lihdſ ar rantehm peeleets ittin gluddens. Tad dabbu ohtru appaku kohka ſkrittuli, bet bes rantehm, apklihſtere ir ſcho ar ſeltitu papihri, woi blekki un peetaiſi winnam ſihdes ſchnohres klaht, ar ko winnu warri zillaht. Ja nu pirma ſkrittuła pikka wirſu ar kakka ahdu woi ar willas drahnu trihſi woi ar lapſas aſti duhſchigi ſchautiſi, un pee ſihdes ſchnohrehm peekehrdams uslikſi ohtru kà wahku,

aistikſi ſcho wahku ar pirkſta krumſli, un iszelſi gaiſâ, tad isſchaufees dſirkſtele. — To warr beeſi ween darriht; un ſchihs dſirkſteles arri us ſawadu wihſi eeſpehzinaſchanas blaſchkê ſakraht. Kad elektrizitetes peeturretajs weenreiſ trihts jeb ſchauſts, tad winſch daudſ mehneſchu ſpehzigs paleek eekam no jauna atkal wajaga triht jeb ſchauſt. Tik zaur ſaſprehgaſchanu, puttekleem, mitrumu u. t. j. pr. winſch paleek beſſpehzigs. Warr arri jo weeglaki, ſinnams ne tik ſpehzigu elektrizitetes peeturretaju tà taiſiht: nemm willas drahnu, papihri jeb kahdu ſihſchu preekſchautu, uswelz ſcho labbi paſtingri us kahdu rahmi, faſildi pee krahſns un trinn ohtru puſſi ar kakka ahdu. Peeturreſi nu pirkſta gallus ohtrâ netrihtâ puſſê, tad isſchaufees uggunigas dſirkſteles.

Daſchu jauku ſinnaſchanu eemantojuſchi, warram nu drohſchi elektrizitetes ſpehkus pahrluhkoht, kas ſibbineem un pehrkonam ſemmei un winnas eedſihwotajeem par labbu leek darbotees. Kà dſirkſtele no elektrizitetes ſpehzigas leetas isſchaujahs, tà arri ſibbins gaiſâ. — Kad padebbeſchi ſateekahs, kam neweenadi elektrizitetes ſpehki un neweenada uggunīga buhſchana nepeenahkamâ dakkâ, tad ſahk ſchee ſpehki iſlihdſinatees, leela elektrizitetes dſirkſtele ſchaujahs no weena padebbeſcha eekſch ohtra, to nu ſauz par **ſibbinu**, un kad gaiſs zaur to kohti teek ſatreekts, kuſtinahts un ſchwankahts, tad dſirdam **pehrkona rihbeſchanu**. Ja padebbeſcheem nu wiſſai daudſ elektrizitetes ugguns un winna faſtohp zellâ kohku, ehku woi zittu kahdu leetu, tad iſmett pahrigo uggunī un darra, ka **pehrkons** jeb riktigaki ſakkoht **ſibbins eeſperr**. — Elektrizitete wiſſahtraki tahdas leetas aisgrahbj, kam winna no buhſchanas naw un kas winnu ne peeturr; — tapehz arri atrohdam, ka eeſperroht ne ikreiſ ſibbins taiſnu zellu nemm, bet daudſreiſ eeſpehrtâ ehkâ weetu weetahm ſkraidijis un ſchaudijees. Sibbins tik tahdas leetas ſatreez, kas teeſcham zellâ atteekahs un wairak tahs, kam twirtums, ne kà tahs, kas glehwas.

Gaiſchums 600 tuhkſtoſchreiſ ahtraki ne kà trohkſns iſpleſchahs, zaur ko pirmak ſibbinu redſam un tad tik pehrkona rihbeſchanu dſirdam, jebſchu abbi us reiſi rohdahs. Ja ſibbins un pehrkons gandrihſ weenâ reiſê no kahda zilweka redſams un dſirdams, tad leela elektrizitete zilwekam kohti tuwu. Jo wehlak

pehrkona ſkannu pehz ſibbina atſpihduma dſird, jo tahlak pehrkona padebbeſchi irr. Ja warri par to laiku, kad ſibbins kluë redſams un pehrkons eeſahze duhkt,d ſihwibas dſihſlei pee rohkas 15 ſitteenus ſkaitiht, tad pehrkona padebbeſchi wehl kahdu juhdſu tahku.

Breeſmu dehl, ko pehrkons brihſcham padarra, irr laudis lohti eebaiditi, un daſchadahm mahnutizzibahm padewuſchees. — Tee ſwanna ar pulkſtineem, ſakurſta kehki ugguni, dohma isſargati eſſoſchi, ja ſkaidas un ſchkehpeles glabba no kohkeem, ko ſibbins ſaſpahrdijis u. t. j. pr. Bet tahdas leetas prahtigu zilweku ſagahna, un daudſreiſ teeſcham ſkahdigas. — Labbaki darra,

ja pehrkona laikâ wiſſas elektriziteti nepeeturredamas leetas, kà dſelſi, tehraudu, naudu pee ſewis klaht ne turr, un iſtabâs lohgu, ſeenu un krahſna tuwumâ ne usturrahs; ja ne noſtahjahs kehki, ſkurſtinâ woi lohpu ſtallôs; ja tahdâ wehjâ ne paleek ſtahwoht, kas zaur lohgeem un durwim zauri ſkreij, bet jo wairak iſtabas widdû usturrahs. Ja ahrâ buhdami ne peeglauſchahs pee kohkeem, lai arri leetus aumalam ſkreetu, bet turpret no kohkeem atkahpjahs un arri ſirgu klahtumâ ne paleek, ahtri ne brauz un ne jahj. — Zilweks, kas Deewam uſtizzahs, atwehl winnam ſawu likteni, lai darra, ko noſpreedis, jo allaſchin maſ to irr, ko ſibbins nonahwejis. — Ja ap pehrkona laiku lohpi ſtallôs buhtu, tad ahrâ dſennami, ir kad nakts laiks buhtu.

Kautſchu arri pehrkons brihſcham leelas behdas padarra, tomehr tas nekas naw pret to labbumu; winſch atdſeſſe pahrleeku ſiltu gaiſu un iſſkaidro no nikneem twaikeem, mohdina augſtu augſchanu, ſatrihzina un darra ſemmi irdenu, atwedd augligus leetus padebbeſchus u. t. j. pr.

Leeks ugguns jeb ſpihdoſchas ugguns leeſminas, kas awokſnainâs, purwainâs weetâs, kappenês un daudſ zittâs weetâs nakts laikâ parahdahs, zellahs no ihpaſcheem gaiſa twaikeem, kas purwainâs, mitrâs weetâs mehdſ ſakrahtees, un ſkaidrakâ gaiſâ tikkuſchi, lehti eedeggahs. Sazellahs purwu gaiſs jo augſtu un tur eedeggahs, tad iſleekahs, ka kahda ſwaigſne nokriſtu. Ja ſchahds eedeſees ugguns wiſſai leels un no gaiſa

us semmi dohdahs, tad mahnutizzigi laudis to turr par puhki. Leeks ugguns nakts laikâ naw tapehz nekahdi launi garri nedf kehmi, kas zilwekus us maldamu zellu wedd. Warr gan arri notikt, ka zilweks leeku uggūni par fwezzi turredams, winnam klaht fteidfahs un zaur to kahdâ purwâ eemaldahs; bet launajs tatfchu ne eewedde; woi nu zilweks bija fwefchâ nepafihftamâ mallâ woi no krohga pahrftaigadams weenu pa daudf eemettis, un leeku ugguni turreja par kahdu mahju ugguni, kur zerreja atduffetees un pehz riktiga zella waizaht. Leeks ugguns daudf arri peewille us naudas mekleschanu, jo mahnutizzigi lautini dohma, ka tahdâs weetâs effoht nauda glabbata; tapehz rakfchnaja nokuffufchi un zerreja naudu useet; bet welti, ne neeka usgahje, jo nauda nedf degg nedf arri nakts laikâ kà ugguns fpihdumu isdohd; turklaht arri nekad naw dfirdehts un taifni peerahdihts, ka naudu kahds taî weetâ, kur leeks ugguns rahdijees, israzzis, un kad arri jo buhtu flehpis, tad tatfchu pa ilgofchu buhtu isnahzis un zitteem finnams tizzis.

3. Warrawihkſne.

Wiffu, ko preekfch usturras, preekfch apgehrba un pa-ehnas mums wajaga, atrohdam dabbâ. Uhdens dfeffe muhfu flahpes; preekfch mums nefs femme daschadus augļus; mehs atrohdam leetas, ar ko gehrbtees un ehkas uszelt. Wifsfpehziga rohka mihligi isdalla wiffu, kas ween tik wajadfigs.

Bet ir jaukumu un kohfchumu Deews raddijis, ko brihnedamees usfkattam un kas pilda firdis ar preeku un pateizibu. Sillas debbefs telts fpohfchums, wakkara un rihta blahfma, daschadi isgreſnoti padebbefchi, kohfchais pławu un kohku fakłums, feedini un pukkites rahda jaukumu un greſnumu, kas pee firds eet un augftu Deewa gohdibu pafluddina, kas tik fkaifti un brihniſchkigi fawu raddibu pufchkojis. Semmes wirfû irr ar prahtu apdahwinahts zilweks tas weenigajs, kas fcho jaukumu un greſnumu warr juft un pahrdohmaht.

Pee dabbas jaukas buhfchanas peefkaitu arri warrawihkſni ar winnas fkaiſtahm pehrwehm. Ne warr Deews gan isbrihnetees, kad finn, ka ta no leetus lahfitehm un uhdenaineem twaikeem zellahs, ko padebbefchi us femmi raffina un kurrōs faules

ſtarri lauſchahs, zaur ko jaukas pehrwes teek redſamas. Katrs zilweks usluhko warrawihkſni ar preezigu ſirdi.

Warrawihkſne allaſchin faulei prettim rahdahs, wakkarôs auſtruma, rihtôs wakkara puſſê, deenas widdus puſſê tik ſeemas laikâ, kad faule ſemmu ſtahw. Warrawihkſnes pehrwes tad arweenu jo kohſchas, kad tee ais winnas buhdami padebbeſchi irr tumſchi.

Brihſcham arri ohtra warrawihkſne irr redſama, kas no pirmas weenadâ tahlumâ ſtahw un kam pehrwes ohtradi redſamas ne kà pee pirmas warrawihkſnes; retti arri rahdahs treſcha warrawihkſne, kam pehrwes pehz tahs kahrtas atkal usluhkojamas tà kà pirmai. Schihm warrawihkſnehm tomehr jo bahlas pehrwes ne kà pirmai.

Ja padebbeſchi us wiſſahm puſſehm leetu ne raſſina, tad no warrawihkſnes tik gabbalus ween tur redſ, kur leetus lahſites kriht.

Augſti kehrkſchi, kas jo leelakâs uppês ne kà rumbe eekſch Wentes pee Kuldigas un gruhbe eekſch Daugawas pee Lihku muiſchas Sehlpils aprinkî, — darra, ka daudſ uhdenaini twaiki kà migla gaiſâ ſazellahs un rahda, kad faule ais mugguras, arri warrawihkſnes.

Kad juhra darbojahs, wehtra uhdeni lahſês gaiſâ ſpurdſ un beeſi uhdenaini twaiki ſazellahs, tad brihſcham faules ſtarri diwideſmit un trihsdeſmit warrawihkſchnu weenâ reiſê padarra, kam pehrwes pret fauli dſeltenas un pret uhdena wirſus bahli ſaſſas.

Warrawihkſni arri mehneſs brihſcham rahda; bet pehrwes lohti bahlas, jo mehneſs ſtarri ne dohd tahdu gaiſchumu, kà faules ſtarri.

Us lohti augſteem kalneem ſtahwedams redſeſi warrawihkſni appalu kà rinki. Us lihdſenu ſemmi buhdami mehs winnu tik kà puſsrinki, bohgu woi kà weenu dakku no rinka redſam. Jo ſemmaki faule rihtôs jeb wakkarôs, jo maſaka arri rahdahs warrawihkſne; bet jo augſtaki patekk faule, jo leelaka arri rahdahs warrawihkſne. Katram faules ſtarram irr ſeptinas ſawadas pehrwes (warrawihkſnes pehrwes), kas paſchas iſſchkirrahs un dallahs, kad faules ſtarri ſkaidrâ uhdenî woi arri glahſê atſpih-

dedami lauſchahs. No tam drihſ warr pahrleezinatees, kad kahdu no faules eefahnis apſpihdetu un ar uhdeni pilditu allus glahſi usluhko, bet jo labbaki to pee trihskantigi flihpeta glahſes gabbala (Prisma) redſeſi. Kad zaur tahdu glahſes gabbalu, kas preekſch lohgu flehgu ittin maſa zaurumina preekſchâ turrams, leek faules ſtarreem kahdâ tumſchâ iſtabâ eeſpihdeht un us baltu papihri atſpihdeht, tad rahdiſees wiſſas tahs ſkaiſtas pehrwes, ko pee warrawihkſnes redſam.

4. Ta leela paſaules ehka.

Mehs wiſſi, mihli ſemmes kohpeji, eſſam ahrâ bijuſchi, kad wakkars mettahs un ſilla debbeſs telts iſpuſchkojahs ar ſpohſchahm ſwaigſnitehm. Kad faule fawu tezzeſchanu pee debbeſs leelâ greſnumâ beidſ un nolaiſchahs wakkara puſſê, tad arweenu jo pazeeſchams un mihligs tohp azzim winnas ſpohſchums, kamehr pawiſſam paſuhd kà kwehlaini ſarkana lohde. Winnas ſtarri tomehr kahdu brihtinu pee debbeſs wehl atſpihd un isgreſno padebbeſchus, kas wakkara puſſê augſchâ wahłojahs. Kà ſelts un dahrgajs purpuris atſpihd faules ſtarri padebbeſchôs, kas daſchadi pahrwehrſchahs, kamehr arweenu jo bahli palikdami muhſu azzim labbeenu atdohd, un tumſchums ſemmi apklahj.

Tè uslezz ſpohſcha ſwaigſnite un mirdſ no debbeſs tik mihligi un ſkaiſti. Drihſ ſchè ohtra, tur atkal treſcha, zettôrta un ne ilgi, tad mirdſ un ſchibb un ſpiguło no mihleem debbeſs ſpihdekleem kà ſehtin apſehta wiſſa tumſcha debbeſs welwe. Brihſcham arri mehneſs ar fawu ſarkanu, uggunigu gihmi uſſtumjahs pee auſtruma debbeſs, un augſtaki kahpdams arweenu jo laipnigu un gaiſchu gihmi peenemm; nakts tumſchums behg un ſwaigſchņu ſpohſchums maſinajahs.

Woi naw, ſchohs debbeſs ſpihdekłus uſſkattoht, nekad jums prahtâ nahzis jautaht: kas tad irr wiſſi ſchee ſpihdekli? un kapehz mirdſ un ſpihd winni tà nakts laikâ? — Us ſcho jautaſchanu gribbu atbildeht; un kad atbildi kreetni pahrdohmaſeet, tad debbeſs ſpihdekłus daudſ jo mihli uſluhkoſeet un wairak redſeſeet ne kà ſchohs ſpihdekłus ween, kam ſemme nakti japagaiſmo; juhs redſeſeet Deewa wiſsſpehzibas, gudribas un ſchehlaſtibas ſihmes.

1. No semmes un saules.

Ekam no swaigsnehm runnajam, wajaga pirmak semmes buhschanu wehrâ likt.

a) Kà semme issskattahs un zik winna leela.

Semme uaw wiss, kà warr buht dohmajeet, ja kahdâ weetâ nostahjuschees azzis apkahrt metteet, leels appalsch skrittulis, us ko debbess welwe atspeeschahs jeb usgull; jo kad juhs tur noeetut, kur debbess welwe rahdahs tà kà us semmi atspeedusees, tad tahds pats klaijums kà pirms redsehts atkal ispleschahs un debbess welwe, kas rahdijahs us semmi atspeedusees, irr no jums atkal tikpat tahlu kà pirmo reisi; un tà buhs arweenu, kad arri tahlu jo tahlu eetu. Semme tapehz irr, — to apleezina patlabban aprakstihts ihpaschums, — leela lohde. Bet schi lohde irr nelihdsena, zittas weetas irr semmes widdum tuwak, zittas tahlak. Tahs tuwakas, semmakas weetas sauz leijas un tahs tahlakas, augstakas sauz kalnus. Semmâs weetâs satekk un gull uhdens, ko par strauteem, uppehm, dihkeem, esareem un juhru sauzam. Augstakas weetas saukas, kur dsihwo zilweki un lohpi.

Ka semme pateesi appala kà lohde, kà kammols un ne wiss zittada, irr peenahkts un tizzams. Kad tu no sawas sehtas iseetu un arweenu teescham ween prohjam eetu, tad sehtâ par ohtreem wahrteem atkal pahrnahktu. Tahda tahla zella staigaschana kahjam woi brauzoht lohti gruhta buhtu un juhras, purwu un zittu uhdenu dehl ne warr notikt; tapehz juhras zelsch jastaiga, un daudz juhr-gahjeji jau semmei apkahrt braukuschi. No tam, ka semmi pa wairak ne kà trihs gaddeem ar laiwu tik warr apbraukt, saprattiseet, ka semmes lohde brihnum leela.

Schi besgalligi leela semmes lohde, kur mehs dsihwojam, liddinajahs tai paschâ pasaules ehkâ, no kurras tik wissmasako dallu debbess spihdeklôs redsam, un kas arri par ohtru semmes lohdes pussi pahr ispleschahs un kà schè, tà arri tur ar ne-isskaitami daudz debbess spihdekleem irr isgresnota. Ja warretum spahrnôs zeltees un pee weenas no tahm swaigsnehm, kas naktî spulgo, aisskreet un tur nolaistees, tad no turrenes semme arri kà masa swaigsnite starp zittahm mirdsetu; un Deewa wissspehziba, kas winnu raddija, sinn arri, winnu liddinadamu saturreht.

b) No faules.

Ekam no semmes wehl jo wairak stahstu, wajaga pirmak no faules ko sinnaht, jo abbas, semme un faule stahw neschkirramâ beedribâ kà saderrigas mahsas; un neweenu no wisseem debbess spihdekteem tik mihkli eraugam kà fauli, jo winna irr, kas tumsibu, kas zittadi muhschigi muhs apklahtu, aisdsenn, skaistu rihta blahsmu radda un gaischu deenas laiku atwedd un zaur to tik tee tuhkstohschkahrtigi dabbas jaukumi muhs spehj eepreezinaht. Bes winnas semmes wirsû ne warretu nekahdi dsihwi raddijumi mahjoht; jo kad winna ne islaistu dsihwibu mohdinadamu siltumu, tad semmes wirsû buhtu muhschiga seema, neweens sehklas graudinsch ne spehtu dihgt, neweens dsihws raddijums waistotees.

Ka ir faule breesmigi leela lohde, kas leelâ pasaules ehkâ tà kà semme liddinajahs, paschi nu gan nojehgseet. Bet jo leelaka, daudz leelaka; tik leelajs tahlums no semmes darra, ka winna kà mass skrittulis isskattahs; jo to buhseet peenahkuschi, ka, jo tahlaku kahda leeta, jo masaka israhdahs. Isskattahs tatschu bumbe wirs basnizas tohrna, kahdas 60—100 pehdu augstumâ, jebschu leela kà labs spannis, arri tik masa, ka buhtu ar rohku apkamjama. Bet faule irr no mums tik brihnum tahlu, ka, ja kas ar dischgabbalu no faules us semmi schautu, dischgabbala lohde tik pehz 25 gaddeem muhs sasneegtu, kas tomehr weenâ minutê $1\frac{1}{2}$ juhdses skreij. Kad scho besgalligi leelu tahlumu apdohmaseet, tad brihnumu gan ne truhks, bet netizzams tatschu ne buhs, ka faule tik leela irr, ka, ja buhtu dohba lohde, un muhsu semme winnas widduzis, mehness, — kas arri sawas peezdesmit tuhkstoschi juhdsu no mums tahlu, — schinnî dohbâ faules lohdê wehl apkahrt semmi warretu greestees un no mehness apkahrt greeschanahs zella lihds faules lohdes mallahm, wehl tikpat tahlu buhtu kà no semmes lihds mehnesim. Ak, tawu ne-isdibbinamu Deewa wissspehzibu, kas winnu no ne neeka raddijis! Bet turpmak wehl dsirdeseet, ka wehl tuhkstoschu tuhkstoschas swaigsnes irr, kas tikpat leelas un wehl daudz leelakas par fauli.

Sinnadami, ka faule muhs apdahwina ar gaischumu un siltumu, warr buht dohmaseet, ka ta tapehz brihnum leela ugguns lohde, kurrâ nekahdi raddijumi ne warr mist. Tas tatschu

ne warr buht, ka saule muhs tà kà krahsns aukstu istabu silda; — jo tad jau buhtu mums daudz jo karsts laiks, kad saule seemas laikâ muhsu semmei tuwaku nahkuse, un us augsteem kalneem ne warretu muhschigs leddus un sneegs pastaht. Bet tas teescham zittadi; jo pee mums tad tik siltaks, kad saule tahlu no semmes; un us augsteem kalneem tahds aukstums, ka muhschigi ar sneegu un leddu apklahti stahw. Drohschi warr tizzeht, ka saules starri tik talabbad silda, ka siltumu, kas semmê apslehpts jeb nemohdinahts snausch, zaur gaisu eedami mohdina; un jo plahnaks schis gaiss, jo masak siltuma saules starri mohdina, kapehz arri us augsteem kalneem allaschin lohti auksts, jo gaiss tur plahnaks irr. Jo augstaki saule pee debbess stahw, jo taisnaki (pehz lohdes) starri us semmi kriht, un jo siltaks laiks arri rohdahs; siltums tuhliht nonemmahs, kad saules starri jo gullu kriht. Tapehz irr ap pussdeenas laiku siltaks ne kà rihtôs un wakkarôs, un wassarâ siltaks ne kà seemâ; jo pussdeenâ stahw saule augstu, un wassarâ winna atkal augstaki nahk ne kà seemâ.

c) No semmes grohsischanahs.

Deenas laiki un gadda laiki.

Bet kà tas nahkahs, ka semme, kas tatschu lohde, wissapkahrt tohp apgaismota un sildita, un sauli pee debbess drihs augstaki, drihs atkal semmaki redsam, jeb ar zitteem wahrdeem, kà gaddahs deena un nakts, wassara un seema?

Ja tà lemseet kà azzis rahda, tad gan sazzisee: saule apkahrt semmi tekk; jo rihtôs redsam winnu austrumâ useijam un wakkarôs wakkara pussê no-eijam, un ohtrâ rihtâ atkal austrumâ uslezzam un t. j. pr.

Bet ta irr tik azzu krahpschana. Saule apkahrt semmi ne tekk, — jo saule paleek muhschigi sawâ weetâ un eet tik rattiski kà tihtawas apkahrt sewi paschu; — bet semme tekk apkahrt sauli, patte apkahrt sewi greesdamahs. Augstu gudribu mahzitaji tik preeksch 300 gaddeem to isdibbinajuschi un daschadi apleezinajuschi, ka drohschi warram tizzeht. Ne teikseet wiss: „neeki, melli! juk paschi ar sawahm azzim redsam, ka saule us preekschu tekk,“ — kad atminnesitees, kur azzu krahpschanu paschi peenahzeet. Ja esseet kahdureis pa uhdeni zeltus staigajuschi, tad

redsejeet, ka naw wifs neeki un melli, bet teeſcham taiſniba. Laiwinâ ſehdoht un zittu usſkattoht, tatſchu rahdijahs, ja bangas tik ne ſchuhpoja, ka laiwina us weetu ſtahwetu, un woi ne ſchkitte azzis us kraſtu usmettoht, ka kohki, kruhmi un ehkas buhtu kahjahm walku dewuſchi? Tàpat arri irr ar ſemmi un ſauli. Tapehz ka wiſſas wirſ ſemmes buhdamas leetas lihdſ greeſchahs, un ſemmes greeſchanahs wiſſi ahtri un bes kawekka noteek, neko ne mannam, un dohmajam, ka ſaule apkahrt ſemmi tekk.

Deena un nakts, ſeema un waſſara gaddahs tapehz zaur ſemmes greeſchanohs.

Kad ſemmi kà apkahrt greeſdamohs lohdi ſinnam, tad diwi lohdes galli peenemmami, kas weens ohtram teeſcham prettim ſtahw, un kurru ſtarpâ ſemme greeſchahs; weens gals irr ſeemels un ohtrs pretſeemels. Dohmajam nu pa ſemmes widdu taiſnu ſtrihpi, kas abbus gallus ſaweeno, un noſauzam to par ſemmes aſſi. Jo prohjam peenemmam wehl zittu ſtrihpi, kas wiſsapkahrt ſemmi eet, no katra galla weenadâ tahkumâ, un noſauzam to par ſaules widdus zellu. Semmes mehrs no weenas mallas lihdſ ohtrai teeſcham pa widdu zauri irr 1720 juhdſu; bet wiſsapkahrt pa wirſu pa paſchu widdu isnahk 5400 juhdſu.

Kad ſemme ne greeſtohs, — jo ſaule ſtahw us weetu un eet rattiſki ap ſewi, — tad ſemmes weena puſſe tik taptu apgaiſmota; zilwekeem, kas ſchinnî puſſê dſihwotu, buhtu allaſchin deenas laiks, bet teem, kas ohtrâ, appakſchas puſſê nakts. Bet Deewa gudriba un mihleſtiba to zittadi eeriktejuſe un wiſſeem ſemmes eedſihwotajeem naw gaiſmu aisleeguſe. Semmei tapehz jagreeſchahs un us ſcho wihſi tohp weena dalka tahs pret ſauli atgreeſtas ſemmes puſſes ik brihtinu jo tahkaki prohjam dſihta un zitta ſemmes dalka atkal nahk ſchihs pehdâs; tur ſakka, ſaule no-eijoht, ſchè, ſaule lezzoht. Eekſch 24 ſtundahm ſemme ſawu apkahrtgreeſchanohs beiguſe un tapehz wiſsapkahrt irr bijuſchi deenas un nakts laiki.

Semme apkahrt greeſdamahs nemm ee-appaku zellu un ſkreij apkahrt ſauli. Bet ne dohmajeet, ka tas rahmi noteek; naw wallas ſlinkoht, jo weenâ gaddâ, t. i. eekſch 365 deenahm un 6 ſtundahm zeſch japabeidſ, kautſchu wairak ne kà 126 millijonu

juhdschu garsch. Winna tapehz daudſ, daudſ ahtraki ſkreij ne kà diſchgabbala lohde; weenâ minutê 240 juhdſchu.

Ar muhſu tſchetreem gadda laikeem tas tà irr, ka widduwejâ ſemmes weetâ, kas no ſaules widdus zella pret auſtruma un deenas widdus puſſi isſteepjahs, tik diwi, prohti weens karſts gadda laiks bes leetus un ohtrs atkal, kas leetu bes mitteſchanas dohd; ſchè irr karſtas deenas widdus ſemmes. No ſchihm pret ſeemeli un deenas widdu, eeſahkahs widdiſchki ſiltas ſemmes, kur arri mehs dſihwojam; ſchè irr tſchetri gadda laiki; un wehl tahlaku pret ſeemeli un deenas widdu, pee paſcha ſeemeļa un pretſeemeļa ſemmes galla, irr tahs aukſtas ſemmes, kam atkal tik diwi gadda laiki, garra ſeema un ihſa, bet daudſreiſ lohti ſilta waſſara.

Karſtâs deenas widdus ſemmês irr ihſa deenu un nakſchu ſtarpiba, tik pahru ſtundu; jo tahlaki pret ſeemeļa un deenas widdus ſemmes galleem, jo leelaka ſchi ſtarpiba paleek, un tapehz tahdi ſemmes gabbali uſeijami, kur wiſsgarrakâs deenâs ſaule tik weenu ſtundu no-eet, un wiſsihſakâs deenâs atkal pee debbeſs tik weenu ſtundu redſama. Pehdigâs aukſtâs ſemmês deena daudſ neddeļas un mehneſchus garra, tàpat arri nakts, kas tomehr ne wiſſai tumſcha.

Kad 9tu Merz mehneſcha deenu rakſtam, tad ſemme pret ſauli tà ſtahw, ka ſaules ſtarri teeſcham us ſaules widdus zellu kriht; no ſchi laika deenas garrakas ne kà naktis; ſiltaki wehji ſahk puhſt; ſneegs un leddus azzim redſoht ſuhd, un jo deenas arri ſahk ſahlite kniſt, ſalloht un pukkites ſeedeht; ſwehteli, kihwites, zeelawas un zitti putnini pahrſtaiga ſawu zellu no tahlahm ſemmehm, kur aukſts ruddens bij aisdſinnis; putninu preezigas dſeeſminas apſweizina pawaſſaru, un wiſs mihļam Deewam pateizibu uppure, kas winnu ſuhtijis. — Tee ļautini, kas mums pretti, ohtrâ ſemmes puſſê dſihwo, irr preekſu baudijuſchi; winneem usnahk nu ruddena laiks.

Eſſam nu 9to Juhni mehneſcha deenu peedſihwojuſchi, tad ſtahw ſemme, kas no 9ta Merza lihdſ ſchim laikam zettortu daļļu ſawa zella ſtaigajuſe, tà, ka ſaules ſtarri us to ſemmes gabbalu, kas no ſaules widdus zella pret ſeemeļa 352½ juhdſchu atrohdahs, teeſcham wirſû kriht. Wijoles un zittas pawaſſaras

pukkites noseedejuschas; tomehr stahw dahrsôs rohsites pilnâ gresnumâ un kuplumâ. Labbiba, kas Merz mehnesî mas ko bij praufufees, irr wihra garrumâ isschahwufees un rahda jau wahrpas; kohku seedi pahrwehrtufchees masôs augłôs, un kesberes jau weetahm smaida; semmenu ohgas filtâ faulgohsî jau eetezzejuschahs, jo mihła wassara irr muhs apmeklejuse. — Ohtrâ semmes pusse zittadi isskattahs, jo tur, kà no pirmit fazziteem wahrdeem isprattifeet, taggad seema. Mums wisgarraka, tur wisihfaka deena.

Pehz trim mehnescheem, 9tâ Septemberî, spihd faules starri atkal teescham us faules widdus zeltu, un deena un nakts weenâ garrumâ. Wissa dabba pahrwehrtusees; aukstaki puhsch wehji; fauli apflehpj brihscham beesa migla; pa starpam arri falna jau rahdahs, ko faules starri tomehr drihs pasaude. Sehjas jaukajs gresnums isnihzis, plikki stahw ruggaju lauki, aisgahjuscha jaukuma weetu rahdidami. Bet meschi wehl ispuschkoti; salki un dselteni un bruhni un sarkani pehrweti faules spohschumâ jauki usskattami. Masak tappuschas, no wehja nobirdinatas dahrsu kohka lappinas ne apsedz wairs eenahkuschus augłus, un wissi darbojahs, dseltenus bumbeerus un raibi sarkanus ahbołus nonemt, no seemas saltuma isfargaht. Bet drihs ruddens rahdahs jo nepatihkams; leetus gahschahs beesi un stipri, tumschi padebbeschi faules spohschumu ilgaki turr apklahtu un auka kauz un plohsahs pa wissu dabbu. — Taggad ohtras semmes pusses eedsihwotajeem labbaki klahjahs, jo winneem pawassara eesahkahs.

9tâ Dezemberî spihd faules starri teescham us to semmes strehki, kas no faules widdus zella pret deenas widdu 352½ juhdschu atgreesees. Wiss wassaras smukkums, ko ruddens wehl bij skohnejis, taggad isnihzis; plikki un tukschi irr meschi un tihrumi, un drihs kalnus un eeleijas, straumes un esarus, pahrwelk leddus un baltajs sneega dekkis, kamehr Merz mehnesî pawassara atnahk un seemas laiku aisdsenn prohjam. 9tâ Dezemberî mums wisihfaka, bet ohtrâ semmes pusse wisgarraka deena, jo tur taggad wassara. — Tà tad zellahs muhsu tschetri gadda laiki, kas daudskahrtigus preekus isdalla, un katrâ preekâ atspihd Deewa schehlastiba, kas neweenu semmes stuhri ne aismirst.

2. No mehneſs.

Greeſchamees un usluhkojam mehneſi, ſemmes mihłu kaiminu un ustizzamu draugu. Redſeet, tur auſtrumâ usnahk winſch ar ſawu bahlu, laipnigu gihmi un ſkattahs neſchaubigi us ſemmi, it ka gribbetu winnai par ſargu buht kluſſâ nakts laikâ. Isleekahs, ka peldetu rahmi un apdohmigi us ſudrabaineem padebbeſcheem; ſpohſchums mihligi un ſkaiſti isgahſchahs pahr klaijumeem un meſcheem un brihniſchkigi usſkattami kohki un kruhmi; kà no ſudraba rahdahs uppites wilni un wiſſa dabba tik kluſſa, isgreſnota ar ſawadeem, kautſchu ne tik jaukeem ſmukkumeem kà eeradduſchi ſkattiht ſaules gaiſchumâ. Peeklahjahs tuhliht pehz ſaules arri mehneſi mihleht, jo zitti tahłu buhdami debbeſs ſpihdekli ne rahdahs ar mums tà ſadraudſejuſchees.

Mehneſs tik peezdeſmit tuhkſtoſchu juhdſchu no mums tahłu un tapehz arri tik leels iſrahdahs, jebſchu maſaks ne kà zitti wiſſi debbeſs ſpihdekli, ko warram redſeht, jo winſch tik peezdeſmitu dakłu no ſemmes leeluma turr. Tomehr wehl aplam leela lohde, debbeſs ſpihdeklis, kà zittas ſwaigſnes, kas wiſſai daudſ dſihwibahm ſpehj mahju weetu doht, ko Deewa ſchehlaſtiba warr buht ir tur raddijuſe.

Zaur to, ka mehneſs ſemmei tik tuwu, (t. i. klahtak ne kà wiſſas zittas ſwaigſnes) winſch eeſpehj ſemmei arri ſawu ne-iſprohtamu ſpehzibu likt manniht; peeminnam tik juhras paiſumu un behgumu un t. j. pr., kas mehneſcha darbi. Maſa tahłuma dehł irr eeſpehts, mehneſi jo wairak wehrâ likt, un no tam, kas ar kihkereem redſehts, un par taiſnibu apſtiprinajees, ſinnam ka mehneſcha tumſchi un gaiſchi plekki, kas kà gihmis iſſkattahs, augſti kalni un dſiłkas leijas irr.

Gan rahdahs, ka mehneſs eekſch 24 ſtundahm apkahrt ſemmi eet, bet tas nahk tikpat no ſemmes greeſchanahs it kà dohmajam, ka ſaule apkahrt ſemmi eijoht, kas tatſchu tà naw. Mehneſcha zelſch pawiſſam jo ſawads. Winſch ne ſtahw wiſs kà ſaule us weetu un eet gan apkahrt ſemmi, bet ſcho zełłu ſtaigajoht winnam weſſelu mehneſi laika wajaga, un ar ſemmi apkahrt ſauli tekk. Mehneſs apkahrt ſauli tezzedams ne greeſchahs wiſs tà kà ſemmes mitteſchanahs rattiſki apkahrt ſewi paſchu, bet pa wiſſu laiku, kamehr ap ſemmi tekk, tik weenreiſ apgreeſchahs. Ta

mehnefs puſſe, ko pilnâ mehnefî redſam, weenumehr pret ſemmi bijuſe, pret ſemmi paleek un nekad nenogreeſchahs nohſt. Mehnefs tà kà ſemme arri no faules gaiſmu un ſiltumu dabbu, un tapehz deenas garrums mehnefî kahdas diwi neddelas istaiſa un nakts tikpat diwi neddelas garra. Schinnî garrâ nakti apgaiſmo winnu ſemme, kas tur gan jo ſpohſcha rahdahs ne kà winſch mums, jo ſemme daudſ leelaka.

Kad usſkattijeet mehnefi tſchetru neddelu ſtarpâ, tad gan brihnums bij, ka brihſcham pilns, brihſcham tik us puſſi rahdijahs; brihſcham tappe weena puſſe jo deenas jo leelaka un ohtra atkal jo deenas jo maſaka, kamehr pee debbefs pawiſſam paſudde un tik pehz kahdahm aſtonahm deenahm no jauna rahdijahs. Tas nahk zaur to, ka mehnefs apkahrt ſemmi greeſchahs un ſcho zellu, kà jau ſinnam, eekſch tſchetrahm neddelahm pabeidſ, kurru laiku tàpat par mehnefi ſauzam.

Mehnefs ſawu zellu apkahrt ſemmi ſtaigadams, nahk brihſcham ſtarp ſauli un ſemmi, brihſcham ſemmei ſahnis, brihſcham atkal ohtrâ ſemmes puſſê, ka ſemme tad paleek ſtarp winnu un ſauli. Ap to laiku, kad ſemme ſtarp ſauli un mehnefs tikkuſe, — bet ne ittin teeſcham prettim, jo zittadi tad ſemme faules ſpohſchumu pahrnemtu un mehnefs paliktu tumſch, — faule apgaiſmo mehneſcha puſſi, kas pret mums atgreeſuſees; mehs tapehz redſam wiſſu no faules apgaiſmotu mehnefs lohdes puſſi, kas mums rahdahs kà leelas ballas dibbens un ko par **pilnu mehnefi** nofauzam. Pehz aſtonahm deenahm mehnefs tik tahlu us preekſchu gahjis, ka ſemmei ſtahw ſahnis; wiņa winna weena puſſe irr atkal no faules apgaiſmota; bet winna taggadejas ſtahweſchanas labbad wiſſu ſcho ne redſam, bet tik us puſſi ween, un to ſauzam **wezzu mehnefi** jeb **pehdigo zettorkſni**. Atkal pehz aſtonahm deenahm mehnefs apkahrt ſemmi puſzellu noſtaigajis; pilnâ mehnefi ais ſemmes buhdams un ſemmi ſtarp ſewi un ſauli laiſdams, taggad ſemmei preekſchâ ſtahw, t. i. ſtarp ſauli un ſemmi. Taggad winna weena puſſe, pret ſauli ſtahwedama, apgaiſmota un ohtra, pret ſemmi atgreeſta, tumſcha, kur taggad nakts; tapehz winnu ne redſam un eſſam **jaunâ mehnefi**. Irr atkal aſtonas deenas pagahjuſchas, tad ſtahw mehnefs ſemmei atkal ſahnis, bet taggad ohtrâ puſſê; mehs redſam no winna apgaiſmotas puſſes tik puſſi un zettorkſni no wiſſa mehneſcha, un eſſam

augoschu mehnesi jeb pirmo zettorkſni dabbujuſchi. Pirmajs un pehdigajs zettorkſnis irr zaur to isſchkirrami, ka weens us weenu un ohtrs us ohtru puſſi wallam; pirmâ zettorkſni warr, ja buhtu ſafneedſams, ar kreiſo rohku, pehdigâ zettorkſni ar labbo rohku eekehrt eekſchâ. Pirmajs zettorkſnis wakkarôs ſpihd un pehdigajs rihtôs, jo mehneſs ikdeenas biſchki wairak ne kà ſtundu wehlaki lezz.

Ja trahpahs, — kas ikgadda wairak ne kà weenreiſ zeeni notikt, — ka mehneſs ſemmei apkahrt tezzedams ittin teeſcham ſtarp ſauli un ſemmi woi ais ſemmes nahk, tad redſam ſaules- un mehneſs-aptumſchoſchanas. Saule tohp aptumſchota, kad mehneſs ittin teeſcham ſtarp ſauli un ſemmi ſtahw; jo nu ne warr ſaules ſtarri ſemmi apgaiſmoht; mehneſs ehna kriht us ſemmi, un mehs redſam ſauli woi pawiſſam woi arri tik pa dallahm ween aptumſchotu, un tas tumſchums, kas garr ſauli eet, irr mehneſs tumſcha puſſe. Ka ſaules aptumſchoſchana tapehz tik pirmâ zettorkſnî warr gadditees, iſprattiſeet no pirmit ſazziteem wahrdeem. Ja mehneſs zittu reiſ atkal tà ſtahw, ka ſemme ittin teeſcham ſtarp winnu un ſauli irr, tad noteek winnam tas, kas mums ar ſaules-aptumſchoſchanu notikke. Semme taggad winnam ne peelaiſch ſaules ſtarrus, un ſemmes ehna kriht mehneſî, un tas irr tas melnums, kas ap mehneſs-aptumſchoſchanas laiku, garr mehneſi welkahs. Mehneſs-aptumſchoſchana tapehz gaddahs weenigi tik pilnâ mehneſî.

3. Gahju ſwaigſnes. (Planeten.)

Triju paſaules ſpihdekłu buhſchanu eſſam eewehrojuſchi: ſaules, ſemmes, mehneſs. Wiſſi trihs ſawadi eekſch leeluma, grohſiſchanahs, gaiſchuma un ſiltuma. Saule besgalligi leelaka ne kà ſemme un mehneſs, greeſchahs rattiſki apkahrt ſawu aſſi, paleek ſawâ weetâ, irr paſchai ſaws gaiſchums un ſiltums, ko ne paturr patte preekſch ſewis ween, bet mihligi isdalla, un ar ko eepreezina un aplaimo wiſſu, kas winnas aprinkam peederrigs. Mihłu ſauliti un zittus winnai lihdſigus debbeſs ſpihdekłus, kurru łohti daudſ, kà jo turpmak dſirdeſeet, noſauz par ſtahwa ſwaigſnehm, t. i. tahdas, kas no ſawas eerahditas weetas ne kuſtahs ahrâ. — Semme daudſ jo maſa ne kà ſaule, greeſchahs

rattifki patte apkahrt ſewi un ſkreij apkahrt ſauli; dabbu no ſchihs gaiſmu un ſiltumu; bes ſaules ſiltuma buhtu auksta un tumſcha. Semme irr **gahju ſwaigſne**. Mehneſim gandrihſ tapatte buhſchana kà ſemmei, bet zaur to jo zittada, ka, pats apkahrt ſewi greeſdamees, arri ſemmei apkahrt eet. Mehneſi tapehz nofauz par **gahju ſwaigſnes beedru**.

Bet ſemme naw weens weenigs ſpihdeklis, kas apkahrt ſauli tekk; mums irr ſchinnî gaiſa zellâ wehl daudſ laipnigu zella beedru, kas ſinnams muhs tikpat maſ wehrâ leek kà mehs winnus; winni tik uspaſs ſawu zellu un ſkreij wehl jo ahtri ne kà ſemme. Bet kà mehs winnus ſtarp zittahm ſwaigſnehm pee debbeſs redſam ſpihdam, tà warr buht arri winni muhs usluhko un preezajahs par muhſu gaiſchumu.

Wehl weenpadeſmit tahdas ſwaigſnes ſinnamas, kas kà ſemme, apkahrt ſauli ſkreij, no ſchihs deenu un waſſaru dabbu un kam tahda patte buhſchana, kà ſemmei. Winnas tapehz arri par gahju ſwaigſnehm nofauz, kas gan maſakas gan leelakas ne kà ſemme, bet wiſſas maſakas par ſauli. Schè tik peeminneſim tahs, kas jums jo paſihſtamas un pee debbeſs jo lehtaki usmekleſjamas.

No wiſſahm gahju ſwaigſnehm, kas ſtarp zittahm pee debbeſs ſpihd, **leela rihta un wakkara ſwaigſne** (Venus) weegli uſeijama, jo winna ihſi preekſch un ihſi pehz ſaules no-eeſchanas pee debbeſs rahdahs. — **Jr ſarkana ſwaigſne** (Mars) ſarkana ſpohſchuma dehl weegli atrohdama. — Daſchas gahju ſwaigſnes ne warr ar azzim ween faredſeht, bet janemm kihkeris rohkâ.

Wiſſas ſchihs gahju ſwaigſnes pahrmij pee debbeſs ſawu weetu, ko wiſſwairak pee tahm warr nomanniht, kas jo tahlu no ſaules, un ko drihſ ſchè, pehz kahda laizina pawiſſam zittâ weetâ redſ. Zaur ko tas nahkahs, nu paſchi Deews gan iſprattiſeet.

Wiſſas gahju ſwaigſnes kohpâ ſaliktas naw wehl tik leelas kà ſaule; no tam atſihſtam debbeſs ſpihdeklu eerikteſchanu, ka apkahrt leelu gaiſmu un ſiltumu dahwinadamu ſpihdekli (ſauli) teem maſeem jagreeſchahs un no winna peenahkama gaiſma un ſiltums jadabbu. Saule ſtahw widdû un greeſchahs rattifki patte apkahrt ſewi; apkahrt winnu ſkreij ee-appalà rinki **maſa rihta**

un **wakkara ſwaigſne** (Merkur), tad ſkaiſta leela rihta un wakkara ſwaigſne, tad ſemme ar ſawu mehneſi un pehz ſchihm nahk, arweenu jo leelakus rinka zeļļus uſnemdamas, tahs zittas gahju ſwaigſnes ar ſaweem mehneſcheem. Bet ſaule ſmaida laipnigi apkahrt ſewi, kà mahte ſawu behrnu widdû, kas ſawas ſpohſchas aztinas mihleſtibas un paſemmibas pilni us winnu uſmett, no winnas paklauſigi leek wadditees un ar pateizibu nemm pretti, kas peederrahs. Tomehr dabbutu dahwanu labbad, weens ohtram naw ſkaugi, bet iſdallahs atkal paſchi ſawâ ſtarpâ, ko ſaule, mihļa mahte, katram peeſchkihruſe.

4. Stahwa ſwaigſnes.

Bet kas irr tahs ne-iſſkaitami daudſ ſwaigſchnu, ko wakkarôs pee debbeſs redſam? Jo tahs, no kurrahm lihdſ ſchim runnajam, tik rettas no wiſſa ta pulka. — Wiſſi tee ſwaigſchnu barri, mihļi draugi, no kurrahm ar azzim ween, bes kihkera, tik to maſako dabbu redſeet, irr **ſtahwu ſwaigſnes**, brihnum leeli debbeſs ſpihdekļi kà ſaule un wehl leelaki, kas us weetu ſtahwedami, ſawâ ſtarpâ muhſcham ne pahrmijahs, un kad rahdahs no-eijoht, tad tas noteek ſemmes greeſchanahs labbad. — Wiſſahm ſchihm ſpihdigahm un ſildidamahm ſaulehm, warr buht, ka arri ſawas gahju ſwaigſnes un mehneſchi, ko winnas apgaiſmo un ſilda, bet ko nedſ ar azzim nedſ ar kihkereem wairs redſam. Tà kà muhſu ſemmes puſſê ſwaigſnes pee debbeſs wiſſur mudſchin mudſch, tà arri ohtras ſemmes puſſê; un tapehz liddinajahs ſaule un ſemme leelâ, ne-apſinnamâ debbeſs ruhmê, wiſſapkahrt eeſlehgti no tuhkſtoſchu tuhkſtoſchahm paſaulehm.

Zaur to, ka ne-iſſkaitami daudſ ſwaigſchnu labbad, wiſſahm ne warr wahrdus doht un ſadohmaht, irr, — lai warretu debbeſs brihnumus zik ne zik pahrluhkoht, — daudſ ſwaigſchnu kohpâ ſanemtas, zaur ko tahs **debbeſs ſihmes** zehluſchahs, kà: ſeetinſch, jumprawa, tſchuhſka, ſtrehlneeks, dwihni un t. j. pr. — Ne warr isbrihnetees par tahdu nepahrprohtamu ſwaigſchnu pulku, wiſſwairak, kad wehl apdohma, kas katrai ſwaigſnei par beſgalligu leelumu irr; bet ko lihdſ ſchim eſſeet dſirdejuſchi, naw wehl wiſs. Skaidrâ wakkara laikâ buhſeet pee debbeſs bahlu gaiſchu ſtrihpi eeſkattijuſchees, ko **peena zeļļu** ſauz. Ar

leeleem kihkereem irr redsehts, ka schis spohschums no brihnum daudſ swaigſnehm un saulehm zeļkahs, ko ar azzim ween ne spehjam saredseht.

Wiſſas schihs swaigſnes stahw weena no ohtras lohti tahlu. Klausees tik, leela funna swaigſne (Sirius), kas tuhliht pehz saules mums ta tuwaka stahwu swaigſne, irr tik warren tahlu, ka dischgabbala lohdei, ko tur isschautu, 600,000 gaddu wajadsetu skreet, eekam muhſu semmê atnahktu.

Deews gan buhs no leelas pasaules ehkas! Ko esseet dsirdejuschi, buhs jau pa daudſ, un ne warreseet pilnigi isdohmaht nedſ arri sapraſt.

Woi ne juhteet nu, mihļi draugi, sawâ sirdî: Zik ne=isdibbinami leelam wajaga radditajam buht, kurra wiſsſpehziba wiſſu to no neeka raddija, kurra warrena rohka tahs besgalligas pasaules saturr, wadda un walda, ka weena ap ohtras un garr ohtras staigatu! — Un kà wajaga winnam buht tik laipnigam un schehligam! Teescham, winna mihlestiba spihd no jebkatras swaigſnes, jo winsch raddija winnas no tihras mihlestibas. Winna paschai muhschigai laimai wiſſas tahs pasaules nudee ne wajadseja, bet ar prahtu apdahwinatahm raddibahm bij tur mahjoht un preezatees. Kad nu arri ne spehjam swaigſnês eesskattiht eekschâ, tad tomehr prahts rahda: ir tur buhs dſihwibas, kas zilwekeem lihdſigas, warr buht arri jo pilnigas ne kà mehs; pee Deewa aisaizinati brahļi un mahſas, warr buht swehti Engeliſchi, kas Deewam pa prahtam darra gawiledami un lihgſmodamees. Jo swaigſnes, nedſihwas buhdamas, ne warr preezatees, un kà buhs mums dohmaht, ka schihs besgalligas pasaules tik muhſu labbad ween radditas, muhſu naktis jo mihligas un jaukas darriht! un daudſ, kas azzim pawiſſam apſlehptas! Pateesi, tà kà Deews muhs semmes wirsû laidis, deenu un nakti eestahdijis, kalnus un leijas isgreſnojis, tà arri buhs pildijis winnas pasaules ar prahtigeem raddijumeem!

Tu essi tas pats weenigs Kungs, tu essi darrijis to debbeſi, un to debbeschu debbeſis, un wiſſu winna spehku, to semmi, un wiſs, kas wirſ to irr, to juhru, un wiſſu, kas eekſch tahs

irr, un Tu darri ſcho wiſſu dſihwu; un tas debbeſs ſpehks paklannahs preekſch tewim. Neëm. 9, 6.

5. Gaiſa nojehgſchanas.

Kaut arri gaiſu jeb laiku us preekſchu ikreiſ ne warr noteikt, un kalenders arri tannî leetâ wairak ar melleem pinnahs ne kà taiſnibu ſakka, tad no daſchahm ſihmehm, kas dabbâ noteek un daudſ gaddu ruhpigi wehrâ liktas, warr gaiſu jau jo drohſchi us preekſchu nolemt. Kad ihpaſchi ſemmes kohpejam gaiſa ſinnaſchana preekſch laika daudſ lauku darbu dehk wiſſai wajadſiga leeta, tad ne buhs welti, ja kahdas gaiſa nojehgſchanas ſihmes ſchè ſarakſtiſim.

a) Jauks paſtahwigs laiks irr gaidams:

Kad zihruli un beſdeligas augſti ſkreij.

Kad laukôs wahrnas druhſmu druhſmahm rahdahs un kad meſchôs meſcha balloſchi uhbo.

Kad wakkarôs ſikſpahrnes beeſi ſkraidaſa un pehz ſaules noeeſchanas gaiſâ knauſchi liddinajahs un jaktejahs.

Kad wakkarôs wardes jeb nagges ſkanni kurz.

Kad leelajs ſirneklis kahjas no ſawa tihkla labbi tahlu ahrâ turr, un pa nakti tihklu jo leelaku audis.

Kad auſtruma wehjſch puhſch.

Kad migla kriht.

Kad no ſkurſtineem duhmi teeſcham augſchâ eet.

Kad ſuhdu bambaſi wakkarôs apkahrt ſkraida.

Kad pehz ſaules no-eeſchanas plawâs un wirſ uhdeneem beeſa balta migla rohdahs.

Kad mehneſs ſohti bahls iſſkattahs.

b) Leetains, nepaſtahwigs gaiſs irr gaidams:

Kad kurmji beeſi un daudſ zelk.

Kad gaili bes laika un beeſi dſeed.

Kad beſdeligas ſemmu ſkreij un wakkarôs nekahdas ſikſpahrnes ne rahdahs.

Kad wiſtas, balloſchi un ſwirbuki ſmiltîs perrahs; ſohſis un pihles appakſch uhdena ſchaujahs un maſgajahs, un kad ſunni ſahli ehd, rihſtahs un atkal iswemj.

Kad ſiwis uhdena wirſû wairak usturrahs, kad wardes nahk no uhdena ahrâ un ſtawâs dohdahs, un ſalta warde ſtipri brehz.

Kad migla zellahs.

Kad duhmi no ſkurſtineem ahrâ nahkdami us ſemmi lauſchahs.

Kad ſleekas nahk no ſemmes ahrâ.

Kad muſchas iſtabâs un ſtallôs ſapulzejahs un dikti kohſch jeb durr.

Kad wakkara wehjſch puhſch.

Kad wezzi kaulu lauſumi un aisrehtejuſchas wainas ſahp.

Kad kakkis laiſahs un puzzejahs.

Kad ſaule ſkaidri uslehkuſe tuhliht padebbeſchôs ee=eet.

Kad ſeemas laikâ ſarma, tad pirmo reiſ pehz 10 neddelahm un ohtro reiſ atkal pehz 6 mehneſcheem leetus nahk. (Derr ſinnaht ihpaſchi waſſaraju ſehjas dehk.)

c) Augligs, labs gads irr zerrejams:

Kad Janwar mehneſcha eeſahkumâ un beigâs jaukas deenas.

Kad Pahwila atgreeſchanas deenâ (25tâ Janwarî), Winzenza deenâ (22trâ Janwarî) un Puhpuku ſwehdeenâ jauka ſaule ſpihd.

Kad Mei mehneſis wehſs un mitrs.

Kad Webruar mehneſcha gallâ ſtipri ſeemeļa wehji paſtahwigi puhſch.

Kad tannî nakti no 9ta us 10tu Merz ſalna.

Kad Dezember mehneſî ſtipra ſalna un daudſ un dſilſch ſneegs.

d) Paſtahwiga, zeeta ſeema irr gaidama:

Kad pa Mikkeleem ſeemeļa jeb auſtruma wehji puhſch.

Kad pa Mahrtineem ſaule ſpihd.

Kad ſkudras ſemmê dſilli dohdahs eekſchâ.

Kad daudſ reekſtu, ſihku un appinu.

Kad gulbji un zitti putni ilgi preekſch Mikkeleem muhs atſtahj un us ſiltakahm ſemmehm dohdahs.

Kad pirmâ Nowemberî zirsta behrsa skaidas ne buht naw mitras, bet saukas it kà buhtu schuüschas.

Kad ruddenî putni trekni nobarrojuschees.

* * *

Pehz slapja ruddena un lehnas seemas irr gaidama auksta, sausa pawassara.

Pehz slapjas wassaras nahk stingra seema.

Leetutaina seema pasluddina sliktu pawassaru, un auksts ruddens wehtrainu seemu.

Kad ihsi preeksch woi ihsi pehz wassaras eesahkuma pehrkons ne gaddahs, tad sausa wassara gaidama; no 6 reisehm mas 5 reises tà noteek.

Nahk 7tâ, 8tâ woi 9tâ Mei mehnescha deenâ pehrkons no austruma puses, tad tannî wassarâ leels sausums zerrams; no 5 reisehm warr buht weenreis mellohs.

Tàpat arri buhs no 5 wismasak 3 wassaras sausas, kad pirmajs pehrkons 14tâ, 15tâ woi 17tâ Mei mehnescha deenâ atteekahs.

Zelkahs no pirmas lihds diwpazmitas Merz mehnescha deenas pehrkons no wakkara puses, tad no 6 wassarahm buhs 5, kas slapjas irr.

Wahzsemmê weens augstu gudribu mahzitajs un swaigschnu sinnatajs, **Erschels** wahrdâ, nolemj laiku pehz **mehnes un winna zettorkschneem.** Jo tuwak pret pusnakts pilns mehnesis, winna pahrmihschanahs woi zettorkschni eekrihtahs, ihpaschi ja tà trahpahs 2 stundas preeksch woi 2 stundas pehz pusnakts, jo laukaks gaiss wassarâ; jo tuwak turpret deenas widdum tas noteek, jo nepastahwigaks, sliktš gaiss gaidams. Kad tapehz pilns mehnesis un winna pahrmihschanahs un zettorkschni tàs seschâs stundâs pehz pusdeenas atteekahs, t. i. no pulksten 4—10 wakkarâ, tad warr zerreht us lauku laiku, ja wehjsch tik no leetus kantes ne puhsch. Tahs paschas mehnes buhschanas, rihtôs pehz pulksten 2, pasluddina sliktu gaisu. Wiss tas arri seemâ eewehrojams. Kad pilns un jauns mehnesis, jeb winna pirmajs un pehdigajs zettorksnis pulksten 12 ap pusdeenu eesahkahs, tad leetus woi sneegs zerrams. Labakas pahrluhkoschanas dehl saleekam to pehz kahrtas tà:

Rihtôs	Waffarâ.	Seemâ.
pulkſt. 2—4	grohſigs.	grohſigs.
„ 4—6	tàpat.	tàpat.
„ 6—8	jauks ar ſeemeļa wehju, leetus ar launaga wehju.	jauks un aukſts ar ſeemeli, ſneegs woi leetus ar launaga jeb wakkara wehju.
„ 8—10	tàpat.	tàpat.
„ 10—12	jauks.	jauks un aukſts.
„ 12—2	jauks.	dikti aukſts, ja launaga wehjſch ne puhſch.
„ 2—4	wehſs un pamihſchu leetus.	ſneega putteni.
„ 4—6	leetus.	tàpat.
„ 6—8	wehjſch un leetus.	wehtrains.
„ 8—10	grohſigs.	aukſts leetus ar wakkara wehju, ſneegs ar auſtruma wehju.
„ 10—12	pamihſchu jauks un leetus.	ſtiprs wehjſch un aukſts.

Beidſoht wehl mahzifchu, kà arrajs ſewim warr eegahdatees par maſ naudas it teizamo **laika praweetu**, kas aplam ne krahpj; jo tahs laika glahſes, barometeri*), ko buhſeet eeſkattijuſchees pee kungu lohgeem peetaiſitas, irr dahrgas un ſehtâ ilgi ne paſtahtu; wiſſi gribbetu winnas apluhkoht un tad ne truhktu, ka apbrihnedami ſadauſitu. — Eita tapehz aptehki un luhdſeet aptehkera kungu, lai eepilda kahdâ garrâ glahſê, t. i. tahdâ, kur odekalonnu mehdſ glabbaht, ſpirgtu, un lai peeleek ſchim wehl klaht $^6/_8$ lohſchu kampara, $^1/_8$ lohti tihrita ſalpetera un $^1/_8$ lohti ſalmijaka. Bet lai par to gahda, ka glahſe ne tohp pilnaka kà tik lihdſ kaklam ween; tad lai aptehkera kungs glahſi zeeti aiſprappe un aiſſehgele, ka gaiſs no ahrenes ne warr glahſê eelauſtees. Scho glahſi pakarreet pee lohga ſtenderа, kas naw deenas widdus puſſê, un apſtiprinajeet it zeeti, ka ne warr kuſtetees un ſchuhpotees. Ne ilgi, buhs ſahku beeſumi glahſes dibbenâ noguldijuſchees. No ſcheem padibbeneem

*) Bes barometereem wehl termometeri, kas gaiſa ſiltumu un aukſtumu tik rahda, un gaiſa jeb laika puſluddinaſchanu barometereem atwehl.

zellahs, kad wehjſch gaidams, maſi mahkuli us augſchu. Us grohſigu, nepaſtahwigu gaiſu kuſtahs tee padibbeni ſchurpu turpu, bet ſpirgts paleek it meerigs. Skaidrâ, jaukâ laikâ rahdahs glahſes dibbenâ pilnigas plaukas; bet ſpirgts irr klahrs un ſkaidrs. Kad padibbeni us augſchu dohdamees kà ſneega plaukas isſkattahs, ſpirgts ſajauzahs un wiſs ſahk par glahſes eekſchu wanditees, tad nahk pehrkons. Us leetu noſtahjahs ſpirgta wirſû plahna kahrtina, kas kà leddus uſſkattama, un padibbeni ſazellahs. Seemâ tà noteek us ſneegu. Leeli mahkuli glahſê noſihme wehtru. Kad padibbeni us puſſi dallahs, puſſe appakſchâ, puſſe wirſû, un widdu paleek ſpirgts klahrs, tad ohtrâ deenâ nahk leetus.

Peekta nodalla.

Gaiſs, ſemme un ſemmes augli.

Draugi un ammata brahli! eekam ihſteni par paſchu to leetu ſarunnajamees, ko prohweſchu ſchinnî nodallâ aprakſtiht un iſtahſtiht, tad laſſeet pirmak, bet ar apdohmu un uſmannibu peſznahkamus wahrdus. Juhs ſinneet, kà Bihbeles eeſahkumâ ſtahw rahkſtihts, ka Deews debbeſi un ſemmi jeb paſauli ar wiſſu, kas tur eekſchâ, no ne neeka raddijis. Ko tee tur aprakſtiti Deewa darbi, no ne neeka ko raddiht, noſihme, to ir taggad wehl ikdeenas redſam, prohti: Deewa wiſsſpehzigu un gudru buhſchanu; jo it ſkaidrâ gaiſâ peepeſchi ſakrahjahs ne ween padebbeſchi, bet turpat arri irr daudſ zittas, muhſu azzim apſlehptas brihniſchkigas leetas ſapulzetas. Kà gaiſâ liddinadamus ſmalkus uhdens twaikus, kas naw wehl par padebbeſcheem tappuſchi, ne redſam, tà arri daudſ zittus gaiſâ buhdamus twaikus, garrainus un t. j. pr. ar azzim ne faredſam, un ko ar ſkunſtigi eerikteteem eerohtſcheem, gudribu un leelu puhlinu tik ſpehj isdibbinaht un azzim redſamus jeb nomannamus padarriht. Juhs ne buhſeet peemirſuſchi, ka kruſſa no uhdena garraineem jeb mitreem twaikeem zellahs, ko aukſtums gaiſâ ſabeeſinajis un ſaſaldejis, par leddus ſirniſcheem un gabbalineem pataiſidams. Schee leddus gabbalini ſiltumâ nahkuſchi tuhliht iskuhſt un ſawâ weetâ uhdeni atſtahj. Ja uhdeni wahram, tad uhdens azzim redſoht arweenu jo maſak paleek, beeſi garraini gaiſâ zellahs un tè bijuſchi, tè arri peepeſchi pawiſſam paſuhd, ka ne buht wairs ne redſam.

Kà uhdena garraini — jebſchu neredſami, tomehr gaiſâ liddinajahs — tà arri turpat wehl daudſ zittas leetas, twaiki un t. j. pr. ſakrahti un neredſami usturrahs. Schee irr tee paſchi mitrumi un putteklischi, kurrus Nihzes zeenigs mahzitajs Braſche ſawâ grahmatâ: „Kà Paleijas Jahnis un t. j. pr.“ — 93ſchâ lappas puſſê peeminnejis un ko mehs taggad biſchki jo plaſchaki pahrdohmaſim. Schihs leetas bij gaiſam dſemdeht, un wehlaku Deews nodohmaja, ka arri uhdenim bij ar ſchahdahm un zittadahm leetahm ſaweenotam tapt, paſaules raddijumeem par labbu. Un kad nu ſchihs ſawejadas leetas, prohti tahs, kas gaiſâ ar tahm, kas uhdenî jeb paſchas ſawâ ſtarpâ, kohpâ ſanahk un ſaweenojahs, tad mehs to jaunu leetu, ko winnas raddijuſchas, ar azzim redſam; winnas ſabeeſejahs un peenemm twirtu buhſchanu, kas tomehr atkal paſchas warr ſchkirtees, isnihkt, gaiſâ ſakrahtees un zaur to atkal neredſamas tapt. Scho ſaweenoſchanohs un isnihkſchanu un pahrwehrſchanohs, kas dabbas leetu ſtarpâ noteek, redſam — kà turpmak dſirdeſeet — ikdeenas, bes ka pee tam ko dohmatum, un tee irr darbi, ko tik Deewa ne-isdibbenama gudriba ſpehj darriht, kamehr weena leeta zenſchahs peenemt twirtu buhſchanu, ohtra jau atkal paleek par garraineem, twaikeem un gaiſâ paſuhd, no kur nahkuſe. Schè gan ſazziſeet: Kà tas warr buht, ka gaiſs warr palikt twirts? Wiſſi kohki, augli, ſahle, kas jau paſchi daudſ maſ twirti irr, tatſchu no ſemmes aug; zilweki, lohpi un ſwehri ehd ſchohs auglus un pahrteek no ſcheem jeb zitteem dſihweem raddijumeem; bet ko ſchee raddijumi no gaiſa dwaſchu wilkdami dabbu, to atkal tuhliht no plauſcheem iſlaiſch ahrâ, un tapehz ne warr muhſcham teeſa buht, ka gaiſâ zerreti twaiki warr twirtumu peenemt.

Mihlee netizzigee draugi! juhſu wahrdi no ahrenes gan gudri leekahs; bet tomehr naw wairak nekas, ka tik ahriga buhſchana, mahni; jo augſtu gudribu mahzitaji irr apleezinajuſchi un parahdijuſchi, ka wiſſi ſemmes augli to, ko preekſch augſchanas wajaga, ne ween no ſemmes, bet daudſ wairak barribas no gaiſa nemm. Paſchâ gaiſâ ſinnams nekas naw redſams, bet tikdrihſ ka tee daſchadi twaiki, kas gaiſâ liddinajahs ar ſemmi ſaweenojahs un no augteem teek usnemti un eeſuhkti, tad redſam winnus jebkurru augli usſkattoht, kas bes teem no gaiſa dabbuteem twaikeem ne buhtu warrejis augt. Beidſahs nu kahda augſta dſihwibas laiks,

tad ſahk winſch nihkt, ſapuhſt un pehdigi ſatruhd; zaur ſchahdu puhſchanu, kas daudſ maſ ſmirdiga irr, atſchkirrahs no puhſtoſcha augſta wiſſi no gaiſa eeſuhkti twaiki, dohdahs gaiſâ atpakkaļ un naw wairs redſami, kamehr wiſſa augſta buhſchana pawiſſam iſnihkuſe. Schi irr dabbas eerikteſchana, kas kamehr paſaule ſtahw allaſchin bijuſe un paliks. Jo kad us turren atkal wiſs ne aiſeetu, no kurrenes nahzis, tad taptu ſemme jo deenas jo leelaka un beeſaka un pehdigi tà leelumâ buhtu pee-auguſe, ka mehneſi atdurtohs. Bet, kà paſchi redſeet un ſinneet, ſemme paleek weenadi leela un naw ne pa ſprihdi leelaka tappuſe, kas zaur to nahkahs, ka wiſſas leetas us turren atkal aiſeet, kur zehluſchahs. Schè gan atkal dohmaſeet: Us tahdu wihſi wiſſas leetas gan warretum ſapuhdeht un twaikôs pahrwehrſt.

Bet es to ne dohmaju wiſs, jo zilwezigi ſpehki un eerikteſchanas ne ſpehj wiſs, akminus, dſelſu un zittas tahdas leetas par twaikeem padarriht; bet es dohmaju, un tas arri pateeſi warr buht, ka wiſſas, ir tahs zeetakas leetas, paſauli raddoht — tik gaiſs irr bijuſchas un tàpat arri atkal par gaiſu warr kluht. Deews irr paſauli no ne neeka raddijis. Winna darbi irr brihniſchkigi. Us winna wahrdu „lai tohp“ warr wiſs atkal par ne neeku tapt, un ja apzerram dabbas leetu ihpaſchumus jo gruntigi, tad teeſcham tà tas irr bijis un warr arri teeſcham tà notikt. Lai arri minnetu leetu eeſahkumu jeb gallu Deews ſinn kur mekletum un pehz ta waizatum, tad tomehr winnu ne atraſtum un mums jatizz, ka eeſahkumâ naw bijuſchas redſamas leetas, ka tahs tik wehlak, kad weena ar ohtru, treſchu un t. j. pr. ſaweenojahs, wiſſas twirtas un zeetas ſemmes dakkas, akmini un daudſ zittas zehluſchahs.

Wiſſas tahs dabbas leetas noſauzam par **twirtahm, zeetahm** jeb arri par **ne-isgarrodamahm**, ko mehs kà tahdas paſihſtam, un ko ar ugguns paligu ne warr garrainôs pahrwehrſt.

Isgarrodamas leetas turpret tahdas, kas paſchas no ſewis jeb ar ugguns paligu tohp par garraineem un twaikeem.

Preekſch kahdeem trihsdeſmit gaddeem wehl dohmaja, ka augſti ſawu barribu tik no ſemmes ween dabbujoht. Un wehlaku tik isdibbinaja un atſinne, ka augſti wiſsleelako barribas dakku no gaiſa eeſuhz. Tad arri atſinne, ka kahdai leetai puhſtoht, tahs

ne=isgarrodamas dallas no tahm isgarrodamahm schkirrahs un ka katra no schihm sawu pirmejo buhschanu peenemmoht jeb us turren aiseijoht, no kur bij nahkuse. Wissweeglaki warram pee kahda nedsihwa lohpa no tam pahrleezinatees. Schè, tà kà arri katrâ auglî, isgarrodamas ar ne=isgarrodamahm leetahm kohpâ saweenotas. Kad nu lohpa meesas puhst un satruhd, bes ka puhschana tiktu aiskaweta, tad isgarrodamas meesas dallas eet gaisâ, bet kauli, kas zeeti irr, paleek atpakkal kà jau ne=isgarrodami buhdami. Ar karstuma, uggunš paligu no kauleem, smadsenu dehl, bischkis sinnams arri isgarrohs, bet paschi kauli jeb winnu pelni paliks atpakkal un pa ilgoschu tik pasuddihs. Tà arri irr ar augleem, ko puhde jeb dedsina; weena dalla pasuhd gaisâ, bet ta ne=isgarrodama, twirtaka dalla paleek atpakkal, kà malku dedsinoht skaidri redsam, jo schè pelni ta ne=isgarrodama leeta.

Augstu gudribu mahzitaji no gaddu simteneem jau nodarbojahs un puhlejahs, wissas dabbas leetas sadalliht un ikkatras leetas ihpaschumus jeb swescha dallas usmekleht un issch kirt. Taggad winni ar Deewa paligu jau labbi us preekschu tikkuschi, jo irr isdibbinajuschi, ka dauds leetas, — kurru ihpaschumus un dallas winnu preekschgahjeji wairs ne mahzeja isschkirt un atrast, — wehl warr sadalliht un isschkirt eeksch jaunahm ihpaschigahm buhschanahm; un tapehz taggad 58 tahdas leetas (elementes jeb grunts leetas) sinnamas, no ka ne buht wairs ne warr zerreht, ka winnahm wehl kahdas swescha dallas jeb ihpaschumi warretu klaht buht, bet tik weenigas sawâ buhschanâ. Dauds irr no tahdahm leetahm, kas mums, semmes kohpejeem, ne wajaga sinnaht, bet to leetu sinnaschanu, kas muhsu aprinki peederr un lauku augleem par labbu woi arri par launu, irr lohti wajadsiga sinnaschana. Es tapehz ne wissas, bet tik tahs wispirmas leetas peeminnessu, kas gaisâ un semmê atrohdahs un augleem par barribu irr, un kas auglî saweenodamahs twirtibu peenemm. Jo ar schihm tik buhs jums eepasihtees. Jums buhs sinnaht, kahda barriba augleem derriga, jums buhs arri schihs barribas grunts leetas eewehroht, ka warreet winnu spehkus, kas semmê un zaur to arri paschôs auglôs useijami, sew par swehtibu bruhkeht. Tik tad, kad ar wissu scho kreetni eepasihsitees, warreseet no semmes jo baggatus auglus issakappeht.

1. Gaiſs.

a) **Skahbes gaiſs** (Sauerſtoff). Gruhti nahks no ſchi gaiſa jums lehti ſaprohtamu aprakſtu rohkâs doht. Jums, luhdſamee, tà jadohma, ka minnehts gaiſs ta gaiſa grunts leeta jeb kahda dalka no ta gaiſa, ko juhs par gaiſu noſauzeet un ka ſkahbes gaiſam tahds ſpehks ar wiſſahm twirtahm un iſgarrodamahm leetahm ſaweenotees un tad ko no jauna raddiht, kà jo turpmak dſirdeſeet. Zaur ſcho ſpehku arri noteek, ka tik ſkahbes gaiſs degſchanu un paſchu uggunî usturr, zaur to ka winſch ſaweenojahs ar degdamas leetas dalkahm. Tàpat arri winſch irr tas gaiſs, ko zilweki un lohpi dwaſchu nemdami eewelk eekſchâ. Tur, kur winſch naw, beidſahs dſihwiba un jaſlahpſt nohſt. Tapehz arri winnu par **dſihwibas gaiſu** noſauz. Skahbes gaiſs arri ar wiſſahm tahdahm leetahm, ka ar ſudrabu, dſelſu un t. j. pr. ſaweenojahs un zaur to atkal ſcho ſtarpâ jaunas leetas radda, kas kà brahki un mahſas un ko okſidulus un okſidus noſauz. Jr augtu augſchanai ſkahbes gaiſs wiſſai wajadſigs; augki winnu eeſuhz un pawalka tà kà zilweks un lohps ſawu barribu. Skahbes gaiſs arri palihdſ muhſu druwas ſpehzinaht, kas winna labbad pehz ikkatras arſchanas un ezzeſchanas arweenu jo augligas paleek. Jhſi ſakkoht, ittin wiſſur un wiſſâs weetâs winſch rahda ſawu ſpehku, darra jaunas un isnihzina jau gattawas dabbas leetas. Zaur winnu ruhſe dſelſe; zaur winnu ſadruhp un ſabirſt akmini; zaur winnu dihgſt ſehklas graudinſch; zaur winnu nobahl drehbes, ſaſkahbſt ehdeens un t. j. pr., ar wahrdu ſakkoht, kad ſkahbes gaiſs peepeſchi no paſaules paſuſtu, tad arri wiſſas dſihwibas tannî paſchâ azzumirkli kà ſwezze isdſiſtu. Skahbes gaiſa prettineeks irr

b) **Noſlahpedams gaiſs** (Stickſtoff), tapehz tà noſaukts, ka, ja winnu ween ar dwaſchu eewilktu, tuhliht buhtu janoſlahpſt. Ne ween ſchinnî buhſchanâ winſch irr ſkahbes gaiſam prettineeks; bet arri tapehz, ka winſch ar zittahm leetahm aplam ne ſaweenojahs, un weenigs ne ſajauzees buhdams arri weenigs paleek. Mums rahdahs, ka Deews noſlahpedamu gaiſu tapehz raddijis, lai ſkahbes gaiſa ſpehzigu buhſchanu druſzin pahrnemtu un maſinatu. Jo kad ſkahbes gaiſs wirſrohku dabbutu, tad wiſs ohtruteek jo ahtri isnihktu, ir muhſu plauſchi taptu pahrleeku

aisnemti un tik ihsu laizinu peetiktu; wifs knappi tik tresho dakku tik ilgi kà taggad pastahwetu. Redsam tatschu, zik ahtri ugguns leesmas nemm un malku sadedsina, kad uspuhscham wirsû, jo zaur to taî weetâ wairak skahbes gaisa rohdahs. Zik daudz zilwekeem, kam schwakkas kruhtis jeb plauschi, sals jo ahtraki elsu aisnemm, ne kà zilwekeem, kam stipri, wesseli plauschi; jo salla laikâ allaschin pahraka dakka skahbes gaisa ne kà noslahpedama gaisa. Bet schis winnu tà kà pahrnemm un ne ween tapehz pasaulê kohti wajadsigs, bet arri jebkatra augka, zilweka un lohpa usturreschanas dehk, un neweens no scheem ne spehtu dsihwoht, kam peederriga dakka noslahpedama gaisa truhktu. Bet kad nu schis dwaschu nemmoht ne teek eewilkts, tad us zittadu wihsi eekluhst eekschâ.

Apzerram

c) **Uhdens gaisu** (Wasserstoff). Schis arri tannî gaisâ, ko juhs gaisu sauzeet, eemaisihts, un zaur winnu un zitteem swescheem ihpaschumeem zeekahs, ja kahda leeta puhst, tas nepazeeschams smirdums. — Uhdens, ko wissi pasihstam, naw zits nekas, kà uhdens gaiss, kas ar skahbes gaisu sajauzees.

Gaiss (atmoswere) irr tapehz sajaukschana jeb maisijums no weenas peektdakkas (1/5) skahbes gaisa un tschetrahm peektdakkahm (4/5) noslahpedama gaisa, kam pa bischkim wehl ohglu skahbe, ar ko wehlak eepasihstees, un uhdens gaiss peemaisijuschees.

Wehl peeminnu, ka gaisam arri saws **swars**, kurra labbad winsch wissâ debbess ruhmê arri ne warr buht; jo peenahkts un atrasts irr, ka wirss augsteem kalneem*) gaiss arweenu jo weegls (plahnaks) paleek. Schi gaisa ihpaschuma dehk teek peenemts, ka semmes lohdei jeb semmes wirsum wissspahr 10 juhdsu augsta gaisa kahrta essoht, kas semmi spees choht, un tik smaggi, it kà gulletu us scho 28 zellu beesa kahrta dsihwa sudraba. Zaur to, ka schis swars no wissahm pussehm weenadi speesch un mehs no behrnu deenahm essam eeradduschi un stiprinati winnu nest, neko ne mannam, ja gaiss rahms; bet wehja laikâ kustinahts gaiss tuhliht sawu swarru rahda.

*) Tas augstakajs kalns, kas pasaulê irr, ar wahrdu Dawalagiri, atrohdahs Asijâ un irr wairak ne kà 8 werstu augsts.

2. Ohgle, ohglu skahbe, sehwelis, wosswors un zittas semmes leetas.

Ohgle (Kohlenstoff) gandrihs katrâ azzumirklî juhsu rohkâs irr, jo winna wissôs kohkôs atrohdahs un winnas elemente jeb grunts leeta paschâs ohglês. Kad kahda leeta degg, kahds auglis woi dsihws raddijums puhst, kad dwaschu eewelkam, tad wissur schè ohgles elemente ar skahbes gaisu saweenojahs un dsemde ohglu skahbi. Jr wisamasaka sahlite ne spehj iskuhnotees un augt, kad winnai ohglu-skahbes truhkst, ko pehzgallâ patte tà pahrdalla, ka ohgles elemente un skahbes gaiss atkal isschkirrahs un katrs ihpaschi, kà preeksch tam sawâ buhschanâ dohdahs atpakkal.

Schi irr Deewa wissubrihnischkiga eerikteschana un ta taisnaka un skaidraka leeziba no Deewa gudribas. Zaur wirsminnetu muhschigu saweenoschanohs un isschkirschanohs ittin ihpaschi tas nahk, ka semmes wirsû nekahdi paleeki ne warr sakrahtees, turprettim preeksch zitteem jauneem raddijumeem atkal teek isbruhketi. Tapehz luhdsu, ohgli labbi wehrâ likt.

Ohglu skahbe (Kohlensäure) gaddahs wissur, kur skahbes gaiss ar ohgles grunts leetu jeb elementi warr saweenotees, kas trejadâ wihsê noteek, prohti:

1) Kad zilweks woi lohps atpuhsdamees skahbes gaisu eewelk, un schis plauschôs tizzis ar ohgles elementi saweenojahs, ko affini no meesahm isschkirdami tur sakrahjuschi. Dwaschu welkoht tapehz teek skahbes gaiss eewilkts un dwaschu islaischoht ohglu skahbe islaista.

2) Kad kahda leeta teek sadedsinata. Zaur to, ka degdamu leetu pahraka dalka ohgle irr, un degschana bes skahbes gaisa ne warr notikt, saweenojahs schis ar ohgli un radda ohglu skahbi, kas gaisâ jeb atmosserê dohdahs. Talabbad redsam deggoschu malku nihkstam un pasuhdam. Skahbes gaiss ar ohgli satikdamees atswabbina no schihs to winnâ apslehptu siltumu un ugguns spihdumu. Tas mahza, zaur ko karstums un ugguns spihdums gaddahs, ja kahdu leetu dedsinam. Jo wairak skahbes gaisa ar ohgli weenâ reisê un ahtri saweenojahs, jo schiglaki ugguns degg un jo wairak karstuma rohdahs.

3) To treſcho wihſi, kà ohglu ſkahbe zellahs, redſam, ja kahda leeta puhſt un ſatruhd. Kà degſchanâ ſcho ſaweenoſchanohs ſiltums eegrohſa, tà puhſchanâ atkal uhdens to darra. Bes mitruma nekas ne puhſt un bes ſiltuma nekas ne degg.

Bes ſcheem trijeem un pahrakeem ohglu ſkahbes awoteem wehl daudſ zitti, maſak eewehrojami. Bet arri no ſemmes zelkahs papilnam ohglu ſkahbes, gan weeniga ſawâ buhſchanâ, gan arri ar uhdeni ſaweenota.

Kà **ſehwelis** isſkattahs, buhſeet gan pee ſehwela ſkallineem redſejuſchi. Juhs tapehz ſinneet, ka ſchi dabbas leeta dſeltena irr, ahtri eedeggahs un ar ſilganahm leeſminahm ſadegg.

Bet to juhs nudee ne ſinneet, ka ſehwelis daſchkahrtigâ wihſê, tomehr allaſchin brihnum ſmalki ſadallihts, arri daudſ augkôs atrohdahs un zik ſpehdams winneem barribu dohd. Ar ſuhdeem mehs winnu druwai eedohdam un wiſswairak, kad gipſi, kà weetahm muiſchâs darra, lauka augleem, kà ſirneem, ahbolinam u. z. uſſehjam wirſû. Jo prohjam peeminnu, ka ſehwelis parleeku ahtri, ja winnu dedſina, ar ſkahbes gaiſu ſaweenojahs un zaur to to paſihſtamu witrijol elji jeb ſehwela ſkahbi radda.

Wofwors gandrihſ tahds kà ſehwelis, bet wehl daudſ jo ahtraki ne kà ſehwelis eedeggahs, kà to arri pee ſehwela kohzineem redſam; jo winſch jau zaur lehnu behrſchanu nemm leeſmu un tad tik ſehweli eeſilda un eededſina. Schi ahtra eedegſchanahs zaur to noteek, ka wofworam ſtiprs ſpehks irr, ſkahbes gaiſu peewilkt. Pat ne degdams winſch peewelk minnetu gaiſu un tumſâ ſpihd.

Siliziums irr ſemmes grunts leeta, kas wehl ſawâ buhſchanâ maſ paſihſtams, tomehr kreetnam ſemmes kohpejam klahjahs winna wahrdu ſinnaht; jo winſch ſmilts un grants jeb ohlas ſemmês atrohdahs.

Kaliums wiſſai gruhti weenâ zeetâ gabbalâ ſadabbujams, bet ar ſkahbes gaiſu ſaweenohts, winſch irr tas ſahrms, ko preekſch ſeepju wahriſchanas u. t. j. pr. nemm.

Natriums, kas tàpat lohti gruhti weens weenigs ſawâ buhſchanâ ſadabbujams, bet ar ſkahbes gaiſu un ohglu ſkahbi ſaweenohts, winſch taiſa ſoda, ko no to auglu pelneem, kas juhrmallâ un paſchâ juhrâ aug, darrina, un daudſ weetâs bruhke,

kà: glahſes, ſpeegelu un papihra pabrihkôs; pee ahrſteſchanas, ſmalku ſeepju wahriſchanas un z. w.

Kalkis irr ſemmes dalla, kas wairak ne kà zitti wiſſi ſemmê atrohdahs un katram paſihſtams.

Alumnium̦s irr mahla elemente, kas arri alluhnâ, ſmalkâ mahlâ, no ka pihpes un baltas ſchkihwes un zittas leetas taiſa, un daudſ glihtuma akminôs atrohdams.

Magneſium̦s irr gandrihſ tahds kà kalkis, tomehr daudſ maſak ſemmê useijams. Dedſinahts magneſium̦s irr pehrkams un balts pulweris, kas nedſ ohſch nedſ arri pehz ka ſmekke un uhdenî ne iskuhſt; tohp ahrſteſchanâ zeenihts.

Dſelſe, kas ar ſkahbes gaiſu ſaweenojuſees, irr auglu augſchanai kohti nohtigs ſemmes ihpaſchums, kà zittâ reiſê dſirdeſim. Schè tik peeminneſchu, ka dſelſei ar ſkahbes gaiſu wiſſai tihk ſa=eetees. To redſam, kad dſelſe ruhſe, jo dſelſes ruhſa zits nekas naw, ka ſkahbes gaiſs, kas zeeti ar dſelſi ſaweenojees. Beidſoht wehl japeeminn

Mangans, kas tik ar ſkahbes gaiſu ſaweenohts un kohti maſ ſemmê atrohdahs, tomehr rahdahs, ka ir bes winna gandrihſ neweens auglis ne warr pahrtikt.

Nu buhtu wiſſa ſemmes un gaiſa grunts leetu iſſtahſtiſchana beigta, ko ſemmes kohpejam wajaga ſinnaht. Kad ſchihs leetas wiſſur un wiſſâs weetâs allaſchin iſſchkirtas ſawâ weenigâ ſkaidrâ buhſchanâ jeb elementê rahditohs un atraſtohs, tad warretu arri ſcho rakſtu gabbalu beigt un zittu ko mahziht. Bet maſ irr tahdu grunts leetu, kas weenas weenigas ſawâ buhſchanâ, un tapehz arri mums wajaga winnu ſaweenoſchanu ſinnaht un kà winnas ſemmê un zittâs leetâs rahdahs.

Scho nodallu rakſtiht eeſahkdams gan biju nodohmajis no teem leeleem pabrihkeem, kas ſemmes klehpî, plaſchu apraſtu doht, un no teem tur ne=apnikkuſchi ſtrahdadameem ammatneekeem, kà: dreimanneem, wehwereem un pehrwju rihwetajeem, ko mihlajs nelaika Pantenius, ſawâ nepateeſi noſauktâ neeku grahmatinâ, kur naw neeki eekſchâ*), peeminnejis; bet knappi, knappi biju lihdſ ſchai weetai tizzis, tè dabbuju grahmatu, lai

*) Pantenius neeku grahmatinâ irr jaukas lihdſibas, gudribas un ſmeekli bribnum kohſchi ſabeedroti, tà ka neweens tohs 5 kapeikus, ko par grahmatinu iſlaidihs, ſcho laſſijis, ne noſchehlohs.

ne ſtahſtoht no wirſminneteem pahrihka ammatneekeem, jo ta eſſoht grühti ſaprohtama leeta, bet lai pataupoht to us preekſchdeenahm. Wajadſeja grahmatas rakſtitaja gudru padohmu ar pateizibu peenemt, jo eeſkattohs, ka padohms naw ſkauga prahta behrns, kas neko labba ne nowehl un tumſibu mihl, bet nahk no Latweeſchu tautas mihletaja un wiſſu labbu tai nowehledama drauga, zeeniga Dundangas daktera kunga Baar.

Ja Deews liks peedſihwoht to preeku, ka manneem ſirdsmihleem ammata brahleem prahts neſſiſees pehz dſiļakas dabbas leetu iſpraſchanas, tad ſarunnaſimees, kà ſakkoht, us preekſchdeenahm no tahdahm leetahm. Tik to wehl bildinu, ka ſchurpu turpu wehl kahdu wahrdiņu no tam iſmettiſchu, it kà kahdu dahrgu ſehklas graudiņu. Lai Deews dohtu, ka dihgtu; un lai Winſch eeſchkinkotu jums tahdu ſirds prahtu, kas jo deenas jo karſtaki ſewim barribu un neſuhdamu mantu praſſitohs!

Tapehz ſanemmeet to ſchinnî nodaļas eeſahkumâ dohtu mahzibu ihſi ſchôs wahrdôs:

1) Tas gaiſs, ko par gaiſu turreet, ſaļikts kohpâ no $^1/_5$ ſkahbes gaiſa un $^4/_5$ noſlahpedama gaiſa, kam arri wehl druſziņ uhdens gaiſa un ohglu ſkahbes klaht peejaukti.

2) Semmê atrohdahs un irr augſeem par uſturru ſehwelis, woſwors, ſiliziums, kaliums, natriums, kaļkis, alumniums, magneſiums, dſelſe, mangans un daſchadas ſkahbes, kas winnu ſtarpâ gaddahs u. t. j. pr.

3. Arrama ſemme.

Tik wirſeja ſemmes kahrta, ko gaiſs, leetus, ſals un ſiltums zaurnehmis un augligu darrijis, geld auglu kohpſchanai. Appakſch ſchihs buhdamas ſemmes kahrtas tad tik tohp derrigas auglu iſdohſchanai, kad gaiſmâ zeltas un kahdu laiku leetu, gaiſu, ſauli un wiſswairak ſallu haudijuſchas. Arramas ſemmes wehrtiba un ſpehks nahk no ſemmes eekſchkigas buhſchanas un winnas dſiļuma. Dſiļa arramas ſemmes kahrta ikreiſ jo labbaka ne kà ſekla; dſiļâ arramâ ſemmê ne warr ſlapjums un ſauſums tik ahtri ſkahdeht un augli ſpehj ſaknes jo dſiļi laiſt eekſchâ un zaur to wairak barribas usnemt. No tam mahzamees, ka dſiļa druwas iſſtrahdaſchana ļohti wajadſiga, jo

leelaka augļu dalla dſilki artâ ſemmê tik baggatigi isdohdahs, un arri tee augli, kam ſaknes ne eet wiſſai dſilli ſemmê eekſchâ, tahdâ druwâ, kas peenahkamâ dſilkumâ isdſihwota, daudſ jo kupli augs ne kà feklâ ſemmê, zaur to, ka dſilki iſſtrahdata ſemme jo ſpehziga tohp un wairak barribas augleem warr doht.

Arrama ſemme irr zehlufees no akminu, augļu un dſihwu meeſu ziltim *). Augļu un dſihwu meeſu dallas irr no ſapuſſcheem augleem un lohpeem (dſihweem daikteem) ar akminu zilts dallahm ſamaiſijuſchahs un arramu ſemmes kahrtu darrinajuſchas. Augļu un dſihwu meeſu dallas naw ſemmê wiſſai daudſ; tik purwôs un leeknês to wairak atrohdam, kur allaſchin daudſ augļu ſapuhſt. Ta pahraka arramas ſemmes kahrta irr no akminu zilts. Akminu zilts dallas naw wiſſai pahrwehrtigas un irr no Deewa eeſtahditas augleem eeſaknoſchanahs un augſchanas weetu doht, un to winneem wajadſigu pahrtikſchanu pagattawoht; bet augļu un dſihwu meeſu dallas ar ſiltuma un mitruma paligu puhdetas, teek tahdâ wihſê augļu barriba. Zaur tahdu ſemmes dallu maiſijumu ſemmei arri wiſſads ſpehks augļus usturreht (kà augļu un dſihwu meeſu zilts dallahm) jeb ſatruhdeſchanu un augļu barribas pagattawoſchanu isdarriht (kà akminu zilts dallahm), jeb paſchas akminu zilts dallas arri augleem par ſpehzigu barribu (kà kalku mahli, gipſis, kalkis ꝛc.). Schee ſawadi ſemmes ſpehki rahdahs zaur teem ſemmê atrohdameem ihpaſchumeem, kas ſewiſchki labbi wehrâ leekami.

Tee ſemmes ihpaſchumi, kas isdewigai augļu augſchanai łohti wajadſigi, irr: ſemmes ſiltums, ſwars, twirtiba, mitrums, elektrizitete un ſkahbes jeb dſihwibas gaiſa eeſuhkſchana.

---

*) Tahs trihs dabbas ziltis:

1) Akminu zilti peederr tahs dabbas leetas, kas nedſihwas, kà: akmini, dſelſe, ſahls un daudſ zittas tahdas, ko no ſemmes rohk ahrâ; winnas aug zaur peelipſchanu no ahrenes un ne ſpehj zitta zittu kà dſihwi raddijumi dſemdeht.

2) Augļu zilti wiſſi ſemmes augli eekſkaitami, kam gan eekſchkiga, bet ne ahriga dſihwiba mannama, un kas ſawu barribu zaur daudſ ſihkeem zaurumineem usnemm un pee ſemmes zeeti pee-augufchi.

3) Dſihwu meeſu zilti wiſſi dſihwi raddijumi peerehkinami, kam eekſchkiga dſihwiba un gribbeſchanas walla un kas weens ohtru dſemde, barribu ar mutti ehdoht fanemm un brihwi ſchurp turp pa ſemmes wirſu ſtaigadami ꝛc. ſewi usturrahs.

Semmes ſiltums. Truhds, t. i. melna augliga ſemme, kas no augłu un dſihwu meeſu ziltim zehluſees, wiſsſtipraki ſiltumu jeb ſaules ſtarrus eewelk eekſchâ; pehz ſchihs ſmilts, tad mahls, gipſis un pehdigi kałkis. Schis tapehz kuhtrakajs ſiltuma peewilzejs un ſmiltis atkal ilgaki ne kà zitta ſemme ſiltumu peeturr. Truhda ſemme atkal wiſsahtraki atdſeeſt jeb ſiltumu islaiſch. Pee eeſilſchanas arri tahs eeſildamas leetas pehrwe dauds ko istaiſa. Balta, gaiſchi pehrweta ſemme dauds jo lehnaki ne kà melna, tumſchi pehrweta ſemme eeſilſt. Isleez ſaulê weenu trauku ar melnu ſemmi, ohtru atkal ar jo gaiſchaki pehrwetu ſemmi, tad redſeſi apraudſijis, ka ta melna ſemme dauds jo ahtri eeſils ne kà ta gaiſcha ſemme. Us to gruntejahs arri tas eeraddums, kas Sweedru un zittâs ſemmês, pelnus un ſemmi us ſneega kaiſiht, lai ſchis ahtri nokuſtu un ſehſchana jo agri warretu notikt. — Mitrums ſemmes ſiltumu maſina, un ruhgſtoſchas leetas turprettim, kà ſuhdi un zittas leetas, ſiltumu mohdina un ſtiprina.

Semmes ſwars, kas wiſſai ſmags, augłu ſaknites pa dauds ſpeeſch. Par wiſſu ſemmi ſmiltis gruhtakas un truhda ſemme atkal weeglaka. Jo mahlam ſmilſchu dauds, jo ſwarrigaks.

Semmes twirtiba par wiſſeem ſemmes ihpaſchumeem jo wairak eewehrojama. Pehz minnetas twirtibas riktejahs augłu eeſakṇoſchanahs, patte ſemmes isſtrahdaſchana un gaiſa usṇemſchana jeb eeſuhkſchana. Semmes noſihmeſchanas, kas no weeglas woi gruhtas isſtrahdaſchanas irr zehluſchahs, irr ſchihs: 1) **zeeta, ſihkſta, błaura ſemme**, kas, mitra arta, ne ſadruhp, bet weenâ gabbalâ paleek, ſpihdigâs wellenâs uswandahs, zeeti pee arkla un ezzeſchahm peelipdama. Paſtahwigi ſauſâ laikâ tahda ſemme tik zeeta paleek, ka ne buht naw eeſpehjams winnu ſmalku dabbuht. Tahdai ſemmei irr $^4/_5$ mahla un $^1/_5$ ſmilſchu. Lai warretu winnu pareiſi isdſihwoht, tad jaleek tas brihdis wehrâ, kad naw nei pa ſauſa, neds arri ſlapja. 2) **Stingrai ſemmei** wairak ne kà us puſſi mahls. Scho arroht gan arri wellenas uswandahs, kas tomehr tik łohti ne ſakalſt un jo weegli łaujahs ſadruppinatees. 3) **Irdenai ſemmei** dauds kad diwi peektdałłas ($^2/_5$) mahla un tapehz arri weegli isſtrahdajama. 4) **Smilts.** Sauſâ laikâ ſmiltim naw nekahda twirtiba, bet jo deenas jo pelnainas paleek winnas. **Juhrmallas ſmilts**

irr bes kahdas twirtibas, jo wehjſch winnu tà kà ſneegu gaina. Semmi, kam daudſ akmintiņu eekſchâ, ſauz **ohlas ſemmi, grants ſemmi.**

Semmes mitrums. Uhdens ne ween tihrs buhdams augſeem par barribu, bet winſch arri wiſſu ſemmes augſu barribu jo peenemmigu darra; ſmilts ſemme teek zaur winnu jo twirta, mahla ſemme jo irdena; uhdens dſeſſe wiſſai ſiltu ſemmi, bet darra arri dſeſtru ſemmi wehl jo dſeſtru. No tam redſam, zik ļohti wajadſigs augſeem peenahkams mitrums, zaur to ka augſi tiklab tad, kad daudſ mitruma, kà arri tad, kad maſ mitruma ſemmê, eet ſkahdê. Semmes mitrumu zeeni pehz mehraina leetus tà eedalliht: ſemme irr **ſtragnaina**, kad pa daudſ uhdena usnehmuſe, **ſlapja**, kad no ſemmes uhdeni warr pa lahſehm iſſpeeſt ahrâ, **mitra**, kad ſemmi ſpeeſchoht rohka mitra paleek, **ſauſa**, kad ſemmi ſtipri ſpeeſchoht maſ ko no mitruma manna, **iskaltuſe**, kad ſemmi ſpeeſchoht nekahds mitrums naw mannams. Schihs ſemmes mitruma ſawadibas warr daſchadi gaddiees. Semme warr ſtragnaina tapt, kad uhdens no kalneem eeleijâs ſateek; ſlapja, mitra, ſauſa un iskaltuſe ſemme atkal, kad uhdeni peeturr woi ne peeturr un t. w. z.

Semmes elektrizitete arri augſu isdewigai augſchanai ļohti wajadſiga. Katra ſemme teek zaur rihweſchanu (arrama ſemme zaur arſchanu un ezzeſchanu) elektrizitetes ſpehziga.

Skahbes jeb dſihwibas gaiſa eeſuhkſchana tad noteek, kad ſemme mitra, un darra, ka ſemmê buhdami augſu un dſihwu meeſu paleeki pilnigi ſatruhd un augſeem jo gahrdâ, ſpehzigâ barribâ pahrwehrſchahs, jo prohjam, kad ſehklas graudini dihgſt u. t. j. pr. Dſihwibas gaiſu truhdu ſemme wiſsſtipraki eeſuhz; pehz ſchihs mahls to darra, tad kaſkis un beidſoht gipſis. No tam mahzamees un ſaprohtam, zaur ko wirſeja ſemmes kahrta arroht un ezzejoht augliga tohp un kapehz tahs dſiļas ſemmes kahrtas ne-augligas.

Sanemmam nu tohs ſawadus ſemmes ihpaſchumus kohpâ, tad redſam, kahdai buhs buht labbai, augligai ſemmei.

1) **Winnai buhs buht ſmalki ſadruppinatai, irdenai,** lai augſu ſaknes warr weegli eekſchâ kluht, bet tomehr Deews gan twirtai, ka ſtipra wehjſch ne ſpehj augſus no ſawas weetas iskuſtinaht, ſchaubiht un isgahſt.

2) Winnai buhs **leetus uhdeni ahtri eesuhkt** un tà peeturreht, ka mitrums ne suhd, bes ka pehz leetus stragnaina taptu, un bes ka atkal sausà laikà sasprehgatu, zaur ko saknes tiktu saplohsitas un eewainotas.

3) Winnai wajaga **Deews gan weeglai** buht, ka gaiss warr eekschâ kluht.

4) Winnai buhs, wismasak wirsû, eedselteni, **pelleki** jeb labbaki **tumschi bruhni, melni isskattitees**, jo tumschu semmi tik saule ahtri eesilda un zaur to augleem **mitru siltumu** (gaiss un daschadi twaiki, kas ar uhdeni sajaukuschees) skappe, kas augtu augschanai un sewischki dihgschanai wisspirma wajadsiba.

5) Winnai buhs buht saliktai no **peenahkamahm dallahm** smilschu, mahla, kalka un truhda, kas irr augligas semmes wisnohtigas dallas.

6) Winnai buhs tohs patlabban minnetus ihpaschumus ja mas, tak tik dsilli turreht, zik dsilli augtu saknes eekschâ eet.

Jau dsirdejam, ka arrama semme no wissahm trim dabbas siltim gaddijusees un ka no akminu silts dallahm tas wairums irr. Pee akminu zits dallahm peeskaitahs wissadas semmes, dselse, daschadas skabbes u. t. j. pr. Mahls un smilts jo beesaki atrohdami, kalkis rettaki un skaidrs truhds pawissam jo retti. Tahs semmes, ko gan pasihstam, bet no kurrahm daudseem winnu zittada buhschana swescha, irr:

1) **Mahls** no tam pasihstams, ka pee mehles likts peelihp un mitrs buhdams sweschi, ihpaschigi ohsch. Mahls irr arweenu ar smilti sajaukts; brihscham winnam arri dselses oksihds*) klaht. Smiltis mahla semmê allaschin wairak, t. i. smiltis mahla semmê to leelako dallu istaisa, tad pats mahls nahk un tad dselses oksihds; retti mahla dalla leelaka ne kà smilschu dalla. Mahlam daschadas pehrwes: dseltens, pelleks, balts, ruds, eesarkans, bruhns un melgans. Schihs pehrwes zellahs woi nu no dselses oksihda woi arri no truhda. Mahls irr stiprs uhdena peeturretajs. Winsch uhdeni kahrigi eerij, kerrahs tapehz pee mehles un irr taukains un gluddens aptaustoht. Bet kad uhdena Deews gan usnehmis, tad arri duhschigs prettineeks schim un

*) Dselses oksihds irr dselses saweenoschanahs ar wissleelako dallu skabbes gaisa (30 prazentes), un saweenoschanahs ar wismasako dallu (21 prazentes) dselses oksihduls.

ne lahſi pahrak ne eeſuhz. Siltâ, leetainâ laikâ mahla ſemmi jau no ahrenes paſihſi, kad uhdens ſemmes wirſû ilgi uſturrahs; jo ſmilts ſemmê uhdens drihſ eewelkahs eekſchâ un paſuhd. Ir no tam warr paſiht, ka ſemmes dſiļļumâ mahls, kad arrama ſemmes kahrta weenumehr mitra turrahs. Stipras uhdena eeſuhkſchanas dehl mahls łohti isbreeſt, bet ſchuhdams atkal ſaraujahs, tà ka wirſû rohdahs ſchkirbas un ſprehgas. Kad ſlapſch mahls dabbu ſaſalt, tad isbreeſt un paleek tik irdens, kà ne wiſslabbaka isſtrahdaſchana winnu ne ſpehj padarriht. Ir gaiſa ſpehkam pee-eijams mahls tohp jo irdens un leeſs. Tapehz ſinnam, ka teizama mahla isdſihwoſchana, tiklab ſlapjâ kà arri ſauſâ laikâ, łohti gruhta, un ka tahdu mahlu, kam maſ ſmilſchu, allaſchin gruhtaki isſtrahdaht ne kà tahdu, kam ſmilſchu papilnam. **Leefajs mahls** irr, kam daudſ ſmilſchu klaht, **treknajs** atkal tahds, kam maſ ſmilſchu. Mahla ſemmi ir no teem tahdâ ſemmê augdameem augkeem warr paſiht. Schè zeeni augt: ſkahbenes, kuſtonu ſahle, kimmenes, uſchnas, mahtes ſahle, pellaſchki, laumas ſlohta, ſirgu kummeliſchi, lahtſchi, rudſu pukkes, wannaga ſirni, purrenes, tuhſku lappas, ſalwijes un t. j. pr. — Pee mahla ſemmes peeſkaitam:

a) **Gluhdes jeb pikka mahlu.** Winnam irr wairak ne kà 50 dallas tihra mahla, kahdas 5 dallas kalka un 20 dallas truhdu ſemmes. Sihkſtuma dehl winſch tiklab ſauſâ kà arri ſlapjâ laikâ łohti gruhti isſtrahdajams; arroht winſch leelôs gabbalôs uswandahs un ſchuhdams pa wirſu ſaſprehga. Jo maſak gluhdes mahlam ſmilſchu, jo wairak arri winſch uhdena eerij, to paſchu ilgi peeturredams, zaur ko ſauſâ laikâ augki tahdâ ſemmê, kad tik usdihgt dabbu, gan labbi isdohdahs, bet paſtahwigi ſlapjâ laikâ turpret eet nihkâ. Tamdehl, ka gluhdes mahls muhſchiga mitruma labbad wiſſai lehni eeſilſt, winſch aukſtai ſemmei peeſkaitams, kas truhdu ſemmi un tapehz arri ſuhdus pa ilgoſchu tik pilnigi ſapuhde. Tapehz derr tahdai ſemmei beeſu ſuhdu kahrtu likt wirſû, lai ta winnu eeſilditu un augligu darritu; ſtipra ſuhdoſchana arri isſtrahdaſchanu paweeglinahs.

b) **Mahla ſemme.** Winnai irr 30 lihdſ 50 dallas tihra mahla, ja daudſ kahdas 5 dallas kalka un 20 dallas truhdu. Winna gan arri peenahkamu mitrumu peeturr; bet ne ilgi nedſ arri tik daudſ kà gluhdes mahls, zaur ko ſchinnî ſemmê augki

arri flapjumu jo wairak panefs. Mahla ſemme kà faufâ tà arri flapjâ laikâ jo lehti un labbi isdſihwojama; ne paleek tà gabbalaina, ne dabbu nobreeſdama wiſſai zeetu kaſchoku, eeſilſt jo weegli un puhde arri fuhdus jo ahtraki ne kà gluhdes mahls.

c) **Apſchu mahls.** Schim irr wairak ſmilſchu ne kà mahla, t. i. winſch irr ar kahdahm 50—60 un pahrak dallahm ſmilſchu ſajaukts. Daudſ ſmilſchu, ir ohlu labbad apſchu mahlam maſa twirtiba, zaur ko arri ahtri nobreeſt un weegli iſſtrahdajams. — Wiſszeeto mahla ſemmi **pahrlabboſi**: 1) Kad usweddiſi winnai purwa ſemmi (kuhdru), ſmilti, kalku mahlu ꝛc.; 2) kad winnu fuhdoſi ar priſcheem, nefatreppejuſcheem ſirgu woi awju fuhdeem; 3) kad ruddenî winnu dſilki uſarſi un pa ſeemu atſtahſi ne-ezzetu; 4) kad winnâ kohpſi apſittamus augſtus, kà kartupeſus, kahpoſtus ꝛc.; 5) kad appakſchkahrtâ winnai irr ſmiltis un tu ardams eeſpehſi ſchihs ar lemmeſcheem kazzeht un ar wirſejas kahrtas mahlu ſamaiſiht; 6) kad ſemmi ihſtenâ laikâ iſſtrahdaſi, t. i. nei pa faufâ nei arri flapjâ buhſchanâ.

2) **Kalkis.** Skaidrs ohglukkahbs kalkis turr 56 dallas ſkaidras kalka ſemmes, 40 dallas ohglu ſkahbes un 4 dallas uhdena. Kalkis tahdâ maiſijumâ irr balts, irdens pulweris, kas nei ohſch nedſ arri pehz ka ſmekke. Kalka ſemmi aptauſtoht isleekahs leeſa, ne lihp pee mehles un fauſi buhdamai kà pelneem nekahda twirtiba. Uhdena winna maſ eeſuhz, bet ar uhdeni labpraht ſajauzahs un tàpat arri ahtri atkal isſchuhſt. Dedſinahts kalkis darra, ka wiſſadas ſemmê buhdamas nefatruhdejuſchas augſtu un dſihwu meeſu dallas ahtri fatruhd; nededſitam jeb dſihwam kalkim arri gan tahds pats ſpehks, bet ſchis jau kà kahds ſlinkis ar ſawu ſpehku to darbu tik pa ilgoſchu padarra. Kad arri tihra kalku ſemme tik retti, retti kur atrohdama, tad tomehr maſ to druwu irr, kam ittin nekahdas kalka dallas eekſchâ ne buhtu. Weena lihdſ diwi ſimtdallas (1—2 prazentes) kalka arramu ſemmi ſtipri pahrlabbo, jo tahda ſemme, kam zikko kalka dallas, tiklab faufâ kà arri flapjâ laikâ lehti iſſtrahdajama. Paſtahwigi faufâ laikâ irr tahda ſemme, arroht, bes kahdeem kankaleem, ne dabbu breeſdama arri nekahdu zeetu kaſchoku, turprettim tà kà pelni putteklaina, bet flapja buhdama kà klihſteris. Tahda ſemme uhdeni ſtipri gan usnemm, tomehr mitrums ahtri atkal ſuhd, tà ka faufâ laikâ augſti daudſreiſ no-aug. Zaur to,

ka kalka semme wissai ahtri ceſilſt un ſiltumu puſslihdſ peeturr, winna peederr ſiltu druwu rindê. Truhdu semmi kà arri ſuhdus winna drihſ un pilnigi ſapuhde, semmê buhdamas ſkahbes pahrnemdama. Tapehz arri tahdâ semmê gandrihſ wiſſa labbiba pareiſi isdohdahs, plahnſehneligus un parleeku miltainus graudus atneſdama. Lohpu barribas augli (ahbolinſch ꝛc.), kas tahdâ semmê auguſchi, irr brihnum ſpehzigi un auſahm peelihdſinajami. Zaur to, ka kalka semme ſuhdus ꝛc. ahtri ſapuhde, pagehr winna arri beeſu un pilnigu ſuhdoſchanu. Mahla, ſmilts un rahwainas ſemmes pahrlabboſchanai kalkis wiſſuderrigajs.

3) **Kalku mahli** irr ohgluſkahba kalka (tihra kalka) un mahla pilniga ſaweenoſchanahs. Irr kalkis un mahls tapehz us puſſi, tad tahda ſaweenoſchanahs irr **kalku mahli**. Bet ja ſmilſchu wairak ne kà us puſſi, tad **ſmiltaini kalku mahli** un ohtradi, ja mahla wairak, **mahlaini kalku mahli**. Kalku mahli ikreiſ pehdigâ wirſejas ſemmes kahrtâ atrohdami un retti tik arri arrama ſemme ar kalku mahleem ſamaiſijuſees. Winni gan dſelteni, gan ſilli, gan ſarkani ſalgani, gan bruhni, gan pelleki, gan balti u. t. j. pr. Schihs daſchadas pehrwes gan no dſelſes okſihda, gan no mahla, gan arri no dedſigahm, ſemmesſwikkainahm un truhdu ſemmes dakkahm zehluſchahs, kas ar kalku mahleem ſaweenojuſchahs. Semmes wirſû islikti un zaur to gaiſam pee-eijami kalku mahli ſadruhp jeb ſaplohk pulwerî, un uhdenî eelikti, winni tà kà kuhſt. Kad tee mahli, ko par kalku mahleem turr, uhdenî eelikti ne iskuhſt, tad tahdi preekſch ſuhdoſchanas naw derrigi. Ja kalku mahleem ſkahbes (ettiki, witrijolu un z.) usleeſi wirſû, tad tſchurgſtedami maſus burbuliſchus mettihs. No tahs ſtipras woi pamaſas kalku mahlu tſchurgſteſchanas nomanniſi winnu ſtiprumu jeb treknumu; jo winni tſchurgſt jo ſtipri. Ihſti teizamee kalku mahli arri ne paleek zeeti, ja winnus kà keegelus dedſinaſi, bet buhs tà kà ſaſeedejuſchi. Tee augli, kas tur mehdſ augt, kur kalku mahli appakſchâ, irr: uſchnas, kaſenes, maſajs dſeltenajs ahbolinſch, tuhſku lappas un ſalwijes. Zittas ſihmes, kas rahda, ka wajadſetu buht kalku mahleem ſemmes dſilkumâ, irr: ja kahdâ druwas ſtrehki mahlaini kalku mahli irr, un ſchi weeta kahda kalwa jeb augſtaka ne kà tas zits druwas gabbals, tad ne warr

schè, wiſswairak ſauſâ laikâ, arklu pilnigi dſilli eekſchâ dabbuht; bet kad par makti arklu eekſchâ ſpeeſch, tad winſch uslauſch mahlu leelôs gabbalôs, kas ir no tahlenes ſarkanas pehrwes dehk jau redſams buhs. Zittas tikpat augſtas druwas weetas, kur kalku mahli eekſchâ naw, daudſ jo weegli arramas. Ja nu tahdu gruhti arramu weetu jo dſilkaki pahrbauda, tad atrohdahs pirmak ſarkanas, ſwirgſdainas ſmiltis, kas jo dſilkaki rohkoht jo ſmalkakas paleek un arri zittadu pehrwi peenemm, kamehr appakſch ſmilſchu kahrtas uſrohk kalku mahlus. Kalku mahla ſemme naw tik twirta kà mahla ſemme, nedſ arri tik irdena kà kalka ſemme. Uhdeni winna ne pa daudſ nedſ arri pa maſ usturr un rahmi eeſilſt, rahmi atdſeeſt. Winna tapehz ne wiſſai ſilta, bet remdena ſemme. Truhdi ſchaî ſemmê gan arri pilnigi ſapuhſt, tomehr ne tik ahtri kà kalka ſemmê.

4) **Gipſis** jeb **ſehwekaſkahbajs kalkis** irr kalka un ſehweka ſkahbes jeb witrijola ſaweenoſchanahs, kam 33 dallas kalka, 43 dallas witrijola un 24 dallas uhdena. Gipſi dedſinoht, uhdens no winna isgarro un paſuhd gaiſâ, witrijolu un kalki ween atſtahdams. Gipſis zeetôs gabbalôs ſtarp klints atrohdams, kà Wentes kraſtôs pee Kuldigas, Daugawâ u. t j. pr. Trahpahs, ka gipſis ar daſchadahm ſweſchahm akminu zilts dallahm un ihpaſchi ar dſelſi ſamaiſijees, kas winnam tahs daſchadas pehrwes dohd. Tomehr zittas pehrwes jau daudſ rettaki redſamas ne kà pelleki balta. Gipſis tik lohti leelâ uhdena pulkâ iskuhſt. Semme, kurrâ daudſ gipſa atrohdahs, irr tiklab kà kahda ſmilts ſemme un tapehz ne wiſſai augliga. Mahlu peederriga gipſa dalka turpret lohti pahrlabbo, wiſswairak kad mahlam naw nekahdas kalka ſemmes. Smalki taiſihts, ſamalts gipſis, ſiltâ un mitrâ laikâ us plattlappaineem augleem kaiſihts, irr ſcheem tee ſtiprakee ſuhdi un brihnums irr redſeht, kà tahdi augli tad praufchahs un kupli aug.

5) **Smilts**. Smilts ſemme daſchada: **ihſtena ſmilts, grants** jeb **ohlas** un **juhrmallas ſmilts**. **Ihſtena ſmilts ſemme** ſakrahjuſees no ee-appaleem, kantaineeem, zeeteem akminu graudineem, kas maſaki ne kà ſirniſchi, un uhdeni ne iskuhſt. Akmina graudi, kas ſirnu un reekſtu leelumu panahkuſchi, irr **grants** jeb **ohlas ſemme**. Irr tee akminu graudini wiſſai maſi un ſihki, tà ka weenu no ohtra gandrihſ ne warr

isschkirt un gaina winnus wehjsch kà sneegu, tad irr **juhrmallas smilts**. Smiltîs arri sweschas akminu zilts dakkas atrohdahs un tapehz arri winnas pehz schihm dakkahm mehds noschkirt un nosaukt, kà: **ohlainas smiltis, dselses smiltis, kalkainas smiltis** u. t. j. pr. Ohlainas smiltis, t. i. tihras, ihstenas smiltis, wairak ne kà zittas wissas atrohdahs. Jr salmu pelnôs atrohdam schihs smiltis. Kautschu arri ohlainas smiltis wairak ne kà zittas semmê atrohdahs, tad tomehr muhscham naw weenas paschas, bet allaschin ar sweschahm semmes dakkahm jauktas, un ihpaschi ar mahlu un dselsi. Ihstena smilts irr tapehz ohlas semme (Kieselerde), kas ar mahlu un dselsi famaisijusees. Smilschu eesarkana, dseltena pehrwe nahk no dselses. Jo ta smilschu pehrwe gaischa, jo masak smiltim dselses un jo augligas arri tapehz schihs; bet jo sarkanas un ruddas tahs smiltis (bambalu smilts), jo ne-augligas un augleem nepatihkamas. Smilts semmei schee ihpaschumi: winna irr irdena jeb putteklaina; graudini swirgsdaini, jeb sihki un pelnaini. Smilts semme tik beesi naw arrama un ezzejama, un laujahs tiklab slapjâ kà arri sausâ laikâ lohti weegli isstrahdatees. Smilts semmi arroht nekahdi kankali ne uswandahs, un kad tahda semme isschuhst, tad saplohk un paleek kà pulweris. Labbiba un zitti augli smiltî gan lehti eesaknojahs, bet naw winneem schè ihsti drohscha un twirta augschana. Jo masaki un smalkaki tee smilschu graudini irr, jo wairak mitruma smiltis sawâs starpinâs paturr, zaur ko tahda semme wissai ahtri arri ne iskalst. Jo leelaki un rupjaki turpret smilschu graudini, jo masak mitruma winnu starpâs atrohdahs, un jo ahtraki winni laisch uhdenim semmê jo dsilli eewilktees eekschâ. Lai nu arri smilts semmei rupji jeb sihki graudini buhtu, tad tomehr smilts allaschin tahda sausa semme, kurrâ mitruma truhkuma labbad augleem jawahrgst, jeb kurrâ winni teizamu un prahwu augumu ne panahk. Pawassarâ smilts semme ahtri nobreest, winnas isstrahdaschana warr ahtraki eesahktees, augtu augschana agraki ne kà zittâ semmê mohstahs un tapehz, ka saules starri smilschu semmi ahtri un stipri eesilda, schè arri augli jo ahtraki eenahkahs. Smilts semmê suhdi daudf jo ahtri ne kà zittâs semmês teek sa-ehsti, tapehz winna arri beesi un papilnam suhdojama, jo ta truhdu pilniga sapuhschana zaur to, ka gaifs

warr smilschu stprpâs weegli eekluht, wissai ahtri noteek un turklaht arri wissas spehzigas suhdu dakkas aisgrahbj uhdens un eeskallo schihs semmes dsillumâ, kur winnas tà kà pasudduschas un augteem par labbumu wairs naw. Schis smilschu kaunums teek masinahts, kad smilschu druwahm mahlu uswedd un to pa-arr. Un ohtradi atkal warr mahlu ar smiltim augligu padarriht, jo smiltis taisa mahlu jo irdenu un siltu. Smilts semmi, kam 10—20 dakkas mahla, nosauz par **mahlainu smilts semmi**; bet ja tahdai semmei masak ne kà 10 dakkas mahla, un ja tèklaht wehl truhdu semmes truhkst, tad winnâ gandrihs it nekas ne aug.

6) **Truhds** jeb **truhdu semme.** Truhdi irr tee paleeki wissu semmei dohtu suhdu jeb tannî paschâ jau bijuschu un satruhdejuschu dakku no augtu un dsihwu meesu ziltim. Tapehz tad truhdi woi nu no teem daschadeem lohpu suhdeem, woi arri no tahm semmê auguschahm un tur sapuüschahm sahlehm, saknehm, teem nedsihweem kukkaineem, tahrpeem u. t. j. pr. zehluschees. Schee paleeki saweenodamees peenemm semmes buhschanu, kas pulweraina jeb druppataina un bruhni woi melni issakattahs, un ar semmes dakkahm no akminu zilts sajaukdamees paleek tahdâ wihsê par truhdu semmi. Truhdôs atrohdahs saweenoti: ohgle, uhdens, skahbes un noslahpedams gaiss, un irr truhdi no ta weegli pasihstami, ka sausi kà pelni puttekkaini, dauds uhdena eesihd, pee tam stipri breesdami uspampst un swammigu buhschanu peenemm. Truhdi ihpaschi wehl diwejadi: **pilnigi satruhdejuschi** un **pawissam wehl ne satruhdejuschi.** Pilnigi satruhdejis truhds augteem jo spehziga barriba ne kà pawissam wehl ne satruhdejis truhds, kas pa ilgoschu tik pilnigi satruhdejuscha truhda spehku dabbu. Pawissam wehl ne satruhdejis truhds zeltahs no dsihwu meesu un augtu ziltim un irr winnam melganas, spurrainas dsihslites; bet kad schihs dsihslites jeb dakkinas ar rupju woi smalku melganu, druppatainu pulweri maisitas, tad schis pulweris irr pilnigi satruhdejis truhds. Truhds, kas ar gaisu sastohppahs, nemittejami un allaschin pahrwehrschahs; ne puhdams, bet tà kà ruhgdams. Truhds, kas ilgu woi arri ihsu laiku gaisam pee-èijams, tohp **saseedejis** woi arri **peenemmigs truhds.** Peenemmigs truhds gaddahs zaur ne-aiskawetu sapuhschanu to augtu un dsihwu meesu dakku;

uhdenî eelikts winſch gan ne iskuhſt, bet **gaiſs** winnu pa ilgoſchu pataiſa par ohgłu ſkahbi un pa tahdu truhdu, kas uhdenî eelikts iskuhſt, un kas tad tik augłu barribai peenemmigs un geldigs. Kad tahds truhds łohti ilgi pee gaiſmas paleek, tad wehl jo wairak uhdena gaiſu eeſuhz un paſchâ uhdenî eelikts atkal wairs ne iskuhſt. Winnu tad ſanz ſaſeedejuſchu truhdu. Truhds, ko gaiſs naw warrejis zaurnemt un pahrwarreht, irr augleem łohti reebigs un ne ſpehj ſcheem it nekahdu derrigu barribu paſneegt. Tahdi irr ſagruſdejuſchi, ſaſkahbuſchi un ſilla truhdi un dedſami welleni. **Sagruſdejuſchi truhdi** wiſswairak tur gaddahs, kur truhds dſiłłu eekſch ſemmes jeb arri kur truhdu kahrtas zitta zittu ſmaggi ſaſpeeſch, zaur ko winſch melns tapdams tà kà ſagruſd un ohglainu buhſchanu peenemm. Sagruſdejis truhds augleem maſ barribas warr doht, un tad tik augligs paleek, kad ilgu laiku gaiſam peekluhſtams jeb kad winnu ar kałki woi ar priſcheem ſirgu ſuhdeem ſamaiſa. **Saſkahbuſchi truhdi** rohdahs, kad truhds arweenu mitrumâ, bet ne ſlapjumâ ſtahw. Winſch tà kà ſaſkahbſt. Saſkahbis truhds uhdenî eelikts pa leelako dałłu ne iskuhſt, un tapehz winſch lauka augleem maſ ko derr, jo tahdâ ſemmê aug tikkai duhni, grihſlis un zittas ſliktas ſahles. Bet ar kałki, pelneem, kałku mahleem un zaur dedſinaſchanu tahdu ſkahbu truhda ſemmi drihſ warr pahrlabboht; jo tee kałki u. t. j. pr. minnetu ſkahbi isnihzina un pahrwehrſch to ſaſkahbuſchu truhdu lauka augleem par ſpehzigu barribu. Jr **ſilla truhds** naw lauka augleem patihkams; jo ir ſchis irr tà kà ſaſkahbis un ſihws. Saufâs weetâs winſch ſakrahjahs no ſilla, ohſola lappahm u. t. j. pr. Pehrwe winnam irr melna; uhdenî eelikts ne iskuhſt. Zaur kałki, priſcheem ſuhdeem, kałku mahleem un pelneem irr ſilla truhdi pahrlabbojami. **Dedſami welleni** jeb **ſemmes małka** zaur to tik no zittas truhdu ſemmes isſchkirrahs, ka winnôs leels pułks wehl ne ſatruhdejuſchas augłu dałłas, kohki, ſaknes u. t. j. pr. atrohdahs, un kas turklaht wehl ar ſemmesſwikkainahm dałłahm zaurmaiſijuſchahs; dedſami welleni ſlapjâs weetâs no tur augdameem un ſapuhdameem kohkeem, kruhmeem un ſahlehm zełłahs. Kałkis un pelni winnu ſkahbi isdelde un zaur to par ſtipreem ſuhdeem padarra. Jr tahs ſemmê atrohdamas, wehl ne ſatruhdejuſchas dałłas no augłu un dſihwu raddijumu ziłtim, ſaknites,

ruggaji u. t. j. pr. irr truhdam peerehkinami, jo winni irr ta mahte, kas truhdus dsemde, jeb zaur ko truhdi sakrahjahs un wairojahs.

Retti tahdu druwu useesi, kam truhdu dauds mas ne buhtu; tik juhrmallas smiltî un wissu ne-augligôs smilschu tuksneschôs winnus welti meklesi un ne atrassi; zittâs semmês wissur. Truhdi ween, un tik truhdi darra jebkurru semmi spehzigu; truhds irr lauka augłu pirmajs maises tehws, kas ar uhdeni un teem gaisâ liddinadameem twaikeem saweenodamees, lauka augłus wairak ne kà zits kas barro un usturr. Bet ja kahdâ semmê truhdu pa dauds, tad augłeem tee nekahdu labbumu arri ne darra, jo winni taisa semmi wissai irdenu, swammigu un pa dauds augligu, tà ka augłi łohti kupli augdami pohstâ eet. Semmi, kam kahdas 20 dałłas truhdu, sauz **truhdu semmi.** Mitra tahda semme swammiga, brihscham arri stragnaina, sausa turpret irdena un pulweraina. Tahda irdena semme gan lehti isstrahdajama; bet kad winnâ truhdu pa dauds, tad augłeem naw nekahda drohscha un twirta augschana, zaur to ka slapjâ laikâ wissai uspampst, schuhdama atkal pahrleeku sawelkahs. Truhdu semme, ko ar zittu kahdu semmi sajauz, eespehj arri scho pahrlabbôht. Mahlu darra truhds jo irdenu, sausu un siltu; smilts semmi jo twirtu un mitru; kałkainu semmi jo twirtu, peenemmigu un mitru, kałka pahrleezigi stipru spehku tà kà pahrnemdams. Tàpat arri schihm semmehm, ihstahm grunts semmehm saws spehks un sawa warra, ko atkal truhdam leek manniht. Mahls sawas twirtibas un zeetas buhschanas dehł truhdu tik lehnitinam puhde, un tapehz geld mahlam dauds truhdu, kas winnu darra augligu. Smiltis truhdu brihnum ahtri pawalka. Truhdu semmei peejauktas smiltis darra winnu jo twirtu, masina winnas mitrumu un turklaht wehl eesilda. Kałkis darra, ka truhdi pilnigi satruhd, isdelde truhdu skahbi un sihwumu, taisa ka uhdens winnus jo weegli iskause, dohd truhdeem jo wairak twirtibas tohs paschus eesildidams.

Arrajs, kas semmi jau no behrna deenahm kohpjam redsejis un lihds sirmam wezzumam pats allaschin pee ta darba paleek, — sinn, — kahda irr **augliga** un kahda **ne-augliga**, slikta semme; jo prohjam winsch sinn, ka slapju mahlu ne derr art neds ezzeht. Tàpat winsch arri peenahzis, ka smilts semmei neeks ne kait, kad

winna arroht druſzin pa ſlapja. Tas wiſs kreetneem ſemmes kohpejeem ſen paſihſtama leeta. Bet kad ſemmes kohpejs, kam ſmilts ſemme bijuſe, zittâ weetâ eeſtahj, kur mahla ſemme, un winſch ir ſcho ſlapju, tà kà ar ſmilti eeraddis, isſtrahdatu, tad us daudſ gaddeem ſawu ſemmi tà famaitatu, ka maſ preeka pee lauka augkeem peedſihwotu. Tapehz gan par kaunu ne buhs, ja tahdu ihſi ſanemtu pamahzischanu ſchè usrakſtiſchu, kas palihdſehs ſemmi paſiht.

Semmi warr paſiht 1) zaur **apſkattiſchanohs.**

a) Uswandahs arroht wellenas un kankali, kas ſpihdigi un kas pehz weenas ohtras deenas ne ſaplohk, tad tahda ſemme irr zeetajs mahls. Bet ja tee kankali ſaplohk un ſadruhp, tad irr kalka woi kalku mahla ſemme. Ne gaddahs, mitru ſemmi isſtrahdajoht, nekahdi ſpohſchi kankali, tad ſchi irr weegla ſemme, ſmilts woi mahlaina ſmilts.

b) Ja mitra ſemme, arroht un ezzejoht, labpraht pee arkla un ezzeſchahm lihp un peekerrahs, tad tahdai ſemmei daudſ mahla; jo maſak winna peelihp, jo wairak tad ſmilſchu, kalka woi truhdu.

c) Irr kahdai ſemmei pehrwe balta, tad winnai kalkis woi gipſis; irr winna eedſeltena woi eeſarkana, tad tahdâ ſemmê dſelſe atrohdahs, kas ar mahlu woi kalki ſajaukuſees. Melnibruhna woi melgana ſemmes pehrwe rahda, ka ſemmei truhdu Deews gan; eeleijâs, kas ſlapjas, noſihme minneta melnibruhna pehrwe purwa ſemmi (kuhdru). Semmei, ko uhdenî wahra un kas ſcho taiſa bruhnidſeltenu, irr truhdu dalkas; bet ja uhdens paleek klahrs, tad truhkſt truhdu. Ja kahdu ſemmes pihti dedſina, un ſchihs widdus paleek melgans, tad ſchi melgana pehrwe rahda, ka ſemme irr truhdubaggata, ſpehziga. Truhkſt tas melnums pihtes widdû, tad ſemme bes truhda.

d) Tahda ſemme, ko ar ettiki woi zittu ſkahbi pahrleij un kas tad tſchurgſt, irr kalka woi kalku mahla ſemme; bet ja tſchurgſteſchanas truhkſt, tad tahda bes kalka.

e) Jo ilgaki pehz leetus kahda ſemme turrahs mitra, jo wairak winnâ mahla; jo ahtraki pehz leetus nobreeſt, jo wairak winnâ ſmilſchu.

f) Paleek uhdens pehz leetus ilgi semmes wirsû, tad winnai dauds mahla; bet ja uhdens pasuhd pehz leetus, tad winnai mas mahla un wairak kalka woi smilschu.

g) Lauka augli, kas kupli augdami tumschi salki isskattahs, rahda, ka winneem treknuma un barribas papilnam.

h) Pehdigi ir no tahm druwâ augdamahm sahlehm warr semmi pasiht: labbâ mahla semmê aug lahtschi, kummelischi, uschnas ꝛc.; smilts semmê aug saules swezzes, pehrkones, pihpenes, plohstabahrsdes ꝛc.; kalkainâ semmê aug salwijes, kasenes, tuhsku lappas, marnahkas, kasu appini un dauds zittas.

2) Zaur **ohschanu.**

Semme, kas pehz filta leetus stipru semmes smakku isdohd, irr spehziga, jo tahdai ne truhkst truhdu.

3) Zaur **aptaustischanu.**

Kad semme, starp pirksteem behrschoht, isleekahs kà seepes jeb kà smalki milti, tad semmei pahrak dalka mahla; bet ja semme putraimota, zeeta un assa aptaustoht, tad smiltim wirsrohka.

Lai eespehtum augligu arrumu semmi no ne-augligas ir zittadâ wihsê isschkirt, tad salikstim to paschu desmit tahdâs nodallâs, kas arrajeem jo weegli pasihstamas. Katru no schihm nodallahm warretum wehl dauds masâs nodallâs jeb pantinôs eedalliht, kas tomehr pa raibi rahditohs un daudseem ne patiktu un ko tàpehz schè ne peeminnesim.

Bahli sarkanajs mahls, us pussi woi us tresho dallu ar smiltim un ohlahm maisijees, atrohdahs wairak kalnainâs weetâs, ne eeleijâs. Drusziu kalka un zik ne zik truhdu pahrwehrsch minnetu mahlu par labbu widduweju semmi, kurrâ gandrihs wissi lauka augli pareisi isdohdahs.

Eesarkana, balti pelleka, silgana kalku mahla semme irr swabbada no ohlahm un granta, atrohdahs wairak kalnainôs gabbalôs ne kà eeleijâs, Winna irr lohti trekna semme, kurrâ wisswairak puhri, meeschi, ahbolinsch un pahkschku augli gresni aug, plaujamâ laikâ semmes kohpeju ar sawu kuplumu eepreezinadami. Slapjôs gaddôs schi semme lauka augteem brihscham

skahdi darra, un tad arri tahdâs semmês purraschki zeeni ceweh-stees, nelabba sahle, ko tik issskaudisi druwu gruntigi isgrahwe-dams. Schi semme pagehr dsiłku arschanu un derr winnu, kà katru mahla semmi, pa seemu ne-ezzetu pamest.

Dseltenajs mahls, ar leelu dałku smilschu maisihts, labba ausu semme, bet kad labbi eesuhdohts un isstrahdahts, aug arri winnâ brangi meeschi, rudsi un pahkschku augłi.

Gluhdes mahlâ irr łohti mas jeb arri nekahdas smiltis; winsch uhdenî eelikts glummi aptaustams. Uhdeni schis mahls zauri ne laisch, pawassarâ tik plahnu kahrtinu usmirkst, mitrumu ir wissaukakâ laikâ peeturredams. Wisswairak winsch atroh-dahs uhdenu mallâs.

Dumbras semme jeb **maises semme**. Semmes wahrds jau nosihme, ka ta patte łohti labba un augliga; winnai papil-nam truhdu, zaur ko spehziga un trekna buhdama arri katram lauka auglim derriga.

Sarkana jeb dseltena rupja smilts irr brihscham ar daudz truhdu dałkahm maisita; zeeni buht lihdsena semme, kam kałka mahls appakschâ. Schaî semmê gaddu no gadda prahwi rudsi un zikko isdewigâ wassarâ arri labbi wassaraji pa-aug.

Melnajs, arri pelekajs grants gandrihs tikpat augligs kà dumbras semme, panes sausumu tiklab kà arri slapjumu; winnâ aug tee swarrigakee rudsi.

Sarkana jeb dseltena smalka smilts. Schi semme irr kalnu gallôs ittin ne-augliga un slikta, eeleijâs turpret magke-niht jo labba; winnas pahrleeziga irdenuma dehł naw ta augłeem derriga, tomehr brihscham jaunâ suhdajâ gan discheni rudsi pa-aug; wassaraji retti isdohdahs.

Pelleki balta smilts, silla semme naw augliga un pagehr beesu un stipru suhdoschanu.

Purwa semme bijuse purws, kas isgrahwehts, no satruh-dejuschahm suhnahm, sahlehm ꝛc. gaddijees. Schi semme ar kahdu skahbi pahrleeta ne tschurgst un ne burbuło. Bes kałka allaschin saskahbbuse. Lauka augli tahdâ semmê nekad ne isdoh-dahs, zaur to, ka augli schè ne spehj zeeti eesaknotees, sausâ laikâ ahtri apwehlahs un slapjâ laikâ atkal sapuhst. Jo derriga

schi semme plawahm un gannibahm. Brihscham winnâ tik daudz truhdu dallas, ka noplizzitas, leesas druwas, winnu usweſdams, it augligas pataiſiſi.

Ir arramas semmes **appakſchkahrtai** saws spehks pee lauka auglu isdewibas. Ta sliktaka appakſchkahrta irr klints, kas mitrumam ne laisch eesuhktees eekschâ un auglu eesaknoschanai prettim turrahs. Tapehz tahdâs semmês arri tik tahdus auglus geld seht, kam saknes semmê dsilli ne eet eekschâ. No akmineem kalka akmins jau wisſderrigajs, jo winſch pee gaismas zelts ahtri sabirſt, daudz uhdena eerij un winna schkirbâs un plihſumôs warr saknes eetwehrtees eekschâ.

Kad appakſchkahrtâ stingrs mahls, tad auglu saknehm naw wiſs weegli tur eemahjotees, un kad mahls weenreiz uhdeni usnehmis un ar to peesihdees, tad uhdens ne spehj zaur winnu wairs zaurlaustees un dsilkaki semmê eetapt. Irr nu wirseja semmes kahrta arri stipri mahlaina, tad schi wiſſai ahtri un pa daudz slapja paleek; bet ja turpret mahla appakſchkahrtai wirsû smilts jeb mahlaina smilts, tad wirseja semmes kahrta tik lehti ne isschuhſt un tà ne iskalſt kà tahda semme, kam tiklab wirsû kà arri appakſchkahrtâ smiltis.

Lihdsena semme ne ween apſtrahdaschanu paweeglina, bet arri gaiſs tohs tahdâ semmê augoschus auglus jo pilnigi un no wiſſahm puſſehm weenadi spehj eeſpirdſinaht; ir uhdens ne warr no lihdsenahm druwahm nedz suhdus nedz arri sehju tà kà no kalnainahm weetahm noſkalloht.

Eeleija semme, kas pahrleeku slapja naw, allaschin jo augliga ne kà kalnaina. Kad kalnaina, nelihdsena semme pret auſtruma puſſi nogulluſe, tad winna jo sauſa, sehkla ahtraki usdihgſt, labbi isdohdahs, eenahkahs arri jo drihs un atneſs swarrigus graudus. Druwâ, kas pret wakkaru nogahſchahs, brihscham lauka augli maitajahs, ja pawaſſarâ semme peepeſchi atkuhſt. Labbiba schè jo wehlu gan eetekkahs un ne tohp arri tik swarriga kà ta, kas pret auſtrumâ nogulluſchâ druwâ auguſe, tomehr wairak graudu isnahk un tapehz wairums atkal labbumu atſwerr. Pret deenas widdu nolaiſdamees lauki brihscham wiſſai iskalſt, tomehr schè augli lohti ahtrè mohſtahs, eenahkahs drihs un atneſs ſmaggus un rupjus graudus. Pret seemeļa gulloſchas druwas un pakalnes arweenu jo ahtri ſalnas un aukſtee seemeļa

wehji eeguhst. Augschana pawassarâ schè aiskawejahs un ruddenî atkal jo drihs beidsahs, labbiba irr tapehz weegla un daudsreis pawiffam ne eenahkahs.

Kad druwas wisapkahrt jeb arri tik pa dakkahm ween no augsteem kohkeem, ehkahm ꝛc. teek apehnotas, tad ne warr tur gaifs un faule augschanai pilnigi paligâ nahkt; zaur to tad arri tur gaddahs pahrleeku mitra semme, lauka augli tà kà nowahrgst, brihscham arri kà flihktin apflihkst, pehdigi isfuht un mas un fliktus, nekohschus graudus atnefs. Lohti labbi turpret irr, kad druwas pret seemeļa un wakkara puffehm no kohkeem un z. l. pahrnemtas, jo tadehl ne spehj seemeļa wehji tik wiffai skahdeht. Bet deenas widdus un austruma puffês ne buhs druwmallâs un paschâ druwâ nekahdus kohkus, kruhmus, augstus schohgus ꝛc. eeredseht, kas ne ween druwu isehno, bet arri zaur to lohti skahdigi, ka schè pa seemu dsilsch sneegs sakrahjahs, kas tik lehti ne nokuhst un sehju ispuhde.

4. Augli un winnu barriba.

Lai Deews mihļajs dohd, ka klausitohs mannu mahzibu no augļeem un winnu barribas ar usmannigu prahtu! Ne zerru wiss, ka mihļeem ammata brahļeem ne patiktu sinnaht, kahda brihnischkiga Deewa eerikteschana, zaur ko ikgaddus semme — un pateesi muhsu dehl ween — ar sakkumu, ne-issakitami dauds sahlitehm un daschadeem lauka augļeem ispuschkojahs. Ak, zik lohti Deews muhs mihle! Ja paschi jo deenas jo wairak gudribâ pee-augsim, tad mihļu radditaju winna darbôs jo wairak atsihsim un jo firsnigi mihlesim. Un ka pehz gudribas katram zilwekam buhs dsihtees, Deews pats peekohdina; jo Bihbelê stahw rakstihts: „Leez tawu ausi us gudribu klausiht, un greeš tawu sirdi us sapraschanu, tad saprattisi tu ta Kunga (ihstenu) bihjaschanu, un atraffi to Deewa atsihschanu.“ Sal. sakk. w. 2, 2. 5.

Kà labbiba, sirni, kartuppeli un zitti lauka augli issakattahs, to ikkatrs semmes kohpejs, arrajs Deews gan sinn un redsi; bet zaur ko winni gaddahs, sewi usturr un eenahzina, to, mihļee, juhs wehl ne effeet dsirdejuschi. Scho leetu pahrdohmajoht mehs fastohpam dabbas brihnumus un noslehpumus, kurru dehl jau

no wezzu wezzeem laikeem lihdſ ſchai baltai deenai augſtu gudribu mahzitaji galwas puhlejuſchi un nemittejami wehl puhle, lauſa un dibbina. Jaunôs laikôs Deews atwehlejis zilwekeem winna darbôs jo dſilli eekſtattitees eekſchâ, tomehr tas wairums no tam wehl naw isdibbinahts un it kà muhſchigâ tumſâ apſlehpts. Lai ne waizajam tahlak pehz ſchihs leetas, bet greeſchamees atpakkaļ un uſſahkam wallodu no augleem un winnu barribas.

Augli iskuhnodamees un augdami barribu gan no ſemmes, gan no gaiſa nemm. No **ſemmes** winni dabbu ar okſihdeem ſaweenotu ohglu ſkahbi, tà kà arri ar zittahm ſkahbehm jauktu amonjaku *). Ihpaſchi arri uhdens augleem wiſsdrohſchajs uſturretajs. Ar uhdeni eeſuhz augli, no ta paſcha iskauſetas, wiſſas tahs ſemmê atrohdamas, ne-isgarrodamas leetas no akminu zilts. Schihs akminu zilts dakkas irr: ohluſkahbe — es ne ſakku ohglu ſkahbe bet ohluſkahbe (Kieſelſäure) — kaliums, natriums, kalkis, woſwors, ſehwelis, dſelſe un mangans. No **gaiſa** turprettim eeſuhz augli barribas weetâ ſkahbes gaiſu, tihru ohglu ſkahbi un amonjaku bes kahdeem okſihdeem un zittahm kahdahm ſkahbehm. Leezeet ſcho pantiņu labbi wehrâ!

Schee wiſſi patlabban minneti ſemmes un gaiſa ihpaſchumi augļu uſturram nohtigi, ko augli zaur ſaknehm, lappahm ꝛc. uſnemm un katrs pehz ſawas wajadſibas pawalka, tà ka weenâ auglu ſurtê ſcho, zittâ atkal zittu no teem daudſinateem ſemmes woi gaiſa ihpaſchumeem, auglus ſadedſinoht, t. i. winnu pelnôs warr atraſt. Ir katrai augļa **dakkai** (lappahm, graudeem, ſaknehm ꝛc.) ſawadi gaiſa un ſawadi ſemmes ihpaſchumi preekſch augſchanas un eenahkſchanahs wajadſigi. Labbibas ſteebrôs jeb ſalmôs daudſ ohluſkahbes, turpret graudôs atkal wairak woſwora ſkahbes woi ſehweļa woi noſlahpedama gaiſa.

---

*) Amonjaks irr ſuhdu twaiki, kas wiſswairak zeeti notaiſtôs ſirgu ſtallôs ſakrahjahs un deggunâ un azzis eetappuſchi zehrt jeb kohſch un darra, ka azzis affaro. 14 mahrzinas noſlahpedama un 3 mahrzinas uhdens gaiſa dohd 17 mahrzinas amonjaka. Dedſinahts un ſmalki ſagruhſts kalkis us puſſi ar aptehki pehrkamu ſalmijaku kahdâ buttelê kohpâ ſabehrti un ſtipri zaurkrattiti, dohs, ja butteles korku atdarriſi, azzim un deggunam nepazeeſchamo amonjaka jeb ſuhdu twaika ſihmumu un ſmarſchu. Ja wirſ kahdas labbi eeſillufchas ſirgu ſuhdu tſchuppas ſtiprâ ettiki ſlappinatu ſohfs ſpalwu turreſi, tad ſazelſees ar ſchihs amonjaks tà kà balta migla. Salmijak ſpirgts, ko arri aptehki warr dabbuht pirkt, irr uhdens, kas ar ſuhdu twaikeem ſaweenohts.

Tà arri naw wiſſeem kohkeem weenadi daudſ no ta kaliuma, ko ſeepju wahritajas Deews gan ſinn, jo preekſch ta darba mekle labpraht zeetu kohku jeb ſtiprus pelnus, kam daudſ kaliuma eekſchâ.

Kaut arri augli ſawu barribu wiſswairak zaur ſaknehm un lappahm usnemm, tad tomehr rahdahs, ka augļu wiſſa ahrpuſſe no Deewa preekſch barribas usnemſchanas eerikteta. Pawiſſam wairak usnemm tahs ſmalkas ſaknites kahda auga usturru, kas kà bahrſda pee tahm leelakahm ſaknehm karrajahs. Leeſâ ſemmê pee ſchihm ſaknehm wehl jo ſihkas ſaknites it kà mattini karrajahs. Ir tahdeem augteem, kam tik no weena paſcha graudina eeſaknoſchanahs zeļļahs un kas lehti isſchuhdamâ ſemmê aug, irr ſaknu mattini, kà rudſeem, meeſcheem u. t. j. pr. Schee ſaknu mattini ihpaſchi preekſch tam radditi, uhdena twaikus jeb garrainus auglî waddiht. Augteem no weenas un tahs paſchas ſurtes leeſâ ſemmê weenumehr tahļaki isteżżejuſchas ſaknes ne kà teem, kas trekņâ, augligâ ſemmê. Schai ſaknu isteżżeſchanai jeb iſplehſchanai ta ſinna, augteem preekſch barribas usnemſchanas jo leelaku aprinki eerahdiht. Tapehż arri jau no ſaknes warr paſiht, woi ſemme augliga woi leeſa, noplizzita.

Eſſam peenahkuſchi, ka augļu dſihwibai ſaknu ſpizzes jeb gallotnes ļohti wajadſigas; jo irr redſehts, ka augli, kam ſaknu ſpizzes eewainotas jeb nokaltuſchas bija, ilgi nihke un ahtraki ne praufahs, kamehr ſaknes no jauna ſahże ataugt, woi arri pawiſſam isnihke.

Jo prohjam ſinnam, ka ne ſaknes ween, bet lappas arri augteem no gaiſa barribu peeſchkirr. Bet kà tas noteek, naw lihdſ ſchim wehl pilnigi isdibbinahts. Tàpat arri ſinnam, ka augli ſawu usturru bes mitteſchanas eeſuhż, ja ſchis usturs tik ne truhkſt ween. Tomehr ihſti wehl ne ſinnam, woi augli wiſſu to barribu bes ſinnas eeſuhż, ko uhdens ſemmê iskauſedams pagattawoſis, jeb woi radditajs winneem tahdu ſpehku dewis, weenu barribu usnemt, zittu atkal atſtaht. Bet man ſchkeet, ka tas tà gan buhs; jo daſchu augļu pelnôs irr wairak ohglu, zitteem atkal kalkis, zitteem ohgle un uhdens gaiſs; daudſeem atkal, kas ſkahbi no buhſchanas kà ſkahbenes, wajaga wairak ſkahbes gaiſa u. t. j. pr. Tà kà zuhka ne warr ar ſeenu un ſalmeem mittinatees un gohws atkal bes ſeena un ſalmeem

pahrtikt, tà arri ne usturrahs wiſſi augſti ar weenu un to paſchu barribu. Tapehz arri labpraht ne ſehjam ſirnus pehz ſirneem un meeſchus pehz meeſcheem, bet meeſchus pehz ſirneem u. t. j. pr.; jo mehs ſinnam, ka nohjas ſehta labbiba beidſoht weenâ un taî paſchâ ſemmê pawiſſam wairs ne aug.

Peenahkama barriba ween ne ſpehj augſtu dſihwibu usturreht, bet tè arri palihdſ **gaiſma** un **tumſiba**, **ſiltums** un **dſeſtrums**. Saules gaiſmâ iſlaiſch augſti ſkahbes gaiſu; tumſibâ turpret atkal ſkahbes gaiſu eeſihd atpakkaſ un par to atkal ohgſtu ſkahbi iſlaiſch. Wiſsleelaka dalka pahrak usnemta uhdena par lappainahm augſtu dalkahm atkal isgarrodama atſchkirrahs, ko **augſtu ſwihſchanu** noſauz. Minneta uhdena iſſwihſchana zikko ſiltâ laikâ bes aiskaweſchanahs noteek. Zaur to ne ween augſteem newajadſigs uhdens iſſchkirrahs, bet augſti arri pa ilgoſchu ſawihſt un nokalſt, ja leetus uhdeni no jauna zaur ſaknehm ne peewedd. Pehz pabeigtas iſſchkirſchanas ta wairs newajadſiga ſkahbes gaiſa un uhdena, noteek bes apſtahſchanahs tahs paturretas barribas pilniga ſagremmoſchana, jeb augſti peenemmahs ik azzumirkſa leelumâ. Tahs daſchadas augſtu dalkas pahrwehrſchahs arri daſchkahrtigi. Tà tik **tahs** augſtu dalkas ſalkumu peenemm, ko ſaule apſpihd. Tomehr ſaule un zaur to gaiſma augſtus arri ar ſalkahm drehbehm ween ne apgehrbj, bet pee tam palihdſ daudſ ko arri ſpehziga barriba. To no teem tumſchi ſalſteem labbibas puddureem, kur ſuhdu tſchuppas druwâ gullejuſchas, ſkaidri redſam. Tahds ſpehks arri us plattlappaineem augſteem usſehtam gipſim. Ta paſihſtàma leeta, ka labbiba, kam eenahktees ſauj, ſemmi jo leeſu darra ne kà ta, ko preekſch eenahkſchanahs nopſauj, rahda, ka augſti ap eenahkſchanahs laiku wairak noſlahppedama gaiſa isbruhke ne kà preekſch tam. Stehrkeſa pagattawoſchana wiſswairak tannîs augſtu dalkâs noteek, no kurrenes iſkuhnodameem augſtu panteem barribai buhs zeltees, kà ſehrdê, ſaknê, graudôs un ſaknes miſâ.

Seſta nodalla.

No daſchadeem ſuhdeem.

Suhdus ſauzam mehs mahju lohpu ſtreijas, kas ar mihſaleem un no meeſahm iſſtumtu barribu zaurmaiſijuſchahs, un daudſ

maſ jau puüſchas. Schee irr tee wiſsderrigee ſuhdi un pateeſigs pamats wiſſas ſemmes kohpſchanas. Ar ſuhdeem mehs druwai to ſpehku atkal atdohdam, ko augſi tur augdami isſuhkuſchi.

1) **Gohwju lohpu ſuhdi** tee wiſslabbakee. Winni gan tik wiſſai ahtri ſawu ſpehzibu ne rahda, tomehr winnu treknums ſemmê ilgaki paſtahw ne kà no zitteem ſuhdeem. Tohs warr likt kaut kurrâ ſemmê; tee wiſſur derr; bet jo geldigi winni weeglâ ſemmê rahdahs. Winneem tahda augſtu barriba, kas ſewiſchki puhreem wajadſiga. Jebſchu puhru ſemme naw weegla ſemme, tad tomehr labbi darra, ja us puhru ſemmi leek gohwju lohpu ſuhdus.

2) **Sirgu ſuhdi** irr ſauſi un karſti un tapehz ſohti drihſ eekarſejahs. Sirgu ſuhdi, kas wiſſai ſablihwejuſchees, ahtri ſadegg; tee turprettim, kas walkam uſtſchuppati, atkal ſapell, un zaur to tiklab weeni kà ohtri daudſ no wairuma un ſpehka paſpehle. Kahpelê ſakrauteem ſirgu ſuhdeem paſuhd eekſch 3—4 neddelu laika ik no 100 mahrzinahm, 30—40 mahrzinas, ja winnus, kà ikreiſ wajaga, ne jauz kohpâ ar ſemmehm woi ar zitteem, aukſteem ſuhdeem. Kad tapehz ne atteekahs ſirgu ſuhdus ihſtenâ laikâ iſweſt, tad wajaga winnus — lai tik daudſ ne eetu ſkahdê — ar zuhku ſuhdeem woi ar purwa ſemmi pajauku ſakraut un pa ſtarpahm ar ſtruttahm pahrlaiſtiht. Suhdu bedrês jeb preekſchlaidarôs ne buhs winnus nekad neſajauktus ſakraut, bet arweenu iſlihdſinatus turreht, weenu kahrtu ſirgu ſuhdu un ohtru kahrtu zuhku ſuhdus jeb kuhdru likt. Tohs jaleek mitrâs, ſaſkahbuſchâs rahwainâs ſemmês un mahlâ; weeglâ ſemmê tad tik geld, kad pawiſſam ſatreppejuſchi un jo neſtipri palikkuſchi.

3) **Awju ſuhdeem** ar ſirgu ſuhdeem gandrihſ weenads ſtiprums. Winni ſawu ſpehku gan ahtri rahda, bet tiklab ſchee kà ſirgu ſuhdi ilgaki ne rahdahs ſpehzigi, kà tik pahru gaddu. Tee irr jadohd mitrai, aukſtai ſemmei. Flanderu ſemmê, kas pee Belgias kehnina walſts (Belgien) peederr, wairak ne kà zittur kur awju ſuhdus zeeni. Katrs arrajs, kas tik eeſpehj ween, turr lihdſ 100 un wairak awju. Tee, kam naudas maks to ſpehj, ſalihgſt ar awju andelmanneem, kam gannibu un ſtalla ruhmes truhkſt. Arrajs ſohla andelmannim ſtalli un ſalmus preekſch awju uſturras un pakaiſa un paturr par to tik tohs awju ſuhdus.

Ihpaschi wehl andelmannis arrajam maksa par weenu schehpera (awju ganna) un 2 schehpera funnu kosti pehz muhsu naudas lihds 65 sudr. rubbuku. Seemâ pahrdohd arrajs andelmannim preekſch barroktu awim puppas un labbibu, preekſch waiſlas awim turpret ſeenu, auſas u. t. j. pr.

Simts labbi kohptu awju dohd weenâ gaddâ 50—60 weſumi ſuhdu, kas 80—90 weſumus zittu ſuhdu aisſtahw. Lauka augli wirſminnetas ſemmes druwâs, kas ar awju ſuhdeem ſuhdotas, daudſ jo kupli augoht ne kà zittâ ſuhdajâ.

4) **Zuhku ſuhdi** irr par zitteem wiſſeem ſuhdeem jo maſ derrigi. Labbi darra, kad zuhku ſuhdus, kà jau ſazzihts, ar zitteem, un it ihpaſchi ar ſirgu ſuhdeem ſamaiſa kohpâ un tad tik druwai nodohd.

5) **Putnu ſuhdi** wiſſai trekni un karſetaji. Winnus derr pawaſſarâ us plawahm un jaunu ahboliņu iskaiſiht. Plawâs winni ſuhnu ismehrde un darra, ka tannîs weetâs ſmalka, ſmekkiga ſahle ſanemmahs augt. Lohti derr, kad putnu ſuhdus ar ſemmi, ſahga ſkaidahm, ſpalleem ſamaiſa jeb ſchihs leetas paſchôs putnu ſtallôs eeſtreija, un tad mitrâ, bet ne ſlapjâ laikâ tohs ſuhdus ſadruppinatus iskaiſa. Wiſsſtipree putnu ſuhdi irr tee no wiſtahm un balloſcheem; ſchohs pehdigohs Flanderu un Sprantſchu ſemmês lohti zeeni. Muiſchneeki tannîs ſemmês daudſ balloſchu turr; ſuhdus gan paſchu laukeem isbruhkedami, gan rentê isdohdami; jo par teem ſuhdeem, ko 600 lihdſ 650 balloſchu weenâ gaddâ taiſa, makſa pehz muhſu naudas 25 lihdſ 30 ſudr. rubbuku. Weenas puhraweetas ſemmes apſuhdoſchana ar ſcheem ſuhdeem makſa tur 12—18 ſudr. rubbuku.

Englantê atkal pahr juhru atwedd putnu ſuhdus, ko **gwahno** (Guano) ſauz. Daſchadi juhras putni, leelas kaijas un zitti, taiſa ſchohs ſuhdus us daudſ klints ſallahm (inſelehm), kas pee Amerikas un Aprikas paſaules dallahm peekriht, un kur ihſti putnu ſuhdu kalni, kas 60 un wairak pehdu augſtumâ. Scho ſuhdu krahjumi tik warren leeli eſſoht, ka ne warroht winnus ne ar 50 tuhkſtoſchu laiwahm aisweſt prohjam.

6) **Zilweku ſuhdi** tannîs ſemmês, kur ſemmes kohpſchanu daudſ jo labbi un gruntigi ne kà pee mums proht, leelâ wehrtibâ ſtahw. Ja ir paſchi — wezzu eeraſchu labbad — ne peedſihwoſim, ka ar zilweku ſuhdeem ſawas druwas ſuhdoſim, tad tatſchu

behrnu behrni teeſcham peeredſehs, un, labbumu no tam atſihdami, paſchi to darriht un ſchehloſees: „ak, kaut jel tehwu tehwi tik prahtigi buhtu bijuſchi, padohmu peenemt, tad paſchi buhtu bijuſchi turrigi gohda wihri, un ir mums daudſ wairak mantas buhtu eekrahjuſchi un atſtahjuſchi!“

Zilweku ſuhdus ne warr wiſs beeſu kahrtu likt druwai wirſû; daudſ, ja deſmito dallu kà no zitteem ſuhdeem, jo winni irr treknaki un ſtipraki par zitteem ſuhdeem un tapehz arri — eekam us druwu wedd — pirmak ar ſemmi, welleneem, mahlu u. z. l. kohpâ jaſamaiſa. Priſchus winnus pawiſſam ne drihkſt ſemmê likt, bet puhdetus un labbi ilgi ruhguſchus. Wiſswairak winnus derr ar uhdeni woi ſtruttahm ſchkidrus taiſiht, un tad preekſch dahrſa augkeem, kahpoſteem, kannepehm un t. j. pr. isbruhkeht; wahja rudſu jeb puhru ſehja, ko ar it ſchkidreem zilweku ſuhdeem pawaſſarâ aptraipa, ſanemmahs ihſâ brihdî kuplotees un tohp tai it labbai ſehjai lihdſiga. Wiſswairak tee arraji, kas pilſſatu tuwumâ dſihwo, warretu ſawas druwas brihnum augligas darriht. Tà eeſpehtû ar teem zilweku ſuhdeem no Rihgas kemberkeneem ikgaddus maſ kahdi 1042 puhraweetu un no Jelgawas kemberkeneem kahdi 250 puhraweetu apſuhdoht *).

Daudſ weetâs Wahzſemmê, Ollandê, Schweizeru un Sprantſchu ſemmês krahj zilweku ſuhdus, un uhdeni peelehjuſchi klaht, arraji winnus, kad kahdu laiku ruhguſchi, eekſch wahtim, bałłahm un zitteem traukeem wedd us druwu, un tè islaiſta. Semmes kohpeji eeriktejuſchi tur leelas bedres, kur kemberkenu ſuhdus ſakrahj; un kad zikko wallas, brauz pilſſatôs, pehrk un pahrwedd zilweku ſuhdus, gahſch tannîs bedrês un puhde; bedres istukſchoht, pawiſſam ne istihri, bet allaſchin rauga teeſu atſtahj dibbinâ. Bet Sihneſeru ſemmê (China) zilweku ſuhdus daudſ, daudſ wairak ne kà zittur kur zeeni. Tur winnus maiſa ar ſemmehm, pohrme, ſchahwe un pahrdohd ſemmes kohpejeem par dahrgu naudu. Wiſſur winnus usmekle un wahk. Pilſſatôs, zeltmallâs, tirgôs un ihſi ſakkoht wiſſur, kur ween tik ſinn un warr atraſt zilweku ſuhdus, wezzas bahbas un wihri tohs kurwjôs ſakrahj un pagattawo pahrdohſchanai. — Beidſoht

*) Der Berechnung Hermbſtädt's gemäß, nach welcher die feſten Exkremente der Bevölkerung Berlins für 6000 Morgen ausreichend ſeien.

wehl peeminnu, ka tiklab lohpeem kà zilwekeem, kas labbu barribu baudijuschi, jo spehzigi suhdi, ne kà teem, kas ar wahju barribu usturrahs.

Tihri lohpu suhdi bes kahdahm streijahm jeb schappeem ne derr suhdoschanai. Wifslabbakas streijas irr salmi. Bet ir lappas, niknas sahles no mescheem, kartuppeku wihtes jeb luksti, dohni, needras, sahga skaidas, welleni, skuijas un suhnas streijahm derr, ihpaschi tad, kad salmu mas. Bet tè atkal jasinn, ka wissas schihs streijas wajaga it sausas eekaisiht, jo zittadi winnas paleek ilgi prischas kà bijuschas un ne sapuhst. Semmi, gohwju lohpu stallôs eekaisiht, kà buhseet weetahm muischâs redsejuschi, naw it labbi, wisswairak kad ne warr turklaht arri salmu papilnam kaisiht, jo lohpi zittadi muhschigâ slapjumâ misdami, drihs slimmibas un sewischki naggu sehrgu (Klauenseuche) dabbu. Bes tam arri semmes peeweschana daudz darba un sausu glabbaschanas weetu pagehr, jo slapjas semmes pakaisam pawissam kaunas. Bet kad suhdi no laidareem iswesti, tad geld ikreis pirmak druszin salmu appakschâ eekaisiht un us scheem labbu kahrtu sausu semju woi semmes malkas druppu woi zehrpu; jo schihs leetas daudz lohpu mihsalu, kas zittadi laidaru dibbinâ eewilktohs, usnemdamas paleek par lohti stipreem suhdeem, kas wisswairak mahlam derrigi.

Suhdu apkohpschana. Ta teizama grahmata: „Kà Paleijas Jahnis sawu buhschanu kohpis" daudz arraju rohkâs irr, un tapehz patiks scheem sinnaht, kà Paleijas Jahnis, to tannî minnetâ grahmatâ, 32trâ lappu pussê aprakstitu suhdu sakrahjamu weetu pehz Wahzsemmes wihses, taggad tik preeksch sirgu suhdeem ween eeriktejis, un zittus suhdus tà kà pa wezzam stallôs leek stahweht, kamehr us druwu wedd. Winsch essoht to suhdu kohpschanu pehz Wahzsemmes bruhka launu atraddis un atrakstija tapehz us mannim grahmatu, lai darroht scho sinnamu. Winsch sakka: „Kaut arri to leelu darbu, katrâ neddelâ gohwju lohpu un awju suhdus no stalleem ahrâ us suhdu plazzi mest, ne buht ne peeminnu un par darbu, kas laizigu labklahschanu wairo, ne buht ne bihstohs, tad ihpaschi wehl esmu peedsihwojis, ka no suhdeem istukschitôs stallôs seemas laikâ lohpi ne ween pahraukstejahs, bet ahrâ ismesti suhdi arri daudz jo slikti paleek, ne kà stallî pamestee." Lai arri suhdu weetu ahrâ labbi jo labbi

eerikteku un ſuhdus ittin ruhpigi kohptu, tad ſchee tomehr tik labbi ne buhs kà tee, kas lihdſ ſuhdu laikam ſtallî palikkuſchi. Jo pilnigaki ſuhdi ar ſchappeem ſajaukuſchees un mihſali ſchappôs eeſuhkuſchees, jo labbaki tee ſuhdi. Bet nekur ſuhdi tik pilnigi ne ſamaiſiſees, nekur wairak un labbakus ſuhdus ne taiſihs, kà tik tur, kur lohpi weenumehr wirſû gull un minn, un kur mihſali ſuhdu puhſchanai allaſchin wajadſigu mitrumu dohd.

Kad wehjſch un ſaule ahrâ ſuhdus iskalte, un pareiſu ſuhdu puhſchanu ne uslaiſch, kad ſlapjums ſuhdu ruhgſchanu aiskawe, kad leetus ſuhdu treknumu isſkalko, tad ſuhdi, kas ſtallî, no wiſſa ta paleek isſargati. Paſchi ar ſawu mitrumu peeſihduſchees, no ſawa trekuma usturreti, winni jo deenas jo ſtiprejahs un wairumâ peenemmahs. Ahrâ turpret wirſeja ſuhdu kahrta iskalſt, bet ne truhd; appakſcheja kahrta ſadegg kà ſpekkis tapdama, un widdu pellejums ſamaita. Wiſs eet par ſkahdi, ko pee ſtallî turreteem ſuhdeem ne redſ.

Wiſſas tahs nepateeſas wainoſchanas, ko no Wahzſemneekeem par muhſu ſuhdu turreſchanu ſtallôs dſirdam, irr tihras paſakkas, kur naw ko mahzitees, un jabrihnahs nudeen, ka winni, kas zittôs ſemmes kohpſchanas darbôs tatſchu meiſteri, ſawus lohpu ſuhdus ſtallôs ne paturr. Ka muhſu lohpini, paſtahwigi us ſuhdeem buhdami, gohds Deewam, ſweiki un weſſeli paleek, rahda, ka Wahzſemneeku eemeſlis — ka, ja ſuhdus ſtallôs turroht, lohpu ſehrgas zellotees — naw taiſnigs. Ollandê, kur lohpu ſtallus maſga, ſilles un auſterus it kà muhſu meitas putras ſpannus behrſch, ſtalli kà kahdu kunga iſtabu ar baltahm ſmiltim iskaiſa, ſuhda druſzinu ſtallî ne eeredſ, — plohſahs beeſi ween lohpu ſehrgas. Nepazeeſchams ſmirdums, kas muhſu lohpu ſtallôs eſſoht, arri melli, un ſuhdi tad tik ſihwi ohſch, kad winnus kuſtina. Man — ne ſinnu par zittu — ſtallu ſuhdu ſmakka lohti mihła un rahdahs arri weſſeliga. Tohs mitrus twaikus, kas ſuhdeem ruhgſtoht un puhſtoht ſtallôs ſazelkahs, warr par lohgeem, durwim un ihpaſcheem twaiku zaurumeem, kas appakſch ſtalla muhrlattehm eetaiſami, ahrâ islaiſt. Lohpu ſkaidribu panahkam zaur pilnigu, ſauſu pakaiſu. Zittadi ſinnams ar ſirgu ſuhdeem. Tee jau ruhmes dehl ween, ihpaſchi kur ſtellingi irr, ne warr ſtallî palikt; tohs tapehz warr un buhs labbam ſaimneekam tahdâ ſuhdu weetâ, kà Paleijas

Jahnis darra, fakraut kahpelês, bet gohwju lohpu un awju fuhdu weetâ ne buhs schohs, bet purwa semmi un ja tihk, arri zuhku fuhdus pajauku likt.

Statta fuhdu bruhkejams laiks. Schinnî leetâ derr sinnaht: **Prifchi fuhdi** wiswairak zeetâ, aukstâ un mahla semmê leekami, ko fuhdu nesatreppejuschi schappi un patte fuhdu ruhgschana jo irdenu taisa; jo prohjam geld winnus pawaffarâ us wahrgstoschu un wahju rudsu jeb puhru sehju uskleest; siltahm semmehm, smilts semmei un tahm, kam papilnam kalku, winni turpret naw labbi. **Satreppejuschi fuhdi** derr siltai, irdenai semmei. **Pussatreppejuschi fuhdi**, bruhni dselteni ussakattami, smiltainâ mahla un mahlainâ smilts semmê leekami. Jhstenajs fuhdu bruhkejams laiks irr tad, kad kahdas dakschas nemmoht, streijas wehl lehti pasihstamas, bet bes kahdas raustischanas it weegli truhkst puscham, un fuhdi turklaht eedselteni issakattahs. Tahdi fuhdi wissadahm semmehm geldigi. Tee melni, pawiffam satreppejuschi fuhdi, kas kà mahla pikkas us dakschahm usdurrahs un ko arraji par teem wissu trekneem teiz, mas ko derr. Amonjaks, kas augłu usturram wissai wajadsigs, no tahdeem fuhdeem gandrihs pawiffam pasuddis, un schee zaur to augłus tik ar ohgłu skahbi barro, kas winnus salmôs gan dsenn, bet papilnam un labbus, swarrigus graudus ne spehj eenahzinaht, jo preekisch tam wajaga noslahpedama gaisa, kas amonjakâ atrohdahs.

Suhdoschana un fuhdu spehks. Pirma gahdaschana, fuhdus us druwu weddoht, irr, tohs paschus weenadi isgahst un tuhliht ahrdiht. Nekas jau naw wairak bes apdohma darrihts, ka fuhdu tschuppas neddekahm ne-ahrditas pamest, jo zaur to wisslabbakajs fuhdu spehks isgarrodams pasuhd, un teklaht arri gaddahs zaur to druwâ tahs nejauki usskattamas treknuma weetas. Bet wehl daudf jo slikti darra, fuhdus leelâs kahpelês us druwu ilgi turreht; schè fuhdi ne ween sapell, bet arri tihri sadegg, paleek jo deenas jo nespehzigi un azzim redsoht eet masumâ.

Woi ahrditus fuhdus tuhliht buhs ee-art, jeb woi tohs paschus kahdu laiku ne ee-artus pamest? — Schè gan pehz gaisa, gan arri pehz tahs druwas jaraugahs. Kalnainâs, nelihdsenâs druwâs fuhdi tuhliht ee-arrami, tàpat arri tee fuhdi, ko it

stingrâ, fakkahbuschâ, aukstâ, rahwa un tahdâ semmê leek, kur truhdi naw **pilnigi** fatruhdejuschi. Turpret derrehs siltâ un truhdu semmê, tà kà arri lihdsenâ druwâ, suhdus kahdu laiku ne ee=artus pameſt; jo prohjam arri tahdâ semmê, kas no nelabbahm sahlehm tihrama un ko gribb dabbuht irdenu, iskuhdrejuschu, bet ko ar arschanu un ezzeschanu ween pilnigi ne warr panahkt. Kas tik no tahs **pirmas**, jaunâ suhdajâ sehjamas labbibas baggatu plauschanu pagehr un par wehlak sehteem auglеem maſ ko behda, woi labbi woi rehni isdohdahs, tas lai pamett ahrditus suhdus kahdu laiku ne ee=arris; bet ja suhdu spehkam tiklab tai pirmai sehjai kà arri tahm pehznahkamahm buhs par labbu buht, tad suhdi kà ahrditi tuhliht ee=arrami; suhdu ee=arschana ir tad wiſſai wajadsiga, kad suhdu maſ.

Gudri darra, kad suhdus tik ihſi preeksch sehschanas, us kahrtajumu wedd, ahrda un tuhliht ar sehklu reisê aparr, zaur ko nekas no suhdu stipruma jau preeksch sehschanas ne paſuhd. Tad tik derr suhdus jo ilgi preeksch sehschanas isweſt, kad no pirmas labbibas ween, kas taî suhdajâ teek sehta, wairak auglu wehlejahs. Suhdi, ko pa seemu us druwu wedd, jakrauj pajauku ar purwa semmi leelâs kahpelês, bet winnus ne buhs ismehtaht par weſumeem. Par to zeeti jagahda, ka arroht suhdi ar semmi pawiſſam apgahschahs un wirſ semmes ne paleek. Bet muhſu arklu lihdſschinnigas schauras wehrſtawas scho darbu pareisi ne darra, tapehz geld pee suhdu un sehklas aparschanas jo garras un plattas wehrſtawas, kas gandrihſ tik leelas kà labs semmes malkas greeschamajs; kahta gallâ 6 zellu plattas, us appakſchu arweenu pa drusziņ schaurakas, tà kà us lemmeſi uspaſs *). Belgias semmê wairak ne kà zittur kur par gruntigu suhdu eearschanu ruhpejahs. Tur no ratteem suhdus isſweesch masâs tschuppinâs, kas pehz rindes teek isliktas; arroht seewischkas un behrni katrâ waggâ suhdus ee=ahrda eekschâ, un atpakkaļ nahkdams arkls schohs pawiſſam ar semmi apklahj; schinnî tukschâ waggâ, ko arkls to ar suhdeem pildito apbehrdams isgrahwejis, leek atkal suhdus un tà arweenu, kamehr suhdu irr, ko apart. Suhdi allaschiņ leſni ee=arrami. Zaur

*) Mein Aufſatz in den Kurl. landwirthſchaftlichen Mittheilungen Jahrgang 1849, S. 20.

dsilku fuhdu ee=arschanu panahk, ka fuhdu spehks gan pamasam, bet pastahwigi rahdahs; zaur lesnu ee=arschanu turpret, ka fuhdi ahtru, bet nepastahwigu spehku rahda. Stipri fuhdojoht tomehr fuhdi allaschin dsilki ee=arrami, jo zittadi labbiba sakriht laschâ. Slapjâ laikâ un semmê ne buhs fuhdus nekad ee=art, jo winni tad gan satrenn, bet ne dabbu ruhgdami satruhdeht. Aplijuscheem fuhdeem pirmak jalauj noschuht eekam winnus ee=arr.

Rudsu un puhru **pahrfuhdoschana** *) tad tik isdarrama, kad laika ne bija preeksch sehschanas fuhdoht, woi kad fuhdu peetruhke, woi kad wahju sehju gribb atspirdsinaht un spehzinaht. Pahrfuhdoschanai it smalki un labbi zaurjaukti fuhdi wajadsigi. Tahdi fuhdi tee wisslabbakee, kas no 1 dallas lohpu, zilweku un putnu fuhdu un no 2 dallahm pelnu un semju taisiti, un kas ihpaschi arri kreetni zaurmaisiti un ilgi puüschi. Weens wesums no scheem fuhdeem aisstahw mas tschetrus wesumus zittu fuhdu, ko semmê ee=arr. Pahrfuhdoschana wairak smilti ne kà mahlâ geld un tad tik, kad pehz fuhdu iskleeschanas drihs leetus zerrams. Tapehz pahrfuhdoschana tik rudseem un puhreem derriga; wassarajeem sausâ wassaras laikâ winna mas ko palihds. Atminnu wehl, ka pahrfuhdoschanas darbs ar prahtu strahdajams, wisswairak kad tahdu putnu fuhdus nemm, kas ar galleem mittinati; jo gallôs mehds daudf nelabbu sahlu buht, kas, kautschu zaur putnu eekschahm gahjuschas, tomehr dihgschanas spehku paturrejuschas, un druwâ iskaisitas tuhliht dihgst, aug un pehzgallâ no druwas gruhti isnihzinaht.

Schkidri fuhdi irr: 1) **Struttas, fuhdu suppe jeb wirze.** Schohs fuhdus, kas no lohpu fuhdeem tee stiprakee, redsam Deewam schehl zaur dascha semmes kohpeja stalla pamateem ahrâ tekkam, kas zeltus un tekkas ne ween neschkihstus padarra, bet arri gaisu ar smirdoscheem twaikeem peepilda. Struttas irr, kà jau sazziju, parleeku stipri un trekni fuhdi, un tapehz gan klahtohs, ka ir mehs sweschu semju semmes kohpeju preeksschsihmi paklausitum, un scho wirzi wairak ne kà lihds schim zeenitum un bruhketum. Struttas ihpaschâs, netaht no

*) Tahda fuhdoschana, kad fuhdus ne buht ne ee=arr, bet paschai sehjai tik wirsû ween uskleesch jeb uskaisa.

ſtakkeem iſraktâs un ohderetâs ſtruttu akkâs par grahwiſcheem un rennehm eelaiſchamas eekſchâ un ſakrahjamas. Winnas derr: gan preekſch ſirgu ſuhdu weetas apleeſchanas, gan arri eekſch bakkahm, leelahm muzzahm u. t. j. pr. ſeemas un agrâ pawaſſaras laikâ us plawahm un ſeemas ſehju weſt un us **ſneegu** islaiſtiht. Warr arri waſſaras un ruddens laikâ druwas ar ſtruttahm ſuhdoht, ihpaſchi ahbolinu, tabaku un labbibu. Bet tad winnahm jakauj pirmak ruhgt; jo priſchas ſtruttas irr pa ſtipras un wiſſus lauka augkus, ko ar winnahm aplaiſta, tà kà ehſtin ſa=ehd. Struttas tad irr ruhgſchanu beiguſchas un lauka augku aplaiſtiſchanai derrigas, kad no winnu wirſus wiſſas puttas un wiſſi burbuliſchi paſuddu ſchi; tomehr warr arri neruhguſchas ſtruttas waſſarâ bes bailehm bruhkeht, kad winnahm 3 dakkas uhdena peeleij klaht. Seemâ islaiſtitahm ſtruttahm teek tas ſihwums un pahrleezigs ſtiprums no ſneega atlaſchehts. Struttu ſpehks ahtrs buhdams, ahtri arri beidſahs un peeteek tik tam gaddam. Maiſijuma ſuhdu pahrleeſchanai ſtruttas it ihpaſchi derr.

2) **Mihſali** ſirgu ſuhdu weetas un maiſijuma ſuhdu kahpeku apleeſchanai brihnum labbi; jo winni wiſſas tahdas leetas, kas lehti ne puhſt, ahtri ſa=ehd. Sihneſeri ar mihſaleem zittadi darra. Suhdu kuptſchis nemm leelu muzzu, eemett ſchinnî wiſſadus puhſtoſchus dſihwu meeſu paleekus, gakku, ſiwis, aſſinis ꝛc., un pahrleij ſchihs leetas ar mihſaleem; tomehr tà, ka muzzâ wehl druſziņ ruhmes atleek. Tad teek muzza aiſſiſta, zeeti aiſtaiſita un kahds teeſas kungs (ein Mandarine) uſſpeeſch ſawu ſehgeli jeb aiſſehgele to muzzu, kas tà wiſsmaſak 6 mehneſchi ne=aiſtikta paleek. Irr ſchis terminſch jeb nolikts laiks pagahjis, tad attaiſa tas teeſas kungs to muzzu wakkam un eedohd kuptſchim ſihmi, kur eerakſtihts, ka ſuhdu pagattawoſchana pehz likkumeem isdarrita. Scho ſihmi usrahdidams brauz ſuhdu kuptſchis ar ſawu prezzi par pilsſata eelahm un ſaſauz pirzejus us tahdu wihſi, kà Rihgâ Kreewi ſchohs pee labbeem gurkeem ꝛc. pee=aizina. — Schee aplam ſtipri ſuhdi, wiſswairak no dahrſeneekeem pirkti, teek ar uhdeni atlaſcheti un tad dahrſôs daſchkahrtigi isbruhketi.

3) **Sahrms**, us plawahm un ahbolina druwu leets, rahdahs tikpat ſpehzigs kà gipſis, un preeks uſſkattoht, kà ſahle pehz tam praufchahs un kuplojahs.

4) **Seepju uhdens un famaſgas** ſaknu dahrſôs un us plawahm leeti, wiſſai labbi un augſti zeenijami.

Maiſijuma ſuhdi. Katrâ ſehtâ, jau ſpohdribas labbad ween, derr tahdus maiſijuma ſuhdus taiſiht, kas, kà ſaprohtams, ne no lohpu ſuhdeem, bet no wiſſadahm nelabbahm ſahlehm, pelneem, zilweku un putnu ſuhdeem, ſemmes malkas druppahm, ſehtas un iſtabas ſaſlaukahm, wiſſahm neſchkihſtibahm, kas no kahdas kauſchanas atleek u. t. j. pr. taiſami, t. i. kahpelê pajauku ar purwa ſemmi ſakraujami, brihſcham ar ſtruktahm, ſeepju uhdeni, ſahrmu u. t. j. pr. apleijami un ik mehneſcha weenreiſ ar ſchkippeli pahrwandami. Warr arri krittuſchu lohpu meeſas maſôs gabbalôs ſadalliht un taî maiſijuma ſuhdu kahpelê eekraut eekſchâ un ar plahnu kahrtiņu kahku, pelnu un ſemju pahrbahrſtiht. Zaur to dabbu it ſmalkus un irdenus, treknus ſuhdus, kas ahrdoht lehti iſſtumdami un it ihpaſchi pahrſuhdoſchanai derrigi. Schahdus maiſijuma ſuhdus bruhkejoht us tam jaſkattahs, ka labbi ſapuüſchi un irdeni palikkuſchi un ka winnus tik ſauſâ laikâ, ihſi preekſch jeb ihſi pehz leetus iſkleeſch. Tahdu ſuhdu taiſiſchanai ihpaſchi tahs ſaſlaukas no pilſſatu eelahm u. t. j. pr. derrigas. Belgias ſemmê makſa par tahm ſaſlaukahm tahda pilſſata, kas tik leels kà Rihga, lihdſ 25 un wairak tuhkſtoſchu rubbuku. Tur ſemmes kohpeji arri apleezina, ka weens weſums maiſijuma ſuhdu tſchetrus weſumus zittu ſuhdu aiſſtahwoht. Tik ſpehzigi ſchee ſuhdi gan naw; bet drohſchi warr rehkinaht, ka weens weſums maiſijuma ſuhdu maſ diwi weſumus zittu ſuhdu aiſſtahw.

Suhdi no akminu zilts. No ſcheem teek bruhketi: 1) **Kalkis.** Saprattigi jeb ar apdohmu un retti bruhkehts kalkis tee ſtiprakee ſuhdi, tomehr ohtradi arri tà: tehwi zaur winnu gan baggatibu, bet behrni nabbadſibu panahk, kad kalki pa beeſi bruhke; jo ſemmê kluïs winſch irr wiſſai nemeerigs un ne rimſtahs ahtraki, kamehr winnas pehdigo ſpehku iſſpeeſdams augleem nodewis un zaur to tehwus baggatus padarrijis. Ja nu tehwi us kalki **ween** palaiſchahs un ne eedohd ſemmei atkal jaunus ſpehkus lohpu ſuhdus uswesdami, tad behrneem ſinnams par nabbageem japaleek; bet ja winni kalki **beeſi** ne bruhke un druwas kreetni ſuhdo, tad tiklab tehweem kà behrneem labbi klahſees. Dedſinata un ſmalki taiſita kalka ſpehks eekſch tam rahdahs:

1) peewelk winsch no gaisa ohglu skahbi un nodohd to augleem;
2) sa=ehd winsch wissas tahs truhdu dalkas, kas semmê wehl naw pawissam satruhdejuschas un pataisa scho zaur to augligu, jo nu warr augli minnetas truhdu dalkas pawalkaht; un 3) nomehrde winsch to augleem nepatihkamu sihwumu, kas rahwa semmê atrohdahs. Tàpat arri teek zaur kalki zeeta mahla semme jo irdena un wissas semmê useijamas niknas sahles un skahdigi kukkaini isnihzinati. To leelako swehtibu peedsihwo no kalka stingrâ mahlâ un saskahbuschâ, rahwainâ semmê. Bet tahdâ semmê, kam papilnam kalka dalku jau no buhschanas, tà kà arri noplizzitâ smilti, kalki pawissam ne drihkst rahdiht. Labbi arri naw, kalki un suhdus weenâ reisê druwâ likt eekschâ, jo kalkis tad amonjaku no suhdeem isdsenn, kas tad augleem ne nahk par labbu. Pehz kalkeschanas, t. i. ohtrâ gaddâ sehjai tomehr ar lohpu suhdeem stipri japalihds, un ohtra kalkeschana weenas un tahs paschas druwas tik pehz kahdeem 9 woi 12 gaddeem no jauna isdarrama. Wisleelako spehku rahda kalkis pee rudseem, puhreem, pahkschku augleem un ahbolina. Kalkis, ko us purwainahm un suhnainahm plawahm, kur nelahga, bes=spehziga sahle aug, uskaisa, issausch suhnu un wissa ta weeta tuhliht apwelkahs ar labbu, spehzigu sahli. Kalkeschanai jariktejahs sarri pehz semmes ihpaschibahm. Stingru un saskahbuschu, rahwainu un aukstu semmi jo stipri ne kà weeglu un siltu semmi jakalke; semme, kam daudz dsihwu truhdu, wehl stipraki kalkejama. Us puhraweetu zeeni nemt 6 lihds 15 puhri kalku. Kalkis tad iskaisams, kad sehkla ee=arta, un ar scho reisê ee=ezzejams. Iskaisischana rahmâ, sausâ laikâ darrama.

2) **Gipsis.** Schis tahdâ semmê tik spehzigs rahdahs, kam no buhschanas nekahdas gipsa dalkas naw, tomehr papilnam truhdu. Gipsis tik pahkschku augleem, ahbohlinam un sahlei derr; labbibai winsch it nekahdu barribu ne spehj doht. Us puhraweetu mehds 1 lihds 2 puhri smalki samalta jeb sagruhsta gipsa nemt. Silts un mitrs gaiss, irdena, silta, ne wissai stingra un mitra, bet ne slapja semme, gipsa spehku wehl jo wairak stiprina. Gipsi ne geld ahtraki iskaisiht, kamehr pawassarâ semme tàmehr nobreeduse, ka pirmajs leetus pilnigi semmê eesuhzahs eekschâ, un kad gipsijameem augleem eesahk jaunas lappinas rastees. Rahmâ siltâ rihtâ, kad rassa wehl

naw ſudduſe un kad pehz weenas ohtras deenas leetus gaidams, tad gipſis isſehjams. Labbi darra, kad gipſi pirmak, eekam iskaiſa, ar ſmalkeem pelneem ſamaiſa.

3) **Kalku mahli.** Ja warr islaſſitees, tad buhs labbi, ſmiltainus kalka mahlus ſtingrâ, zeetâ ſemmê un mahlainus kalka mahlus weeglâ ſemmê likt. Stipri mahlainus kalka mahlus rehkina us puhraweetu 50 weſumu un no ſmiltaineem kalku mahleem 100 weſumu. Kad druwâ eefahk ſahles raſtees, tad kalku mahli ee=arrami, un prohti ſtingrâ ſemmê ſekli, weeglâ jo dſilki. Pehz 3 lihdſ 4 neddelahm druwa ohtrreiſ arrama jeb kahrtajama. Kalku mahlu usweſchanu tikpat kà kalkeſchanu weenâ un taî paſchâ druwâ tik pehz 9 woi 12 gaddeem drihkſt atjaunoht.

4) **Sehweļa ſkahbe jeb witrijols.** Wahzſemmê wiſſur, un Kurſemmê tik retti kahdi kungi ar ſehweļa ſkahbi ſuhdo; bet atnahks tee laiki, ka ir arrajs winnu eegribbeſees bruhkeht, un tapehz derrehs ſchè par to paſchu maſ wahrdinu ſazziht. Lihdſ ſchim nehme 1 dalku witrijola, ſajauze to ar 1000 dalkahm uhdena un islaiſtija tad ar gihſkannahm u. t. j. pr. us plattlappaineem lauka augleem. Tas bij, kà ſaprohtams, ļohti gruhti leelus laukus aplaiſtiht un tapehz ne ſen isgudrohts, witrijolu ſauſâ buhſchanâ ſuhdoſchanai nemt. 40 mahrzinas ſtruttu ar 2 mahrzinahm 2 lohtehm witrijola kohpâ ſaleijamas un ar ſcho maiſijumu $2\frac{1}{2}$ puhra pelnu aplaiſtami. Pelni tad labbi zaurmaiſami un tſchuppinâ ſaſchkippelejami, kur winni kahdas 6 ſtundas ne=aiſtikti paleek. Pehzak pelnu tſchuppina iswandama un, kad pelni pawiſſam atdſiſſuſchi (jo ſehweļa ſkahbe winnus eekahrſe), us auſahm, ſirneem, rudſeem woi ahbolinu isſehjami. Tà pahrſuhdoti augli daudſ wairak graudu un ſalmu atneſs ne kà tee, kas ar neſkahbeteem pelneem ſuhdoti. Jaſinn wehl, ka ſehweļa ſkahbe irr ļohti giptiga leeta un ka tapehz prahtigi ar winnu jadſihwo.

5) **Semmes.** Zittas ſemju ſurtes wiſſai ſtipri ſuhdi; peeminnam tik wiſspirmak ſemmi, kas no lohpu ſtalleem isſchkipeleta un kur ſuhdu ſtiprums ſaſihdees eekſchâ, jo prohjam mahlu no wezzahm ſeenahm, ehkahm, pagrabeem, wiſswairak to no ſagruüſcheem ſkurſtineem. Schihs daſchadas ſemmes, ſekli pa=artas, brihnum ſpehzigi ſuhdi.

Suhdi no dſihwu meeſu zilts. Tahdi irr: **galka** wiſſu krittuſchu lohpu, **kaulu milti** (ſmalki ſamalti jeb ſabehrſti kauli, kas Leepajas ꝛc. kaulu ſudmallâs pehrkami), **affinis**, **lohpu ſpalwas**, **raggi**, **lohpu naggi**, **willas drehbju luppati.** Wiſslabbaki ſchohs ſuhdus bruhke, kad ſmalki ſagraiſa jeb ſagruhſch, ar ſemmi ſamaiſa un lauka auglus tik pahrſuhdo ween. Scheem ſuhdeem daudſ wairak noſlahpedama gaiſa ne kà ſtalka ſuhdeem un noſlahpedams gaiſs augſeem wiſſai wajadſiga leeta. Kur ſchis papilnam, tur wiſs labbaki isdohdahs. Trihs mahrzinâs galkas, 3 mahrzinâs lohpu ſpalwu, 2½ mahrzinâs willas luppatu u. t. j. pr. tikpat daudſ noſlahpedama gaiſa kà 100 mahrzinâs ſtalka ſuhdu. Wiſſas ſchihs leetas Wahzſemmê, Englantes un wiſswairak Belgias ſemmê preekſch ſuhdoſchanas lohti mekle un par dahrgu naudu pehrk, jo ſemmes kohpeji tur atſinnuſchi, ka wiſſa nauda, ko par ſemmes uskohpſchanu iſtehre, tiklab kaptali kà intreſſes dubbultigi wairo, ne kà krahſchanas lahdes. Un zaur to atkal daudſ wairak naudas eenahk, kas krahſchanas lahdês nolikta, wehl intreſſes eenefs. Kad nu arri wiſſi arraji ne ſpehj ſewim tahdus ſpehzigus ſuhdus eegahdatees, tad tatſchu warr daſchus no ſcheem it lehti dabbuht, un par teem tapehz ſchè ar ihſeem wahrdeem runnaſchu.

Galka no krittuſcheem lohpeem augſeem ta wiſsſtipraka barriba un tadehl teeſcham labbaki darritu, ſchohs ſuhdus druwâ likt eekſchâ ne kà ſunnus un meſcha putnus ar teem barroht un gaiſu ar neweſſeligeem twaikeem peeſmirdinaht. Krittis lohps, kad ahda nonemta, tuhliht kahdâ, preekſch tam ihpaſchi eerikteta bedrê mettams un ar kalki (wiſsderrigaki ar nelaſchetu) apkaiſams, tur kahdas 2—3 neddelas eekſchâ atſtahjams; tad lohpa meeſas, kas pa ſcho laiku no kalka buhs ſa-ehſtas, no bedres ahrâ iſſweeſchamas un, ar 5 lihdſ 6 reiſ tik daudſ ſemju fajauktas, kahpelê ſakraujamas, kas kahdu weenu ohtru reiſ wehl zaurwandâma un pehz 6—8 neddelahm us druwu weddama. Tahdi ſuhdi leſni pa-arrami woi augſeem wirſû uskaiſami.

Lohpu naggi un **raggi**, kas pławâs, mitrâs, bet ne wiſſai ſlapjâs weetâs, augſchpehdu ſemmê eebadditi, tuhliht rahdihs ſawu ſpehzigu buhſchanu, jo tannîs weetâs augs daudſ beeſaka, garraka, tumſchi ſalka un trekna ſahle. Kur zittadi ne warr bes leelas darboſchanahs pławu rohbeſchus apſihmeht, tur geldehs

rohbeſcha weetâ ik pa 2 jeb wairak ſohlu tahdus lohpu raggus un naggus eebaddiht, kas no kauteem un krittuſcheem lohpeem ſakrahjami.

Ahdgehra paleeki irr ſpalwas un t. j. pr., kas ahdas gehroht atleek. Schee ſuhdi gandrihſ tikpat ſtipri kà tee no puhdetas maitas; arroht tuhliht waggâs leekami un ar ſemmi apgahſchami. Zik kupli ar tahdeem ſuhdeem ſuhdoti augli aug, to tik tas tizzehs, kas ar ſawahm azzim pats to redſejis, un tapehz gan laiks buhtu, tohs paſchus ir Kurſemmê eeſahkt bruhkeht un par tahdeem, kas taiſitohs iſſmeet, ne neeka ne behdaht un dohmaht: „lai ſmeijahs un runna laudis zik ween tik gribb, kad tik naudas kulle pildahs!“ — Gudrs zeeſch kluſſu un ne leekahs pahrbauditâ labbâ leetâ famiſſinatees, ſinnadams teeſas, kas proht pahrgalwjus apmeerinaht.

Saknu un appinu dahrſeem it ihpaſchi minneti ſuhdi labbumu rahdihs. Druwas irr leelas un pagehr tapehz jo wairak ſuhdu ne kà dahrſi, kur ar maſumu daudſ ko warr eeſpeht.

Suhdi no augļu zits. Schee ſuhdi tik ſpehzigi kà lohpu ſuhdi gan naw, tomehr it labbi eeſpehj ſemmi augligu darriht un tapehz naw wiſs ſmahdejami. 1) **Sakkumu ſuhdoſchana** (Gründüngung). Tahda ſuhdoſchana tik geld: kad zittu ſuhdu maſ; kad wezzus trihs laukus zittadi eegrohſa un kad palaiſtas, noplizzitas druwas ahtri gribb augligas dabbuht. Zittadi ſakkumu ſuhdoſchana pawiſſam atmettama; augļus, kas lohpeem buhtu gahrda, ſpehziga barriba, ſemmê ee-art, katrs ſchehloſees, jo isbarroti dohtu treknakus ſuhdus. Sakkumu ſuhdohſchana tahda, kad druwu, kas ſuhdojama, ar ſaptigeem, daudſ-lappaineem augleem kà lehzahm, ſirneem, grikkeem un ahbolinu apſehj, un ſchohs augļus paſchâ ſeedu laikâ ee-arr.

2) **Dihku dubļi.** Schee no wiſſahm trihs dabbas ziltim ſakrahjuſchees un brihſcham warren ſpehzigi ſuhdi, wiſswairak kad dihki ſtarp augligeem laukeem jeb ſehtas tuwumâ, kad dihki leſni un ſaulei pee-eijami. Schahdus dihka dubļus tuhliht warr us druwu gahſt. Bet kad dihki purwu tuwumâ un meſcha widdû jeb ſeemeļa kantê gull, kur ſaule ne peenahk, tad dubļi pirmak ar kalki jaſajauz kohpâ, un eekam us druwu wedd, kahdu laiku kahpelês japuhde. Kam kalka naw, tam tahdi dubļi tatſchu kahpelês jaſakrauj un par ſeemu jalauj iſſalt eekam druwâ leek eekſchâ.

3) **Purwa semme** (kuhdra). Wisſgeldiga purwa ſemme tahda, kas no purwa un uhdena ſahlehm zehluſees un kahda mahlaina kalna pakrantê atrohdahs. Kad purwa mallâs ſaldas ſahles, ahbolinſch, uſchnas un z. aug, tad ta ſemme labba, ko tuhliht warr bruhkeht; bet kad grihſlis un ſuhna aug, tad winna ſaſkahbuſe un kahdu laiku kahpelês ſakrauta turrama un tad tik us druwu leekama. Purwus, no kurreem kuhdru preekſch ſuhdoſchanas rohk, wajaga isgrahweht un ſaufus taiſiht; jo kuhdra, kas appakſch uhdena gull, daudſ no ſawa ſpehka paſpehle. Winna derr wiſſâs druwâs un 100 lihdſ 150 weſumu us puhraweetu irr ta riktiga dalla. Pehz labbas ſuhdoſchanas ar purwa ſemmi isdohdahs: kartuppeli, ſirni un ahbolinſch.

4) **Semmes malka.** Dſihwa ſemmes malka ſuhdoſchanai naw derriga; bet pirmak jamaiſa kohpâ ar nelaſcheteem kalkeem un pelneem. Us 5 puhri iskrettulotu ſemmes malkas druppu 1 puhrs nelaſcheta kalka un 1 puhrs pelnu nemmami, kohpâ ſajauzami, tſchuppâ ſakraujami un ar uhdeni apleijami, kamehr tik ſchkidri kà beeſa putra paleek. Tad tſchuppai labbu laiku meerâ jaſtahw un kad ſauſa gribb palikt, no jauna ar uhdeni pahrleijama. Pehz 4 neddelahm ſtipri zaur wandama un tad ſuhdoſchanai gattawa. 6 puhri tahdu ſuhdu, kas linneem, kannepehm un kartuppeleem waggâs klaht peebehrti kohti patihkami, aiſſtahw 2½ puhra kalku.

5) **Pelni.** Wiſſi pelni, ir tee, kas ſahrmu taiſoht atlikkuſchi, geld augku ſuhdoſchanai un rahda tahdu ſpehku kà gipſis. Kohti derrigi winni plawu un ahbolina ſuhdoſchanai. Aukſta, ſtingra ſemme praſſa wairak pelnu ne kà ſauſa ſmilts. Ahbolina pahrſuhdoſchanai wajaga 2 lihdſ 3 puhri un labbibas pahrſuhdoſchanai 5 lihdſ 6 puhri pelnu us puhraweetu. Pelni, kas ſarkani un tumſchi bruhni iſſkattahs naw tik ſtipri kà tee, kas balti un weegli irr.

Redſeet, mihli arraji, tà puhlejahs un darbojahs ſweſchu ſemju kautini, kas par laizigu labklahſchanu ruhpejahs! To kreetni pahrdohmadami warram pateeſi ſazziht, ka ſemme naudas kullei lihdſiga, kas beidſoht paleek tukſcha, ja no winnas tik grahbj ween un neko ne eeleek eekſchâ. Druwas irr ta naudas kulle un winnu augli ta nauda, ko ſemmes kohpejs no tahs kulles grahbj, un ja winſch ſcho kulli atkal ne pilda, t. i. ja winſch

ſawas druwas zik ſinnadams un ſpehdams ar ſcho un to ne ſuhdo, tad japaleek winnai pehdigi tukſchai. Kam tapehz, ammata beedri, no jums laiziga labklahſchana zikko ruhp un mihla, tas lai ſakrahj, apkohpj un isbruhke ſuhdus tà, kà ſchinnî nodallâ mahzihts; jo katrs puhlinſch un katra ſweedru lahſite, ko labba ſuhdu apkohpſchana isſpeeſch, teek daudſkahrtigi aismakſati!

Septita nodalla.

Semmes darba eerohtſchi, ſemmes isſtrahdaſchana, grahwmallas un t. j. pr.

1. Semmes darba eerohtſchi.

Labs ammatneeks ne eredſ eerohzi, kas naw pehz prahta, un gahda tahdu dabbuht, ar ko darbs ne ween weizahs; bet ar ko darbu arri warr kreetni un bes wainas ſtrahdaht. Kà gan buhs ar ſemmes kohpeju? Woi ſchis ween ne zeenihs labbus eerohtſchus? — Tizzu, ka ir winſch to labbu, teizamu ne ſmahdehs.

Arkls, kas ſemmi kà peenahkahs iswanda, niknas ſahles iſplehſch, ko katrs arrajs pats warr taiſiht un katrs kallejs kalt, ar ko jebkurrâ ſemmê bes leelas zilweku un ſirgu puhleſchanas warr art un ko ir puika proht bruhkeht un waldiht, teeſcham labs un teizams un — tahds irr muhſu Kurſemmes arkls, ko Wahzſemneeki par **ahki** lamma; jo winni tik tohs par arkleem gohda, kam diwi un wairak ſirgu woi wehrſchu jajuhdſ preekſchâ. Ko lai kalpa wihrs ar tahdu ehrmu ſchè darritu, kam tik weena kehwele? woi gan gohwi arri preekſchâ juhgtu? To jau ſeewa par apgrehzibu turretu, gohſninai arklâ likt ſtaipitees; kautſchu Wahzſemmes ſeewas to wihram labpraht atwehl; jo winnas ſinn, ka gohws, kas ſtrahda, treknaku peenu dohd un ahtraki buttus peenemm. — Wahzſemmê wairak ne kà kahdas 37 ſurtes arklu; zitteem preekſchâ ritteni; zits bes ritteneem; zittam trihs lemmeſchi un daſchdaſchadi.

Jebſchu Kurſemmes arkls łohti teizams un labs, tad tomehr bes kahdas wainas arri naw. Ruggajus arroht, ſuhdus un ſehklu ee-arroht ihpaſchi derretu, kad arkls wirſeju ſemmi pawiſſam us appakſchu apgreeſtu; bet ſchis labbums muhſu arklam wehl truhkſt, un zik ne zik tik ar tahm jau weenreiſ bildinatahm wehr-

ſtawahm panahkams. Arkls, kam lemmeſchu ſtarpâ tik pahru pirkſtu plattums, ſemmi arri jau jo labbaki apgahſch un ſahles isplehſch ne kà tahds, kam nodilluſchi lemmeſchi un lemmeſcheem platta ſtarpa. Jo prohjam ne warram ar muhſu arklu pilnigi dſilki art. Kautſchu muhſu druwâs, kas gruntigi wehl naw uskohptas, daudſ dſilkaki ne kà 6 zelli ne drihkſtam art, un muhſu arkls arri papilnam tik dſilki kazz, tad tomehr derretu dahrſôs un zittâ kahdâ weetâ brihſcham wehl jo dſilka arſchana, bet to ne ſpehj muhſu arkls. Tahda dſilka arſchana tik tahdâ wihſê panahkama, kad pirmam arklam wehl ohtru weenâ un taî paſchâ waggâ pakkal laiſch. Muhſu arkla zittas maſas wainas ne buht ne peeminnu; ſchè wairak pats arrajs ne kà arkls wainu neſs. Gruntigs, ſpehzigs wihrs un puika: kahda ſchè ſtarpiba pee arſchanas! Bet tapehz naw arkls flikts, irr un paliks ilgi wehl mums labs un mihlſch.

Kà lemmeſchi no kalleja ahrdejami, lai tik ahtri ne paliktu trulli. Kahds ketta gabbals (Gußeiſenſtück) ar lemmeſcheem weenâ reiſê ugguni it balti nodedſinami, un tad ar ketta gabbala, kahda grahpja lihdſenu puſſi par no=ahrdejamahm lemmeſcha weetahm ſchurpu turpu jabrauka. Kad nu lemmeſis tà braukoht, zikko atdſiſſis un keſberu ohgas tumſchu ſarkanumu peenehmis, tad uhdenî eeſchaujams un irr nu bruhkeſchanai gattaws. Zaur brauziſchanu jeb trihſchanu ar kettu apwelkahs lemmeſcha ahrpuſſe tà kà ar tehrauda kahrtu, kas kohti zeeta buhdama lemmeſchu nodilſchanu aiskawe un zaur to ſchkehrpeſchana un mettinaſchana tik beeſi naw wajadſigas.

Ezzeſchas. Kurſemneeki trijadas ezzeſchas bruhke: ezzeſchas, kam bohmji un ſcheem tappi ee=urbti, ezzeſchas no jannahm eglitehm, kam ſarri klaht pameſti un ezzeſchas, kur tappi ſtarp bohmjeem ar wizzehm ſakluhgoti. Ezzeſchas ar kohka tappeem ſmiltî labbakas ne kà dſelſenes. Schihs jo derrigas akminainâ, ſtingrâ, zeeſainâ ſemmê. Labbas ezzeſchas irr tahdas, kam tappi tà ee=urbti, ka katrs ſawu ſtrihpi welk un ka ſchihs ſtrihpes weenadâ tahlumâ ſtahw; bet ne tà kà us Jelgawas puſſi, kur ezzeſchu tappi ſtarp bohmjeem ar wizzehm ſakluhgoti un kur tappi zits zitta pehdâs eet; tahdas ezzeſchas daudſkahrtigi par weenu un to paſchu weetu jagrohſa ezzetajam, kamehr ſemme paleek ſmalka un

irdena. Tappi appakſch bohmjeem 6 lihdſ 8 zelli weenadi garri pamettami un zeeti eetaiſami, ka ne kuſtahs un ne ſchaudahs us augſchu ezzejoht. Tſchetrkantigi, bohmjôs eekantiſki eelaiſti tappi labbaki ne kà appalee, jo winni ſemmi wairak druppina un plohſa. Labbi darra, kad ezzeſchu tappu gallus leek apkalt.

Sehjams arkls (Exſtirpator) łohti teizams eerohzis, ar ko weetahm muiſchâs ſehju ee=arr. Skahde tik, ka winſch akminainâs ſemmês naw bruhkejams, bet tik weeglâs ſemmês ween. Sehklas ee=arſchanas weetâ, ihpaſchi pee waſſaraju ſehſchanas, ſehjams arkls parleeku labs, jo winſch ſemmi ne iszillina un ne ſweeſch wiſs apkahrt; bet ſehklu tik ſemmê eemaiſa ween, zaur ko mitrums ſemmê paleek, un kas par laika un ſirgu un zilweku aiſtaupiſchanu! Ko 4 arraji ee=arr, to weens zilweks taî paſchâ laikâ ar ſehjamu arklu it weegli padarra, kam tik 2 ſirgus wajaga.

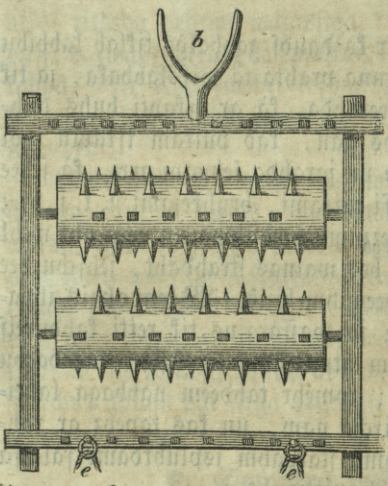

Ezzeſchas ar diweem rułłeem. Kohka rahma (flenga) ſtarpâ, kas 6 lihdſ 6½ pehdas plats un tikpat garſch, nahk, kà bilde rahda, diwi rulli ar dſelſa tappeem, tiklab preekſchas kà pakkałas rahma ſchkehrſî arri tappi eelaiſchami. Rulli 1½ pehdas reſni nemmami un tik tuwu weens no ohtra eetaiſami, ka, ja weena rulla tappu ſtarpas ar ſemmi peekeſetu, ohtra rulla tappi ſcho ſemmi atkal warr iſpuzzeht. Strenges tôs rinkôs e e eeſeenamas un ezzeſchas pee ta peeturramaja (Griff ꝛc.) b, kà arkls waldamas. Kam zeeta mahlâ ſemme iſſtrahdajama, tas atſihs ſchi eerohtſcha labbumu.

Rullis pahrleeku wajadſigs ſemmes darba eerohzis, kas ne ween rupjas ſemmes kankałus faſchkaida, druwas nolihdſina un zaur to paweeglina plauſchanu un grahbſtiſchanu; bet zaur ko arri ahbolina ſmalka ſehkla ſemmê eejauzahs, irdenâ ſemmê

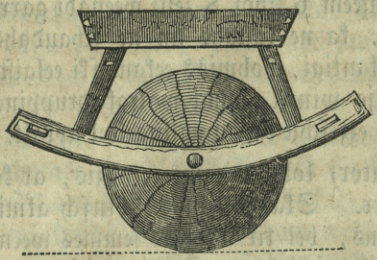

mitrums usturrahs un no pawaſſaras ſalnahm iſzeltas puhru un rudſu ſehjas ſaknes teek ſemmê atpakkaļ eeſpeeſtas. Daudſ arrajeem tik weens pats teews, teews rullelis, paijina, ar ko tiklab mahla kà ſmilts ſemmi rulle; bet par ko zeetajs mahls ne neeka ne behda, un rupſch bijis, rupſch paleek. Tahdu prettineeku drihſ pahrwarr, kad rullim, kà bildê redſam, tahdu kaſti uſtaiſa wirſû, ko brihſcham ar akmineem, ſemmehm ꝛc. warr pildiht un zaur to rulla ſpeeſchanu wairoht.

Iſkapts. Trijadi tee eerohtſchi Kurſemmê ar ko lauka augſtus un ſahli nogreeſch; iſkapts ar garru kahtu, weenrohzis un zirpe.

Iſkapts ar garru kahtu, ar ko daudſ gabbalôs tiklab labbibu kà arri ſeenu pļauj, pehz manna prahta ta wiſslabbaka, ja tik jauneem pļahwejeem gruntigi eerahda, kà ar iſkapti buhs dſihwoht. Tas ween naw Deews gan, kad puikam iſkaptu woi arklu rohkâ dohd; bet jamahza un jarahda ſehnam arri, kà ſchee eerohtſchi pareiſi ſtellejami, affi taiſami, bruhkejami u. t. j. pr.; jo zittadi, kà redſehts, zits wezzumu peedſihwo un ne proht wehl ar ſemmes darba eerohtſcheem bes wainas ſtrahdaht, jebſchu pee tahdeem darbeem no maſahm deenahm bijis. **Weenrohzis** ihpaſchi rudſu pļauſchanai derrigs; jo waſſarajus tik retti kahdureiſ kuhlôs ſeen. **Zirpe** pawiſſam atmettams eerohzis, kas darbu pahrleeku aiskawe un wilzina; tomehr tahdeem nabbaga lautineem labs, kam pļawas ſtuhriſcha naw, un kas tapehz ar rohkahm ſahli ſchur tur no kruhmu ſtarpahm iſpluhkdami ſalaſſa preekſch kahda lohpina, ko gribb mittinaht.

Schee nu irr tee wiſswajadſigee ſemmes darba eerohtſchi, kas allaſchin labbi peekohpjami, un ja eeſpehj ween, dubbultigâ ſkaitlâ turrami, ka, ja weens woi ohtrs ſataiſams, darbs ne kawejahs.

Wiſſi ſemmes darba eerohtſchi, ratti u. t. j. pr. ohtruteek ilgaki peeteek, kad winnus nomahle, un tapehz lai ne atraujahs

neweens no tahs naudas isdohschanas, ko pehrwe maksa. **Akminu ohgku darwa** (Steinkohlentheer), kas Rihgâ, Leepajâ u. t. j. pr. pehrkama, semmes darba eerohtscheem parleeku labba pehrwe. Lohti lehtu, eljes pehrwei lihdsigu un **ilgi peeteekoschu pehrwi** preeksch tam warr arri tà taisiht: Us 6 stohpi werdosha uhdena nemm 1 lohti smalki sagruhsta balta witrijola un peemaisi scheem 3 stohpi rudsu miltu klaht, kas pirmak ar 1 stohpu auksta uhdena tik schkidri kà beesa putra eemaisami. Tad eeleez 25 lohtes kalponijuma kahdâ stiprâ, labbi wahpetâ jeb schkohretâ pohdâ un iskausse kalponijumu pohdu us ugguni lizzis, peeleij pa druszinai 5 mahrzinas trahna klaht un tad sajauz arweenu maisidams, wissas schihs leetas kohpâ. Us 2 stohpi schihs pehrwes nemm wehl 4 lohtes okkera (Ocker) un 2 mahrzinas blihwites (Bleiweiß). Ja maisijums pa beess preeksch mahleschanas, tad taisi winnu ar sahls uhdeni jo schkidru. Schi pehrwe tik kohkam derr; dselses dakkahm, kas pee ratteem, atkal zittada pehrwe wajadsiga. Nemm us puffi pikka un us puffi darwas, peeleez tè smalkus sohdejus klaht un sakause wissu kohpâ. Ar scho smehri eeswaidi pawassarâ wissas dselses dakkas un isleez schihs saulè jeb tahdâ weetâ, kur wehjsch warr schaudeht.

Silkschi, kas masi, peeswihduschi, nesalahpiti, padarra sirgeem zaurus kaklus, un daudskahrt arri ta ihsta, weeniga waina, zaur ko sirgi nesinnoht azzu gaischumu paspehle. Tapehz zeeti ween us tam jaskattahs, ka silkschi skaidri, labbi pass un zittadi bes kahdas wainas. Tèklaht arri puischeem un kalpeem zeeti ween japeeteiz un us winneem jaluhko, ka pee sirgu eejuhgschanas un isjuhgschanas ar lehnprahtibu un apdohmu dsihwo; silkschus aplam par sirga azzim ne rausta u. t. j. pr.

2. Semmes isstrahdaschana.

Katrai druwai zaur labbu isstrahdaschanu tahds irdenums apgahdajams, kahdu tee tanni paschâ sehjami augli pagehr. Tapehz slapjâ kà arri wissai sausâ laikâ ardams scho pagehretu irdenumu ne panahksi. Arraji peeraugami, ka waggas taisnas, bet nè lihkumu lihkumôs isdsenn, jo zaur to panahk, ka nekahdas aiswaggas jeb ne-usartas weetas ne paleek. Trahpahs brihscham,

ka akmins, kohku saknes woi zits kas arklu no semmes issperr ahrâ, tad naw wiss wagga prohjam dsennama, bet arkls atpakkaļ atwelkams un no jauna semmê leekams, lihds tahda weeta pareisi isarta. Kà arschana druwâ apsahkama, to katrs prahtigs arrajs pats Deews gan nosskattisees. Lihdsenâ druwâ weenalga kà arschanu apsahk; bet kad kahds kalns arrams, tad kalnam waggas eegarram jalaisch, bet ne teescham no kalna wirsus us leiju; jo zaur to leetus ne ween suhdus un spehzigo semmi ahtri nosskallotu, bet sirgi arri wissai sapuhletohs pret kalnu wilkdami. **Arkla apgreeschanas weetas** (pee grahwjeem, eschahm u. z. w.) tik plattas atstahjamas, ka bes kahdas aiskawescchanahs warr arklu apgreest. Tahdas weetas zaur apgreeschanu sirgi un arraji zeeti samihda, tapehz winnas arri jo ruhpigi un gruntigi issträhdajamas. Zaur to, ka us tahdahm apgreeschamahm weetahm arkls semmi saness un grahwmallas tapehz allaschin augstakas, ar krantu padarra, irr schihs brihscham **norohkamas**. Semme, ko norohkoht dabbu, us noplizziteem, besspehzigeem druwas gabbaleem weddama, jo grahwmallu semme allaschin trekna irr.

Zikreis druwa arrama, to gruntigi ne warr noteikt. Arschana riktejahs allaschin pehz druwas irdenuma un skaidruma, kahdu tee nowahkti augli atstahjuschi un kahdu ta jauna sehja pagehr. Retti kahds wairakreis druwu arr ne kà trihsreis, kaut brihscham arri derretu tschetrreis art, wisswairak kad semmê daudz nikna sahlu eeweesuschahs u. t. j. pr.

Mehs sinnam, ka Wahzsemneeki **dsillu arschanu** lohti zeeni, un tàpat arri essam peedsihwojuschi, ka daschi jaunkungi, kas Wahzsemmê isreisoja un no turrenes dsimtenê pahrnahkuschi, sawus laukus peepeschi dsilli speede art; bet ne ilgi, tad atkal pawehleja sekli, pehz wezza eeradduma art. Kalab tà? Talab, ka tahdi jauni semmes kohpeji dsillas arschanas labbumu gan slawejam dsirdeja, gan arri paschi ar sawahm azzim redseja; bet pee tam retti kahds dibbinaja un eewehroja: **kad**, **kur** un **kapehz** dsilka arschana geld; jo ir Wahzsemneeki tur dsilli ne arr, kur sarkana smilts un zitta slikta semme uswandahs, bet strahda scho darbu ar leelu apdohmu. Kur dsilka arschana ihsteni wajadsiga, to tik gruntigs un mahzihts semmes kohpejs sinn;

arrajs to jau tik ahtri gan ne eewehrohs. Ir daschi no pascheem Wahzsemneekeem, kas Kursemmê usklihduschi un semmes kohpschanas meisteri schkeetahs, runnaht un sapnoht par kahdu leetu gudri jo gudri proht; bet maldahs schinnî leetâ. Preekssch kahdeem gaddeem waldijis Kursemmê Wahzsemneeks muischu un mehdsis ar laudim sarunnadamees tà sazziht: „Kad es ta semme dsilke arr, un ta semme daudsfuhdes eedohd, tad wiss aug un man ta Dehwa ne buht ne waijag!“ — Ak tawu gekkibu! — Tas sakkams wahrds: „lepns prahts ne taht no pohsta“ drihs schè peepildijees. Diwi woi trihs gaddi Wahzsemneeks tà ehrmojees un kad labbiba gaddu no gadda no-auguse, tad sawu mulkibu gan essoht atsinnis, bet pa wehlu; jo dsimtskungs — sinnu no tam dabbujis — aisdsinnis aplamneeku prohjam.

Ne gribbu teikt, ka dsilka arschana pawissam smahdejama un atmettama; jo sinnu Deews gan, ka dsilki arta semme wairak mitruma un siltuma peeturr un zaur to jo augliga tohp; bet gribbeju tik atminneht, zik gruhti tas irr, tahdu druwu pasiht, kur dsilka arschana teescham derriga un ka to, kà jau sazziju, tik gruntigs, ismannigs un mahzihts semmes kohpejs pareisi trahpihs. Dsilka arschana tad tik pateesu swehtibu isdohs, kad arramas semmes appakschkahrta tahda, kas drihs eespehj pahrwehrstees par labbu, augligu semmi woi arri paschu wirseju semmes kahrtu (arramu semmi) tuhliht pahrlabboht, kas us to wihsi noteek, kad appakschkahrtâ mahls un wirsû smilts jeb ohtradi u. t. j. pr. Katra semme, kas dsilkaki atrohdahs ne kà ta, ko pehz wezza eeradduma arroht arkls sneedsf, irr **nedsihwa** semme, t. i. tahda, kas auglus ne spehj usturreht un ko leetus, gaiss, suhdi un isstrahdaschana tik ar laiku warr augligu darriht. Dsilka arschana, ko kahds bes apdohma un bes saprafschanas strahdaja, padarra, ka arraji winnas labbumam ne wissai tizz un ka ta, sinnams drohschaka, sekla arschana no tehwu tehweem mums eerasta.

Pawissam mulkifki darra, tahdu semmi dsilki art, kas leesa un smiltaina. Mahls un tahda semme, kam truhdu papilnam, tee dsilku arschanu ne ween panes, bet ihpaschi pagehr. Jo prohjam arschana arri riktejahs pehz teem augleem, ko kahdâ druwâ gribb seht jeb stahdiht. Kartuppeli, kahposti, ahbolinsch

laisch faknes semmê dsilki eekschâ un tapehz scheem jau jo dsilkaki arta semme patihk ne kà pahkschku augkeem un labbibai. Labbiba lesni eefaknojahs un winnai tapehz peeteek, kad semme tik 3 lihds 4 zelli dsilki arta.

Sekla arschana arri ihpaschi zeesotâ semmê derr, jo zeesai faknes lesni istekk un pawassarâ ittin wakkam. Dsilki arroht zeesu faknes pa dauds semmê eewanditohs, no kurrenes ne zik ilgi un dauds jo preezigaki ne kà eesahkoht sanemsees augt un kuplotees; bet sekli artâ semmê winnas turprettim drihs sakalst un isnihkst.

Druwa, ko preeksch sehschanas tik weenreis arr, pilnigi dsilki arrama, ja winna tik dsilku arschanu panes. Diwreis arroht pirma arschana sekli, ohtra pilnigi dsilki apgahdajama. Suhdi allaschin sekli aparrami; bet kahrtaschana dsilkaku arschanu pagehr un pehdigi sehkla atkal sekli ee-arrama. Teklaht arri japeeminn, ka tahda druwa, ko zillas jeb ruggajus arroht no deenas widdus pret seemeta puffi arra, kahrtajoht ohtradi arrama, t. i. krustis pirmai arschanai jeb no austruma us wakkara puffi; sehklu weenalga kà ee-arr. Zaur arschanu krustis tohp druwa lohti irdena un jebkursch auglis tur tuhliht sanemmahs jo spehzigi augt. Tahdu, augleem patihkamu irdenumu semmei arri us scho wihsi warr apgahdaht, wisswairak zeetam mahlam, kad ruddenî winnu usarr un par seemu ne-ezzetu atstahj. Salns mahlam zaurspeesdamees saplohsa winna sihkstu twirtibu un taisa winnu irdenu. Bet pawassarâ tahda semme tad tik ezzejama un atkal arrama, kad pawissam nobreeduse; zittadi zeeta bijuse, zeeta paliks.

Ezzeschana. Beesa un daudskahrtiga ezzeschana, wisswairak mahla semmê, wairak skahdes ne kà labbuma darra. Semmi, ko arkls ne spehje zikko druppinaht un lausiht, ezzedams jau smalku un irdenu ne dabbusi, un tapehz gudraki darrisi, kad tahdu druwu wehl weenreis arsi. Kà pee arschanas, tà arri un dauds jo ruhpigaki wehl par to jagahda, ka ezzeschana ihstenâ laikâ ne aiskawejahs; jo labba ezzeschana derr wairak ne kà flikta, palaidiga arschana. Sausâ, sakaltuschâ semmê jau ne rahdees ar ezzeschahm; pehz labba leetus un kad semme atkal tàmehr nobreeduse, ka pee ezzeschu tappeem wairs ne lihp, tad ihsteni

isdewigs ezzeschanas brihdis sagaidihts. Schigla ezzeschana rinkî rupju, sahlainu semmi drihs irdenu un smalku darrihs; rullifka ezzeschana atkal weeglâ, no sahlehm skaidrâ semmê derrehs; krustis ezzeht tik tad warr, kad druwa jau weenreis garrenifki ezzeta. Ezzetajam ezzeschas allaschin japazillina un jaispohsch, kad sahles, akmini, saknes un kankali ezzeschâs eekehruschees un lihds wasajahs.

Rullis irr ezzeschu stiprakajs paligs pee semmes sadruppinaschanas. Ar ezzeschahm, kur rullis par widdu eet, eespehj ir paschu zeeto mahlu, kad tik naw wissai sakaltis, smalku padarriht. Wassaraju sehja gribb buht rullejama; jo rulleschana pasarga semmi no pahrleekas iskalschanas, eespeesch semmes wirsû palikkuschus sehklas graudinus, kas zittadi paliktu nedihguschi, sadruppina kankalus un peespaida wallejus akminus un paweeglina zaur to plauschanu un grahbstischanu. Tàpat arri seemas sehja, kas pawassarâ peerulleta, labbaki ne kà nerulleta augs un to masu puhlinu, ko rulleschana pagehr, dubbultigi atmakfahs. No tam zeeti jasargahs, tahdu druwu rulleht, kur dauds nelabbu sahlu, kautschu isartas un isezzetas, pawissam wehl naw sakaltuschas; zittadi rullis schihs sahles — winnu saknes semmê eespeesdams — tuhliht us augschanu mohdinahs; wissa arschana un ezzeschana ittin par welti un druwa sallum salla apwilkfees no jauna ar nelabbahm sahlehm. Ka rulleschanas darbs tik sausâ laikâ strahdajams, irr wisseem semmes kohpejeem sinnama leeta.

Sehkla. Labba, dihgstoscha un skaidra sehkla irr wisspirma leeta par ko jagahda; jo: ko tu sehsi, to tu plausi un — no ehrkschkeem ne aug wihna ohgas. Labbu sehklu eegahdasi, kad no tahm weetahm, kur lauka augli jo kupli stahw un pilnigi eenahkuschees, sehklu nemsi, winnas no nelabbahm sahlehm tihrisi, tahdu weetu auglus ihpaschi plausi un mihdisi un ja wajaga, arri garrôs seemas wakkarôs no behrneem un seewischkahm wehl liksi pahrlassiht. No pascha druwâ augusch̨eem lauka augleem tad arweenu wehl warr sehklu drohschi schkirt, kad redsams, ka tahdi augli naw pahrwehrtuschees un graudi naw sliktaki tappuschi. Bet ja manni, ka weens woi ohtrs auglis pareisi wairs ne gribb isdohtees, tad pahrmaini sehklu un nemm scho no tahda widdus,

kur pawiſſam zittada un fliktaka ſemme ne kà tawa paſcha. Daſchs ſemmes kohpejs noſchehlo kà kahds ſkohps Schihdinſch naudu, ko labba ſehkla makſa un rehkina ſawu zellu, kas ſchihs wajadſibas dehl jaſtaiga, dahrgi jo dahrgi; bet ne apdohma, ka ar labbu ſehklu daudſ leelaku druwas gabbalu warr apſeht un ka no labbas ſehklas tik labbi un baggati augli gaidami, ko pirzejs dahrgaki aismakſa un waĩrak mekle.

Jr no tam zeeti ween jakawajahs, ka rijâs, klehtìs u. t. j. pr. lauka augli ne ſamaiſahs un zaur to ſehklu ne ſamaita. Daudſreiſ arri wiſsſkaidro ſehklu zaur to ar zittu ſajauz, kad winnu netihritôs maiſôs eeberr woi kad ſehtawa naw ruhpigi iſpohſta un t. j. p.

Labs ſemmes kohpejs, kaut arri naw bajahrs, gahda par dubbultu, diwu gaddu ſehklu; jo daudſreiſ noteek, ka ſlapjôs gaddôs lauka augli us druwu buhdami iſdihgſt, woi zittadi kà maitajahs un zaur to ſehklai paleek nederroſchi. Tad teem, kam wezzas ſehklas naw, behdu papilnam; tad winni ſkreij no weena pee zitta, mekle un luhdſahs ſehklas, ko daſchs — preezigs par to, ka ſehklu dabbujis un us pahrdeweja apgalwoſchanu palaiſdamees, — ne buht ne noprohwe, bet tuhliht iſſehj un zaur tahdu ne=apdohmibu daſchkahrt ſewi peewillahs. — Teizameem ſehklas graudeem wajaga buht leeleem un rupjeem, lihdſeneem un ſpihdigeem, ſmaggeem un bes pellejuma ſmakkas; tomehr warr arri graudeem, kas teeſcham tà iſſkattahs un pehz pellejuma ne ohſch, **dihgſchanas ſpehks** gan pahrſchahweſchanas, gan arri wezzuma labbad truhkt *). Tapehz derrehs eewehroht, zik ilgi katra lauka augla ſurte dihgſchanas ſpehku

*) Kautſchu laudis ſakka: wezzums (!) dihgſchanas ſpehku maitajoht, tad tomehr tà tas naw; jo to darra tik ſkahbes gaiſs, kad ar ohgles elementi, kas graudôs irr, ſaweenojahs. Sehklas, kas tik zeeti glabbatas, ka gaiſs pee winnahm ne warr peekluht, paleek dihgſtoſchas us gaddu ſimteneem, kà no ſchi ſtahſta dſirdam: Tannì 79tà gaddà pehz Jeſus peedſimſchanas tikke Italijâ zaur ugguns wehmeja kalna darboſchanohs un breeſmigu ſemmes trihzeſchanu daudſ pilſſatu iſpohſtiti un ar pelneem, ſemmi ꝛc. apbehrti, tà ka no ſemmes wirſus ar wiſſeem eedſihwotajeem un mantahm pawiſſam paſudde. Jaunôs laikôs eefahze zilweki darbotees tohs apbehrtus pilſſatus iſrakt, un preekſch 25 gaddeem irr rakdami atradduſchi ſtarp daudſ zittahm mantahm arri ahdas maiſus ar puppahm pilditus, kas, kautſchu 1757 gaddi ſemmes dſillumâ gullejuſchas, kur gaiſs naw ſpehjis eelauſtees, tomehr wehl eſſoht dihguſchas.

paturr. Dihgstoschi paleek: puppas 5 gaddi, grikki 2—3 gaddi, sirni 6 gaddi, meeschi 3 gaddi, ausas 2 gaddi, kannepes 3 gaddi, ahbolinsch 2—3 gaddi, kahposti 5 gaddi, linnsehklas 8 gaddi, rudsi 4 gaddi, kweeschi 3 gaddi, puhri 4 gaddi, tabaks 9 gaddi u. t. j. pr.

Sehschana. Druwu weenadi un bes wainas apseht, ka nekahdas strihpes un plekki sehjâ redsami, naw wiss tik weegli kà daschs dohma. Un no sehjas, kas weetahm retta, weetahm atkal beesa un neweenada, allaschin wahjaka plauschana ne kà no tahdas, ko saprattigs, wezs sehjejs apgahdajis. Tomehr warr arri wisslabbakajs sehjejs kaunâ palikt, kad tik ne rikte-jahs pehz wehja un puikas ne peerauga, ka tahdas birses isdsenn, kas weenadi plattas un ar diwi saujahm apsehjamas un ka birsejoht semmi ar lemmeschu galleem tik eeskrambe ween, jo dsilkâs birschu waggâs saritt daudsi graudu eekschâ, kas, kad sehja usdihguse, tahdu zuhzibu tuhliht preeksch azzim stahda. Mahla semme jo beesi ne kà smilts apsehjama; beesa sehja ihpaschi arri ikreis jau jo derriga ne kà wissai rehna. Rudsi un puhri, ko ruddeni wehlu un wisswairak aukstâ, leesâ semmê sehj, allaschin beesaki jasehj ne kà tee, kas siltâ semmê nahk. Puhri pagehr un pazeesch wehlaku issehschanu ne kà rudsi. Wassaraji atkal ne gribb wissai agru issehschanu un agri sehti retti tik isdohdahs; jo kad semme wehl naw eesilluse, tad sehkla semmê ilgi stahw, eekam usdihgst, nelabbas sahles wahrgstoschus augtus pawissam apspeesch, nakts salnas, aukstš leetus u. t. j. pr. tohs paschus jo drihs aisnemm un augti zaur to dselteni tappuschi jo deenas jo wairak nihkst un beidsoht lohti mas graudu atness.

Rets kahds arrajs **sehklu zittadi semmê eejauz eekschâ**, kà ween to paschu ee-ardams, jebschu Deews gan isprohwehts, ka sehklai jo labbaki klahjahs kad brihscham winnu arri us zittadu wihsi ar semmi sajauz: wehla waffaraju sehja, wisswairak sausâ laikâ isdohdahs labbaki, kad winnu ee-arr ne kà kad appaksch ezzeschahm sehj. Aukstâ, slapjâ semmê turpret atkal sehklas eeezzeschana jo derriga ne kà ee-arschana. Bet wehl jo gudri darra, kad ezzeschu weetâ sehklu ar sehjamu arklu eestrahda un tad weegli krustis pahrezze.

Iswaggoschana. Pehz nobeigtas sehklas eedsihwoschanas wehl iswaggoschanas un druwas eepuzzeschanas darbi isdarrami.

Uhdena jeb **krusta waggas** tà isdsennamas, ka leetus un sneega uhdens druwu ne warr isgraust, tomehr no druwas skaidri istezzeht ahrâ. Uhdena waggas jo prohjam ir tad skahdi darra, kad weenâ weetâ par daudz scho waggu sanahk kohpâ, zaur ko tur wissai pulks uhdena eegahschahs eekschâ, kas stiprâ leetus laikâ kohti ahtri druwu ismaita. Uhdena waggahm wajaga, kà jau sazzihts, no druwas wissu uhdeni tik sakraht ween un rahmi, bes leelas straumes ahrâ iswest. Tadehk tahdahm waggahm arri nekahda ahtra uhdens krischana naw jadohd, t. i. winnas ne buhs teescham no kalna us leiju, bet kalnam eegarram un par eeleijahm isdsiht. Ja gribbi, ka uhdena waggahm wissu to pareisi buhs peepildiht, un tu winnas welkoht ne malditohs, tad usluhko druwu stiprâ leetus laikâ un pawaffarâ, kad sneegs prohjam eet, eewehro un apsihme tad tahs weetas, kur uhdens wairak sakrahjahs un kur derr wagga, kas winnu pehdigi warr iswest no druwas ahrâ. Uhdena waggas ikreis jo dsilki isdsennamas ne kà tahs waggas, kas garrenisi tekk, ka uhdens warr no schihm skaidri nosuhktees un winnâs eetezzeht eekschâ. Grahwmallas gandrihs wissâs druwâs jo augstakas ne kà patte druwa, tapehz waggu galli, kur kahds krantinsch preekschâ, ar schkippeli tik dsilki isrohkami, ka uhdens ne gull atpakkaļ. Mahla un lihdsena semme jo beesaki iswaggojama ne kà kalnaina un weegla smilts semme. Druwas, kas ar rudseem un puhreem apsehtas, tà kà arri wassaraji suttonu semmê un dihkôs, irr iswaggojami.

Druwas eepuzzeschana. Pehz nobeigtas sehklas eestrahdaschanas wissa semme un masi akmini, kas arroht un ezzejoht no druwas isrittejuschi ahrâ, ar schkippeli un grahbekli sawahkami, us druwu atpakkaļ usmettami un iskleeschami. Schis darbs dohd leezibu, ka saimneeks spohdribu mihl.

3. Eschas, druwu rohbeschi un grahwmallas.

Plattas eschas, grahwmallas un druwu rohbeschus usskattoht, ikreis man prahtâ nahk, ka tahds semmes kohpejs, kas winnus eeredz un ne usarr, ne warr buht pateesigs semmes mihlotajs un sawa labbuma nomannitajs. Tahdas eschas u. t. j. pr. ne ween semmi eenemm, kas ittin nekahdus augkus ne atnes; bet sewischki arri wehl ihstens awots daudz skahdes un daudz un

daschkahrtigu ihwereschanu un kildu. Saglim, kas par eschu eedams sirnu woi zittâ kahdâ druwâ eelausees, pehdas jau tà ne sadsihst kà tahdam, kas par labbibu brisdams zellu eetaisijees. Kalps, eebuhweetis un kaimiņa peegulneeki ar saweem sirgeem gluhn kà wannagi us laupijumu pehz tahdahm sahles weetahm; sirgus woi strikki seedami woi arri tik sapihdami ween. Tè nu ne warr truhkt, ka tad arri sirgi daudsreis druwai skahdi darra, ko ne warr peezeest un kas tapehz, ja ne warr sawâ starpâ salihgt, spreedejus aizinoht un pee teesas staigajoht, wissai dauds laika isschkehrsch.

Zits un dauds jo leelaks sliktums no plattahm grahwmallahm zellahs arri zaur to, ka wissadi dsihwi daikti, pelles, kurmji un dauds zitti tur drohschi eemahjojahs un lauka augleem ne-isskkamu skahdi darra. Prohwejeet tihschu plattas grahwmallas isart un juhs atraddiseet ardami tur dauds un daschadus lauka augļu eenaidneekus, tahrpus, bambaļus, pelļu allas un t. j. pr. Kad nu minnetas sahles weetas ar arramu semmi kohpâ ne saderr un, kà rahdihts, tur ittin nekahdu labbumu, bet launumu ween darra, tad gan buhtu laiks winnas eenihdeht un isnihzinaht un druwas rohbeschus zittadâ wihsê apsihmeht; akminus woi stabbinus (tahdus, ar ko muischâs reeschus apsihme) eerakdams, to paschu panahkst. Un kad ihpaschi wehl druwas no semmes mehrotaja pahrmehritas, katras druwas leelums zeeti ussihmehts, un kad rohbeschu weetâ masas kuppizes usmett, kam appakschâ glahses, steegela gabbalus un t. j. pr. eerohk, — tad leelaka drohschiba pret rohbeschu pahrgrohsischanas ne warr buht, ir tad, kad kuppize pawissam issustu un appakscheja kuppizes weeta ween paliktu.

Astota nodalla.

Kalab un kà lauki eegrohsami eeksch wairak ne kà trihs dakkahm.

Mihļakee ammata brahļi! Kad es wissus tohs rakstus gudrus jo gudrus zaurskattohs, kas juhsu labbad ween sarakstiti un juhsu wallodâ jau nodrikketi, un kas to ween gribb, lai juhsu garriga un laiziga labklahschana wairotohs; lai nabbadsiba,

truhkums un behdas pahrwehrſtohs pahrtikſchanâ un dſihwes preekôs; — es ſakku, kad es tohs rakſtus wiſſus zaurſkattohs un tahs tur atrohdamas jaukas un derrigas mahzibas un padohmus ar to ſalihdſinu, kà behdigi juhs ſawu dſihwibas laiku pawaddeet, — tad ikreiſ gruhti nopuhſchohs un juhs no ſirdsdibbena noſchehloju. Kalab? juhs gan waizaſeet. Talab, ka tas wairums no tewis, Latweeſchu tauta mihļa, pehz ſwehta ewangeliuma wahrdeem, tam ſirds tihrumam peerehkinams, kur ſehkla kritte wirſ zella, akmineem un ſtarp ehrkſchkeem. Tu tahs grahmatas, tohs rakſtus, kas ta ſehkla irr, wiſſai maſ laſſi, un kad maſ laſſidama arri wehl kahdureiſ daſchas mahzibas ar preeku uſnemm, tad tew tomehr naw ſaknes; maſu brihdi tu tizzi, un ne ilgi tad tu atkal atkahpees, neewa mahzibas un padohmus, noſauz winnus par paſakkahm, melleem un dſihwo kà dſihwojuſe pehz wezzahm, eeraſtahm, leekahm dohmahm kà tehwu tehwi darrijuſchi. Wai par tahdu tumſchu prahtu un nepaklauſigu ſirdi! — Woi warri leegtees, ka tas tà naw? Woi naw daudſ gudri wihri tewi mihledami tewis labbad gruhti jo gruhti darbojuſchees? woi naw padohmu mihligi ſneeguſchi un luhgtin luhguſchi, lai wezzu trihs lauku buhſchanu atſtahtu un laukus eegrohſitu zittadi eekſch wairak dallahm? Woi naw winni tewim to labbumu, kas no tam ſagaidams, ar tik ſkaidreem, jaukeem un pateeſigeem wahrdeem iſſtahſtijuſchi? Woi ne manni patte ſcho labbumu, kas zeenigeem kungeem no jaunas lauku pahrgrohſiſchanas atlezz? Woi ne eſſi baggatus ahbolina, ſirnu un kartuppeļu laukus ar preezigu ſirdi uſſkattijuſees? — Bet tu, ſirdsmihļa Latweeſchu tauta, ne ſchkeetees wiſſu to nei dſirdote nei redſote; laid jaunas mahzibas wehjâ un breen, lihdſ kaklam eeſtiggu ſe, par ſawu behdu zellu, ſchahdas un tahdas gruhtibas tihri tihſchi ſewim uslikdama. Ja, ammata beedri, ja ir turplikkam tà neprahtigi darrifeet un ne ſpeedifitees paſchi arri to, kas mahzihts tohp, ſewim par labbu walkaht, tad, tizzeet mannam wahrdam, muhſcham ne plaukſeet un ne ſelfeet! — Lai tee, kam ſeena papilnam un kam tapehz lihdſ ſchim gan labbi isdewahs, pee teem jau no tehwu tehweem eetaiſiteem trihs laukeem paleek un darra, kas teem patihkams; bet tee, kas ar nabbadſibu zihkſtahs, wiſſi, nabbagi ſaimneeki un kalpi, lai ſahk jel mohſtees un uſnemt jaunu zellu, no ka taggad gribbu runnaht.

„Lohpu barriba un ſuhdi irr ſemmes kohpſchanas dwehſele" Wahzſemneeki ſakka, un to arri no mums katrs ſinn; bes tahm diwahm leetahm buhtu arſchana un ſehſchana welti. Kà lohpu barriba papilnam eegahdajama un ka zaur ſchahs kohpſchanu druwâ, druwas treknums ne ſuhd, bet jo wairak peenemmahs, to mahziſimees ſchinnî nodallâ; un kad ſcho mahzibu, kas Deews gan jau apſtiprinata un pahrbaudita, paklauſiſeet, tad ne warr truhkt, ka pahrtikſchana un laima tur ſaknoſees un ſels, kur lihdſ ſchim truhkums un ſirdehſti us launu kahrdinaje un walgus likke; kur pawaſſarâ, waſſarâ un ruddenî us plikkahm gannibahm un ſeemas laikâ ſtallî miſdami wahji un nowahrguſchi lohpini baddu zeeſch un nekahdu labbumu ne atneſs, kur no noplizzitahm druwahm knappi ſehklas teeſu dabbu; kur ſemmes kohpeja ſweedri welti pluhſt, kur arrajs maiſi eekſch behdahm un aſſarahm bauda, un ſaweju un ſaimes ſtarpâ muhſchigâ nemeerâ, bahrſchanâ un rahſchanâ, bes preeka, bes mihleſtibas ſawas deenas pawadda. Redſeet! tahdas behdas, tahda nelaima zeļkahs no nebehdibas, no wezzu, launu eeraſchu ne-atmeſchanas, no nepaklauſibas un aplamas eenihdeſchanas jaunu un teeſcham labbu mahzibu. Ne ween tas, bet it ihpaſchi gribb arri muhſu taggadeji naudas laiki, kas naw wairs wezzi laiki, ka wiſſu, ir to maſako neeka leetu, kas muhſu labklahſchanu tik zikko eeſpehj wairoht, ka mehs tahdu leetu wehrâ leekam un zeenâ turram.

Scho labklahſchanu, ſcho meeru un preeku ittin drihſ eemantoſim, kad, kà jau ſazziju, wezzus trihs laukus eedalliſim zittadi, ka warram ne ween labbibu, bet arri ahbolinu un zittus lauka augļus feht un kohpt. Us to tad — zerribas pilns, ka juhs, mihļi ammata beedri, jel weenreiſ buhſeet peeluhdſami — ſarunnaſimees pirmak par to, kalab kahds lauka auglis, ko gaddu no gadda weenâ un taî paſchâ druwâ bes ſuhdoſchanas ſehj, beidſoht tik kupli kà eeſahkoht (pirmâ gaddâ) jeb ittin ne buht wairs ne gribb augt, un tad eewehroſim wehl zittas mahzibas, kas jaſinn, kad wezzus trihs laukus zittadi gribb eedalliht.

Uſnemſim wallodu tà: Auglus, ko druwâs ſehjam jeb ko warram feht un ſtahdiht, noſauzam par lauka augļeem; ſchee pehz ſawas ihpaſchibas irr ſaleekami peezâs ſchkirrâs:

Taî pirmâ ſchkirrâ irr leekami: puhri, rudſi, kweeſchi, adeeni, meeſchi, auſas un grikki, ar weenu wahrdu ſakkoht, wiſſi tee augli, ko ihpaſchi labbibu ſauz.

Pee ohtras ſchkirras peekriht: ſirni, lehzi un puppas, ko arri pahkſchku auglus jeb plattlappainus auglus ſauz.

Ta treſcha ſchkirra ſaleekahs no linneem un kannepehm jeb wehrpjameem augleem.

Zettortâ ſchkirrâ likſim kimmenes, appinus un tabaku jeb andeles auglus; un

Tai peektai ſchkirrai irr peeſkaitami: kartuppeli, kahpoſti, ſpruhtas, un ſemmes ahboli (Topinamburs) ko ſauksim ſemmes jeb apſittamus auglus.

Bes ſcheem patlabban minneteem lauka augleem, wehl ſeſta ſchkirra peenemmama un tannî paſchâ lohpu barribas augli, ihpaſchi ahbolinſch un wiſſi tee augli eeleekami, kam ne ſauj eenahktees, bet ko ſeedu laikâ woi agraki nopļauj lohpeem par barribu.

Kà paſchi redſeet, wirſeja auglu eedalliſchana tik mahza ar teem ſchkirru un auglu wahrdeem jeb tahm noſaukſchanahm eepaſihtees; — bet tas ween ne peeteek; mums jaſinn arri, kahdi tee augli, kas ſemmes treknumu jo wairak, un kahdi tee atkal, kas ſcho treknumu jo maſak praſſa, woi ſemmi arri jo ſpehzigu atſtahj ne kà dabbujuſchi.

Schihs ſawadibas deht lauka augli atkal peezâs ſchkirrâs eedallami, prohti: 1) tahdôs auglôs, kas ſemmi noplizzi; 2) tahdôs, kas ſemmi leeſu taiſa; 3) tahdôs, kas ſemmi maſ ko leeſu taiſa; 4) tahdôs, kas ſemmi ne buht leeſu ne darra; un 5) tahdôs, kas ſemmi jo ſpehzigu atſtahj ne kà dabbujuſchi.

Tohs lauka auglus, kas gribb brihnum ſtipri ſuhdotu ſemmi, un kas daudſ ſpehka ſemmei iſſuhz, noſauz ſemmi noplizzidamus lauka auglus; ſchè peeſkaitahs tabaks, kannepes un kahpoſti.

Tohs lauka auglus atkal, kas ſemmei wairak ſpehka iſſuhz, ne kà zaur ſaweem ruggajeem, lappahm u. t. j. pr. atdohd, noſauz ſemmi leeſu taiſidamus auglus; tannî ſchkirrâ irr leekami wiſſa labbiba, kartuppeli, linni, puppas un tas ahbolinſch, ko ſehklai audſe.

Lauka augli, kas jebschu eenahkuschees, tomehr semmê tik daudſ ſpehka wehl pamett, ka bes ſuhdoſchanas taî paſchâ ir zittus augſtus drohſchi warr ſeht eekſchâ, irr ſemmi **maſ ko leefu taiſidami** augli; tahdi irr ſirni, lehzi un grikki.

Tee lauka augli, kas ſalli teek noplauti un ne dabbu eenahktees, ſemmei nekahdu ſpehku ne atnemm, jo lihdſ tam laikam dabbu winni barribu wairak no gaiſa. Schohs augſtus turr tapehz par tahdeem, kas ſemmi **ne buht leefu** ne darra.

Taî peektâ ſchkirrâ, kurrâ tee augli eeſkaitami, kas ſemmi **jo ſpehzigu** atſtahj ne kâ dabbujuſchi, wiſſpirmak ſeedu laikâ plauts ahbolinſch peederr.

Scho augſtu eedalliſchanu laſſoht, jums warr buht eeſchauſees prahtâ tee wahrdi, kas isſtahſtija, ka tee daſchadi lauka augli, wiſſi, ar weenu un to paſchu barribu, ko no ſemmes dabbu, ne pahrteek; bet ka weenam auglim wajaga wairak kalka, zittam atkal wairak kaliuma u. t. j. pr. Ja to eſſeet galwâ paturrejuſchi, tad paſchi Deews gan noprattiſeet, kalab kahds lauka auglis, ko gaddu no gadda weenâ un taî paſchâ druwâ ſehj, beidſoht tik wahrgſt ween un ne buht wairs ne taiſahs augt. Tè gan ſazziſeet: tas weegli ſaprohtams; tai druwai truhkſt ſuhdu! Ja, ſuhdi pee tam daudſ ko gan palihdſehs, bet ne arweenu un ne ikkatram auglim. Prohwejeet tihſchu puhrus woi ſirnus woi zittu kahdu augli gaddu no gadda weenâ un taî paſchâ druwâ ſeht un ſuhdojeet arri to druwu ikgadda zik ſtipri ween tik gribbedami un warredami, tomehr nohjas ſehts auglis tur ne isdohſees un ikgadda jo maſak buhs ko plaut. Tahdâ druwâ, ko ikgadda ſuhdo, kartuppeli gan augs, bet pehz weena, ohtra un treſcha gadda ir no ſcheem jau maſak dabbu, un tee paſchi irr glitti un negahrdi. Tapehz ſuhdi ween ne ſpehj augſtus usturreht un eenahzinaht; bet tà kà wiſſi lohpi ne warr ar weenadu barribu mittinatees, tà arri tas ar augſteem irr; labbibai wajaga zittadas barribas no ſemmes, kas winnu eenahzina, ne kà pahkſchku augſteem, un ſcheem atkal ſawadas ne kà apſittameem augſteem u. t. j. pr. Un tapehz mehs ne ſehjam meeſchus pehz meeſcheem, rudſus pehz rudſeem ꝛc.; bet mehs **pahrmainam** tohs augſtus ſehdami un ſehjam meeſchus pehz rudſeem woi pehz zitta kahda augſta; jo

mehs ſinnam, ka nohjas ſehti ne atrohd ſemmê wairs to peenahkamu barribu no akminu zilts un tapehz ne isdohdahs. — Us to tad arri it ihpaſchi dibbinajahs wiſſa lauku eedalliſchana, tiklab ta us 3 laukeem kà arri ta us 4, 5, 6, 7 un wairak laukeem.

Preekſchajus wahrdus eewehrojuſchi gribbam taggad mahzitees, kà wezzi trihs lauki tur, kur pławu papilnam naw, zittadi, eekſch wairak dalkahm eetaiſami, un eeſahkam pirmak ar ſcho jautaſchanu: „Kahdam buhs buht tahda ſemmes kohpeja lohpu ſkaitlam, kas ſawu buhſchanu gohdam gribb apkohpt?“ Sinnams gan, ka ikkatram ſemmes kohpejam wajaga wiſsnohtigohs mahju lohpus: ſirgus, gohwis un aitas, kas grunts leelumam peepaſs jeb kas ſtahw ar grunts leelumu peenahkamâ lihdſibâ. Bet retti tik to kahds leek wehrâ. Daſchs turr pa maſ ſirgu, daſchs pa maſ gohwju lohpu, daſchs atkal pa daudſ ſirgu un daudſeem arri tiklab ſirgu kà gohwju un awju lohpu ſkaitlâ truhkums, un ta irr ta waina, zaur ko ne ſpehj druwu pareiſi isdſihwoht nedſ arri ſuhdoht.

Zik ſirgu un gohwju lohpu buhs ſemmes kohpejam turreht, kas ſawu mahju buhſchanu pareiſi gribb uskohpt? Schihs jautaſchanas atbilde tik weegla naw wiſs, kà daſchs warr buht dohmatu; ſchè truhkſt tahds mehrs, kas wiſſeem buhtu derrigs. Weens ſemmes kohpejs, kam trihs lauki un teem laukeem ſmilts ſemme, apdſihwohs ihſtenâ laikâ ar diweem zikko ſpehzigeem ſirgeem 30 lihdſ 40 puhraweetas, bet zits ſemmes kohpejs atkal, kam mahla ſemme jeb lauki eedalliti zittadi, ne istiks ar diweem ſirgeem ween. Jr tam pirmam ſemmes kohpejam, kam tee trihs lauki un ſmilts ſemme, naw Deews gan ſirgu, kad bes tahs lauku apſtrahdaſchanas wehl zittas braukſchanas un zitti ſirgu darbi darrami, jeb kad druwas no ſehtas tahlu un weetu weetahm iskaiſitas. Tàpat tas arri irr ar gohwju lohpeem. Papuü, kas 10 puhraweetas leela, zikko ſpehziga jau no buhſchanas un kam weegla ſemme, ar 10 pa-auguſchu gohwu lohpu un 2 lihdſ 3 ſirgu ſuhdeem ikgadda widdiſchki gan noſuhdohs, bet mahlam un noplizzitai ſemmei ne peeteek tee ſuhdi; ſchè wajaga daudſ wairak ſuhdu. Bet ne ween ta ſemme, ſewiſchki tee augli arri wehrâ leekami, kahdi ſehjami tai ſemmê; jo eſſam daudſreiſ dſirdejuſchi, ka daſchs auglis gribb ſtipri ſuhdotu, zits atkal ar

jo leefu ſemmi pahrteek u. t. j. pr. No tam ſaprohtams, ka naw wiſs lehti noteikt, zik ſirgu buhs turreht; tomehr ſaprattigs ſemmes kohpejs, kas to ammatu kahdu laiku jau waldijis, gan nomannihs, zik ſirgu teeſcham wajadſigi, wiſswairak kad aprunnaſees ar prahtigeem kaimineem, kas tannî gabbalâ jau jo ilgaki dſihwojuſchi. Par mahzibu warr ſchinnî buhſchanâ preekſchrakſtiht jeb peenemt, ſirgu tik daudſ turreht, ka warr ihſtenâ laikâ, bes kahda kawekla un pareiſi wiſſus lauku un zittus ſirgu darbus pildiht.

Gohwju un awju lohpus peeminnoht, tahdam ſemmes kohpejam, kas papilnam winnu turr, leels labbums un winninſch atlezz no peena, ſweeſta, ſeereem, telleem, willas un no teem pahrdohdameem lohpeem. Un ihpaſchi eekrahjahs arri no minneteem lohpeem daudſ ſuhdu, un zaur ſuhdeem pildahs apzirkni ar daudſ graudeem un graudi dohd rubbuku. Bet wiſs tad tik tà buhs, kad lohpeem barribas un ſtreiju ne truhkſt. Truhkſt ſchihs diwi leetas, tad no daudſ lohpeem, kas baddu mirſt, wairak ſkahdes ne kà labbuma, jo ſinnams irr, ka maſ un labbi mittinati lohpi, wairak winnina isdohd un wairak ſuhdu taiſa ne kà daudſ lohpu, kas baddu zeeſch un ſlapjumâ miht. Tapehz irr pirmajs un wiſsleelakajs ruhpinſch, par ko ſemmes kohpejam jagahda, lohpeem papilnam barribas ſkappeht; jo ſchi irr tas grunts jeb pamats, us ko ſemmes kohpſchana drohſchi atſperrahs, un zaur winnu warr tik zerreht, wiſsleelako un paleekamo winninu ſagrahbt.

Seena truhkumu warr ar ahbolinu, ko druwâ audſe, pahr pahrim pildiht, un ar winna paligu warr ir bes pławahm laukus labbi jo labbi uskohpt un ſpehzinaht. Bet ahbolina kohpſchana ittin ihpaſchi pee jums, arraji mihli, retti kur atrohdama, un tapehz pawaſſarâ ſuhdiſchanahs pehz lohpu ehdama naw nekahds brihnums. Tomehr ir ahbolinſch warr ſkahdeht, kad winnu wiſſai daudſ ſehj; tahds tatſchu buhtu teeſcham ſlikts ſemmes kohpejs, kas leelako dallu no ſaweem laukeem apſehtu ar lohpu barribas augleem un no lohpeem ween pelnu taiſitohs ſadſiht. Tà darroht, winnam ne ween labbibas un zittu pahrdohdamu lauka augku truhktu, ko winninſch no lohpeem pateeſi ne atlihdſinatu, bet ihpaſchi winnam truhktu arri ſalmu, ko lohpus pakaiſiht un zaur to arri ſuhdu krahjums maſinatohs.

No tam tad mahzamees, ka ir lohpu barribas kohpschanai wajaga buht saws peenahkams mehrs, un ka tiklab schihs kà arri suhdu un labbibas kohpschanas starpâ wajaga eezelt tahdu lihdsibu, ka weens ohtram ne nahk par skahdi. Arrajs lohpus wisswairak suhdu labbad ween turr; un seenu un salmus pahrdohdams, winsch winnetu wairak ne kà no lohpeem, ja tik druwas suhdus ne prassitu. Zittadi pawissam tur irr, kur semmes kohpejs leelu pilsatu (Rihgas un t. j. pr.) tuwumâ dsihwo, un kur sweestu, peenu, krehjumu un t. j. pr. warr pahrdoht par dahrgu naudu. Tè derr, lohpu barribas augstus jo wairak kohpt, dauds gohwju lohpu turreht, un labbibu tik pascha teesu audseht.

Gruntigs semmes kohpejs, kas taisisees isdibbinaht, zik tad ihsti gohju lohpi turrami, jautahs pirmak: zik mannim wajaga suhdu, ka sawus laukus warru pareisi apsuhdoht? Tad winsch jautahs: zik mannim wajaga lohpu barribas un streiju, no ka schohs suhdus taisiht? Un pehdigi nahks tresscha jautaschana: zik sirgus un gohwju lohpus spehju es ar scho barribu mittinaht un zik no schahm streijahm laidarôs eekaisiht?

Pirma jautaschana: zik kahdai druwai suhdi peederrahs, nawwissur un ikkatrâ weetâ pehz wesumeem woi pehz swarra weenadi. Wajadsiga suhdu teesa riktejahs allaschin pehz tahs semmes, woi ta patte no teem augkeem, kas tur bij sehti, noplizzita woi pilnâ spehkâ atstahta, tad pehz tahm laika starpahm, kad druwu zeeni suhdoht, woi ik 3, woi tik pehz 4, 5 woi 6 gaddeem; jo prohjam wehl pehz ta suhdu treknuma un beidsoht arri pehz teem augkeem, ko no pehdigas suhdoschanas lihds zittai suhdoschanai tannî druwâ gribb seht, jo daudsreis jau essam dsirdejuschi, ka weens auglis pagehr wairak, ohtrs atkal masak suhdu, jeb ar zitteem wahrdeem sakkoht, ka daschi augki semmi noplizzi, zitti atkal to ne darra. Tomehr peenemsim to semmei wajadsigu suhdu dakku tà, kà mehds rehkinaht us puhraweetu:

mahla	semmê	28	wesumus,	katru	3	birkw.	smaggu,	turr	par	pilnigu suhdoschanu
"	"	20	"	"	"	"	"	"	"	widdischku "
"	"	14	"	"	"	"	"	"	"	plahnu "
mahlainâ	smiltî	20	"	"	"	"	"	"	"	pilnigu "
"	"	17	"	"	"	"	"	"	"	widdischku "
"	"	13	"	"	"	"	"	"	"	plahnu "
weeglâ	semmê	17	"	"	"	"	"	"	"	pilnigu "
"	"	13	"	"	"	"	"	"	"	widdischku "
"	"	10	"	"	"	"	"	"	"	plahnu "

Weena kubikk pehda (pehda ik us kanti) fuhdu fwerr 2¼ lihdf 3¼ pohdus, un fchis fwars riktejahs pehz fuhdu mitruma un pehz to, woi fuhdôs daudf woi maf ſtreiju, woi fchihs pawiffam fatreppejufchas woi dſihwas wehl, un woi fuhdi no aitahm, ſirgeem woi no gohwju lohpeem.

Kad nu ſemmes kohpejs fchihs leetas labbi eewehrojis un tad aprehkinajis un isdibbinajis, zik fuhdu teeſcham wajadſigs, tad ohtra jautaſchana: zik ſeena un ſalmu preekſch fuhdu taiſiſchanas wajadſigs, jau jo lehtaki atbildama, jo atraſts irr, ka apehdinata lohpu barriba un tahs lohpeem pakaiſitas ſtreijas tad diwi un puſsreiſ (2½) ſmaggakas, kad baudita barriba no lohpu meeſahm isſtumta ahrâ, ar ſtreijahm ſamaiſijuſees un ar mihſaleem peeſihdufees. Tapehz tad 1 birkawa un 4 pohdi ſeena, ſalmu, pellawu un ſtreiju, ko lohpeem pakaiſa un isehdina, dohd 3 birkawas jeb 1 weſumu fuhdu, kad ſchee, kà weenumehr wajadſetu buht, naw pawiffam ſatreppejuſchi un palikkuſchi kà ſpekkis; no tahdeem fuhdeem fwehrs 1 weſums 4 un wairak birkawu.

Ir treſcho jautaſchanu: zik lohpu ar to ehdamo un tahm ſtreijahm warr mittinaht, weegli taggad atbildeht, jo apſtiprinajees irr zaur ruhpigu iſmekleſchanu, ka pa-audſis gohwju lohps, ko kreetni mittina un kas no puſs Oktobera lihdſ pehz Jurga deenas (190 deenu) ſtallî jaturr, pee 13 birkawahm un 15½ pohdeem ſeena, ſalmu, pellawu un ſtreiju isbruhke. — Wiſs, ko ſchinni nodallâ lihdſ ſchim jau ſarakſtiju, buhs ſkaidraki ſaprohtams, kad preekſchajus rehkinumus ar kaut kahdas ſehtas gruntu ſalihdſinaſim.

Nemſim tà: Kahdai ſehtai buhtu trihs lauki un wiſſeem kohpâ 30 puhraweetas (katram laukam 10 puhraweetas); un arrama ſemme buhtu widduweja, t. i. ne wiſſai labba, ne wiſſai flikta. Kad nu papuäs lauku ik pa trim gaddeem fuhdotu un liktu ik us puhraweetu 17 weſumus fuhdu, katru 3 birkawas ſmaggu, tad ikgadda wajadſetu 170 weſumus jeb 510 birkawas fuhdu. Preekſch ſcho fuhdu taiſiſchanas isbruhketohs ſeena, ſalmu un pellawu kahdas 204 birkawas; ſeena wiſsmaſak 70—80 birkawas un ſalmu un pellawu 124 birkawas. Ar ſcho barribu eeſpehtu wiſsmaſak kahdus 14 diſchu lohpu gabbalus: ſirgus un

gohwis mittinaht. Ja fehtas grunts buhtu pareisi apstrahdajams ar diweem sirgeem, tad warretu turreht 12 gohwju lohpus, bet ja buhtu 3—4 sirgi wajadsigi, tad tik 9 lihds 10 gohwju lohpus.

Druwa, kas tà suhdota, ikgadda tahs 124 birkawas salmu un pellawu teescham isskappehs. Un tapehz tad tik par tahm 80 birkawahm seena wehl kahdi wahrdi jasakka. Tè nu wehrà jaleek, zik puhraweetu leelas fehtas plawas un zik winnas isdohd seena. Nemsim tihschu, ka schihs plawas tik 50 birkawas seena dohtu, tad nu buhtu jagahda wehl tahs truhkstoschas 30 birkawas seena, un tahs warr eeguhtees, kad ahbolinu sehj druwà. Sinnama leeta irr, ka no zikko labbi augusha ahbolina, ko diwreis plauj, t. i. ar attalu kohpà, wismasak 10 birkawas ahbolina seena no katras puhraweetas dabbu, un tapehz tad wajadsetu ikgadda 3 puhraweetas ar ahbolinu apseht. Schis rehkinums tomehr tik preekschsihmes labbad sarakstihts, un warr gadditees, ka, kà jau dsirdejam, tur, kur leeli pilssati tuwumà un zaur to sweests, krehjums u. t. j. pr. dahrgi teek aismakfati, gohwju lohpus derr turreht ohtruteek. Schè nu wajadsetu ne 3, bet 6, 9 un wairak puhraweetas ikgadda ar ahbolinu apseht, un salmu truhkuma deht zittu kahdu pakaisu (suhnas ꝛc.) apgahdaht lohpeem. Ja tà darroht ir pascham wajadsiga labbiba ta masa sehjuma deht ne pa-augtu, tad ta patte eegahdajama lehti par weenu dakku tahs naudas, ko par sweestu, peenu, telleem u. t. j. pr. eenemm.

Teem semmes kohpejeem, kas lihds schim nekahdu ahbolinu wehl naw sehjuschi, jeb kas winnu tik kà kahdu sweschas semmes dahrsa augli isprohwedami pa bischkim kohpuschi, rahdihs pehznahkama sarakstischana to weetu, kur ahbolinu druwàs derr seht, un kà lauki tad eedallami, ja no winna pateesu swehtibu gribb peedsihwoht.

Dohmasim tapehz, ka wissa pee wirsminnetas sehtas peederriga arrama semme (30 puhraweetas) tannì gaddà 1852 wehl us trihs laukeem tiktu apstrahdata un buhtu tà apsehta:

1852.	I. lauks.	II. lauks.		III. lauks.	
	Rudsi woi puhri, ko arri seemas sehju sauz.	Wassaraji.	Kartuppeki.	Papuà.	Sirni.

tad nahkama gadda pawaffarâ warr tohs laukus, kur seemas sehja un waffaraji bijuschi, katru 2 dakkâs schkelt, un lauki tad tà apsehjami:

1853.	Meeschi woi ausas, kur 3 puhraw. ahbolinsch usfehjams wirsû u. 2 puhraweet. kartup.	Meeschi woi ausas.	Papuä.	Sirni, lehzi, linni, kannepes, kam suhdi dohdami.	Seemas sehja jaunâ suhdajâ.

Tannî 1854tâ gaddâ lauks issakattitohs tà:

1854.	3 puhraweet. ahbolina un 2 puhraweet. sirnu un linnu jaunâ suhdajâ.	Papuä.	Seemas sehja jaunâ suhdajâ.	Seemas sehja wezzâ suhdajâ.	Meeschi un ausas.	Kartupp. un meeschi, kam ahbolinsch usfehjams.

Tannî 1855tâ gaddâ buhtu lauks tà apsehts:

1855.	Seem. sehja ahbol. semmê un wezzâ suhdajâ.	Seemas sehja jaunâ suhdajâ.	Kartupp. un meeschi, kam ahbolinsch usfehjams.	Meeschi woi ausas.	Papuä.	Ahbolinsch, sirni u. linni.

Tannî 1856tâ gaddâ lauks stahwetu tà:

1856.	Meeschi woi ausas.	Kartupp. un meeschi, kam ahbolinsch usfehjams.	Ahbolinsch, sirni u. linni.	Papuä.	Seemas sehja.	Seemas sehja.

Tannî 1857tâ gaddâ lauks tà buhtu apsehts:

1857.	Papuä.	Ahbolinsch, sirni u. linni.	Seemas sehja.	Seemas sehja.	Kartupp. un meeschi, kam ahbolinsch usfehjams.	Meeschi woi ausas.

Wirseja lauku eedallischana us 6 dakkahm jeb laukeem wissai labba un daudz arrajeem derriga. Zaur winnu teek panahkti schee labbumi:

1) Paleek lauks seemas sehjai tikpat leels kà trihs laukus turroht, un papuä woi tahdi lauka augli winnam arweenu preekschgahjeji, kas pareisi isstrahdatu un augligu semmi atstahj;

2) dabbu linni un sirni tahdu semmi, kas zaur kartuppeku kohpschanu no nelabbahm sahlehm tihrita;

3) isdallahs un islihdsinajahs suhdoschana jo labbaki ne kà kad trihs lauki irr, un

4) ne nahk kartuppeli jaunâ suhdajâ, ko winni sawas taggadejas slimmibas deht ne panes.

Laukus tà eedalloht 5 puhraweetas papuäs gan pasuhd; bet kur tad ahbolinsch! — Deews pateesi naw nolizzis, ka semmei buhs dussehk, bet ka ikkatram stuhrim derrigus augkus buhs nest, kà to pee plawahm, gannibahm, dahrseem un mescheem Deews gan redsam. Ja ahbolinu wehl ne pasihtum, tad papuäs turreschanu warretum gan aisbildinaht. Bet schôs naudas laikôs leelas papuas, — ir tur, kur gannibu mas, — naw uslaischamas un eeredsamas; jo ahbolinsch, schis auglis dahrgs un zeenijams, papuäs truhkumu pilnigi atswerr.

Trihs lauku tiklab kà arri tschetru lauku eedallischana, ko Latweeschu kalenders no 1842tra gadda arrajeem pee sirds leek, tik tur derr, kur no buhschanas spehziga semme un daudz plawu.

No tahm daudz un daschadahm lauku eedallischanahm, kas wehl bes tahm wirsminnetahm weetu weetahm atrohdahs, peeminnesim schè wehl tahs, kas ir arrajeem, ja laukus tà eedallitu, ne buhtu par skahdi.

Grants un smilts semmi derr eedalliht 8 dalkâs jeb laukôs un pirmo lauku apsahkt tà seht: 1) kartuppeli, kas suhdojami; 2) adeeni woi rudsi, kam ahbolinsch un zitta lohpu barribas sahle ussehjami wirsû*); 3) ganniba; 4) ganniba, kas uspleh-schama un rudsu sehschanai pagattawojama; 5) rudsi; 6) kartuppeli suhdotâ semmê; 7) meeschi; 8) grikki. **Mahlaina smilts** gribb buht tà sehjama: 1) sirni, kam suhdi gahschami; 2) rudsi, kam ahbolinsch ussehjams; 3) ahbolinsch; 4) meeschi;

*) No sehklas janemm us puhraweetu: 2 mahrziņas dseltena ahbolina (gelber Hopfenklee, **Medicago lupulina**), 3 mahrziņas sarkana ahbolina, 2 mahrz. meddus sahles (wolliges Honiggras, **Holcus lanatus**), 8 mahrz. plawu appalas smilgas (Wiesenschwingel, **Festuca pratensis**), 4 mahrz. pijohrin sahles (Fioringras, **Agrostis stolonifera**) un 5 mahrz. wahrpu sahles (englisches Raigras, **Lolium perenne**). Kohpâ 24 mahrziņas.

5) lehzi ſuhdotâ ſemmê; 6) rudſi. Smilts ſemmê, kam papilnam truhdu (**melnâ ſmiltî**), derr tà ſeht: 1) kartuppeli ſuhdotâ ſemmê; 2) auſas, kam ahbolinſch uſſehjams; 3) ahbolinſch; 4) rudſi; 5) ſirni ſuhdotâ ſemmê; 6) rudſi; 7) meeſchi. **Mahla ſemmê** geld ſchi augſtu pahrmainiſchana: 1) ſirni jaunâ ſuhdajâ; 2) puhri; 3) kartuppeli ſuhdotâ ſemmê; 4) auſas, kam ahbolinſch uſſehjams; 5) ahbolinſch; 6) puhri; 7) lehzi ſuhdotâ ſemmê; 8) rudſi; 9) auſas; jeb: 1) kartuppeli ſuhdotâ ſemmê; 2) meeſchi, kam ahbolinſch uſſehjams; 3) ahbolinſch (derretu ſuhdoht ar gipſi woi ſehwela ſkahbi); 4) rudſi; 5) lehzi ſuhdotâ ſemmê; 6 rudſi; 7) ſirni ſuhdotâ ſemmê; 8) rudſi.

Ar teem jaukeem wahrdeem „**lohpu barriba un ſuhdi irr ſemmes kohpſchanas dwehſele**“ lai beidſam ſcho nodallu. — Pateeſibas pilni wahrdi! Kam papilnam lohpu barribas, tas arri warr papilnam lohpu turreht, ſchohs kreetni barroht un zaur to daudſ ſpehzigu ſuhdu eekraht.

Dewita nodalla.

Lauka augſtu eenaidneeki.

1. No augſtu zilts.

Tee ſohdibas wahrdi, ko Deews Ahdamam ſazzija: „ehrkſchkus un dadſchus ta (ſemme) tew liks iſaugt“ peepildahs ir taggad pee muhſu druwahm. Tas leelajs pulks nelabbu ſahlu, kas wiſswairak triju lauku ſemmes kohpejus apbehdina, darra lauka augſteem brihſcham daudſ ſkahdes. Tapehz katrs ſirdigi lai gahda wiſſu to nowehrſt, zaur ko nelabbas ſahles druwâ eewehſchahs, un lai ne nogurſt winnas apkarroht un iſnihzinaht. Pee tam daudſ palihdſehs: ſkaidras fehklas iſſehſchana, priſchus putnu un zuhkas ſuhdus druwâ ne likt eekſchâ, ſchkuhnu un ſtallu greeſtu ſaſlaukas ſuhdôs ne gahſt, ſemmi **ihſtenâ laikâ** un **kreetni** iſſtrahdaht, wezzus trihs laukus atſtaht un zik warroht, beeſi ween apſittamus augſtus ſtahdiht. To wiſſu peepildoht, tomehr Deews gan nelabbu ſahlu wehl eewehſſees, wiſswairak tahdu, kam fehklas weenu ohtru un wairak gaddus ſemmê gull, eekam usdihgſt un aug.

Tà kà nu labba ſaimneeze ſaknu dahrſâ nelabbas ſahles ne eeredſ, bet zik ſpehdama tahs paſchas zaur raweſchanu isnihzina un isſkauſch, tàpat arri wajaga labbam ſaimneekam par ſawahm druwahm gahdaht, un weenu ohtru graffi ne taupiht, kas rohkpelnim par raweſchanas darbu jamakſa; ſchè tehreſchana arweenu labbi aismakſajahs: pirmam kahrtam zaur to, ka ſkaidrai labbibai ahtraki pirzeju gaddahs, kas winnu jo dahrgi aismakſa ne kà neſkaidru labbibu, un ohtram kahrtam arri zaur to, ka daudſ un gandrihſ wiſſas no tahm iſrawetahm nelabbahm ſahlehm lohpu barribai derrigas; un tapehz jau kohti zeenijamas, kad ap to laiku eeguhſtamas, kad ſeens retti kur wairs uſeijams un jauna ſahle wehl naw tàmehr paſteepuſees, ka warretu bes ſkahdes plaut un ehdinaht. Sahles, ko lohps ne ehd, derr maiſijuma ſuhdu kahpelê eekraut.

Raweſchana tad isdarrama un weizahs, kad ſahles jaunas un pehz lehna leetus; tomehr wiſſai agri, kad labbiba wehl ne zik naw eeſaknojuſees, arri ne geld raweht, jo zaur to jaunus lauka auglus ahtri apſkahdetu woi arri ar ſahlehm lihdſ iſrautu. Daudſreiſ tomehr ſahles wiſslabbakai raweſchanai prettim turrahs un ihpaſchi tas tà irr ar tahm ſahlehm, kas daudſ gaddu nedihguſchas ſemmê gull un kam dſillas ſaknes; tahs zittadi isnihzinamas. Tapehz aprunnaſimees par tahm ſahlehm un par to, kà winnas no diſchuma isſkauſchamas, jo pawiſſam winnas — kaut jo puhletohs — tak ne warr no druwahm isdſiht ahrâ. Bet pirmak derrehs ſinnaht, ka ir wiſsniknakas ſahles zaur to warr isnihzinaht, kad winnas nogreeſch ar kahdu affu eerohzi (iſkaptu un t. j. pr.), ko ar tahdu gallodu beeſi trinn, kas ar uhdenî iskauſetu dſelſes witrijolu (Eiſenvitriol) apflazzita. Witrijols eewelkahs ſahlu ferdê eekſchâ, zaur ko winnahm jamirſt.

Lahtſchi, lahzauſas ſlapjôs gaddôs un druwâs wiſswairak kuplojahs un gruhti nahk winnus isnihzinaht, jo raweſchana ſchè naw isdarrama. Winni ahtraki naw paſihſtami ſeemas ſehjâ, ar ko reiſê pa-aug un eetekkahs, kamehr ſkarrainas wahrpinas dabbujuſchi, un tad gruhta leeta pret winneem karroht. Winnu ſehkla brihſcham gull 3 gaddi ſemmê un tad tik uſdihgſt. — Ruhpiga un labba ſemmes iſſtrahdaſchana un iswaggoſchana, gruntiga druwas iſgrahweſchana, ſkaidras ſehklas iſſehſchana

un tahda lauku eedallischana, kas beesu kartuppeku un sirnu sehschanu uslaisch, lihds winnus saudeht. Wistas, kas papilnam lahtschu baudijuschas, tà kà apskurbst un paleek slimmas. — Lahtschu jaunas lappinas awim gahrds kummoss. — Woi no puhreem un rudseem lahtschi gaddahs jeb no lahtscheem puhri un rudsi, naw wehl sinnams. Esmu prohwejis tihrus lahtschus seht un — ko sehju, to plahwu. Dsirdejis tomehr esmu, ka zittam prohwejoht essoht laimejees, lahtschus sehdamam rudsus dabbuht.

Pehrkones wassarajus brihscham tà pahrnemm un apspeesch, ka plauschanu us pussi tik warr rehkinaht. Skaidra sehklas issehschana ir schè pirmajs un drohschakajs isnihzinaschanas paligs. Bet ja pehrkones druwâ tomehr eewehsuschahs, tad seedamâ laikà winnu seedi ar iskaptu nozehrtami. Jt labbi warr winnas arri zaur to isskaust, kad rudsus woi puhrus pehz pahkschku augteem sehj un pehz scheem tuhliht atkal rudsus woi puhrus. Jo beesaki un kreetni druwu isstrahda, usdihguschas pehrkones isarr un isezze, jo ahtraki arri ar winnu apkarroschanu tiks gallà. Gruhta un rupja pehrkonu semme beesi un stipri ezzejama, bet weegla semme pawissam mas ezzejama. — No pehrkonu seedeem eekrahj bittes daudz waska un meddus. No winnu sehklahm warr elji taisiht.

Zeesa. Schi nikna sahle mihl irdenu, smiltainu semmi, wisswairak tahdu, kas spehziga un zikko mitra. Mahlâ turpret zeesa lohti retti atrohdama. Zeesas tahlu istezzejuschas saknes semmi noplizzi, ne lauj druwu pareisi isstrahdaht un irr wissem lauka augteem nepatihkamas. Winnas isnihzinaschana wissai gruhts darbs; tur kur weenreis eemahjojusees, laujahs tik pamasinatees zaur daudskahrtigu arschanu un gruntigu ezzeschanu sausâ laikà. Zeesas saknes ne geld stallôs kaisiht; winnahm zeeta dsihwiba un ar suhdeem druwâ iswestas tuhliht eesahk augt.

Badda gaddôs mehds zeesas saknes smalki sagreest, schaudeht, peejaukt labbibai klaht un ar scho kohpâ maises milteem samalt. Schaudetas un sihki sakappatas zeesas saknes, kas ar pellawahm sapluzzinatas, arri gohwim wissai smekkigs ehdamajs, kas dauds trekna peena skappe. Jr sirgi peenemmahs spehkâ un gallâ tahs saknes ehduschi. Spaku weetâ us salmu jumtu tschukkureem liktas zeesas saknes tik zeeti sa-aug kohpâ, ka kamehr jumts stahw

tschukkura lahpischana naw wajadsiga. Paschu zeesas sahli ta salduma dehl, kas winnai irr, sirgi, gohwis un awis labpraht ehd. — Sunni un kakki mehds zeesas sahli brihscham baudiht, ko laudis tad turr par tahdu sihmi, kas sliktu gaisu pasluddina.

Plaknes isehno labbibu ar saweem spurraineem sahna sarreem un samaita ar sawahm sehklahm miltus, kas silli melni paleek un zepti dohd maisi, kas wissai negahrda un reebiga. Plawâs eewehsuschahs padarra winnas sliktu seenu. Gohwju lohpi, kas winnas papilnam ehduschi, zeeni brihscham uspampt un eet, ja ne glahbj, pohstâ. No teem bahli dselteneem seedeem issuhz bittes wasku un meddu. Isnihzinaht winnas warr, kad druwu gruntigi isgrahwe un skaidru sehklu issehj.

Lehpas, tuhsku lappas, wahrlappas ne ween semmes noplizzitajas, bet arri zaur to augkeem wissai skahdigas, ka appaksch winnu plattahm lappahm gleemeschi usturrahs. Dsilla arschana, wisswairak sausâ un paschâ lehpu labbakâ augschanas laikâ; beesa apsittamu augku dehstischana un semmes suhdoschana ar awju suhdeem irr winnu skaugi un pohstitaji. Lehpu lappu tehja irr spehzigas kahsu un kruhschu sahles. — Us ruddena beigahm apaug winnu saknes tà kà ar willu, kas sahrmâ wahrita un schaudeta, lohti dedsigu ugguns schkiltamu pulweri dohdoht.

Uschnas. Wissai uschnu slakkai eet saknes semmê dsilli eekschâ. Labbibâ winnas pawissam naw eeredsamas; ne ween tapehz, ka labbibu no druwas isdsenn un gar scho dsihwojoht rohkas badda, bet arri tapehz, ka kukloht lohti putt, zaur ko drihs warr zeltees ugguns breesmas. Dsilla arschana un uschnu seedu nopkauschana palihds winnas galleht. — Jaunus uschnu kahtus warr ehst, kad nowahra un misu nolaupa.

Skahbenes labbibâ nelahga sahle, kas augdama wissai tahlu isplescahs un zaur to lauka auglus isehno un apspeesch. Gruntiga semmes isstrahdaschana un raweschana irr winnu isnihzinaschanai derriga. — Sirgu skahbenu seedi irr assinu sehrgas pirmas sahles. Eeberr kahdâ buttelê, kas ar stipru brandwihnu pildita, 2 saujas sirgu skahbenu seedus un nogaidi kamehr brandwihns palizzis ittin sarkani bruhns. Assinu sehrgu

zeesdams, dserr no schi brandwihna ik pa 2 stundahm mehrenu schnaps glahsi un drihs palikši weffels. Ir gohwju lohpeem, kam pluhtischana, derr skahbenu seedus nowahriht un to uhdeni doht dsert.

Kohkali lohti waisligi un jebkurrâ semmê isdohdahs. Skaidra sehkla un raweschana irr tee drohschakee paligi, kas lihdsehs winnus apkarroht. No winnu sehklahm paleek maise silgana. — Labbiba, kam pulks kohkalu klaht, pirzejus aplam ne atrohd.

Dadschi wisswairak treknâ mahlâ brihnum waislojahs. Winnu isnihzinaschana noteek pilnigi, kad galwinas nozehrt, eekam sehklas dabbu eenahktees.

Marnahkas peewelk labbibu pee semmes un tapehz linneem lohti skahdigas. Israweht tahs sahles ne warr, jo winnas ap labbibu aptinnuschahs un sapinnuschahs apkahrtin apkahrt. Skaidra sehkla lihds winnas isbeigt. Ar winnu sakni warr pehrweht sarkani. — Gohwim, kas pehz patureschanahs ne spehj nowaddatees, derr no schihs sahles weenu ohtru sauju doht baudiht.

Kummelischi irr labbibai nepatihkama sahle. Ir **gohwju mihschas** schè peesskaitamas. Scho smarscha bittehm reebiga; draweneeki zeeni ar winnahm eerihweht rohkas un isfargajahs zaur to no bischu duhrumeem. Krupjeem winnu smarscha turpret mihla, ko labpraht usmekle.

Sillas rudsu pukkes ar sawahm sehklahm, kas kà sufeklischi isskattahs, taisa labbibu weeglu un neskaidru.

Schihs 12, patlabban sarakstitas nelabbas lauka sahles gan wisseem arrajeem pasihstamas; bet jasinn, ka bes schihm wehl kahdas 85 sahlu surtes irr, kas sewischki druwâs aug un lauka augleem daudz mas skahde. Wissas aprakstiht ne warru, jo Latweeschu wallodâ daudz no winnahm truhkst wahrdu, un kad wahrdus dohtu jeb winnas kristitu, tad pats gan sinnatu schohs jaunus sahlu wahrdus, ir paschu sahliti pasihtu, bet zittam tas bes bildehm un Wahzu wallodas wahrdu klahtpeelikschanas ne neeka ne lihdsetu. — Tapehz nemmeet taggad ar scho masumu par labbu un gaideet no nahkameem laikeem wairak.

2. No dſihwu meeſu zilts.

Schee lauka augļu eenaidneeki daſchôs gaddôs ſemmes kohpejuſ weetahm gauſchi apbehdina. Kur dohma ſagaidiht baggatu plaukſchanu, kur ſirds lihgſmojahs pilnu druwu usſkattoht un ſpeeſchahs Deewam par winna ſchehlaſtibas dahwanahm pateikt, tur usbruhk no nejauſchi un peepeſchi ſkaugi, ſaldas zerribas pohſtitaji: ſwehri, putni un daſchadi ſihki daikti isnihzina ſchohs preekus — nomaita druwu wiſskuplako. Gruht, nudee nepazeeſchami gruht tahdas behdas neſt! — Un tapehz jaruhpejahs katram, zik ween ſpehdamam, ſchihs behdas no ſewim nowehrſt. Meſcha lohpus: breeſchus, ſtirnas, ſakkus; un atkal putnus: mednus, tetterus, lauka irbes ꝛc., kas ſehju gan no-ehd gan nominn, naw arrajam brihw nonahweht woi zittadi kà isnihzinaht. Iſrahdahs, ka Deews winnus tadehl ween paſaulê laidis, lai ne truhktu gehgereem jakts iſluſteſchanahs un winnu kahram ſohbam putnu gaļas. — Tik pret teem dſihweem maſeem raddijumeem: tahrpineem, pellehm un zitteem ſcheem lihdſigeem daikteem naw aiſleegts arrajam — paſcham ſemmes lohſchnatajam buhdamam — isnihzinaſchanas un maſinaſchanas karru weſt, un ſchee — lauka augļeem pateeſi arri daudſ wairak ſkahdes darra ne kà meſcha putni.

Lauka pelle. Muggura winnai irr pelleka, brihſcham arri tumſchi un melni pelleka, woi dſelteni eeſarkana un lohſa; wehders pelleks; garrums ar ihſu aſtiti kohpâ 3 lihdſ 4 zellu. — Mahtite behrnojahs 3 lihdſ 4 reiſes gaddâ, ikreiſ 4 lihdſ 8 pellenus atneſdama, kas akli peedſemm un pehz 9 deenahm azzu gaiſmu dabbu. Winnas uſturrahs druwâs, kur labbibu un zittus lauka augļus ehd. Winnas peld arri pahr par uhdeni, un kad barriba winnahm aptruhkuſe, noteek winnu ſtarpâ breeſmigi warras darbi: behrns mahti un mahte behrnu tad wairs ne taupa, bet zitta zittu nemm pee ſpalla, ne palaiſch ahtraki kanti, kamehr neſtipra atſteepuſees, ko uswarretajas ſawâ baddâ it kà kahdu mihkſtu ſpekka gabbalu aprij. Tukſch wehders pee wiſſas dſihwas raddibas bailiga leeta un nepildihts arweenu nemeerigs. — Seemâ wahkahs winnas rijâs, klehtîs un palihdſ ſchè ſemmes kohpeja ſuhru krahjumu pawalkaht. Nokert un isnihzinaht warr ſchohs ſkaugus, kad

dsillus pohdus tur eerohk, kur pelles mehdſ tezzeht un allas taiſiht, jeb kad ar meetu tur eeſitt dſillus zaurumus ſemmê, kur eekrittuſchas wairs ne warr israhptees ahrâ; kad winnas ar gipti apbarro jeb kad pellu zaurumus ar akmineem it zeeti aisprappe. Gipte, kas pelles nonahwe, tà ſataiſama: Samaiſi 1½ ſtohpus meeſchu miltu ar 1 mahrzinu balto ſchkaudamu ſahlu (weiße Nießwurz) un 8 lohteem utsſahlu (Läuſekraut), kas aptehki pehrkamas. Milteem tiklab kà ſahlehm wajaga buht lohti ſmalkeem un zaur beeſu aſchku ſeetu ſijateem. Schim maiſijumam peeleez wehl klaht ½ mahrzinas meddus un ½ mahrzinas ſalda peena, ſamihzi kad wiſſu kohpâ un taiſi no ſchi mihzijuma, pa biſchkim nemdams un willinadams, maſas lohdites, kas tik diſchas kà pilnigu ſirnu graudi. Schihs lohdites mettamas pellu allâs. Pelles ſcho barribu labpraht ehd un tahm, kas buhs baudijuſchas, naſchkiba ja-aismakſa ar ſawu dſihwibu. Ir ſihwi, ſmirdigi duhmi no lohpu ſpalwahm, wezzeem ahdas gabbaleem un luppateem, ko ar maſahm plehſchinahm pellu allâs eepuhſch eekſchâ, dſenn winnas ahrâ. Pellu eenaidneeki, kas ſkohnejami un kohpjami, irr: eſchi, lapſas, zaunas, wannagi un zitti.

Mahju pelle. Wirſpuſſe tumſchi bruhna; wehdera puſſe pelnupelleka, brihſcham balgana; it baltas pelles ar ſarkanahm azzim un it melnas atrohdahs retti. Weenâ gaddâ behrnojahs winnas 3, ſiltâs weetâs arri 5 lihdſ 6 reiſ un atneſs ikreiſ 4 lihdſ 7 plikkus pellenus, kas akli peedſemm. Rijâs, klehtis un zittâs weetâs darra winnas daudſ ſkahdes. Ne peeteek pellei wairs graudu ko ehſt, tad ſakappa jumta ſalmus, tà ka jumſchanai wairs ne geld; ir paſchus ſalmu jumtus winna ne taupa. Bes tam winna wehl leela naſchke; apmekle peenu, maiſi, gallu; ſakappa arri ahdas, drehbes un zittas leetas. Kakkis pellu niknakajs eenaidneeks, kas, ja tik peekluhſtama weeta, to pehdigo ſinn uſſukt un usmeddiht. Ar lammatahm, kur kahds ſpekka, woi eljê apmehrzehts maiſes gabbalinſch eelikts eekſchâ, warr arri daudſ pellu isſkauſt.

Schurks. Muggura tumſchi pelleka; wehders druſziņ gaiſchaks ar gluddenahm, ſpihdigahm ſpalwahm; bruhni un balti ſchurki retti rahdahs. Schurks ar aſti kohpâ brihſcham pehdu garſch. Weenâ gaddâ waddajahs ſchurka mahtite 2 reiſ, katru reiſ 5 lihdſ 6 behrni dſemdedama. Laiweneeki eſſoht ſchurkus

no Amerikas uswedduſchi, kur winnu wiſſai daudſ. Winni brihnum ehdeligi; labbibas apzirknî ne ween pee-ehdahs, bet lihſch par labbibu arri atſprahkku, lai ſpalwâ eekſchtohs graudi, ko tad allâs un zaurumôs nemm lihdſ. Jr maiſi, ahbolus, ſweeſtu, ſeerus, taukus, galku u. t. j. pr. winni ne apſmahde. Badda laikâ aiskarr arri ahdas, kohku un pelles. Schurki kohti bikli, ſkraidaka no weenas ehkas eekſch zittas; brihſcham tà wairojahs un ſapulzejahs kahdâ weetâ, ka zilwekeem pa kahjahm kuklahs ſeewiſchkahm appakſch linndrakka ſchaujahs un meeſâs eekohſchahs, ir ſkapjus, galdus, plauktus apmekle, ehdeenu ſagdami un peekehrnadami. Schurki ſawâ wihſê arri wiſſai ismannigi un gudri, tapehz par lammatahm un kakkeem daudſ neko ne behda un ſaproht no ſchihs nahwes iſſargatees. Bet retti kahds atleek dſihws no giptes, kas tà pagattawojama: Nemm ½ ſtohpu auſu miltu un ſamaiſi ar ſcheem kohpâ 4 pilleenus rohdijum eljes un 2 ſmalki ſagreeſtus wemjamus reekſtus (Brechnüſſe). No ſchi maiſijuma 1—2 naſcha galli us ſteegeku woi dehku gabbalineem ehkâs, kur ſchurki eewaiflojuſchees, ſchurpu turpu isleekami.

Swirbuki darra lauka augkeem un wiſswairak puhreem nepazeeſchamu ſkahdi, bet kad pee tam arri no kohti daudſ ſkahdigeem kukkaineem un tahrpeem barrojahs, tad pawiſſam isnihzinaht winnus ne geld wiſs, un tapehz jagahda tik par to, ka arri proht gohdu un ne eetaiſahs weenâ weetâ pa daudſ; 20 lihdſ 30 ſwirbuku warr katrâ ſehtâ labpraht mittinaht, bet teem, kas pahrak par to ſkaitlu, japohſta ligſdi u. t. j. pr.

Spradſchi naw druwâs nedſ ſaknu dahrſôs patihkami. Winnus warr isnihzinaht, kad rihtôs raſſâ us teem augkeem, ko ſpradſchi apgulluſchi, maiſijumu no ſmalki taiſita ſehweka un ſahga ſkaidahm uskaiſa wirſû.

Rudſu tahrpi jeb ohſola bambaku behrni ne ween ſeemas ſehjas wiſsleelakee ſkaugi, bet arri zittu augku eenaidneeki. Par ſcheem tapehz ſarunnaſimees druſziņ plaſchaki; rets to ſinnahs no arrajeem, ka winni no buhſchanas tahrpi naw, bet no ohſola bambakeem gaddahs. Skaidraki winnu zelſchanahs buhs eewehrojama, kad pehznahkamus wahrdus laſſoht ar ſcho bildi ſalihdſinahs.

Pehz nobeigtas pahrofchanahs, kas pret Mei mehnefcha galla woi Juhni mehnefcha eefahkumâ noteek, ee=urbjahs ohfola bambała mahtite femmê un dehj tur kahdus 30 lihdf 80 eedfeltenus, łohti mafus pautinus, tad paleek besfpehziga un eet bohjâ. Irr nu gaifs filts un isdewigs, tad iskuhnojahs no fcheem pautineem 2 lihdf 4 neddelu ftarpâ (bilde 1) łohti mafi, ehdeligi, gaifchi pelleki woi balti tahrpini, kam bruhna galwa. Pirmâ gaddâ (bilde 2), tas irr taî ohtrâ, kad winni no pautineem

jau iskuhnojufchees, isaug winni ½ zellu garri un tik refni kà labba paftalas aukla; winnu barriba taggad rudfu un zittu faldu fahłu faknes. Ohtrâ gaddâ (bilde 3) irr winni zellu, trefchâ (bilde 4) 1½ zellu garri, balti tahrpi ar bruhnahm

galwahm; par fcho laiku winni jau kahdas 3 reif fehrufchees jeb wezzu ahdu nomettufchi un jaunu dabbujufchi. Dfiłkaki femmê ee=urbdamees paleek par feemu tur tà kà nedfihwi, faftippufchi, kamehr pawaffaras filtums femmi eefildidams winnus mohdina. Zettorta gadda ruddenî fagaidijufchi to laiku, ka warr apfahkt usnemtees bambała drehbes un buhfchanu. Nu (bilde 5) ee=urbjahs tarps femmê 2 lihdf 3 pehdu dfiłki un istaifa fchè dohbumu; fchinni dohbumâ nemmahs augt refnumâ un peekta gadda pirmôs mehnefchôs paleek tahrps par mihkftu, bahli dfeltenu bambalu un, kad jau jo twirts palizzis un pilnigi isaudfis,

tad lihsch pehz 8 woi 12 neddekahm par semmes appakschu augschup us semmes wirsu, un nahk (bilde 6) Mei mehnesi pee

5 6

gaismas; winnam preekssch pilnigas isaugschanas jeb pahrwehrschanahs par bambalu tapehz wajaga 5, un ja aukstums woi bads aiskawe, 6 gaddu. Bilde 7 rahda schdoschu, bilde 8 skreijoschu bambalu. Bambalus, un zaur to arri winnu behrnus warr weenigi tik zaur to zik ne zik masinaht, kad winnus usmekle un nonahwe, jo bambali par deenu, wisswairak rihtòs agri lihds pulksten 3 pehz pussdeenas, kohkòs gull tà kà apskurbuschi un tapehz lehti warr winnus nobirdinaht un apsist. Taî gaddâ 1834 essoht Sprantschu semmê un weetahm arri zittâs semmês brihnum daudz ohsola bambali rahdijuschees, tà ka weens semmes kohpejs tur zaur seewahm un behrneem lizzis pee 180 muzzahm bambalu salassiht un nonahweht. Tas pats arri kartuppelu laukâ kahdas 16 puhraweetas it dsilli gan arris, gan razzis un zaur seewahm 12 puhrus 3 gaddu ohsola bambalu behrnu sakrahjis.

Wehl no zitteem rudsu tahrpeem, kas no weena taurina, plestika zelkahs, schè jarunna un no winnu isnihzinaschanas, ko taggadejs Waltaiku zeenigs mahzitajs Katterfeldt isgudrojis un kas prohwejoht arri teescham isdewusees. Tahrpu isnihzinaschana isdarrama tà: Juhni mehnescha pirmâs deenâs irr papuäs laukâ ik us puhraweetu weens wesums suhdu trihs woi tschetrâs tschuppinâs isleekams. Schôs suhdôs dehj taurini sawus pautus, no kurreem tee rudsu tahrpi gaddahs, un pehz kahda laika buhs suhdu tschuppinâs tik daudz tahrpu, ka mudschehs ween. Juhli mehnesi, kad suhdu tschuppâs tahrpu wairs

wairak ne pee=aug, un kad schee no turrenes taisahs iswahktees un pa druwu gribb isdallitees, tad tschuppas sadedsinamas.

Gleemeschi darra slapjôs gaddôs augkeem leelu skahdi. Kreetna un daudskahrtiga druwas isstrahdaschana, sewischki sausâ laikâ, daudz gleemeschu isskausch. Bet ja tomehr buhtu wehl kahdi pee dsihwibas atlikkuschi, tad geld druwu pahrkaisiht ar kalkeem. Raksta arri, ka warroht sehju no gleemeschem isargaht, kad preekssch issehschanas sehklu turroht deenu un nakti struttâs eemehrktu.

Sleekas mahjo wirsejâ semmes kahrtâ un wismihkaki truhdu semmê, kur no paschas semmes, kà arri no lappahm un jaunas sehjas usturrahs. Bet jo leelu kaunumu darra winnas par semmes appakschu lohschnedamas, jo augku saknes zaur to teek iszillatas un augki sausâ laikâ wihst un eet pohstâ. Zaur ruhpigu un sausâ laikâ isdarramu semmes isstrahdaschanu warr winnas daudz maz masinaht. Ir kad rahms, silts leetus nolijis un pret wakkaru zeeni winnas no semmes lihst ahrâ, un irr tad weegli nonahweht.

Bes zilweka puhlina un darboschanahs, lauka augku eenaidneekus isskaust, ihpaschi arri pats Deews tahdus raddijumus laidis, kas jo spehzigi tannî leetâ ne kà zilweka gudriba. Peeminnam pirmak esi, kas wisswairak no gleemeschem un pellehm pahrteek. Tad **kurmi**, kas niknakajs sleeku skaugis un kas tapehz pawissam naw isnihzinajams, jo winsch sehju ne ehd un lauka augkeem zaur to ween skahdigs, ka par semmes appakschu lohschnedams winnus no saknes iszelt ahrâ. Bet tas pahrakajs putns pee kukkainu un tahrpu isnihzinaschanas irr **wahrna**. Irr isrehkinahts, ka 1000 wahrnu ar 1500 jauneem wahrneneem ikdeenas wairak ne kà 1 millijoni kukkainu un tahrpu isskausch. Tapehz wahrna pateesi semmes kohpeja stiprakajs un no Deewa schkinkohts karra beedris pret daschadeem skahdigeem kuskoneem. No paschem kuskoneem atkal, kas winnu zilti zittus skausch, peeminnam **ohgstoni** (Raupentödter). Ohgstonis irr mass kukkainihts, kam 4 klahri spahrnini un kas zittu kustonu behrnus nonahwe, winnu meesâs sawu pautu dehdams. No pautina iskuhnodamees jauns ohgstonis barrojahs tad no tahs meesas ta nedsihwa kustona, kas winnam pirmak bij par dsimschanas weetu. Ewehrojam beidsoht, ka ohgstonu pasaulê papilnam,

tad teekam pee tahs atsihschanas, ka winni wissai dauds labbuma darra. Wissus schohs un zittus dsihwus raddijumus, kas lauka augłu eenaidneeku skaugi, wajaga semmes kohpejam skohneht, jo winni irr, kà jau pirmit teizu, wissstiprakee karra beedri pret eenaidneekeem, kas daschkahrt wissu zerribu un preeku pohsta.

Desmita nodalla.

Pamahzischana par katru lauka augli.

I. Labbiba.

Labbiba wisspirmak zilweku nohtigakajs un stiprakajs usturs. Bes maises behdas un nemeers jebkurrâ sirdî, sehtâ, draudsê; ihsi sakkoht wissâ walstî. Bet kur Deews schehligajs maisi swehtijis, tur seed behrna sarkani balti waidsini; tur paleek wihra spehks allaschin drohsch; tur pilssatôs un us semmehm, wissur dsihwiba un meers, wissur andele un ammati plaukst un weizahs.

Bet ne ween minnehts labbums atlezz no labbibas kohpschanas; dauds leelaka swehtiba nahk zaur winnu ihpaschi zilweku tikkumôs, dsihwes wihsê un walsts waldischanâ. Labbibas kohpschana prassa sirdigu darboschanohs, tikkuschu apgahdibu, drohschu sirdi un wissâs gadskahrtâs pazeetigu prahtu. Tapehz tad stipri un tschakli łaudis, brihwestiba, prahta zillaschana, gudri likkumi, zilweku rahtniba un tikkumi, meers un jaukums wissâs walstîs, kur labbibas kohpschanu gohda. Tur, paganu semmês, Indijâ un dauds zittâs, kohpj un ehd zilweki rihsu; rehkina pee 400 millijoneem zilweku, kas no winna pahrteekoht. Bet schohs wissus speesch gruhti likkumi, wehrgu darbi un assinu dsehraju, laupitaju pahtaga. Kungs płauj, kur wehrgs sehjis. Tahda apgrehziba, gohds Deewam, naw labbibas semmês, un kur tomehr wehl kahdâ kaktâ paslehpusees, jo deenas jo wairak nihkst.

Labbiba irr steebrôs (stohbrôs) augdami lauka augłi, kam steebri dohbi un weetahm masgoti; saknes spurrainas, no kurrahm ik no weenas wairak ne kà weens steebrs isaug (kruhms). Winnas, — tahs labbibas wahrpâs augdameem graudeem irr brohdigas (sahtigas) barribas dallas, prohti:

1) glihda, tas wifswajadsigajs barribas spehks tiklab jaunam, dihgstoscham auglim kà arri zilweku un lohpu meesai. Glihdai

2) stehrkelis spehkâ gan ne stahw blakku, bet tomehr arri lohti brohdigs un glihdas sawahrischanu wehderâ isdarra. Stehrkeļa barribas spehkam lihdsigs irr

3) tas graudu saldums, zaur ko maise ruhgst un gahrda paleek;

4) sehnalas, kas arri maisei dohd bischkiht gahrdumu;

5) mitrums ir wifssausakôs graudôs atrohdahs, kas barribu gan nekahdu ne dohd, bet zaur ko semmê eelikts graudinsch ja ahtri dihgst.

Schee barribas spehki arri pahkschku augkeem, tomehr weenai surtei wairak, zittai atkal masak. Talab arri maises brohdiga buhschana daschada. Kas puhru maisi ehdis, sinn, ka schi jo sahtiga ne kà rudsu maise, un schi atkal jo gausa ne kà meeschu maise u. t. j. pr. Tas noteek zaur to, ka puhreem wairak glihdas un stehrkeļa dallu ne kà rudseem un meescheem.

Katrs gan bes teikschanas nojehgs, ka no pasaules eesahkuma Kursemmê un zittâs seemeļa pusses semmês labbibu neweens naw sehjis, un ka winna no siltahm semmehm par wissu pasauli tad tik isplehtahs, kad zilweki un lohpi eesahze wairotees un par pasauli isklihst. — Un wezzi raksti teescham arri israhda, ka tee wezzakee un derrigakee lauka un dahrsa augli no Asijas, prohti no ta semmes aprinka pee mums pahrzehluschees, kas issteepjahs no tahs Egiptes uppes lihds tai leelai uppei Wrat. Ta arri irr ta patte semme, no kurrenes Deews iswedde Juhdu wezstehwu Ahbraämu, no Ura, prohti Mesopotamiâ, kur Bahbeles un Assirijas stahsti zehlahs. Schee semmes strehki irr labbibas un zittu derrigu auglu dsimtene; no schejenes isplehtahs semmes kohpschana un labbiba par wissu pasauli.

Bes sehschanas aug tur wehl taggad wissadi augli, ihpaschi puhri un meeschi — un schihs diwi labbibas surtes irr par wissahm zittahm tahs wezzakas, ko pasihstam! — daudz wehlaku Greekeri un Reemeri ar rudseem un ausahm eepasinnahs.

Ar puhreem tapehz, to labbibu, kam tee baltakee, gahrdakee un dahrgakee milti, sahkšim sawu pamahzischanu par katru lauka augli.

1) Puhri (seemas kweeschi).

Surtes. No puhreem kahdas 12 surtes, no kurrahm sehj zittas Kreewu semmê pret deenas widdu, zittas Wahzsemmê un zittas atkal muhsu semmes strehki. No tahm surtehm, ko pee mums arraji sehj, jo pasihstamas tahs, kam akkoti un kas bes akkoteem aug.

Semme un winnas isstrahdaschana. Puhri pagehr mitru, stingru, truhdubaggatu un lohti eesuhdotu druwu. Tas, kam tahdas semmes naw, labbaki darra, puhrus pawissam ne sehjis. Mehs arram, ko jebkursch semmes kohpejs sinn, katru druwu, ko apsehjam, 3 reis un tikpat reises arri ezzejam; tas irr wezs un dsilki eesaknojees tehwu tehwu eeraddums, kam retti kahds atsakka, un druwu preeksch puhreem woi rudseem arri 4 reis arr. Tomehr — mums par atsaukschanohs un apmeerinaschanohs — arri tahdi lautini atrohdahs, kas newalkas un slinkuma labbad, papuü tik 2 reis arr. Kad nu arri pee wezza eeradduma, druwu 3 reis art, paleekam, tad zillu arschana tomehr allaschin agri isdarrama. Wezzeem semmes kohpejeem, kas pasaulê daudz ko peedsihwojuschi, sakkams wahrds: „kas papuü preeksch Jahneem ne usarr, tam no seemas sehjas preeka aplam ne buhs.“ — Jebschu ikreis tà gan ne noteek, tad minneta sakkama wahrda pateesibu tomehr tik tahlu esmu peenahzis, ka agri sa-artâ druwâ seemas sehja allaschin labbaki isdewahs ne kà tahdâ, ko wehlu, pehz Jahneem isstrahdaje; un ja pee tam wehl slapjsch un auksts ruddens atmettahs, tad wehlu artâ druwâ seemas sehja retti isdewahs. Zillas agri ardami panahkam ne ween labbaku seemas sehju, bet ihpaschi arri schohs labbumus: 1) warr agri usartâ semmê pehrkona leetus ar sawahm augligahm dallahm un siltajs waffaras gaiss pilnigi eesuhktees eekschâ un semmi zaur to pataisiht jo augligu; 2) ne warr nelabbas sahles dsilki dabbuht eesaknotees un sehklas iskaisiht, jo daudz tahdu sahlu irr, kas ihsi preeksch woi ap Jahneem jau eenahkuschahs; un 3) isnihzina agra zillu arschana daudz, lauka augleem skahdigu kukkainu, tahrpu u. t. j. pr. Nei agra nei wehla sehschana, nei slapjums un sausums seemas sehjai tik skahdigi kà lauka auglu eenaidneeki no auglu un dsihwu meesu ziltim. Lai scheem nu eespehtum zikko prettim turretees, tad zillas arramas agri.

Bet kas agri gribb zillas art, tam fuhdi arri agri ja=iswedd. Tapehz preekſch fuhdu weſchanas jau wiſſi grahwji papüas laukâ ſkaidri isſchkippelejami un, kur wajadſigs, dſilkaki isrohkami, no kruhmeem, eekrittuſcheem akmineem un kohkeem ispohſchami, ka uhdens wiſſur pilnigi warr notezzeht, kas zittadi fehju maitatu. Jo prohjam preekſch fuhdu laika un ohtrureiſ tad, kad zillu arrums jau no=ezzehts, no druwas wiſſi ſwabbadi akmini nolaſſami, kas leelaki par duhri. Ne ween ka akmini fehjai augſchanas weetu maſina, bet ir tapehz, ka arroht, ezzejoht un plaujoht wiſſai delde ſemmes darba eerohtſchus un paſchu darbu aiskawe. Akmini, kas maſaki par duhri, druwâ pamettami; tee nekahdu ſkahdi ne darra, bet wairak labbuma; jo winni peewelk no gaiſa ſiltu mitrumu, kas augleem wiſſai patihkams. Woi fuhdi tuhliht ee=arrami woi kahdu laiku iskleeſti pamettami, par to jau eſſam weenreiſ ſarunnajuſchees.

Suhdi arweenu leſni ee=arrami. Zillas arroht par to jaruhpejahs, ka ne paleek ne=usartas weetas, kur kukkaini un nelabbas ſahles warr paſlehptees; kahrtajoht — jo tad teek arts kruſtis zillu arrumam — tahdas weetas gan isarr, bet pa wehlu; daudſ kukkaini behrnus tad jau iſperrejuſchi, daudſ ſahles fehklas iskaiſijuſchahs. Kad zillas usartas, tad wiſswairak ſauſâ laikâ kalnainas, ſaufas druwas ar ſmaggu rulli peerullejamas, lai ne=iſſchuhtu fuhdi, bet no ſemmes peeſpeeſti dabbutu ſatreppeht. Eeleijas, flapjas un ſaſehlufchas druwas naw rullejamas. Pehz tam ezzejams laiks wehrâ leekams, kas tad atnahzis, kad arrumi eefahk ſalkoht un ſahles ſanemmahs prauſtees. Ar labbahm ezzeſchahm, kam tappi ſpizzi, weenadi garri un zeeti, rahdees nu druwâ un ezze tà, ka wiſſi kankali un welleni ar rulka paligu pilnigi dabbu ſabirſt un isirt. Irr kahrtaſchanas laiks ſagaidihts, tad druwa arrama ohtradi, t. i. ja zillas artas no rihta pret wakkara puſſes, tad kahrtaſchanai janoteek ohtradi no deenas widdus pret ſeemeļa puſſes. Schi arſchana, kas eekriht Juhli mehneſcha pehdejâs deenâs, isdarrama pilnigi dſilki. Pehz kahrtaſchanas paleek ſemme 2 woi 3 neddeļas, bet ne wiſſai ihſi preekſch ſehſchanas, ne=ezzeta. Tad atkal derr par pamahzifchanu tee paſchi wahrdi, ko pee zillu ezzeſchanas dſirdejam. Ar mahzibu kà papuä iſtrahdajama, biſchki pa ilgi gan uskawejohs, bet redſejis, ka weetahm ſcho darbu ļohti nekahrtigi ſtrahda, gribbeju ſcheem

pakuhtreem ſemmes kohpejeem wiſſu, kas pee papuäs iſſtrahdaſchanas wehrâ leekams, preekſch azzim weſt, lai ir winni to pee ſirds nemtu un preeku no ſawahm druwahm peeredſetu.

Puhrus ne derr tur ſeht, kur tannî paſchâ ruddenî jau zittu kahdu labbibu nowahke; tè puhri ne isdohſees, kaut arri ſuhdus gahſtu beeſu jo beeſu kahrtu. Ir kartuppeku ſemmê ne patihk winneem augt. Bet kur pahkſchku augki woi ahbolinſch nowahkti, druwa pee tam ſkaidra un irdena un wiſswairak, kad ſchee puhru preekſchgahjeju augki ſeedu laikâ tappe nopłauti, tannî paſchâ deenâ arri no druwas nowahkti un ſemme tuhliht ſa-arta, tur — drohſchi warr ſeht puhrus eekſchâ.

Sehſchana. Puhri pazeeſch wehlaku isſehſchanu ne kà rudſi, un tapehz winnus warr eeſahkt tad ſeht, kad rudſu ſehſchana beiguſees. Stingrâ ſemmê agraki jaſehj ne kà tahdâ, kas jo irdena un ſilta. Puhru derrigajs ſehjams laiks eekrihtahs no 25ta Auguſta lihdſ 5to Septemberu. Puhri par wiſſu labbibu nemm leelaku kruhmu, un tapehz arri biſchki jo retti ſehjami ne kà rudſi. Bet kad nu puhru graudi leelaki par rudſu graudeem un tapehz maſak puhrâ ee-eet, tad us puhraweetu jau maſak par puhru ne zeeni nemt; turprettim leeſâs un kalna druwâs, kur ſehju eeguhſt aukſti ſeemeka un auſtruma wehji, nemm labpraht arri wairak ne kà puhru us puhraweetu. Sehkla jagahda, kas ittin ſkaidra, ſmagga un dihgſtoſcha; no pawahjas ſehklas gaddahs melplauku puhri, kas nekam ne derr.

Eekrihtahs ſehſchana ſaukâ laikâ, tad ſehkla allaſchin ee-arrama, druwa no-ezzejama un gruntigi iswaggojama; bet kad atteekahs ſehjams laiks ſlapſch woi tahda ſemme, kas lehti ne nobreeſt, tad neddeku preekſch ſehſchanas druwa uſarrama, ſehkla us arrumeem isſehjama un gruntigi ee-ezzejama. Warr arri ſehklu isſeht us no-ezzetu kahrtajumu, ar ſehjamu arklu ee-art, un ſchi pehdas kruſtis no-ezzeht. Druwâ, kur ſlapjâ laikâ ſehklu ar arklu eewanda, eewehſchahs daudſ ſmilgu, lahtſchu un zittu nelabbu ſahłu. Sehjamas birſes isdſennamas nei ſchauras nei plattas, bet widduwejas, kahdu 15 pehdu plattas, ko ar 2 ſchłahzeeneem weenadi warr apfeht. Wehja laikâ jabirſe tà, ka ſehjejs warr eet ar wehju ſehdams un wehjſch ne gruhſch ſehklu ſahnis. Bet agrumâ wehjſch daudſreiſ ne buht ne puhſch un wehlak tik zeltahs, zaur ko tad ne warr ſinnaht, no kurrenes ihſti puhtihs un kà

birſeht. Tad tà jadarra: Gebahſ muttê pirkſtu un kad pehz brihtina pirkſts no dwaſchas faſillis, iszell winnu gaiſâ. Kurra puſſe nu pirkſtam manna aukſtu wehſminu, no turrenes zelkahs wehlak wehjſch.

Kohpſchana. Daudſ ſemmes kohpeji ſehklu ſemmê eekaiſijuſchi, pee winnas wairak neko wairs ne darbojahs ja daudſ, kad no winnu muttes dſirdeſi: „lai Deews nu audſe“! — Deewam un winna tehwiſchkai apgahdibai ſinnams wiſſas leetas jaatwehl, tomehr winſch arri peekohdina: „ar ſweedreem tawa waiga buhs tew to maiſi ehſt.“ Tas tik daudſ fazzihts, ka zilwekam arri paſcham par ſawu labbumu buhs ruhpetees un tikkuſchi darbotees. Tapehz arri katrs pateeſigs ſemmes kohpejs, kas to eewehrojis, pawaſſarâ, kad ſneegs ſahk kuſt un uhdeni ſtraumehm ſkreij, ſteidſahs ſawu ſeemas ſehju apmekleht, pataiſa uhdenim zelku, lai ſpehtu no druwas ſkaidri notezzeht un ſuttinadams ſehju ne maitatu. To weetahm, kaut gan retti, tatſchu redſ darram. Bet ar to ween puhru kohpſchana naw ar meeru; wehl zitti darbi japeeminn, kas puhreem łohti derr un ko ar pateizibu, baggatus augłus atneſdami, daudſkahrtigi atlihdſina. Pawaſſarâ, kad druwa tàmehr nobreeduſe, ka ſirgeem kahjas wairs ne ſtrihg eekſchâ, puhreem wiſſai patihk, kad winnus pahrezze un par to gahda, ka maſ zellu beeſa kahrtina irdenas ſemmes gaddijuſees un wiſſas ſemmes ſprehgas pee-ezzejahs. Zaur ſcho darbu panahk ne ween to, ka patlabban uſdihguſchas nelabbas ſahles teek iſezzetas, bet arri to, ka irdeni padarrita ſemme puhru augſchanu ſkubbina, un zaur to puhreem wairak ſpehka nemt leelu kruhmu. Bet ja leetus aiskawetu agru ezzeſchanu, tad nekas ne kait kad arri druſziņ wehlak ezze, kad puhri jau 3 lihdſ 4 zelli buhtu paſteepuſchees garrumâ. Irr puhri no nakts ſalnahm un aukſteem wehjeem iſtappoti jeb winnu ſaknes us augſchu iszeltas, tad ar ſmaggu rulli peerullejami. Tàpat arri pehz ezzeſchanas rulleht wajaga, lai pawaſſaras ſauſi wehji druwu pa daudſ ne iskalte. Trahpahs, wiſswairak treknâ ſemmê un ja pawaſſara pee tam wehl augliga, ka puhri ſanemmahs łohti kuplotees un ja iſleekahs, ka augdameem wajaga ſakriſt laſchâ, tad winneem ar iſkaptu lappu gallini nozehrtami (ſchreppejami), bet łohti jaſargahs, ka zehrtoht ne aisnemm ſteebrus lihdſ. Scho darbu darridamam wehl jaleek wehrâ: 1) Wiſſai ſaufâ laikâ ne

geld puhreem lappu gallus nozirst; 2) pafaufâ laikâ lappu gallini ar iskaxrami; 3) flapjâ laikâ warr jau druszin semmaku schreppeht; 4) pastahwigi flapjâ laikâ un treknâ semmê warr puhreem lappu gallinus 2 reis nozirst, bet ikreis tik paschus pehdigus wirsgallinus ween. — Rudsi puhru pussbrahki. Kaut sehjoht sehkla jo skaidra rahdijahs, tad tomehr pawassarâ starp puhreem daudsmas rudsu buhs eeweesuschees, kam, kad pehdigi isplaukuschi, wahrpas nokappajamas; jo puhrus, kas famaisijuschees ar rudseem, pirzeji labpraht brahke un tik dahrgi ne aismaksa kà skaidrus puhrus. Puhreem, kas naw preeksch pahrdohschanas sehti, warr rudsus pamest nenozirstus, jo bihdeleht un sa=ehst derr arri rudsi.

Plaukschana. No sehjama lihds plaujamam laikam wajaga puhreem 42 lihds 50 neddekn. Ar plaukschanu ne buhs kawetees un gaidiht, kamehr wissas wahrpas eetezzejuschahs un baltas palikkuschas, bet tikdrihs ka druwa dseltena mettahs, ir schur tur kahdi salmi wehl salki isleekahs, tad japlauj nohst. Tik ilgi muhscham naw jagaida, kamehr graudi zeeti palikkuschi, jo tad, un sewischki no teem puhreem, kam akkoti aug, sehklas teesa plaujoht un nemmoht drohschi paliks druwâ. Kad graudi tik zeeti kà wasks tappuschi, tad irr eenahkuschees un gattawi preeksch plaukschanas. No puhraweetas dabbu 6 lihds 18 puhrus graudu un 1000 lihds 2800 mahrzinas salmu un pellawu; wairak aplam ne dabbu. Puhrs puhru swerr zaur zaurim rehkinoht 130 mahrzinas. Pehz barribas spehka irr 85 mahrzinas puhru 100 mahrzinahm rudsu lihdsigas un 1315 mahrzinas puhru salmu irr tikpat spehziga barriba kà 280 mahrzinas seena.

2) Kweeschi (wassaras kweeschi).

Surtes. No winneem weena patte surte, kas no puhreem zehlusees. Sehj winnus ruddenî, tad pahrwehrtisees par puhreem un sehj puhrus pawassarâ, tad paliks schee par kweescheem. Kas to prohwehs un sehs kweeschus ruddenî, tas to peenahks, ja seema tik ne buhs wissai zeeta un plikka, kas ir pascheem puhreem skahdi warr darriht. Ohtrâ seemâ no scheem kweescheem nemta sehkla tik mihksta jau wairs ne buhs, kad arri seema buhtu aukstaka ne kà pirmâ gaddâ; kweeschi aukstumu jau eeradduschi

iszeetihs un buhs palikkuſchi par puhꝛeem. Ohtradi atkal, ja puhꝛus ſehs agrâ pawaſſarâ un ruddens tikkai buhs zikko gaꝛſch un ſauſs, tad paliks puhꝛi par kweeſcheem.

Semme un winnas isſtrahdaſchana. Kweeſcheem wajaga mihkſtas, irdenas, truhdubaggatas un labbi eeſuhdotas ſemmes, kas ihpaſchi arri mitrumu peeturr. Treknôs dihkôs winneem tapehz łohti patihkama weeta; pee dihku dambjeem, kur, kà ſinnams, wiſstrekna ſemme, atneſs kweeſchi no puhra ſehjuma brihſcham lihdſ 20 puhri augłu. Winnus pehz jebkuꝛꝛa lauka augła warr ſeht, tomehr pehz kartuppełeem, ahbolina un linneem winneem jau jo labbaki augt tihk, wiſswairak kad ſemme ſkaidra no ſahlehm. Pawaſſarâ gahſti ſuhdi kweeſcheem ahtraki ſkahdi ne kà labbumu darra. Sauſâ waſſarâ ne zeeni kweeſchi aplam isdohtees, wiſswairak kad naw ſehti it mitrâ ſemmê. Semme, kur pawaſſarâ kweeſchus gribb ſeht eekſchâ, lai buhtu dihkis woi druwa, ruddenî usaꝛꝛama un no-ezzejama. Irr ſemme no ſahlehm ſkaidra un irdena kà tahda, kur kartuppełi nowahkti, tad bes kahrtaſchanas warr ſeht kweeſchus eekſchâ, bet ja tahda naw, tad kahrtaſchana wajadſiga, kas tad isdarrama, kad ſemme nobreeſdama weetahm jau ſaſprehgajuſe, ſahles ſadihguſchas un no arkla uswanditas wellenas ſlapjuma dehł wairs ne ſpihd, bet isirſt un ſadruhp. Pehz kahda laika, kad wehjſch ſemmi jau zikko zaurpuhtis, ſchi gruntigi ſmalki ſa-ezzejama. Tà isſtrahdata ſemme irr nu ſehſchanai pagattawota.

Sehſchana. Kweeſchi beeſi jaſehj, jo winni ne nemm nekahdu kruhmu, bet ik no grauda aug tik weens ſteebrs. Us puhraweetu tapehz janemm 1½ puhri kweeſchu. Tik no puhꝛeem, kà arri no kweeſcheem ſwarriga, ſkaidra un dihgſtoſcha ſehkla gahdajama, kas winnus ſpehj isglabbaht no melplauku kaites. Kweeſchu ſehjams laiks eekriht 13 un 12 ſehjas neddełâs. Sehkla leſni ee-aꝛꝛama, druwa no-ezzejama un peerullejama; dihkôs arri iswaggojama.

Kohpſchana. Kad kweeſchi augdami panahkuſchi pirkſta gaꝛꝛumu, tad weegla pahrezzeſchana winneem łohti derriga. Aug winni wiſſai kupli un ſchkeetahs, ka ſakriſtu augdami, tad tà kà puhꝛeem tee wirſeji lappu gallini ar iſkaptu nozehrtami.

Płauſchana. Kweeſchi eenahkuſchees, kad ſteebri un graudi tà palikkuſchi, kà pee puhꝛeem dſirdejam. No ſehjama lihdſ płau-

jamam laikam winneem wajaga 18 lihdſ 20 neddelu. Kweeſchu graudi ſihkaki par puhru graudeem. Puhrs kweeſchu ſwerr 5 mahrzinas maſak ne kà puhrs puhru. No puhraweetas dabbu zettorto dallu graudu un peekto dallu ſalmu un pellawu maſak, ne kà no puhreem.

3. Rudſi.

Surtes. Pee mums diwejadas ſurtes ſehj; weenus tohs leelus kruhma rudſus, ohtrus tohs maſus. Sehj kurrus gribbedams; tik weeneem to augtu, tik ohtreem. Labbâ ſemmê leelee rudſi jo garrus ſalmus gan atnehſ, bet par to pagehr atkal ſpehzigu ſemmi, kas wiſſur naw, un tad arri leelee rudſi ahtraki birſt ne kà maſee.

Semme un winnas iſſtrahdaſchana. Rudſi — bes ween it ſtingrâ mahlâ, kas winneem ne derr — aug wiſſadâ ſemmê; ir paſchâ baltâ juhrmallas ſmiltî. Pehz pahkſchku augleem un ahbolina rudſeem lohti patihk augt, wiſſwairak kad ſchohs augłus ſeedu laikâ no druwas nowahkſ, ſemmi tuhliht ſekli ſa-arra, kahdas 2 woi 3 neddelas ne-ezzetu atſtahje, tad ezzeja un rudſus ſehje. Kartuppeli rudſeem reebigs preekſchgahjeja auglis, jo winni atſtahj druwu łohti wehlu un wiſſai irdenu, kas rudſeem ne derr. Semme pahrleezigi ſmalka buhdama paleek pehz leetus kà plahns; rudſu dihgli ne ſpehj zaur to kaſchoku iſlihſt zauri, un jebſchu ſcho uſezze, tomehr ſehja paleek wahja. Jr pehz plahneem grikkeem ne tihk rudſeem augt, bet ja grikki kupli no auguma, tad arri pehz ſcheem rudſi daudſ labbaki iſdohſees ne kà papiâ. Papiâ rudſeem tàpat kà preekſch puhreem iſſtrahdajama. Kautſchu rudſi ar wiſſadu ſemmi gan pazeeſchahs, tad tomehr labbi eeſuhdota, ſpehziga ſemme dohs baggataku płauſchanu un muhſcham ne liks kaunâ tapt ſemmes kohpeja zerribai. Weeglâ ſemmê gohwju lohpu ſuhdi rudſeem tihkamee; karſedami awju ſuhdi darra graudus weeglus un geld tikkai aukſtâ zeetâ mahlâ, tà kà arri ſirgu ſuhdi tahdâ ſemmê leekami. Semmdeggâs un plehſumôs, kas ſmalki iſſtrahdati, dohd rudſi brihſcham baggatu płauſchanu. Bet filla ſemmi wajaga wiſsmaſak gaddu preekſch rudſu ſehſchanas uſplehſt un gruntigi iſſtrahdaht eekam rudſus ſehj eekſchâ. Wehl jo labbaki darra, kad no tahdas ſemmes pirmak grikkus nowahk un tad tik winnu ar rudſeem apſehj.

Sehschana. Daudſ ſemmes kohpeji riktejahs ar rudſu ſehſchanu pehz ſilla ſeedeſchanas. Seed ſils no appakſchas, tad geldoht agra ſehja; ſeed ſils no widdus, tad widduweja un ſeed winſch no augſchenes, tad isdohdotees wehla ſehja. Zitti atkal eewehro behrſa lappas, woi mettahs jau dſeltenas u. t. j. pr. — Schahdas un tahdas eewehroſchanas pee dabbas leetahm brihſcham gan ne zeeni krahpt; bet peenahzis tomehr eſmu, ka agra ſehja arweenu paturr wirſrohku, kaut ſils arri ſeed no augſchenes; jo rudſeem derr kad winni dabbu no ruddena ſtipri eeſelt, zaur ko fals winneem tik lehti ne warr ſkahdeht. Wiſsderrigajs ſehjams laiks, kas par wiſſu Kurſemmi geldehs, irr trihs deenas preekſch un trihs deenas pehz wezzu Behrtmeju, tomehr kahds tas ruddens un kahda ta ſemme. Priſchu ſehklu wajaga nemt us puhraweetu puhru un dwahlikti *); wezzu tà kà arri neſchahwetu, kas muhſcham tik ſtipras naw kà priſcha ſchahweta, janemm druſziņ wairak. Rudſi ne paneſs dſiļļu ee-arſchanu; tapehz labbaki darra, wiſswairak ſlapjôs gaddôs un ſlapjâs druwâs, kad us arrumeem ſehj un ſehklu tik ee-ezze ween, jeb ar ſehjamu arklu tà eedſihwo, kà pee puhreem mahzijamees. Ja warr ween iſſargaht, tad ſehjai wiſſai patihk, kad iſſehjoht rudſi ne dabbu apliht eekam ee-arr.

Kohpschana. Pawaſſarâ, kad ſemme labbi jau nobreeduſe, geld tiklab puhreem kà rudſeem, kad tohs pahrezze. Bet mihkſtâ purwa ſemmê ne derr ezzeſchana; ſchè wajaga rulleht. Kad ruddenî rudſi wehl jo eeſehluſchi, tad tomehr ne muhſcham nekahdus lohpus jeb putnus us ſehju ne buhs laiſt wirſû. Ahtraki ſkahdi, un labbumu it nekahdu ne darra ſehjai tahda beſprahtiga noganiſchana. Ne turreet wiſs behdas preekſchlaikâ, ka pa-augtu pa daudſ; ſinnaſeet Deews gan ſwehtitas druwas augtus ir bes lohpu palihdſibas pawalkaht.

Plauschana. No ſehjama laika lihdſ plauſchanai iſeet 40 lihdſ 45 neddeļu, jeb no ſeedu laika lihdſ plaujamam laikam 6 neddeļas. Puhraweeta atneſs 6 lihdſ 18 puhrus graudu. Puhrs rudſu ſwerr zaur zaurim rehkinoht 120 mahrziņas. Salmus un pellawas dabbu no puhraweetas 1000 lihdſ 3000 mahrziņas.

---

*) Schè teek runnahts no tahdeem dwahlikſcheem, kas eet 10 us puhru.

4) Adeeni (waffaras rudſi).

Semme un winnas isſtrahdaſchana. Adeeni tik tahdeem ſemmes kohpejeem derr feht, kam leeſa ſmilts un kur meeſchi wairs ne gribb augt. Zeetâ mahlâ un flapjâ ſemmê, kas pawaſſarâ lehti ne nobreeſt, tà kà arri neſkaidrâ, zeeſotâ ſemmê adeenus fehjis ne fehjis; puhlejees buhſi papilnam, bet par puhlinu nekahdu algu ne ſagaidiſi. Kartuppelu ſemme turpret winneem wiſſai patihkama; ſchè winni daſchu gaddu tikpat daudſ graudu atneſs kà it labbâ ſemmê fehti rudſi. Ruddenî ſemme preekſch adeeneem uſarrama un par ſeemu ne-ezzeta atſtahjama.

Sehſchana. Pawaſſarâ, kad ſemme jau zikko nobreeduſe, tad adeeni 14tâ woi 13tâ fehju neddelâ us ruddenî ne-ezzeteem arrumeem uſfehjami, ee-ezzejami un peerullejami. Us puhraweetu puhrs un 2 dwahlikſchi fehklas janemm. Adeenus fehj arri kohpâ ar pahkſchku augleem; ſchee augdami tad ne peegullahs pee ſemmes, jo adeeni winneem par atſpaidu. Tà maiſita fehja brihſcham ihſti baggatus auglus dohd.

Plaukſchana. No puhraweetas dabbu 3 lihdſ 10 puhrus graudu un 600 lihdſ 1800 mahrzinas ſalmu un pellawu. Puhrs adeenu ſwerr zaur zaurim rehkinoht 117 mahrzinas. No fehjama lihdſ plaujamam laikam pa-eet 20 lihdſ 26 neddelu.

5) Meeſchi.

Surtes. No meeſcheem kahdas 6 ſurtes; no ſchihm zitta jau ruddenî fehjama; zitta aug plikka, zitta us diwi kantehm, zitta us ſeſchahm u. t. j. pr. Kungi weetahm arri jau daſchadas ſurtes fehj, bet arrajeem dohtu padohmu, ſweſchas ſurtes ſawâs druwâs aplam ne uſnemt, bet palikt pee muhſu wezzu wezzeem tſchetrkantigeem meeſcheem, kas drohſchi tikpat, un daudſreiſ arri wairak auglu isdohd ne kà wiſſteizamee ſweſchee meeſchi. Muhſu druwahm taggad wehl truhkſt tas ſpehks un ta ruhpiga ſemmes isſtrahdaſchana, ko ſweſchas meeſchu ſurtes pagehr.

Semme un winnas isſtrahdaſchana. Meeſchi gribb ſtipri eeſuhdotas, ſiltas un lohti irdenas, ſmalki isſtrahdatas ſemmes, kas jau no buhſchanas nei par ſauſa nei arri par ſlapja. Jaunu ſuhdaju turpret meeſchi ne paneſs. No preekſchgahjeju

augſeem meeſcheem neweens jau ne buhs tik patihkams, kà kartuppeli un ahbolinſch; pehz ſcheem diweem augſeem meeſchi allaſchin kuplaki augs, ne pehz zitta kahda lauka augſa. Ruddenî, kad lohpi us ruggajeem nekahdu barribu wairs ne atrohd, meeſchu ſawahkſchana un zitti nohtigi lauka darbi beiguſchees, tad tee ruggaji uſarrami un no-ezzejami, kur pawaſſarâ dohma feht meeſchus. Druwa, tà isdſihwota, paleek nu lihdſ nahkama gadda pawaſſarai ne-aiſtikta, kamehr kahrtaſchanas darbs apſahkams. Patte kahrtaſchana irr darbs, kas pee meeſchu fehjas ikreiſ atreebjahs, ja winnu ne ſtrahda ar ſinnu. Tapehz ſaprattigs ſemmes kohpejs jau ne paliks ar meeru, pawaſſarâ kahrtajamo ſemmi ikdeenas ne apraudſijis; un ja mannihs, ka ſchi dabbu ſchur tur kahdas ſprehgas, arroht ſlapjuma labbad wairs ne ſpihd un zittas ſahlites druwâ ſaknittuſchas, — tad ſteigſees ar kahrtaſchanu gallâ tikt. Tas labbums, kas zaur ne-aiſkawetu un agru kahrtaſchanu ſemmei par labbu nahk, irr daudſkahrtigi leels, un neweens pateeſi ne noſchehlohs, ka pa agri kahrtajis. Kad nu ſcho darbu ne aiſkawe un tik agri, zik ween ſpehj, ſemmi ſakahrta, tad dabbu wiſſas nelabbu ſahlu ſaknes ſakalſt, winnu ſehklas dihgt un ſaknift, wiſswairak pehz augliga ſilta pawaſſaras leetus; — un kad nahk ezzeſchana, tad lehti ſaprohtams, ka druwâ nelabbu ſahlu maſ paliks. Kahrtajumu ezzeſchana tapehz ilgi jawilzina, un ja warr ween, lihdſ diwpazmitai fehju neddekai. Scho laiku ſinnams ikreiſ gan ne warrehs ſagaidiht un brihſcham gaddiſees ezzeſchana arri jo ahtraki, t. i. kad tahds leetus buhs nolijis, kas ſemmi gruntigi atmehrze. Tad tuhliht ja-ezze un tas zaur leetu zehlees mitrums, druwu peerullejoht, fehjai ja-uſtaupa; jo zittadi iſkaltetu ſemmi pa daudſ pawaſſarâs wehji un ſaule, zaur ko meeſchi uſnahktu neweenadi. Un kad ſchee zits zitta gallâ uſnahk, tad drohſchi jau warr ſinnaht, ka no meeſcheem maſ preeka gaidams.

Sehſchana. Jt agra meeſchu fehja retti laimejahs. Meeſchi ne pazeeſch aukſtu un ſlapju gaiſu, kas agrâ pawaſſarâ beeſi atteekahs un meeſchus tuhliht padarra dſeltenus un augumâ wahjus, beſſpehzigus nihkuſus. Dewitâ woi aſtotâ fehju neddekâ pats teizamajs fehſchanas laiks, kas retti peewilk; tomehr derr brihſcham arri, wiſswairak kad augliga un ſilta pawaſſara un ſemme ſtingra, meeſchus agraki feht, kas tad labbaki isdohſees,

ne kà wehla fehja. Sehkla lesni ee=arrama, tuhliht ezzejama un peerullejama. Us puhraweetu wajaga nemt puhru un 3 dwahlikschus labbas, skaidras un dihgstoschas sehklas.

Kohpschana. Gaddahs, eekam wehl fehja naw usdihguse, smags leetus, kas druwu lohti sasitt, un pehz ta leetus atkal saules gaisa, kas wirseju semmes kahrtinu sakalte, tà ka meeschi ne warr zaur to kaschoku sawus dihglus laist zauri, tad fehja ohtrreis ezzejama — un rullejama tad tik, kad meeschi kahdas 3 woi 4 zellas pasteepuschees garrumâ. Taisahs nelabbas sahles fehju apspeest, tad druwa rawejama.

Plaukschana. Pehz 10 woi 13 neddelahm meeschi eenahkuschees un plaujami. Puhraweeta dohd 6 lihds 15 puhrus graudu un 750 lihds 1700 mahrzinas salmu jeb pellawu. Puhrs meeschu swerr zaur zaurim rehkinoht 100 mahrzinas. Pehz barribas spehka irr 118 mahrzinas meeschu un 492 mahrzinas meeschu salmu 100 mahrz. rudsu un 280 mahrz. seena lihdsigas.

6) Ausas.

Surtes. To ausu irr kahdas seschas surtes; zittas aug plikkas, zittas struppas; zittahm skarras us weenu paschu pussi (krehtainas ausas) u. t. j. pr. Ko no meeschu surtehm dsirdejam, tas eewehrojams arri no tahm daschadahm ausu surtehm. No tam tad saprohtams, ka arrajeem labbaki klahsees palikkuscheem pee muhsu masahm smilschu ausahm, kam graudi karrajahs wissapkahrt.

Semme un winnas isstrahdaschana. Ausas jebkurrâ semmê pareisi aug, ja tik agri sehtas un semme labbi isstrahdata. Plehsumôs, leesâs druwâs, noplizzitôs dihkôs, kas wairak gaddus nohjas jau meeschus nessuschi; wissur winnas wehl isdohd dischenus augtus. Druwai, ko ar ausahm gribb apseht, ruggaji jau ruddenî preeksch tam sa=arrami un no=ezzejami, tà ka semme ruddenî sehjai pagattawota. Ausu semmi ne zeeni aplam kahrtaht; schis darbs zikko skaidrâ semmê ne ween pawissam newajadsigs, bet ausahm ihpaschi skahdigs, jo ta daudskahrtiga arschana un ezzeschana iskalte pahrleeku semmi, tà ka ausahm truhkst preeksch usdihgschanas — beesu un zeetu sehnalu labbad — peenahkams mitrums.

Sehschana. Ausas gribb buht lohti agri sehjamas. Kad wirseja semmes kahrta tik zikko nobreeduse un appakscheja pateesi wehl buhtu salluse, tad drohschi jau warr seht un preeks buhs redseht, kas par brangahm ausahm plausees. Ausas druszin dsillaki ne kà zitta labbiba pa-arramas. Kad sehkla ee-arta, tad ar ezzeschanu tik ilgi wajaga kawetees, kamehr graudi dabbujuschi saknist. Irr nu schis brihdis sagaidihts, tad druwa ja-ezze un japeerulle. Zikko eesuhdotâ semmê nemm us puhraweetu $1\frac{1}{2}$ puhra, un leesâ semmê 2 puhri ausu. Tà kà wissa zitta labbiba pareisi dihgstoschu, skaidru sehklu mihl, tà arri ausas.

Kohpschana. Ausahm ir tad, kad tik garras kà pirksts jau isaugaschas, pahrezzeschana lohti derr; wisswairak kad leetus semmi sasittis jeb ausas mahla semmê sehtas un kad nelabbas sahles taisahs ausas apspeest.

Plauschana. Ausas eenahkahs pehz 16 lihds 22 neddelahm. Leesâ semmê pa-aug no puhraweetas 5 lihds 8 puhri, widduwejâ 9 lihds 14, un treknâ semmê 15 lihds 25 puhri ausu. Puhrs ausu swerr zaur zaurim rehkinoht 73 mahrzinas. Salmu un pellawu eenahk no puhraweetas tà kà no meescheem; brihscham — kahdas tahs ausas — arri wairak. Pehz barribas spehka irr 137 mahrzinas ausu jeb 552 mahrzinas ausu salmu 100 mahrzinahm rudsu lihdsigas.

7) Grikki.

Semme un winnas isstrahdaschana. Kursemneeki, kam smilts semmes, weetahm dauds grikku sehj; schahda tik zikko spehziga semme winneem wisspatihkama. Preeksch winneem semme tà kà preeksch meescheem ja-isstrahda.

Sehschana. Grikki lohti glehwa labbiba; auksts gaiss, lehnas nakts salnas, pastahwigs leetus un auksti wehji, kas ap kohku seedamu laiku brihscham trahpahs, pastahwigs sausums, pehrkona gaiss u. t. j. pr.: — tas wiss winneem ne patihk, un gan pee augschanas, gan pee seedeschanas un eenahkschanahs skahdi darra. Tapehz arri wissus grikkus weenâ deenâ ne geld isseht, bet ikdeenas pa bischkim — lai — ja weena sehja ne isdohtohs, zitta atkal warretu islihdsinaht to skahdi. Sehjami winni irr dewitâ woi astotâ sehju neddelâ, kad salnas aplam wairs naw zerramas. Ar 7 lihds 8 dwahlikschi grikku peeteek

puhraweetu semmes, tà kà peenahkahs, apfeht, jo winni nemm lohti plattu kruhmu. Grikki sekli ee=arrami, tuhliht ezzejami un peerullejami.

Plaufchana. Grikkeem gauschi ihss augschanas laiks, kas eekfch 10 lihdf 14 neddelahm jau beidsahs. Gaidiht ne drihkst, kamehr wiffi graudi eenahkahs; tee pasakkee beidsoht wehl eetekkahs salmôs. Augli no winneem lohti neweenadi. Brihscham no puhraweetas eenahk 20 puhri un brihscham arri tik 4 puhri. Zaur zaurim warr 6 lihdf 7 puhri grikku no puhraweetas rehkinaht. Puhrs grikku fwerr zaur zaurim rehkinoht 117 mahrzinas. Grikki pehz barribas spehka rudseem lihdsigi; grikku pellawahm turpret it nekahda wehrtiba preekfch lohpu barribas, jo 1500 mahrzinas pellawu tik 100 mahrz. rudsu lihdsigas.

II. Pahkschku augli.

Kad pahkfchku auglus pehz winnu sawadibas ar labbibu salihdsinajam, tad mahzamees:

1. Ka pahkfchku auglem daudf garrakas un resnakas saknes ne kà labbibai, un ka preekfch winneem semme tapehz dsillaki arrama; ka winni wairak saufuma warr pazeest, tapehz ka mitrumu no semmes appakfchkahrtas eesuhz; ka arramu semmes kahrtu ne noplizzi, bet barribu no semmes appakfchkahrtas usnemm; un beidsoht ka winni semmi zaur saweem paleekeem (saknehm un ruggajeem) spehzigu darra.

2. Ka lappas un ihsi wiffa winnu buhschana jo kupla un saptiga ne kà labbibai. Zaur to tad nahkahs:

a) ka winni semmi labbaki apehnodami, to paschu usturr mitru un irdenu un nelabbas sahles ismehrde;
b) ka winni suhdu un truhdu augligu twaiku pasuschanu ne uslaisch; un
c) ka winni barribu wairak no gaisa ne kà no semmes nemm.

3. Winnu graudôs masak stehrkela, turpret wairak slihmiga barribas spehka, ko **leguminu** nosauz.

Tapehz tad:

a) ka no pahkfchku auglem ne warr zept maisi;
b) ka winni jo sahtigi irr;

c) ka no dihguſchas labbibas milteem warr labbu maiſi zept, kad druſzin pahkſchku augſtu miltu peeberr klaht; un
d) ka pahkſchku augſti, legumina labbad, tik tahdâ ſemmê, kur kalkis atrohdahs, labbaki isdohdahs ne kà tahdâ, kas bes kalka.

Gruhti tapehz ſpreeſt, woi ſemmes kohpſchana warr pahrtikt bes labbibas woi bes pahkſchku augſteem. Abbi rahdahs nohtigi, jebſchu ahtraki bes pahkſchku augſteem warr pazeeſtees. Labbiba dohd ſtreijas, pahkſchku augſti barribu, winna noplizzi, ſchee ſpehzina ſemmi, winna agri, ſchee wehlu plaujami, no winnas zittas ſurtes pahrzeeſch ſeemu, no ſcheem nè; labbiba par leelako dallu zilweku uſturs, pahkſchku augſti lohpu mittekls u. t. j. pr. (Winnu ſalmi un pellawas, kas naw rijâ ſchahweti, tikpat ſpehzigi kà kahds nekahds ſeens.) Apdohmajam beidſoht wehl, ka winni tee widdutaji pee lauku eegrohſiſchanas us wairak ne kà trihs dallahm, tad bes winneem pawiſſam ne warram buht.

1) Sirni.

Surtes. Tahs daſchadas ſirnu ſurtes pehz pehrwes warr eedalliht: baltôs, dſeltenôs, ſarkôs, pellekôs un tumſchi bruhnôs ſirnôs, kurrus pehz leeluma atkal warr apſihmeht un noſaukt par leeleem, widduwejeem un maſeem ſirneem. Sarkeem ſirneem tas wairums no zukkura dallahm (ſaldums), tapehz arri winnus dahrſneeki par zukkura ſirneem ſauz. Jr agree un wehlee ſirni ſchè peeminnami.

Semme un winnas iſſtrahdaſchana. Sirni gribb eeſuhdota, ſmiltaina mahla; zeetu, ſtingru un no buhſchanas ſlapju ſemmi ne mihl ſirni, tapehz arri gudri darrihs, winnus tahdâ druwâ ne buht ne ſeht. Kad ſirneem treſcho dallu auſu peemaiſa klaht, tad winnus warr arri ſmilts ſemmê drohſchi ſeht, jo zaur to paſtahw ſemmê jo wairak mitruma un ſirneem no auſahm atſpaids, kas ſakriſchanu ne uslaiſch. Sirni, eeradduma dehl, retti pehz zitta kahda lauka augſta kà ween pehz labbibas tohp ſehti. Ruggaji preekſch ſirneem tà kà preekſch zittas waſſarajas jau ruddenî ſa-arrami un no-ezzejami. Kur ruggaji ruddenî jau ſa-arti, warr ſirnus tahdâ druwâ pawaſſarâ tuhliht likt eekſchâ, jeb druwu arri, kas ſinnams labbaki buhs, wehl kahrtaht, ſa-ezzeht un tad tik ſirnus ſeht. Pehz pirmajas wihſes dſihwojoht,

t. i. sirnus bes kahrtaschanas seht, irr masak darba. Tahdeem, kas ar newaldu kaujahs, minnehts netikkums, sirnus bes kahrtaschanas semmê eekaisiht, wissai patihkama leeta, ko brihscham bes skahdes gan warr isdarriht; bet kas mahlâ gribb sirnus seht, gudraki darrihs, kad druwu pirmak dsilki kahrtahs, jo sirni prassa mihkstas, smalkas semmes.

Suhdoschana. Pahrleeku trekna semme ne derr sirneem; wisslabbaki winneem klahjahs pehz suhdoteem puhreem woi rudseem. Prischi, pawassarâ gahsti suhdi sirneem pawissam ne derr; winni tad lappâs ween wairak aug, besgalligi seed ween un mas graudu atnes.

Sehschana. Sirni tik agri kà ween spehj semmê jaleek eekschâ. Nakts salnas winnus aplam ne eeguhst un no agras sehjas allaschin wairak augtu ne kà no wehlas. Agra sehschana sirnus arri no tahm diwahm augtu kaitehm, no ruhsas un lihpamas rassas pasarga. Ihsi pehz Leeldeenas swehtkeem sirnu teizamajs sehjams laiks. Sehkla janemm us puhraweetu, ja skaidrus sirnus ween sehj, $1^{3}/_{10}$ puhri, bet ja ar ausahm kohpâ maisa, puhrs sirnu un $^{1}/_{2}$ puhrs ausu. Ja sehjoht semme wehl pa slapja, tad ne wajaga arrumus tuhliht ezzeht, bet gaidiht, kamehr semme taî mehrâ nobreeduse, ka ezzeschas eespehj wissus kankalus smalki sadruppinaht. Jr kad sirni jau usdihguschi, ne buhs baiditees, ka ezzeschana sehju maitahs. Zaur ezzeschanu sinnams weenu ohtru sirni gan isezzehs, tomehr tas druwai wairak labbuma ne kà skahdes darrihs, un sirni pehz tahs ezzeschanas daudz kuplaki un preezigaki sanemsees augt. Weetahm sirnus tik pa-arr ween un arrumus tuhliht peerulle, bet ta irr flikta un nekahrtiga sehjas eestrahdaschana; jo sirni pagehr, kà jau dsirdejam, irdenas semmes. Zaur arrumu peerulleschanu turprettim ne paleek wiss semme irdena, bet sablihwejahs wehl jo zeeti, kas sirneem, wisswairak mahla semmê, leelu skahdi darra.

Kohpschana. Apsehta sirnu druwa tuhliht ar plahnu salmu kahrtinu nokleeschama. Salmi issarga semmi no pahrleezigas iskalschanas, un sirnus — ja augdami peegultohs pee semmes — no sapuhschanas. Nakts salnas pat ne warr tahdeem sirneem, kam salmi uskleesti, skahdeht. No nelabbahm sahlehm pa daudz pahrnemti sirni, kur raweschana ne neeka wairs ne palihdz, labbak

nopļaujami, isschahwejami un lohpeem par barribu nodohdami. Sirneem, kas nemittejami tik seed ween, bes ka pahkstes rohdahs, tahs wirsejas spizzes ar kahdu rihksti nozehrtamas, lai nostahtohs ta pahrleeziga augschana, kas winnus tik salmôs ween dsenn, un lai rastohs scho weetâ pahkstes.

Plaufchana. Kad appakschejas sirnu pahkstes jau palikkuschas dseltenas un sakaltuschas grabb, tad winni plaujami woi pluhzami. Tik ilgi ne drihkst wiss ar plauschanu kawetees, kamehr wirsejas sirnu pahkstes arri jau eenahkuschahs; jo kad tad leetus usnahk, tad wissas gattawas pahkstes breesdamas pahrsprahgst un tee labbakee sirni isbirst druwâ. No issehschanas lihds plauschanai sirneem wajaga 15 lihds 20 neddelu. No puhraweetas dabbu 4 lihds 20 puhrus sirnu un 700 lihds 2500 mahrzinas salmu un pellawu. Puhrs sirnu swerr zaur zaurim rehkinoht 128 mahrzinas. Ta leela augļu neweenadiba nahk tapehz, ka sirni brihscham seed tukschi, ka ruhsa winnus maita un ka **sirnu bambaki** (Bruchus pisi) sawus pautinus sirnu seedôs dehj, no kurreem tee tahrpini gaddahs, kas sirnu graudus gan pawissam apehd, gan arri tik zaurumainus ween isehd. Pehz barribas spehka irr 79 mahrzinas sirnu 100 mahrzinahm rudsu, un 420 mahrzinas sirnu salmu woi pellawu (neschahwetu) 280 mahrzinahm seena lihdsigas.

2) Lehzi (wikki, wikkischi).

Surtes. Zitti lehzi pelleki, zitti melni, zitti balti un wehl zitti tik ruddeni sehjami un ohtrâ gaddâ kà seemas sehja plaujami. Tee pellekee pazeeschahs ar leesu semmi un dohd dauds wairak auglu ne kà tahs zittas surtes.

Semme un winnas isstrahdaschana. Tiklab semmi, kà arri semmes isstrahdaschanu pagehr lehzi ittin tahdu kà sirni.

Sehschana. Lehzi druszin jo wehlu sehjami ne kà sirni. Tapehz ka lehzu graudi masaki par sirnu graudeem, no winneem sehkla arri zettorta dakka masak issehjama us puhraweetu. Lehzi tàpat kà sirni eestrahdajami.

Plaufchana. Preekssch eenahkschanahs wajaga lehzeem 17 lihds 22 neddelu. No puhraweetas dabbu 5 lihds 15 puhrus

lehzu un 750 lihdſ 2300 mahrzinas ſalmu woi pellawu. Puhrs lehzu ſwerr zaur zaurim rehkinoht 126 mahrzinas. Pehz barribas ſpehka irr 103 mahrz. lehzu 100 mahrzinahm rudſu lihdſigas.

Lehzus ſehj gan ſeena, gan arri graudu labbad un ſchohs tad matt miltôs un isbarro ſirgeem un barrokleem. Jr rudſeem, ko maiſei nemm, warr winnus behrt klaht un prohti puhru lehzu us 4 woi 5 puhri rudſu.

3. Puppas.

Surtes. No puppahm łohti daudſ un daſchadas ſurtes; zittas ſehj druwâ un zittas atkal dahrſneeki kohpj dahrſôs. Mehs turreſimees pee druwas puppahm, ko katra ſaimneeze paſihſt.

Semme un winnas isſtrahdaſchana. Puppas pagehr tahdu pat ſemmi kà puhri. Slapja, rahwaina ſemme winnahm pawiſſam ne patihk, turpret ſtipri eeſuhdota, kur brihſcham paaug 5 lihdſ 6 pehdu garras. Neweenam pahkſchku auglim jau tik ſtipra ſuhdoſchana naw wajadſiga kà puppahm, tapehz arri bes ſuhdoſchanas winnas tikkai łohti treknâ ſemmê warr ſeht. Suhdi preekſch puppahm ruddenî gahſchami, aparrami un arrums noezzejams. Bet wehl labbaki darra, wiſswairak ja puppas mahla ſemmê ſehj, kad ruddenî druwu it dſiłki ſa-arr, arrumus pa ſeemu atſtahj ne-ezzetus, pawaſſarâ ezze, tad ſuhdus wedd un ſchohs ar isſehtahm puppahm reiſê leſni pa-arr. Pehz puppahm aug ween'mehr kreetni puhri un tapehz derr winnas ſeht papuâ.

Sehſchana. Puppas agri isſehjamas, zittadi winnahm kukkaini un ruhſa daudſ ſkahdes darra. Diwejadi warr winnas ſeht: tà kà labbibu ar kaiſiſchanu jeb tà kà kartuppelus ar dehſtiſchanu, pahrwaggu rindês. Stahdiſchana allaſchin labbaka ne kà ſehſchana. Tannîs waggâs, kas druſzin leſnakas par kartuppelu waggahm, ik pa 6 lihdſ 7 zellu puppas eemehtajamas un aparramas. Stahdoht peetiks puhrs puppu, bet ſehjoht wajadſehs lihdſ 2 puhrus us puhraweetu. Puppas warr arri ar lehzeem kohpâ ſeht (puhru puppu un 2 lihdſ 3 dwahlikſchi lehzu us puhraweetu); lehzi pee winnahm peetwehrdamees aug brihnum ſkarroti, ne dabbudami ſagult pee ſemmes. Ar meeſchu woi auſu krettulu lehzus no puppahm weegli warr atſchkirt. Puppas, ko ſehj, druſzin dſiłkaki ne kà labbiba ee-arramas.

Kohpschana. Par 2 woi 3 neddekahm pehz stahdischanas puppas pahrezzejamas, zaur ko nelabbas sahles tohp isskaustas. Ezzeschahm wajaga eet garrinisi tà kà waggas tekk, zittadi winnas — ja ezzetu krustis un ezzeschas buhtu pee tam wehl smaggas — daudz puppu isplehstu. Jaunu puppu stahdi wissai trauschi, tapehz winnus saules gaisà pehz pusdeenas tik drihkst pahrezzeht, jo ap scho laiku tee stahdini tà kà druszin apwihtuschi, paleek daudz mas jo lunkani un ne luhst. Abbahm, tiklab stahditahm kà arri sehtahm puppahm, pahrezzeschana labba; tomehr stahditahm puppahm daudz jo patihkami, kad winnas bes tahs pahrezzeschanas arri tà kà kartuppelus atarr, un scho darbu par wissu to augschanas laiku kahdas 2 lihdz 3 reises atjauno. Lihdz seedu laikam schee darbi nobeidsami; kad puppas taisahs seedeht, tad ne drihkst wairs winnas ezzeht nedz arri atart.

Plauschana. Puppas eenahkahs eeksch 22 lihdz 26 neddekahm. Winnas tad eenahkuschahs, kad leelaka daļa no pahkstehm palikkuse melna; reisè wissas pahkstes nekad ne tohp gattawas. No puhraweetas dabbu 7, 12 lihdz 18 puhrus. Puhrs puppu swerr zaur zaurim rehkinoht 120 mahrzinas. Pehz barribas spehka irr 85 mahrz. puppu 100 mahrz. rudsu lihdzigas.

III. Wehrpjami augli.

Wehrpjameem augkeem dubbultiga wehrtiba, pirmak to graudu dehl, kas elji dohd, un tad to schkeedru labbad, kas muhs gan ar apgehrbu, gan arri ar zittahm pee mahju buhschanas wajadsigahm leetahm: maiseem, strikkeem jeb wirwehm un t. j. pr. apgahda.

Laiks pateesi buhtu, ka Kursemneeki un ihpaschi tee, kam mahjas us renti, wairak kà lihdz schim darbotohs ar wehrpjamu auglu kohpschanu un isstrahdaschanu. Schohs auglus kohpjoht labbaki ispilditohs pehz nobeigtas labbibas mihdischanas tas garrajs ruddena un seemas wakkas laiks, zaur ko ne ween wissu flinkoschanu isdeldetu, bet arri peeschkirtu labbu naudas gabbalu, no ka ne zerreht ne zerreja. Widsemneeki pa weetahm to senn jau atsinnuschi; jo pats pasihstu no turrenes (no Leelas Peebalgas) arraja wihru, kas pascha taisitu smalku jo smalku audeklu wesumeem schè us Kursemmi atwedd un par dahrgu naudu pahrdewis

ar pilditu naudas kulli aisbrauz atpakkał. — Woi Widsemmes meitahm un seewahm gan smalkakus pirkstiņus Deews dewis ne kà Kursemneezehm? jeb woi schihs gan gruhtaku darbu strahda, kas darra stihwus pirkstus? Kas to dohs! Tik Widsemneezehm tik Kursemneezehm mihłahm: wissahm pirksti weenadi, darbi tee paschi; gruhti ir weegli. Bet tikkumi, darba mihleschana un peespeeschanahs panahkt laizigu labklahschanu? — — Tee truhkst. Kur truhkst? Tur, sirdsmihłee, kur tà ne puhlejahs, kur labbak gull, tehrse un par krohgeem jaktejahs. — Saimneeki! gahdajeet tàpehz jel luhdsami, ka warreet no sawahm druwahm isskappeht wairak linnu un kaņņepu, meitahm un seewahm ko wehrpt, schketterehť un aust.

1) Linni.

Semme un wiņņas isstrahdaschana. It stingrâ mahlâ, tà kà arri it leesâ smilts semmê linneem ne tihk augt; kaut kuŗŗâ zittâ semmê warr wiņņus seht, jebschu tahda widduweja semme, kas zikko kałkumahlaina, wiņņeem wisspatihkama. Ihpaschi derr linnus seht plehsumôs un lihdumôs; pehz ahboliņa, kartuppełeem, kahposteem, kaņņepehm, ir pehz pahkschku augłeem un ausahm, tomehr ne pehz meescheem. Pehz 6 gaddeem tik drihkst linnus atkal tannî paschâ druwas gabbalâ seht, kur weenreis jau bijuschi. Seemas sehja isdohdahs pehz linneem wairak plahna ne kà teizama. Labbaki pa-aug pehz linneem ahboliņsch, sirņi un ausas. Linni pagehr skaidras un irdenas semmes, kur wiņņu saknes warr weegli laistees semmes dsiłłumâ eekschâ. Ruddenî tapehz druwa dsiłłi usaŗŗama; pawassarâ kahrtajoht turprettim druszin jo sekli; weetahm pawassarâ arri ne buht ne kahrta, bet ezze ween un sehj tad linnus. Tomehr zik ween tik spehj par to jagahda, semmi tà isstrahdaht it kà kahdam saknu dahrsam. Belgiâ leekahs ar linnu sehschanu tà: papuä, kur tannî paschâ gaddâ wehl nahk seemas sehja, tohp tannî pagahjuschâ ruddenî ar plahnu kahrtu suhdu apgahsta, usarta, un, ja semme weegla, ruddenî tuhliht, bet ja mahls, pawassarâ no-ezzeta, tad kahrtata, atkal no-ezzeta un it agri apsehta ar linneem. Irr linni nowahkti, tad druwu atkal plahni suhdo, sa-aŗŗ, no-ezze un tad rudsus woi puhŗus sehj eekschâ. Weetahm ir Kursemneeki gandrihs tà darra, jebschu tas rudseem it labbi gan ne patihk.

Suhdoschana. Kad linnus ne sehj papuâ, tad prischu un ihpaschi stipru suhdoschanu winni ne panes. Bet ja tomehr suhdoht gribb un wajaga, tad geldehs nemt labbi satreppejuschus suhdus un schohs ruddenî ee=art. Wissai derr linnus pahrsuhdoht (t. i. pa wirsu) ar zilweku woi putnu suhdeem, pelneem woi maisijuma suhdeem un schohs it weenadi us to sehju iskleest. Zaur prischeem suhdeem eewehschahs linnu semmê ne ween nelabbas sahles, linnu niknakee skaugi, bet ihpaschi paleek zaur to arri linnu schkeedri rupji un nestipri.

Sehschana. Weetahm apsahk linnus seht agri un beids sehschanu desmitâ woi dewitâ sehju neddelâ. Seht zeeni labpraht preekisch pussdeenas; zitti arri sehj wakkarôs un ee=ezze no rihta to apraffinatu sehklu. Us puhraweetu janemm 8 lihds 9 dwahlikschi linsehklu. Sehjejam jasinn, ka tas, kas beesi sehj, dabbu linnus, kam schkeedri smalki, un atkal tas, kas sehj rehni jeb retti, daudz un labbakas sehklas; tomehr beesaki aplam jau ne sehj kà puhru us puhraweetu. Sehkla teek tà eestrahdata: pawaffarâ linnu semme kahrtajama un kad nobreeduse, smalki sa=ezzejama, tad us no=ezzetu semmi linsehklas issehjamas un ar dselsenehm pareisi ee=ezzejamas woi ar sehjamu arklu pa=arramas; jo sihks linsehklu graudinsch ne pazeesch dsiklu eestrahdaschanu. Irdenu semmi, jeb kad schi sasehluse un gaiss mitrs woi leetus zerrams, ne drihkst rulleht, jebschu sehjas peerulleschana zittadi naw launa.

Leischeem teizams eeraddums, linnus us trihs lahgi seht: ik no 6 pa 6 deenahm, lai, ja pirma sehja no=augtu, ohtra un tresha atkal islihdsinatu to skahdi; jo retti trahpisees, ka wissas trihs sehjas no=augs. Zaur tahdu sehschanu ihpaschi arri atlezz tas labbums, ka linnu pluhkschana tad ne eekriht wissa weenâ reisê, bet jo wairak isdallahs, un ka pa starpam warr atkal strahdaht zittus lauka darbus, kas tikpat steidsami un nohtigi.

Kohpschana. Niknakee linnu eenaidneeki irr spradschi. No scheem gan dischemi warr isglahbt linnus, kad winnus sehj agri, jeb tà kà Leischi darra, us trihs lahgi. Stiprs pehrkona leetus, kas semmi sasitt, kad linni wehl naw usnahkuschi, winneem lohti skahdigs. Usnahk schahvs leetus ohtrâ deenâ pehz sehschanas, tad nahkamâ deenâ pehz ta leetus linnu druwu gan warr pahrezzeht un skahdi zaur to masinaht, tomehr preeka no

linneem masak jau buhs ne kà kad tahdu leetu ne buhtu baudijuschi. Bet ja linni patlabban no semmes taisahs lihst ahrâ, tad ezzeschana pawissam ne geld; schè tad zilweka darboschanahs it ne neeka wairs ne palihds, bet wairak skahdes darra, jo ezzejoht tiktu linneem dihgli aplausiti. Jebschu sehjoht rahdijahs linsehklas it skaidras, tad tomehr rettâ druwâ linni no sahlehm buhs tik skaidri, ka ne wajadsetu winnus raweht. Raweschana wisslabbaki pehz leetus isdarrama un kad linni kahdi trihs zelli pasteepuschees garrumâ. Par paschu leetus laiku jeb kad semme no leetus wehl slapja, prahtigs semmes kohpejs linnus sinnams ne liks raweht un nobraddaht, bet wilzinahs scho darbu, kamehr druwa buhs nobreeduse. Rawetajeem stahwus, bet ne zeltôs ismettuscheem woi eegullu, raweschanas darbs jastrahda. Ja rahditohs, ka linni par kupli augdami, peegultohs pee semmes, tad tahs treknas weetas ar schaggarineem nobaddamas, pee ka linni warr peetwehrtees.

Eenahkschanahs. Pehz 12 woi 16 neddelahm — jo tik ilgâ laikâ eenahkahs linni — irr winni pluhzami un prohti tad, kad appakschejas linnu lappinas palikkuschas dseltenas un galwinas taisahs tapt bruhnas; tik ilgi nekad ne drihkst kawetees, kamehr it wissas linnu galwinas bruhnas palikkuschas, zittadi isbirtu druwâ dauds to labbako sehklu.

Sehklu iskulschana. Dauds weetâs ne teek wiss linni rijâs eesehrti, schahweti un tad zaur sischanu no sehklu galwinahm atschkirti, bet tahs galwinas turpret nokemme us kohka woi dselses kemmehm jeb sukkahm, un schaude tahs galwinas ween bes teem kahteem. Sukkajoht pahrschkellahs tee smalki un wissai sihksti linnu kahtu galli, kas tapehz labbaki un reisè ar teem jo rupjeem linnu kahteem istilla. Zits arri sehklu galwinas no teem kahteem ar iskaptu nogreesch, bet tas pawissam slikti. Linni paleek zaur to dauds ihsaki, un tahs galwinas, kas tôs sauju widdôs un ko iskapts tapehz ne warr aisnemt, paleek tur eekschâ pilnas sehklu un naw nekam par labbu. Wisslabbaki darra tee, kas druwâ pahrschuüschus linnus bischki wehl pahrschaude rijâ un tad tahs sehklas issitt ar sischanu.

Tillaschana. Kad nu, woi zaur issischanu jeb zaur sukkaschanu, sehklas no linnu kahteem atswabbinatas, tad schee bes kaweschanahs uhdenî leekami woi sahlè iskleeschami. Pee linnu

tillaschanas **uhdenî** tà jaleekahs: Nè awota uhdenî, bet mihkstâ uhdenî, kahdâ dumberî, uppes lihkumâ, dihki, kur ne warr alkschnu un ohsolu lappas eebirt eekschâ un kur siwis ne miht (siwis linnu un wisswairak kannepu smakku ne pazeesch; winnas tà kà apreibst un eet nihkâ), — labba kahrta schaggaru ar wisseem sarreem un lappahm noguldama dibbenâ; us scheem tee linni, kas pirmak pehdu resnôs buntôs saseenami, kahdi 4 pehdu augstu gullus saleekami, kamehr winni tohs schaggarus nogremde un pawissam peespeesch pee semmes. Us pehdigo linnu kahrtu nahk tad kahrtes woi dehli, kas ar smaggeem klutscheem woi akmineem noslohdsami. Pehz 5 woi 14 deenahm beidsahs linnu tillaschana uhdenî; siltâ laikâ ahtraki ne kà wehsâ. Tapehz arri jau no peektas deenas, kamehr linni eemehrkti, wajaga ikdeenas eet apraudsiht winnus, woi naw jau gattawi. Kad puss saujina linnu, ko no pascha widdus iswelk ahrâ un stipri sitt us uhdena wirsû, schkeedrus atlaisch nohst, tad linni no uhdena ar steigschanohs nemmami ahrâ. No uhdena iswilkti linni naw wiss sahlê iskleeschami, bet klahtejôs ruggajôs, sausâ weetâ, kur warr isschuht un no saules balleht. Irr winni schè kahdu laizinu pastahwejuschi, sausi tappuschi un schkeedri pee teem kahteem zeeti wairs naw peelippuschi, tomehr wehl Deews gan stipri, tad wahkami ehnâ. Linni paleek dauds baltaki, kad no uhdena ahrâ nemmoht, katru linnu buntu isskallo. Warr arri bes mehrzeschanas linnus tuhliht sahlê iskleest, un teem likt tillaht **rassâ** un **leetû**; bet tas eet ilgi, un winni jau ne paleek tik balti kà kad mehrzeti. Siltâ laikâ un kad pa starpahm leetus lijis, istillahs linni eeksch 2 lihds 3 neddekahm; wehsâ laikâ turpret wajadsehs ilgaki tillaht. Zaur tillaschanu rassâ un leetû gan tik dauds darba naw kà ar eemehrkschanu; tomehr aismakssajahs schis darbs ar jo labbeem, smukkeem linneem. **Jt mihkstus, baltus un tik spohschus linnus kà sudrabu***) warr dabbuht, kad linnus kahda uhdena mallâ plahni un weenadi iskleesch un tohs paschus ikdeenas aplaista ar gihsskannu tà kà audeklu, ko bleeke. Eesahkumâ wajaga linnus allaschin turreht slapjus un tapehz arweenu apleet; bet pehz kahdahm 5 deenahm tik tad atkal aplaistiht, kad palikkuschi sausi. Tas tik ilgi tà

*) Mein Aufsatz in den landw. Mittheil. f. d. Kurl. Gouv. 1844, Nr. 22.

darrams, kamehr schkeedri, linnus ap pirkstu sittinoht, no teem kahteem atlezz pilnigi nohst.

Mihstischana u. t. j. pr. Tillajuschi linni nu rijâs pahrschaudejami, mihstami, kulstami un pehdigi ehkelejami. Jt karstus linnus tà kà no istabinas jeb eekschrijas isnestus, tuhliht ne geld mihstiht; winneem jalauj druszin atschautees. Stipri silti linni jo lehti gan mihstami, bet daudz eet pakkulâs un spalkôs. 100 mahrzinas schahwetu linnu dohd 22 lihdz 25 mahrzinas mihstitu linnu, no kurreem, kulstoht un ehkelejoht, atkal dabbu 8 lihdz 11 mahrz. wehrpjamu linnu, 12 lihdz 13 mahrz. pakkulu un 1 lihdz 2 mahrz. spalku un nokulstu.

No puhraweetas dabbu 200 lihdz 400 mahrz., un zaur zaurim rehkinoht 250 mahrz. linnu, kas us puszi ihsti riktigi linni (schkeedri) un us puszi pakkulas un 500 lihdz 800 mahrz. spalku u. t. j. pr. Sehklu eenahk 6 lihdz 18 puhri.

2) Kannepes.

Semme un winnas isstrahdaschana. Kannepes gribb dsilli isstrahdatas, irdenas un stipri eefuhdotas semmes. Sausa semme winnahm ne geld; winnas schè weenadi ne usnahk, kahti paleek winnahm ihsi no augschanas un schkeedri zeeti un trauschi. Kannepes mihl mitrumu, tapehz labbi darra, kad winnas sehj treknôs dihkôs un eeleijâs, kur pawassarâ rudsi issuttuschi. Jt treknâs weetâs kannepes warr arri seht gaddu no gadda. Kannepehm tihk augt pehz kartuppeleem, kahpostem, tabaka un ahbolina. Pehz kannepehm atkal it wissi lauka augki pareisi isdohdahs, wisslabbaki tomehr linni. Winnas isdsenn no druwas pehdigas sahles. Kannepu semme ruddenî it dsilki saarrama un no-ezzejama; pawassarâ kahrtajama, un ja naw pehz kahrtaschanas Deews gan smalka, wehl treschoreis arrama. Wahzsemmê sakkams wahrds: „Ne essi kuhtrs kannepehm art un linneem ezzeht.“

Suhdoschana. Kannepehm warr lohti daudz un beesu kahrtu suhdu doht, bes ka schee winnahm darritu skahdi; suhdi wissadi, kas tik labbi satreppejuschi, winnahm weenalga; wisswairak tomehr sirgu, awju un putnu suhdi un struttas, un wismasak derr gohwju lohpu suhdi. Suhdu usweschanai un pa-arschanai wajaga notikt ruddenî.

Sehschana. Kannepes no nakts salnahm wissai bailigas, tapehz winnas tad tik sehjamas, kad schihs aplam wairs naw zerramas, dewitâ sehju neddekâ. Us puhraweetu warr nemt 1½ lihds 2 puhri kannepu sehklu, kas it lesni ee=arramas jeb tà kà linsehklas eedsihwojamas. Kannepes, ko nemm preeksch wehrpschanas, jasehj jo beesi ne kà tahs, ko wihschanai bruhke. Kannepu sehklas, kas diwi un wairak gaddus wezzas, issehschanai wairs ne derr; schihm wifs dihgschanas spehks suddis. Sehjams brihds labbi janoskattahs. Sehklas, kas issehtas, bet wehl ne eestrahdatas, dabbu leetu, wissas tà islohbahs, ka tschaumalas ween atleekahs, zaur ko no sehjas tad masa mantoschana.

Eenahkschanahs. Kannepes ne eenahkahs wifs tà kà linni weenâ reisê; paskannas, kam nekahdu sehklu naw, ahtraki ne kà paschas kannepes (sehklenizes) pluhzamas. Paskannas tad pluhzamas, kad noseedejuschas jau mettahs dseltenas un lappas sahk birt semmê. Sehklenizes tik pehz 3 lihds 4 neddekahm wehlaku eenahkuschahs. Jspluhktas kannepes masôs buntinôs jeb saujâs saseenamas un sastattamas kohpinâs, kam wirsû salmi uskleeschami, lai putnini ne warr peetapt sehklas isknahbeht. Kad kannepes druwâ isschuüschas, tad wehl rijâ bischki pahrschahwejamas un tad tahs sehklas issittamas. Kahtus warr pawassarâ jeb tannî paschâ ruddenî tà kà linnus likt tillaht un ismihstiht. 100 mahrzinas dohd 50 mahrz. mihstitu kannepu un 20 lihds 25 mahrz. pakkulu.

IV. Andeles augli.

Wehrpjami augli gan jau prassa sirdigu darboschanohs, bet zitti andeles augli wehl jo wairak. Sinnadams, ka wairums no arrajeem labpraht ne eeredsi un nizzina jaunas leetas, un sewischki tahdas, kas darbus wairo un kuhtru buhschanu masina, un ka jo prohjam tahdi lautini tohs wisswajadsigohs darbus tik knappi, knappi padarra un — kà schkeetahs — tapehz ween, lai bads naw jakahse, — pateesi tad prahts schaubijahs un ilgu laiku nopuhlejohs ar tahm dohmahm, woi mahsiht ko par andeles augleem jeb woi labbaki zeest klussu. Tè ne spehju aisturretees isteikt sawas dohmas, sawu ruhpinu kahdam arrajam,

ko pasinnu essam prahtigu un darba mihļotaju. Wihrs galwu pakassijis un tà kà dsiļkàs dohmàs eelaidees, eesahze runnaht un luhgtin luhdse: „Kungs mihļajs! Teesa gan, ka wairums no mannas kahrtas laudim wehl it ne buht ne taisahs to labbumu ar pateizibu sanemt, kas tohp schahdòs tahdòs rakstòs dahwinahts; tomehr atrohdahs arri, gohds Deewam, arraji, kas labbahm jaunahm mahzibahm ausi atgreesch un tahs usnemm ar preeku, it ihpaschi tahs, kas taggadejòs rentes laikòs nahk par paligu naudas kulli pildiht. Raksteet tapehz, luhdsami, it drohschi wissu to, ko turreet mums labbu essam; gan ir pakuhtree mohdisees, eelikkuschi sinnà, ka darboschanahs tik spehj pazelt, bet slinkums pohstiht un pasemmoht. Pateiziba nahks sawà laikà!“ — Us tahdu jauku, zerribaspilnu eedrohschinaschanu tad atsweedu leekas dohmas, nosohlijohs peepildiht prahtiga arraja wehleschanohs un sarakstiju tad pehznahkamas mahzibas par andeles augleem.

1) Kimmenes.

Semme un winnas isstrahdaschana. Kimmenes, kas plawàs aug, katrs gan pasihst, bet druwà sehtas paleek winnas jo leelas un spehzigas. Winnahm patihk smiltains mahls, kas gruntigi un dsiļki isstrahdahts; zittadi semme tà kà meescheem pagattawojama. Prischus suhdus kimmenes ne pazeesch, jebschu pahrsuhdoschana ar struttahm, kalkeem un pelneem naw par skahdi.

Sehschana. Kimmenes tahds lauka auglis, kam wajaga tà kà rudseem un puhreem woi ahbolinam diwi wassaras druwà palikt, eekam eenahkahs un auglus atnes. Meeschi un kimmenes weenà un tannì paschà druwà reisè sehjami. Ikreis derrehs meescheem, ko ar kimmenehm kohpà sehj, augschanas weetu tur eegrohsiht, kur **preeksch** meescheem kannepes woi kartuppeli auguschi un druwu skaidru no nelabbahm sahlehm pamettuschi. Kad meeschu sehkla pa-arta, rullifki no-ezzeta, tad us scho ezzejumu kimmenu sehklas issehjamas, druwa atkal ohtradi noezzejama un peerullejama. Us puhraweetu janemm 10 lihds 12 mahrzinas kimmenu sehklu. Tà leekahs ar kimmenu kohpschanu Kreewu semmè. Wahzsemmè un zittàs mallàs atkal sehj winnas dahrsà dohbès, un kad kimmenu stahdi kahdi 4 zelli pasteepuschees

garrumâ, tad pahrſtahda ſchohs druwâ, kas ihpaſchi preekſch kimmenehm pagattawota. Jr kahpoſtu druwâs ſtahda winnus us rindehm un prohti tà, ka kahpoſtu ſtahds nahk widdû un ſchim katrâ ſtuhrî weens kimmenu ſtahds.

Kohpſchana. Kad meeſchi nowahkti un kimmenes ſtarp teem meeſchu ruggajeem atſehluſchas, tad tee kimmenu ſtahdi, kas pa daudſ beeſi ſtahw, iſpluhzami, tàpat arri pawaſſarâ wiſſas tahs ſahles, kas kimmenehm warr ſkahdeht.

Eenahkſchanahs. No meeſchu plaujama laika rehkinoht, eenahkahs kimmenes pehz 40 lihdſ 43 neddelahm, t. i. ohtrâ waſſarâ Juhli woi Auguſta mehneſî. Kad kimmenu druwa mettahs eeſarkani bruhna, ir paſchas ſehklas jau palikkuſchas bruhnas un pazeetas, tad kimmenes ar ſteigſchanohs pluhzamas woi arri rihtôs ar raſſu plaujamas, maſâs tſchuppinâs ſakraujamas un kad iſſchuüſchas, eeweddamas rijâ un iſmihdamas. Kimmenes, kas eenahkuſchahs, wiſſai ahtri birſt, tapehz gar winnahm katrâ weetâ rahmi un prahtigi jadſihwo. No puhraweetas dabbu 600 lihdſ 1200 mahrz. kimmenu, kas, par 3 kapeiki mahrzinâ pahrdohtas, no puhraweetas eenefs 18 lihdſ 36 ſudr. rubbuſus. Salmi weenigi tik ſtreijahm geldigi.

Eewehrojam nu beidſoht muhſu taggadeju lauku eedalliſchanu us trihs dallahm un kimmenu iſſehſchanas un eenahkſchanahs laiku, tad aug un eenahkahs winnas, kà lehti ſaprohtams, papuâ; jo pehz meeſcheem mehdſam ſeemas ſehju likt druwâ eekſchâ. Jrr kimmenes nu nowahktas, tad ſuhdi weddami un druwa ſeemas ſehjai pagattawojama.

2) Appini.

Appini kohti zeenijams un meklehts andeles auglis, kam to daudſ allus bruhſchu labbad, kurrus arweenu wehl no jauna eerikte, pirzeju nekad ne truhks. Eekam ſemmes kohpejs appinu kohpſchanu apſahk, tad pirmak lai iſmekle, woi arri weetas Deews gan, kur appinus ſchahweht. Un bes tam lai wehl eewehro:

Appiņu ſurtes. Appiņi diwejadi: tee agree un tee wehlee. Agree appiņi, kam eeſarkanas ſpurdſes, isdewigôs gaddôs un treknâ ſemmê augligi gan irr, tomehr daudſ wairak to gaddu ſkaitihs, kur arri pawiſſam no=aug. Kurſemmê tapehz derrehs wairak tohs wehlohs appiņus kohpt, jo ſchee arweenu labbaki un drohſchaki isdohdahs ne kà tee agree. No wehleem appineem wiſsderrigee tee, kam ſpurdſes isſkattahs gaiſchi ſarkas un lihdſenas.

Appiņu weeta. Wiſsderriga weeta appineem irr atleijas pret deenas widdus puſſes, kam ſeemeļa puſſê kahds kalns woi kahdi kohki, ehkas, augſti ſchohgi un t. j. pr. dohd ehnu. Dſiļas grawas, kur migla arweenu ilgaki paſtahw, tà kà arri tahdu ſemmi, kam purwi, ſtahwohts woi tekkohts uhdens tuwumâ, zaur ko lihpama raſſa gaddahs, ne derr nemt preekſch appineem.

Semme. Appiņi aug gandrihſ jebkurrâ ſemmê, bes ween ſlapjâ, zeetâ mahlâ un kur ſemmes appakſchkahrtâ pa daudſ mitruma (rahwa ſemmê). Appiņi pazeeſchahs ir ar ſmilti, kad tik labbi iſſtrahdata. Wiſspatihkama ſemme appineem tomehr irr truhdubaggats ſmilſchu mahls, wiſswairak kad appakſchkahrtâ ſchim atrohdahs kalkis woi kalku mahls.

Appiņu dahrſa eetaiſiſchana un appiņu kohpſchana pirmâ gaddâ. Pirmajs darbs, kas pee appiņu dahrſa eerikteſchanas isdarrams, irr ta **rijoleſchana**, zaur ko ſemme kahdi 1½ lihdſ 2 pehdu dſiļi ar ſchkippeli teek pahrwandita. Wirſeja labba ſemme leekama us appakſchu un ſemmes appakſchkahrta us augſchu, un tad zaur ſuhdoſchanu un iſſtrahdaſchanu pahrlabbojama un ſpehzinama; jo appiņu ſaknes laiſchahs pee 2½ pehdahm ſemmê eekſchâ un pagehr tadehļ irdenu, tà iſſtrahdatu ſemmi. Rijoleſchanas darbs ruddenî ſtrahdajams, lai ſemme par ſeemu warr dabbuht iſſalt. Pawaſſarâ ſemme no=ezzejama, tad ſuhdi (gohwju lohpu ſuhdi) uſweddami un kahdi 5 zellu dſiļi pa=arrami. Pehz tam, kad ſuhdi pa=arti, ſemme no=ezzejama, un tad appiņu ſtahdami zaurumi wiſſi pehz ſchnohra it taiſnâs rindês iſrohkami. Bet ja ſemme wehl wellenaina un rupja, tad pirmâ pawaſſarâ kartuppeļi ſtahdami un zittâ pawaſſarâ tik appiņi. Jauns appiņu dahrſs pagehr pirmâ gaddâ us puhraweetu 30 lihdſ 35 pilnigus diwjuhgu weſumus labbi ſatreppejuſchu ſuhdu, zittôs gaddôs peeteek 8 lihdſ 10 weſumi.

Lihdsenâs weetâs appinu stahdami zaurumi 7 pehdu weens no ohtra isrohkami; atleijâs tik 5 pehdu. Bet paschas rindes, us un pehz kurrahm tee zaurumi nahk, ar schnohru tà apsihmejamas, ka ta starpa no weenas rindes lihds ohtrai arweenu 4 pehdu platta. Stahdami zaurumi tahs pirmas klahtejas rindes allaschin tà isrohkami, ka winni ar teem zaurumeem tahs pehznahkamas rindes pahrmainahs.

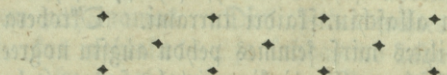

Stahdami zaurumi pehdu dsilli un 1½ pehdu platti isrohkami un semme katram zaurumam blakku noleekama. Agrâ pawassarâ, Aprika mehnescha eesahkumâ woi widdû, appini stahdami; jo tad wehl semmê seemas mitrums atrohdahs, kas appinu stahdeem wissai patihkams. Pee laika no ustizzama appinu kohpeja apgahdati stahdi pagrabbâ woi mitrâs smiltîs leekami un schè lihds stahdamam brihdim paglabbajami. Tee labbakee un stiprakee stahdi irr tee, kas prischi, nesakaltuschi un nesalausti 5 lihds 6 zelli garri un tik resni kà ihkschkis; winnus nemm no saknehm to appinu, kas it mas preeksch 3 gaddeem stahditi. Stahdi no jaunakeem appineem naw derrigi. Sargatees wajaga arri stahdus no tahdeem appineem nemt, kur surtes sajaukuschahs. Stahdoht katrs zaurums pirmak ar it irdenu, smalku semmi lihds puffei peepildams, tad stahdi tà eeleekami, ka appakschâ weens no ohtra ½ pehdu tahlu stahw nohst, bet augscham jo kohpâ sanahk, un ka stahdu azzis jeb pumpuri ne teek eelikti ohtradi, t. i. us appakschu apgreesti. Stahdu augschgalli kahdu zellu pahrak par zauruma mallahm pamettami. Pehz tam no zauruma israkta semme ap teem stahdeem it wallam apberrama, weegli peespaidama un pascheem stahdu wirsgalleem, kas augstaki par zauruma mallahm, pahru zellu beesa semmes kahrtina usklees-schama wirsû, zaur ko tannî weetâ tà kà kalninsch gaddisees. Pirmâ gaddâ tik tahm it spehzigahm wihtehm ween meetini peedurrami klaht, pee ka winnas peefeet. Zittas wissas wihtes paleek bes kahdeem meetineem, lai ne dabbu auglus nest; jo pirma gadda augli ne kam ne derr un irr wairak par skahdi teem pehznahkameem augleem. Tik drihs kà wihtes augdamas 4 lihds 5 pehdu garrumu panahkuschas, tad tòs gangôs (rindu starpâs) semme

uskaufschama un pee teem ſtahdeem peeraufschama klaht, tà ka zaur to 2 pehdu augſtas kalwinas (dohbes) gaddahs, kurru widdû tad aug appinu ſtahdi. — Tohs gangus warr apſtahdiht ar ſpruhtahm, kahpoſteem un zittahm ſihkahm ſaknehm, bet ne wiſſai klahtu pee appinu dohbehm. Tiklab dohbes kà arri gangi no jebkahdahm nelabbahm ſahlehm gan zaur raweſchanu, gan arri zaur ſemmes uskaufchanu ar ihpaſchi preekſch tam kalteem dſelſes kaſcheleem allaſchin ſkaidri turrami. Oktobera mehneſî jaunu appinu wihtes wirſ ſemmes pehdu augſtu nogreeſchamas, un palikkuſchi wihſchu galli, tà kà arri tahs ſaknes (zelmi), katrs ar pahru dakſchu priſchu, garru ſuhdu apklahjami, lai ſals ne warr ſkahdeht. Pawaſſarâ ſchee ſuhdi teem ſtahdeem apleekami apkahrt un ar priſchu ſemmes kahrtu aprauſchami.

Appinu dahrſa kohpſchana ohtrâ gaddâ un tôs laikôs pehz tam. Ohtrâ gaddâ no eglu woi no preeſchu kohka eegahdajami maikſchi, kas 20 lihdſ 25 pehdu garri. Schee kahdi 2 pehdu dſilli un pehdu tahlu no appinu ſtahdeem eedurrami (eemeenami) ſemmê, kas tad isdarrams, kad appini apgreeſti jeb kad ſcheem jau eeſahkahs augt wihtes. Lai ſaknes appineem ſtiprinatohs, tad ſchihs ohtrâ gaddâ wehl naw apgreeſchamas. Treſchâ tà kà arri pehznahkamôs gaddôs, tad **ſaknu apgreeſchamajs laiks.** Aprila mehneſî, ſauſâ ſiltâ laikâ, un kad ſtipras nakts ſalnas beiguſchahs, ſemme no appinu ſtahda wirſejahm ſaknehm wiſsapkahrt ſkaidri nowahkama, tà ka ſchihs paleek it plikkas. Tad wiſſas pee ſemmes wirſus klahtejas ſahna ſaknites un pehrnajee wihſchu galli lihdſ pat ſaknei gluſchi nogreeſchami nohſt, tà ka zits it nekas ne atleek, kà tik ſaknes krohnis ween ar diwahm lihdſ trijahm jaunahm wihſchu atwaſſahm, un tahs ſemmê jo dſilli ee-auguſchas ſaknes. Greeſt wajaga ar lihku, it aſſu dahrſneeka naſi un prohti no appakſchas us augſchu, ka ne dabbu ſakne taî greeſchamâ weetâ eeplihſt woi ſchkeltees. Pehz apgreeſchanas katrs appinu zelms ar uhdena ſpanna teeſu ſuhdu wiſsapkahrt apleekams. Wiſsderrigee rahdahs preekſch tam ihſi, it ſatreppejuſchi gohwju lohpu ſuhdi; jebſchu jo labbaki wehl buhs pawiſſam ſatruhdejuſchi maiſijuma ſuhdi no melnas ſemmes un zilweku ſuhdeem; ſiltai tà kà arri ſmilts ſemmei jo patihkami atkal zuhku ſuhdi. Pehz ſchihs ſuhdoſchanas tiklab appinu zelmi kà arri ſuhdi ar to ſemmi, ko apgreeſchanas dehl no tahm

faknehm nowahke, 2 lihdſ 3 zelli beeſi apraufchami. Par nakti naw neweens zelms no ſemmehm pliks pamettams. Semju nowahkſchana, faknu apgreeſchana, fuhdoſchana un apklahſchana ar ſemmehm irr darbi, kas katrâ pawaſſarâ no jauna ſtrahdajami. Irr appini garrumu no 3 lihdſ 4 pehdahm panahkuſchi, tad 2 lihdſ 3 no tahm labbakahm un ſtiprakahm wihtehm pee katra maikſcha ar ſalmeem, kas pirmak uhdenî mirkuſchi, woi ar luhkeem peeſeenamas. Diwi zittas wihtes atſtahjamas nepeeſeetas, kas wehlaku — ja kahdas no tahm peeſeetahm eetu pohſtâ — ſcho weetâ peeſeenamas. Isdohdahs turpret wiſſas peeſeetas wihtes, tad tahs nepeeſeetas diwi iſpluhzamas un atmettamas nohſt. Peeſeet ne drihkſt rihtôs nedſ arri leetû, jo tad irr wihtes wiſſai trauſchas un drihſ luhſt. Lihdſ 15 pehdu augſtumâ, un prohti ik pa 4 lihdſ 5 pehdahm wihtes augoht arweenu peeſeenamas un kad ar rohkahm ne warr wairs ſaſneegt, tad preekſch tam — kà bilde rahda — tahdas **treppes** us ritteneem taiſamas, ko no weenas weetas us zittu warr ſtumdiht. Mei woi Juhni mehneſî gangu ſtarpâs ſemme uskauſchama un teem appinu ſtahdeem, it tà kà kahpoſteem, peerauſchama klaht. Pa wiſſu waſſaru ſchis darbs 2 lihdſ 3 reiſes isdarrams, tomehr ne pa appinu ſeedu laiku. Peeſeetu wihſchu wiſſas ſahna wihtites tiklab, kà arri appakſchejas lappas, kas 6 lihdſ 8 pehdu no ſemmes, ar ſchkehrehm atgreeſchamas nohſt.

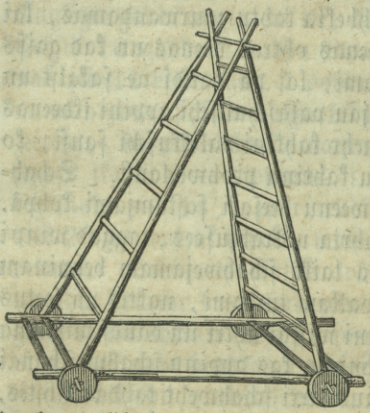

Eenahkſchanahs. Appini eenahkuſchees, kad ſpurdſes mettahs eedſeltenas, ſtipri ohſch un tee dſelteni putteklîſchi appakſch tahm galwinu ſwihnitehm taukaini aptauſtahs un behrſchoht rohku pehrwe. Appinus ne drihkſt nei karſtâ faulê nei arri leetû ſchkiht, bet fauſâ laikâ pret wakkaru woi arri rihtôs, kad raſſa patlabban ſudduſe. Pirmak tee maikſchi noſchkinnami, kam jo eenahkuſchees tee appini. Wihtes kahdi 2 pehdu wirſ ſemmes nogreeſchamas, tad maikſchi lehnitinam iſzelkami ahrâ. Tà kà

maikſchis iszelts, appinu wihtes weetu weetahm pahrgreeſchamas, prahtigi nobrauzamas, wijoklôs ſatinnamas un tur aisneſſamas, kur dohma galwinas nopluhkt. Warr arri no wihtehm tahs ſpurdſes ween atſchkirt un pehzak no ſchihm tahs galwinas noknaibiht. Katra galwina ar pirkſteem (naggeem) ſewiſchki nokneebjama un katrai ihſs kahtinſch pamettams klaht; rauſtiht un plohſiht tomehr ne drihkſt tahs wihtes, lai galwinas ne ſabehrſchahs un ne isirſt. Lappas un zitti gruſchi jeb neſkaidrumi, kas pluhzoht eekriſtu, ruhpigi no tahm appinu galwinahm islaſſami ahrâ.

Schahweſchana. Nopluhktas appinu galwinas us kahdeem ſauſeem behnineem (greeſteem), kam zeeta dehlu grihda, tuhliht plahni iskleeſchamas, plaukſtas beeſumâ woi arri plahnaki, un eeſahkumâ diwreiſ deenâ ar grahbekla kahtu zaurwandamas, lai ne dabbu ſilt un ſuſt. Pehz weenas ohtras deenas un kad gaiſs ſauſs, appini jo beeſi ſaſtumjami, lai pa daudſ ne ſakalſt un zitteem atleek ruhmes. Taggad jau pahrſchuüſchi appini ikdeenas tik weenreiſ pahrwandami, kamehr kahtini palikkuſchi ſauſi, ko no tam warr paſiht, kad kahdu kahtinu prohwe lauſt. Schahwejoht un jo deenas appini arweenu beeſaki ſaſtumjami kohpâ, kamehr 3 lihdſ 4 pehdu augſta kahrta uskrahjuſees; taggad winni retti tik pahrwandami. Sauſâ laikâ ſchahwejamam behninam wiſſi zaurumi (lohgi un luhki) wallam turrami, naktîs un leetus laikâ turpret aisdarrami, jo appini wiſſai ahtri un daudſ mitruma peewelk no gaiſa. Ja tahdu behninu, kas appinu ſchahweſchanai derr, truhktu, tad warr winnus arri ſchahweht tahdâs lihſtês, kas kà ſkapja plaukti weena us ohtru ſtahw, tomehr dehlu weetâ ar rupjeem palgeem, tihkla gabbaleem woi ſchnohreem iſpihtas. Schinnîs lihſtês ne wajaga appinus tik beeſi wandiht. Gaiſa ſchahweſchana allaſchin labbaka ne kà tahda rijâ, krahſnî woi zittur kur; ſchè appini drihſ warr maitatees, peenemdami nelahgu ſmarſchu un pehrwi.

Ja ne warr, jeb ja ne tihk appinus tuhliht pahrdoht, tad maiſôs woi lahdês, kam ir wiſsmaſakas ſchkirbinas zeeti ar papihri aiſklihſterejamas, glabbajami. Tiklab maiſôs kà lahdês appini ar baſſahm, ſkaidrahm kahjahm it zeeti eeminnami eekſchâ un maiſi tad aiſſchujami zeeti. Lai minnoht un pakkajoht appini ne ſadruptu, tad deenu preekſch pakkaſchanas behnina

zaurumi par nakti atstahjami wakkam, lai appinôs eesihdahs mitrums eekschâ, zaur ko jo walkani paleek. Beidsoht appinu maisi sausâ weetâ atleekami, kur nei saule nei wehjsch tohs dabbu kalteht. Pirmôs mehnescheôs pehz appinu eepakkaschanas prischas nomisotas lagsdu nuhjinas maisu widdôs 3 lihds 4 pehdu dsilli eedurramas eekschâ un ik pa 3 lihds 4 deenahm arweenu iswelkamas ahrâ un apskattamas. Irr schihs nuhjinas palikkuschas zik ne zik siltas, tad maisa aisschuûms tuhliht usahrdams un appini iswehdinami, jo zittadi winni eetu pawissam bohjâ.

Augli. Zaur zaurim rehkinoht irr no 10 gaddeem 2 gaddi, kam baggati augli, 3, kam widduweji, un 5, kam mas augtu. Sliktâ gaddâ rehkina no puhraweetas 150 mahrzinas, widduwejâ 600 mahrzinas un it baggatâ 1000 mahrzinas appinu. Augligee gaddi appineem tee, kam wassaras siltas un mas leetus. Eeksch 10 gaddeem dabbu tapehz no puhraweetas 4550 mahrzinas jeb 11 birkawas, 7 pohdi un 10 mahrzinas appinu. Kad nu mahrzina appinu maksa 10 lihds 15 kapeiku un drohschi warr zerreht, ka par lehtaku naudu ne pahrdohs, tad puhraweeta eenes ikgadda — appinus it lehti tik par 10 kapeiku mahrzinâ rehkinoht — 44½ sudr. rubbulu. Bet daschâ gaddâ appini arri 20 un wairak kapeiku mahrzinâ maksa un tad buhtu ohtrteek pelnas. Labbi eepakkatus appinus gan warr 2 lihds 3 gaddi turreht, tomehr drohschaki arweenu irr, kad winnus tik ilgi ne glabba, bet ahtraki isdohd; jo wezzus, noschahlejuschus appinus pirzeji labpraht brahke un taisahs smeekla naudu sohliht.

Maikschu glabbaschana. Appaksch jumta maikschu drohschaka glabbaschana; schè winni issargati tiklab no sagschanas kà arri no puhschanas. Ahrâ winnus zeeni tà sastattiht, ka it kà kahds tohrnis isskattahs. Tschetri maikschi sazellami stahwus un augscham saseenami kohpâ. Ap scheem tad tee zitti maikschi wissapkahrt peesleenami klaht. Daschi winnus arri us klutscheem eegullus kahpelê sakrauj, bet tà maikschi zaur to drihs bohjâ eet, ka uhdens eewilzees eekschâ ne warr dabbuht ahtri notezzeht.

3) Tabaks.

Preeksch 356 gaddeem atpakkal usgahje tabaku augam bes kahdas sehschanas Amerikâ weens Spaneru muhks, ar wahrdu Roman Pane; un preeksch 300 gaddeem, t. i. 56 gaddi wehlaku

dabbuje Cirohpe pirmo tabaka fehklu, ko weens Sprantschu augstmannis no turrenes pahrwedde, kohpe un laudim tabaka smehkeschanu eerahdije. Un kad weens ne spehje wisseem smehketajeem tabaku peeskappeht, tad mahzija arri sweschineekeem tabaka kohpschanas skohlu. Tà tad schi pahrzehlahs no tehwu tehweem us behrnu behrneem un atrohdahs taggad wissur tur, kur laudis ne bihstahs par darbu, bet dsennahs ko pelniht un kur wassara warr eenahzinaht tabaku. Kursemneeki, kam Deews schkinkojis tahdu wassaru, kas ar masu palihdsibu spehj tabaku eenahzinaht, nudee nepareisi darra, tabaku ne kohpdami.

Surtes. No schihm tahdas eegahdajamas, kas tabaku pabrikanteem Rihgà woi Jelgawà jo derrigas, un kam patihk augt tabaka kohpeju druwàs. Kursemmê tapehz geldehs audseht:

1) **Wirgineru tabaku** (dickrippige Virginische, Nicotiana tabacum), kam resni tee kauli lappàs. Schis lohti augligs un ne teek tik ahtri no ruhsas maitahts.

2) **Wijolu tabaku** (Veilchentabak, Nicotiana rustica), kam ee-appalas, dselteni salkas lappas. Schis lohti mihligs smehkejams tabaks un ne tik bailigs no aukstuma kà zittas surtes, eenahkahs arri jo laiku un pahrteek ar smilts semmi.

Semme un winnas isstrahdaschana. Tabaks pagehr truhdubaggata smilschu mahla woi arri melnas smilts semmi un eeleijas, kas ne daudz, bet druszin mitruma peeturr. Pehz apsittameem augleem, kam suhdi gahsti, ahbolina un semdeggàs aug tabaks brihnum prahws. Treknà semmê warr winnu weenà un tannî paschà druwas gabbalà gaddu no gadda nohjas seht; winsch sewi aplam ne eenihd tà kà zitti augli to darra, kam tà nohjas sehteem, jebschu semme gan spehziga, ne tihk augt. Pehz tabaka atkal isweizahs it wissi lauka augli, wisslabbaki tomehr puhri. Semmi winsch gribb wissai irdenu un skaidru no sahlehm. Ruddenî tapehz druwa gruntigi un dsilki sa-arrama un par seemu atstahjama neno-ezzeta; pawassarà ezzejama un kahrtajama, atkal ezzejama un trescho reis wehl arrama tad, kad suhdi, kas tabakam arweenu jadohd, pa-arrami. Leetù un kad semme slapja ne drihkst tabaka druwà nei ar arklu nei ar ezzeschahm rahditees, bet sausà laikà ween, zittadi no tabaka mas preeka.

Suhdoschana. Tabakam jagahsch diwreis tik daudz suhdu kà puhreem (lesna arrama kahrta).*) Stipra jo stipra suhdoschana aismakšajahs ikreiz zaur daudz un labbahm tabaka-lappahm un ahtraku tabaka eenahkschanohs. Kahdi tee suhdi, tahds tas tabaks. Sapuhdetas nelabbas sahles, lappas un t. j. pr. (lezzekla semme) dohd mihligu tabaku; awju un sirgu suhdi turpret stipru tabaku, kas smehkehts nelahgi ohsch un tapehz schnaukschanai un prihmkinu sihdejeem wairak derr. Par wisseem suhdeem tomehr gohwju lohpu suhdi to labbako smehkejamu tabaku dohd, kas irr lehns un mihligs. Sagruhsti kauli, ahdas gabbalini, lohpu spalwas, raggi, naggi, ahdgehru paleeki un t. j. pr. pahrleeku labbi, spehzigi suhdi. Brihnum stipri arri zilweku suhdi. Jo tee suhdi garri un nesatrrppejuschi, jo agraki leekami druwâ eekschâ.

Stahdu audseschana. Kursemmes ihss wassaras laiks ne warr tabaku bes palihdseschanas eenahzinaht. Schi palihdsiba, ko semmes kohpejs spehj, irr — tabaka stahdus it kà kahpostu stahdus pirmak lezzeklôs pa-audseht un pehzak tik isstahdiht druwâ. Tabaka sehkla**), pirms lezzeklôs sehj, eeseenama willas luppatâ, tad deenu un nakti turrama uhdenî, kurrâ salpeters iskausehts; ohtrâ deenâ no uhdena isnemmama ahrâ un ar wissu luppatu eeleekama treknâ semmê, kas siltâ istabâ glabbajama un ik deenas drusziņ aplaistama, tà ka semme arweenu mitra stahw. Pehz 8 woi 10 deenahm buhs sehklas dihguschas. Pa tam (Merz mehnescha beigâs) eetaisams lezzeklis, kas pajauku ar sirgu un gohwju lohpu suhdeem stipri suhdojams. Tad sadihguschas sehklas samaisamas kohpâ ar semmehm un pelneem un eesehjamas lezzeklâ, kam beidsoht puss zellu beesa kahrtina it treknu un smalku semju ussijajama wirsû un ar kahdu dehlu gabbalu peedausama, lai mitrums usturrahs. No schi brihtina lezzeklis zeeti ween fargajams no salnahm un aukstem wehjeem un tapehz, ja schee zerrami, ar salmu dekkeem apklahjams. Lezzeklis arweenu turrams mitrs un tapehz ik rihta apslazzams ar ne wissai aukstu uhdeni, bet

*) Teem semmes kohpejeem tapehz it ihpaschi derrehs tabaku audseht, kam pavilnam suhdu, jeb kas pilsfatu tuwumâ dsihwo, kur warr par lehtu naudu dabbuht pirkt schahdus un tahdus suhdus un mehslus, kas wissi geld.

**) Schi pee laika, agrâ ruddenî jau pee usņemmama pilsfata dahrsineeka apstellejama, lai warr schis winnu likt no Wahzsemmes woi no zitteem tabaka kohpejeem sewim atsuhtiht. Tabaka surtes wahrds tikkai tà usdohdams kà winnu Wahzu wallodâ nosauz.

ar tahdu, kas istabâ stahwejis. No puss reekschawas fehklu warr mantoht tik dauds stahdu, ar ko puhraweetu semmes apstahdiht. Sleekas un gleemeschus, kas lezzeklâ labpraht eemahjojahs, noturr, kad lezzeklu pahrkaisa ar meeschu akkoteem.

Stahdischana. 2 lihds 4 zellu garri stahdi, kas 5 lihds 6 lappinas dabbujuschi, issstahdami (Mei mehnesî) stipri suhdotâ un pareisi istrahdatâ druwâ. Stahdischanai jabeidsahs 10tâ woi 9tâ fehju neddelâ, kas irr wisspehdigajs stahdams laiks. Pahrleeku labbi, kad stahdoht semme mitra un deena miglaina; bet ja semme sausa, tad tahs weetas, kur stahdi nahk eekschâ, kà kahposteem atleijamas ar uhdeni woi schkidrahm struttahm, kas, kà saprohtams, jo derrigas. Karstâs deenâs tik rihtôs un wakkarôs drihkst stahdiht. Stahdischana isdarrama zelkôs ismettuscham un tà, ka weens stahditajs diwi rindes reisê apstahda, stahdus no kurwischa nemdams. Rindes 2 pehdu weena no ohtras ar schnohru apsihmejamas un us schihm ik pa $1\frac{1}{2}$ lihds 2 pehdahm weens stahdinsch dehstams.

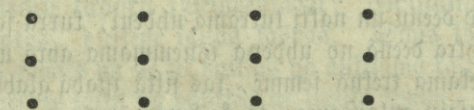

Puhraweetu apstahda weenâ deenâ 9 lihds 10 stahditaji. No stahdeem zeeni jo wehlaku zitti nokalst, zittus arri tahrpi un gleemeschi ismaita, tapehz wajaga pehzak 3 lihds 4 reises druwu zaur zaurim apskattiht un isnihkuschu stahdu weetâ zittus stahdiht.

Kohpschana. Irr tabaka stahdi augdami pahru sprihschu garrumu panahkuschi, tad rindu starpâs semme ar dselses kaschekeem uskappajama, kas pa wissu wassaru — ja semmê tik naw wissai dauds nelabbu sahlu eewehsuschahs — diwi reises darrams; zittadi wajaga sahlotu semmi mas trihs reises tà uskappaht. Jebkurrâ semmê tabakam wissai patihk, kad uskappatu irdenu semmi winnam tà kà kahposteem peerausch klaht. Semmes uskappaschana tiklab kà arri peeraufchana irr darbi, kas tik sausâ un karstâ laikâ darrami. Eesahkahs tabaka stahdeem rastees seedi (pumpuri), tad schee ikreis tuhliht nopluhzami. Tàpat arri wissas sahna atwassas atlauschamas nohst, kas tanni weetâ gaddahs

kur lappas no tabbaka kahta aug ahrâ. Wahjeem stahdeem pamettamas 6 lappas un stiprakeem 10 lihds 12 lappas. Ik jaunas atwaffas minnetâs weetâs rohdahs ik winnas atlauschamas nohst. Leetû un rasfâ ne drihkst tabaka druwâ patlabban fazzitu darbu strahdaht. Katrs darbs tabaka druwâ pagehr prahta un usmannibas, ka lappas ne teek maitatas.

Eenahkschanahs. Tabakam wajaga no stahdama laika rehkinoht, 15 lihds 18 neddaļâs kamehr eenahkahs, kas Septembera menescha eesahkumâ zeeni notikt. Eenahkuschas lappas tahs, kam tumschi un dselteni plekki, kas lippigas un sihkstas un kam spizzes nowihtuschas us semmi karrajahs. Lappu nowahkschana isdarrama sausâ deenâ. Schi eesahkama ar tahm appakschejahm lappahm (**slikta surte**), kas sawrup sakrahjamas un schahwejamas. No schihm pa 3 lihds 4 zellu augstaku eesahkahs ohtra surte jeb ta **labba**. Schè sakrahjamas wissas labbas, leelas lappas, kas masâs tschuppinâs saleekamas, tomehr tà, ka katras lappas appakschpusse arweenu us augschu nahk. Schihs tschuppinas paleek lihds palaunagam druwâ, un kad apwihtuschas aisweddamas sehtâ un sausâ weetâ noleekamas. Treschâ surtê (**widduwejâ**) nahk wissas tahs schauras lappas no kahtu spizzehm.

Schahwefchana noteek diwejadâ wihsê. Weenadi teek nopluhktas tabaka lappas it plahni us behnineem iskleestas, lai mitrums isswihst un tabaks ne dabbu silt un sust. Irr lappas schè labbi apwihtuschas, kas pehz 3 deenahm gan buhs notizzis, tad pakarramas schuht. Pakahrschana noteek us schnohreem, us ko lappas ar leelu addatu teek uswehrtas. Lappas tà kà arri schnohrus ne drihkst wiss sastumt beesi kohpâ, bet tà ka wissur masas starpinas paleek. Uswehrschana us schnohreem naw tik labba kà ta us 5 lihds 6 pehdu garrahm kahrkla woi zitta mihksta kohka wizzitehm. Lappu widdû teek kauls ar nasi eeschkelts un tannî schkehlumâ ta wizzite eebahsta. Wizzites ar lappahm tad us behnina bantehm isleekamas. Labbaka ne kà schi schahweschana irr ta us ohtru wihsi. Kad tabakam appakschas lappas noschkihtas, tad kahti, weenu ohtru deenu pirms tabaku nowahk, ar skallu kumpi woi zirwi appakschâ eezehrtami, tà ka winni pawissam wehl ne apkriht, bet us weenu pussi tik noslihkst. Atkal

pehz weenas ohtras deenas, tad kahti ar wiſſahm lappahm pahrweddami mahjâs un pakahrti pee ſpizzgalla ehnâ ſchahwejami. Saukâ laikâ lappas tannî paſchâ ruddenî wehl isſchuhſt, bet daudſreiſ arri peeteek winnahm ko ſchuht lihdſ pawaſſarai, kamehr paleek ſauſas, ko no tam warr paſiht, kad tee kauli lappâs palikkuſchi ſauſi. Lappas tad nonemmamas, pa 25 lihdſ 30 weena us ohtru ſaleekamas un ar ſalmu ſchkereenu woi luhkeem pahrſeenamas. Schihs ſaujinas lihdſ ſalla laikam ik neddelas apgreeſchamas, lai tabaks ne dabbu puht. Bet ja tabaku gribb ilgaki glabbaht, tad winſch wehl jaraudſe. Tabaka ſaujas teek kahpelês ſakrautas, kas 4 pehdu augſtas un tikpat garras, tà ka gaiſs no wiſſahm puſſehm warr peetapt klaht. Sahk kahpele ſilt, tad ta pahrkraujama, eeſilluſchas ſaujas us ahru un ſaujas no ahrpuſſes us eekſchu leekamas. Tik ilgi kahpele arweenu tà pahrkraujama kamehr pawiſſam wairs ne ſilſt; tad warr tabaku bes behdahm wehl jo leelâs kahpelês ſakraut un glabbaht woi pahrdoht.

Sehklas eedabbuſchana. Labbu ſehklu dabbu, kad ſtahdoht tohs ſpehzigakohs ſtahdus ſaulgohſî ſtipri ſuhdotâ ſemmê 3 lihdſ 4 pehdu weenu no ohtra iſſtahda. Seedoht ſcheem tik kahdi 4 lihdſ 5 ſeedi pamettami; bet tee zitti, kas pahrak par ſcho ſkaitlu, nopluhzami, lai atleekoſcheem eenahkſchanahs ſpehku ne iſſuhz. Ja ſehklas eekſch galwinahm palikkuſchas bruhni ſarkanas, jeb kad galwinas taiſahs pahrſprahgt, tad ar wiſſahm ſehklahm wahkamas ehnâ. Sehklu galwinas kullitês ſauſâ iſtabâ pakarramas un kad atnahzis ſehjams brihds, iskullamas.

Augli. Schee wiſſai neweenadi un riktejahs gan pehz ſemmes, gan pehz tabaka ſurtehm, gan pehz waſſaras gaiſa. Tapehz eenahk no puhraweetas 800 lihdſ 1400 mahrzinas iſſchuiſcha tabaka. Tabaka kahtus warr ſchaggaru woi malkas weetâ dedſinaht.

V. Apſittami augli.

Apſittamus auglus kohpjoht atlezz daudſ labbuma. Papuä, kas ne neeka ne eeneſs, irr winnu deht peezeeſchama un warr isdoht auglus, kas ne ween zilwekeem, bet arri lohpeem lohti derrigi, un kas bes tam ihpaſchi arri jebkurru palaiſtu druwu pahrlabbo. Apſittami augli ihpaſchi teem ſemmes kohpejeem druwâ

ja=usnemm, kam maſ ſtawu un ſeena, ko lohpus mittinaht, tomehr eeſpehſchana zittadâ wihſê par wajadſigeem ſuhdeem gahdaht. Wahzſemmê, kur lohpinus wairak ne kâ pee mums zeeni un uskohpj, dohd ſcheem minnetus lauka augļus kâ kahdu gahrdu pawalgu; un kapehz tad lai ne bauditu arri muhſu lohpi ſalmu weetâ barribu, kas ſpehzigaka par ſalmeem un par ſeenu. Kas ne mihl kartuppeļus?! Par wiſſeem apſittameem augļeem ſchee pateeſi tee teizamee un tapehz lai mahzamees arri pirmak winnus kohpt.

1) Kartuppeļi.

Schi augſti zeenijama augļa dſimtene irr Amerika, no kurrenes pirmos kartuppeļus weens wehrgu andelmannis (John Hawkins) preekſch gandrihſ 300 gaddeem Eirohpê pahrwedde. No ta laika kartuppeļu kohpſchana par wiſſahm ſemmehm jo deenas jo wairak iſplattijahs, kamehr ne preekſch pilneem 70 gaddeem arri Kurſemmi ſaſneedſe un taggad tiklab kungu kâ arraju blohdôs kuhp un garro. Ne warram muhſcham aisbildinaht wezzus laudis, kas tik nepateizigi bijuſchi un naw mums ta wihra wahrdu peeminnâ pamettuſchi, kas kartuppeļus Kurſemmê pirmajs eeſahzis kohpt, un kam pateeſi tahds pats gohds nahktohs, kahdu zittas tautas pirmam kartuppeļu kohpejam parahdijuſchas. Sprantſchi tam, kas winnu ſemmê pirmohs kartuppeļus ſtahdijis un fehklu zitteem pahrlaidis, likke par muhſchigu peeminnu un pateizibu winna kappu ar dſelſu gohda ſtabbu isgreſnoht. Tam paſcham wihram Sprantſchu kehninſch, it kâ buhtu kartuppeļu leelu ſwehtibu jau preekſchlaika ſinnajis, ſazzija: „Pehznahkamôs laikôs atſihs un pateiks Sprantſchi Jums, ka eſſeet par nabbagu zilweku maiſi gahdaj'ſchi.“

Surtes. Kartuppeļu ſurtes aplam daudſ un daſchadas, tà ka katrâ gabbalâ gandrihſ zittadus kartuppeļus kohpj, kas gan pehz pehrwes, gan pehz leeluma, ſeedeem un t. j. pr. ſawadi iſſkattahs. No ſchihm daſchadahm ſurtehm atkal tee kartuppeļi eewehrojami, kas agri un wehlu eenahkahs. Arweenu wajaga ſewim tahdas ſurtes eegahdatees, kas augligas un ne tik glehwas. Par augligeem kartuppeļeem turr tohs, kam tee baltee ſeedi; tad atkal tohs dſeltenohs appaļohs, kam miſa grumbulaina un tà kâ ſaſprehgajuſe un pehdigi tohs ſarkanohs appaļohs. Ehſchanai

lohti smekkigi irr tee sillee kartuppeli, kas par wisseem jo iszeetigi pee glabbaschanas, tomehr ne tik augligi kà tee dseltenee un sarkanee.

Semme un winnas isstrahdaschana. Zeets mahls un slapja semme irr kartuppelu nahwe; schè winneem ne tihk augt. Pawissam labbaki isdohdahs winni smilts semmê woi arri mahlainâ smiltî. Tahdâs semmês winni atnes ne ween dauds wairak auglu; bet irr arri jo gahrdi un miltaini ne kà mahlâ auguschi. Baltee un dseltenee kartuppeli ihpaschi tik smiltî ween pareisi isdohdahs; sarkanee un sillee turpret pazeeschahs arri jo zeetakâ semmê; bet schee noplizzi jo wairak semmi ne kà baltee un dseltenee. Labbâ semmê, ko pastarpam arri suhdo, warr kartuppelus weenâ un tannî paschâ druwâ gaddu no gadda stahdiht un winni — kà pee dahrseem redsam — tomehr ne paleek bes augleem. Plehsumôs un pehz ahbolina aug wissai brangi kartuppeli. Zitti stahda winnus wehl papuâ, bet tas naw labbi; jo schè ikreis buhs plahnaka seemas sehja. Jo gudri tee darra, kas sawus laukus us wairak ne kà trihs dallahm eegrohsa un pehz kartuppeleem meeschus woi ausas un wisslabbaki linnus sehj. Druwa, kur gribb kartuppelus stahdiht, ruddenî dsilki sa-arrama un pawassarâ it tà kà meeschu semme isstrahdajama.

Suhdoschana. Kartuppeli panes wissadus suhdus; awju suhdi tomehr darra winnus negahrdus un glittus. Miltainus un smekkigus kartuppelus ta semme tik isdohd, kam wezs spehks, t. i. tahda, kam naw prischi suhdi gahsti. Prischa suhdoschana wihtes kartuppeleem garrumâ gan dsenn, bet paschi kartuppeli paleek masi, negahrdi un glitti. Lohpu suhdu weetâ ikreis labbaki geld maisijuma suhdi, dihka dubli, kuhdra, willas luppati, lohpu spalwas un raggu un naggu skaidas, struttas, pelni un t. j. pr. Schohs pehdigohs suhdus warr stahdoht katram kartuppelim pa bischkim peelikt woi peeleet klaht un brihnums buhs ko redseht, kahdus baggatus auglus no tam eemantohs.

Stahdischana. Druwâ kartuppelus leekoht warr tà darriht, kà pee mums radduschi, prohti weens arr un zitti atkal to sehklu no pakkalas mett. Bet ja gribb, lai stahdu rindes (waggas) irr taisnas, un lai turpmak pee winnu apkohpschanas jo weegls darbs, un lai arri naw tik dauds kaweschanahs un

fajukschanas ar sehklas meschanu, tad jadsenn kahdu neddelu preekssch stahdischanas par wissu to druwas gabbalu labbi taisnas un padsillas waggas, kahdi 1½ pehdu weenu no ohtras.

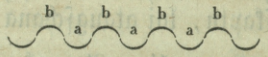

Tad sehkla mettama tâs waggâs a a a un ar semmi apklahjama, arroht par to waggu muggurahm b b b b. Sehklai nemmami widduweji kartuppeli un spehzigâ semmê ik pa pehdu weens no ohtra leekami; bet ja semme leesa tik pa 6 lihds 7 zelli. Sagreestus kartuppelus, tà kà arri kartuppelu azzis un dihgtus ween, ne geld stahdiht; schee naw tik spehzigi kà wesseli kartuppeli un atnesa tapehz arri wahjus augtus, kas glehwi pee glabbaschanas. Labbi darra, kad sehklu ik pa 2 lihds 3 gaddeem pahrmaina un no swescha gabbala nemm, kur sinn, ka kartuppeli labbi isdewuschees. Stahdams laiks eekriht 11tâ un 10tâ sehju neddelâ. Agrohs kartuppelus jaleek pirmak semmê un pehz scheem tohs wehlohs. Us puhraweetu wajaga 10 lihds 14 puhru sehklas; kartuppelus, kas leeli, ikreis wairak isstahda ne kà masus. Nabbaga lautini, kam semmes woi sehklas mas, darrihs gudri, kartuppelus dohbês, 2 lihds 3 pehdu weenu no ohtra stahdidami un augoht stahdeem arweenu prischu semmi peeraudami klaht, kamehr tannî weetâ, kur kartuppelis gull appakschâ, wissapkahrt kruhma pahru pehdu augsts kalninsch gaddijees. Tà kohpdami no **weena** pascha kartuppela stahda dabbuhs it weegli ½ puhru augtu. Kartuppelus, ko, eekam pawissam nowahk, wahrischanai nemm, ikreis no kalnina appakschas ja-iskausch, bet tas zaurums atkal ar semmehm peelihdsinams.

Kohpschana. Tikko usnahkuschi kartuppeli tuhliht stipri pahrezzejami un pehzak par wassaru pahrureis wehl atarrami un, ja taisahs niknas sahles winnus apspeest, rawejami. Semmes, kas atarroht stahdeem usbirtu wirsû, no scheem ikreis ruhpigi nopurrinamas. Atarschanu ne geld leetû isdarriht un kad kartuppeli seed. Arweenu derrehs kartuppelus labbaki pehz ne kà preekssch leetus atart; pehz leetus kustinata semme warr jauneem kartuppeleem peenahkamu mitrumu jo pilnigi peelaist klaht. Zaur wihschu nopłauschanu woi peerulleschanu, eekam kartuppeli wehl naw eenahkuschees, tà kà arri zaur seedu nopluhkschanu, ko weetahm mehds darriht, labbumu nekahdu ne panahk, bet augtu

gan maſak ne kà no tahdas druwas, kam wihtes un ſeedus ne aistikke. Zittadi tas irr, kad ta paſihſtama ſlimmiba woi ſalnas nonehme kartuppeleem wihtes, tad ſchihm derr tohs wirſgallinus nozirſt ar iſkaptu, lai ataugſchana mohſtahs.

Nowahkſchana un augſi. Agree kartuppeli wahrami jau Juhli mehneſi; bet ſchee tiklab kà wehlee nowahkami Septemberi woi Oktobera eeſahkumâ. Nowahkſchanas darbs wiſſai atſchkirrahs, kad kartuppelus ne ar mentehm iskauſch, bet ar arklu isarr un ſalaſſa, un tad tik tahs waggu mallas woi ar rohku woi ar menti wehl iſruſchina un tohs kartuppelus, ko arkls apbehre, uslaſſa. Tà darroht par to ſinnams jagahda, ka wiſſus iſartus kartuppelus tannî deenâ arri nolaſſa, zittadi warr nakts ſalna kartuppelus maitaht. Nowahkoht ihpaſchi arri ſehklas kartuppeli tuhliht ja-atſchkirr nohſt, un tai tik tee widduwejee un weſſelee kartuppeli nemmami, kam nei eewainoſchanas bruhzites nei puüma plekki redſami un kas paſchi bes kahdas rauſtiſchanas woi purrinaſchanas no wihtehm atkrittuſchi. Tuhliht pehz nowahkſchanas un pirms zuhkahm kartuppelu druwa atwehleta, ſchi pahrureiſ wehl arrama un ezzejama un druwâ atlikkuſchi kartuppeli wehl iswahkami; ir tad Deews gan wehl ſemmê paliks, ko laſſoht ne warreja atraſt, bet ko zuhku ſnukkis gan ſa-ohdihs un iſraks. Puhraweetâ pa-aug kà brihſcham 50, ir lihdſ 120 puhru kartuppelu. Wihtes derr jaunam ahbolinam uskleeſt wirſû, kas appakſch winnahm par ſeemu jo labbaki iſmiht un pawaffarâ daudſ kuplaki ſanemmahs ſelt un augt.

Glabbaſchana. Ja pagrabbu naw, tad warr kartuppelus arri ahrâ eekſch bedrehm woi **ſtirpahm** glabbaht. Tà glabbadamam ja-iſrohk 1½ pehdu dſilſch grahwis, kas appakſchâ 3 un augſchâ 5 pehdu plats. Grahwim tiklab dibbens kà arri ſahni ar garrſalmeem iskleeſchami, tad winnâ kartuppeli eeberrami un tad uſſchkippelejami it kà jumta tſchukkurs, kas augſchâ ſanahk kohpâ ſpizs. Pehz tam teek kartuppeleem ir no ahrenes wiſſpahr ſalmi uskleeſti un ſcheem wehl kahrtina ſpallu woi kohka lappu pahrlaiſta wirſû.

Lai twaiki un garraini, kas kartuppelôs gaddahs, warretu iswilktees no tahs kahpeles skaidri ahrâ, tad kartuppelu stirpas tschukkuram masi garrsalmu buntini usfehdinami un appakschâ

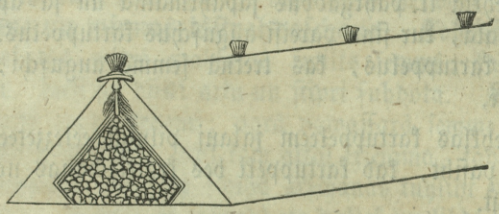

rsplehschami, tà ka weens no ohtra 6 lihds 8 pehdu tahlu nahk. Tad nahk us teem kartuppeleem 1½ pehdu beesa semju kahrta, kas ar schkippeli labbi nolihdsinama un peekuhlajama. Wissapkahrt stirpas 2 pehdu dsilsch grahwis rohkams, lai wifs uhdens warr skaidri aistezzeht un nosuhktees prohjam. Tà taisitàs stirpàs kartuppeli tikpat kà pagrabbôs miht, ja fals tikkai ne spehj winneem zaur to semju un salmu kahrtu peetapt klaht. Jt aukstàs seemàs tapehz stirpas no ahrenes wehl ar sirgu suhdeem woi ar salmeem apkraujamas. Stirpâ, kas 4 assis garra, warr lihds 130 puhri kartuppelu paglabbaht. Wissur — lai glabbatu kartuppelus stirpàs, bedrês woi pagrabbôs — jagahda par to, ka ne eeleek slapjus kartuppelus tur eekschâ, bet wenneem papreekfch kauj noschuht. Slapjôs ruddenôs derrehs kartuppelus schahweht rijas peedarbôs ar atwehrtahm durwim.

Kà zilwekeem un lohpeem sawas slimmibas jazeesch, tà arri kartuppeli, schis swehtibaspilns auglis, kas daschu jau no badda iswilzis, teek peemeklehts no slimmibahm. Par wissahm slimmibahm pohsta kartuppelus jo wairak ta **saufa truhdeschana**, kas 1846tâ gaddâ eesahze Kursemmê semmes kohpejus apbehdinaht un wehl arweenu ne mittejahs. Wahzsemmê schi kartuppelu slimmiba jau preekfch wairak ne kà 20 gaddeem eesahzehs, prohti ap to laiku, kad pirma kohlera sehrga usnahze un Leischi buntojahs. Sausu truhdeschanu katrs Deews gan pasihst, tapehz ne uskawejohs schè winnu aprakstiht; bet lai turpret eewehrojam, kas spehj kartuppelus no winnàs daudz mas isfargaht. Us to derrehs sinnaht:

1) Kartuppeli jaſtahda tik faufâs druwâs ween, wiſslabbaki ſmiltî. Ihpaſchi tas patiks teem kartuppeleem, no kurreem dohma nemt ſehklu.

2) Sehkla ik pahrgaddus japahrmaina un ja=apgahda no tahda gabbala, kur ſinn pareiſi auguſchus kartuppelus. Tomehr jaſargahs kartuppelus, kas treknâ ſemmê auguſchi, ſtahdiht leeſâ ſemmê.

3) Sehklas kartuppeleem jakauj pilnigi eetezzetees, ko no tam warr paſiht, kad kartuppeli bes krattiſchanas no wihtehm atbirſt nohſt.

4) Kartuppeli jaſtahda ne wiſſai wehlu, un druwa isdewigâ laikâ kreetni ja=isſtrahda.

5) Kartuppeleem naw jadohd priſchi lohpu ſuhdi. Bet ja ſuhdu tomehr wajaga, tad jawedd un japa=arr ſchee jau ruddenî, bet ne pawaſſarâ.

6) Stahdiſchanai janemm widduweji kartuppeli un tee ja=islaſſa, kam afni kohti garri un teewi istezzej'ſchi.

7) Stahdiſchanai jagahda it tee weſſelee kartuppeli, kas ſtahdoht naw dallami, kà weetahm ſehklu taupoht mehdſ darriht.

8) Kartuppeleem ne buhs, pirms eenahkuſchees, nei wihtes maitaht nei ſeedus norauſtiht.

9) Kartuppelu wahkejeem wajâga prahtigi un apdohmigi ſtrahdaht, lai kartuppelus ne eewaino.

10) Kartuppelus ne buhs weenâ un taî paſchâ druwas gabbalâ gaddu no gadda likt eekſchâ.

11) Par ſaufu, bet ne ſiltu kartuppelu glabbaſchanas weetu it ihpaſchi jaruhpejahs.

2) Kahpoſti.

Ne tizzu wiſs, ka buhtu to daudſ, kas ne mihletu kahpoſtus. Rets arrajs gan buhs atrohdams, kam gohda deenâs woi par ſeemas ſwehtkeem truhktu us galdu blohds ſkahbetu kahpoſtu ar wahritu zuhkgalku woi zeptahm deſſahm; labpraht apſehſtohs pee tà ſwehtita galda. Ne ween, ka kahpoſti zilwekam gahrds

un weffeligs ehdeens, bet ir jebkurſch lohps winnus ne ſmahde. Un ihpaſchi winnu kohpejam leels labbums arri zaur to, ka kahpoſtu nowahkſchana atteekahs ap to laiku, kad zitti lauka darbi jau beigti; un ka ir nakts ſalnas kahpoſteem ne warr kaiteht.

Semme un winnas isſtrahdaſchana. Kahpoſteem wiſslabbaki klahjahs mitrâ mahlainâ ſmilts ſemmê, kas gruntigi isſtrahdata, beeſi un dſilli arta un ſtipri ſuhdota. Suhdi ruddenî weddami un pa-arrami; agrâ pawaſſarâ ſemme ſtipri ezzejama, dſilli uſarrama, pehz tam atkal ezzejama, tad treſchoreiſ jo leſni uſarrama un pehz ſchihs arſchanas tuhliht ezzejama un peerullejama. Druwa tà isſtrahdata paleek nu lihdſ ſtahdamam laikam ne-aiſtikta. Kahpoſteem wiſs weenalga, kas preekſch winneem taî druwâ audſis, kur winnus gribb ſtahdiht; tàpat arri pehz kahpoſteem warr feht kas patihkams; wiſs iſdohſees pareiſi. Zeeni arri kahpoſtus weenâ un tannî paſchâ druwâ gaddu no gadda ſtahdiht un neeks winneem ne kait, ja ikreiſ tik papilnam ſuhdo.

Stahdu eegahdaſchana. Lezzeklis arweenu tahdâ weetâ taiſams, kas irr iſſargata no aukſteem ſeemeļa un auſtruma wehjeem un kur ſaules ſpihduma ne truhkſt. Lezzekļam ſemme jau ruddenî ſagahdajama. Pee tahs gan derr wezza lezzekļa ſemme, ja ſtahdi tannî paſchâ labbi auguſchi, bet tomehr ikgadda wehl kas japeegahda un japeejauz; prohti kahdu teeſu tahdu ſmilſchu jeb granta, ko uppes weetâ, kur tekkohts uhdens pahrgahjis, iſrohk, un tikpat daudſ ſmalku ſemju no iſpuüſcha, dohba kohka; jeb ſemmes, kas it augligâ pļawâ rakkas, jeb tahdas, kas no puhdetahm kohku lappahm un iſrawetahm niknahm ſahlehm zehluſchahs. Schihs ſemju ſurtes ſajauzamas labbi kohpâ, ſamettamas kahpelê un ar kahrtu ſirgu ſuhdu apklahjamas, lai fals ſeemâ par dſilli ne eewelkahs. Pawaſſarâ agri lezzekļa dibbenâ pehdu augſta kahrta ſirgu ſuhdu zeeti eeminnama eekſchâ, un ſchee tad apberrami arr ſemmehm, kas pirmak gruntigi isſtrahdatas un ſmalkas. Tad lezzeklis apſehjams, bet ne par beeſi. Lezzekļam, kas 10 pehdu garſch un 4 pehdu plats, peeteek lohte ſehklu ar ko winnu apſeht. No ſaujas dihgſtoſchu ſehklu manto tik ſtahdu, ka warrehs puhraweetu apſtahdiht. Sehklas ar ſmalku kohka grahbekli it weegli un leſni eekaſchamas ſemmê eekſchâ un lezzeklis pehz tam nolihdſinams un ar

dehla gabbalu peespaidams, lai mitrums ne pasuhd. Par nakti un aukstàs deenàs lezzeklis apsedsams ar salmu dekkeem un tà no salnu maitaschanas kawajams. Sausà laikà, wisswairak rihtòs agri, lezzeklis aplaistams, tàpat arri ihsi preekssch tam, kad stahdus taisahs nemt stahdischanai.

Stahdischana. Schi tad apsahkama, kad stahdeem 4 lappinas gaddijuschahs. Stahdi pahrwaggu tà leekami us ruhtehm, ka waggu rindes 1½ pehdu irr weena no ohtras un us schihm stahds no stahda ik pa 10 lihds 12 zellu jeb pehdu tahlu.

* * * * * * * *

* * * * * * * *

Masumà warr waggu weetà dohbes taisiht. Stahdami zaurumi ar meetu pehz schnohra istaisami un eekssch scheem stahdi eeleekami, bet tà ka saknes ne teek saleektas. Par to tik jagahda, ka zaurumi ne paleek eekschà dohbi, bet ar semmehm ispildahs un schihs pascheem stahdeem arri wissapkahrt teek peerausstas klaht un peespaiditas. Mitrs gaiss pee stahdischanas lohti labs un isdewigs. Bet ja ap stahdamu laiku sauss, tad derrehs pret wakkara stahdiht un stahdus apleet. Us puhraweetu isstahda lihds 4000 stahdu.

Kohpschana. Ja no stahdeem zitti isnihktu, tad tahs tukschas weetas ar prischeem stahdeem ispildamas; un tapehz wajaga lezzekli stahdus preekssch tam pataupiht. Kahpostu druwa gan zaur raweschanu gan zaur atarschanu arweenu skaidra turrama no nelabbahm sahlehm. Irr stahdi jau zikko sanehmuschees augt un isplehstees, tad par stahdamu rindu starpahm weenadi ir ohtradi jeb krustis atarrami, kas bes schihs reises wehlaku wehl weenreis isdarrams. Pehz ohtras atarschanas katram stahdam arri tuhliht wehl semme ar rohkahm wissapkahrt peeraustama un peespeeschama klaht jeb stahdi, kà mehds sazziht, ja-apsitt.

Eenahkschanahs. Lappu schkihschana zuhkahm ꝛc., ko wissai agri apsahk, naw labba un irr galwinahm par skahdi. Tapehz appakschejas kahpostu lappas tik tad warr schkiht, kad mettahs dseltenas. Schihs lappas ruddeni brihnum labs lohpu

ehdamajs; un ihpaschi arri kahpostu kahti (strunki), ko daudz weetâs pawissam ne sawahk, lohti spehziga barriba, ja winnus tikkai smalki sakappa un ar zittu ehdamo kohpâ samaisitus lohpeem dohd ehst. Kahpostu galwinas tad wahkamas ehnâ, kad pirmo stipro salnu dabbujuschas, jo lihdz tam laikam winnas arweenu wehl aug. Nowahktas galwinas tad sakraujamas tschuppâs un 8 lihdz 10 deenas tà pamettamas, zaur ko paliks kahposti smukki balti. No puhraweetas dabbu, kà pee stahdischanas jau aprehkinajam, 4000 galwinu, kas pehz barribas spehka irr lihdzigas 4000 mahrzinahm (10 birkawahm) ahbolina jeb wisslabba plawu seena. Galwina swerr $2\frac{1}{2}$ lihdz 4 mahrzinas. Jt leela un zeeta galwina arri swerr 5 lihdz 8 mahrzinas. Zeetas galwinas derr schkehreschanai, mihkstas tschauganas turpret suttinaschanai woi lohpeem par barribu. Gohwim isbarroti kahposti, kas naw eepuüschi, dohd daudz un trekna peena, un no tahda krehjuma taisihts sweests lohti dseltens un gahrds. Eepuüschi kahposti turpret taisa negahrdu ruhktu sweestu un derr tapehz labbaki barrokleem. Tee, kam zitta spehziga lohpu barriba, warrehs par saweem kahposteem schohs pilsatôs pahrdohdami labbu naudas gabbalu nemt; jo kappa (2 kahli) kahpostu galwinu teek aismakfata it lehti ar 50 lihdz 75 sudr. kapeikeem. Puhraweeta tapehz eenestu 40 ir wairak sudr. rubbulus.

Sehklas eedabbuschana. Sehklai ja-ismekle tahs it zeetas un baltas galwinas; jo no tschauganahm arri tschauganas ween tik pa-aug. Sehklas galwinas teek bes lappu maitaschanas ar wissu sakni no semmes iszeltas un dahrsâ it sausâ weetâ tà noliktas, ka sakne us augschu nahk. Tà paleek winnas tik ilgi, kamehr sahk salt; tad galwinas, ar sakni us augschu, lihdz puffei eerohkamas semmê un ar salmeem woi kohku lappahm apsedsamas. Tà darroht dabbu wairak un labbakas sehklas, ne kà kad galwinas par seemu glabba pagrabbôs, bedrês woi zittâ kahdâ weetâ, kur sals ne buht ne peetohp. Pawassarâ, kad stipras salnas wairs naw zerramas, galwinas eestahdamas treknâ semmê, ko zauru deenu saule apspihd. Jo wehlaku schee stahdi peeseenami pee meetineem, lai wehjsch ne warr winnus dabbuht lausiht un schurpu turpu mehtaht. Augusta mehnesî, kad appakschejas pahkstes mettahs bruhnas, sehklas eenahkuschahs un tad ar wisseem kahteem nogreeschamas, sausâ weetâ, kur wehjsch warr

eeguht, us palgeem schahwejamas, isbehrschamas un paglabbajamas lihds zittai pawassarai kullitê sabehrtas un pee dseeda istabâ pakabbinatas.

3) Spruhtas (rahzini, laupikki).

No spruhtahm dauds surtes, tomehr mehs tik peeminnesim tahs baltas un tahs dseltenas; dseltenas jo gahrdas ne kà baltas. Pee dseltenahm arri peeskaitamas tahs Sweedru spruhtas, ko arri sauz Rutabaga. Spruhtas pagehr it tahdu semmi kà kahposti un irr arri tàpat sehjamas un kohpjamas. Tik atarschana un semju peerauschana winnahm ne derr; labbaki winnahm tihk, kad semmes no stahdeem arweenu pa bischkim atrausch nohst, kas ahtraki sinnams naw isdarrams, kamehr stahdi labbi jau sanehmuschees augt. Spruhtahm tiklab kà kahposteem agrà lappu noschkihschana nahk par skahdi. Spruhschu lappas ne geld doht gohwim, kas no winnahm dabbu ruhktu peenu. Paschas spruhtas turpret wissai dauds un treknu peenu dohd, — un, barrokkeem dohtas, gahrdu galku un papilnam tauku. No druwas par agri nowahktas spruhtas paleek sihkstas, saussas un sihwas. Ihpaschi tas tà irr ar tahm baltahm. No puhraweetas dabbu 25 lihds 50 birkawu spruhschu.

4) Semmes ahboli (Topinambur).

Semmes ahboli rettam arrajam gan pasihstami, jebschu winni tik pateizigs lauka auglis, kas to masu puhlinu, ko winna kohpschana pagehr, it ihpaschi arrajam daudskahrtigi atlihdsina. Tapehz mahzisimees wisspirmak ar semmes ahboku dabbu eepasihtees un sanemsim, labbakas eewehroschanas deht, tiklab scho mahzibu kà arri labbuma isteikschanu, kas semmes ahboku kohpejeem no winneem sagaidams, ihsôs pantinôs.

1) Semmes ahboli warr par seemu, bes ka eespehtu fals winneem ko kaiteht, ne ween druwâ ismist un pawassarâ bes jaunas stahdischanas paschi no sewis sahkt nest jaunus auglus, bet winni aug arri par seemu, ja tik schi naw pahrleezigi auksta un plikka.

2) Semmes ahboleem aug 5 lihdſ 8 pehdu garras wihtes, ko par waſſaru maſ diwreiſ warr ſeenam plaut un ſchahweht, un ko par ſeemu tiklab kà plawu ſeenu neweens lohps ne ſmahdehs. Jt ſiltôs augligôs ruddenôs dabbu tahs wihtes, kas par waſſaru ne tappe noplautas, ſeedus, kas kà ſaulgreeſchu ſeedi isſkattahs.

3) Semmes ahboleem aug kà kartuppeleem pee ſaknes ſaldani gahrdi punni (Knollen), kas gandrihſ tahdi kà kartuppeli un wiſſâs weetâs kartuppelu truhkumu arri ſpehj iſpildiht. Zeptus un wahritus warr winnus kà kartuppelus ehſt; ſalkus winnus mihl ta ſalduma dehl ikkatrs lohps wairak ne kà kartuppelus.

4) Semmes ahboleem wiſs weenalga kahdâ ſemmê teek eeſtahditi, ir wiſsleeſâ ſmiltî atneſſihs auglus, par ko buhs ko preezatees. Suhdu winni maſ pagehr.

Katrs, kas ſcho ſinnu par ſemmes ahboleem laſſihs un turpmak dſirdehs, zik weegla winnu kohpſchana, noprattihs, ka ne buhs par launu, winnus usnemt zittu lauku auglu pulkâ. Woi naw Deewa ſchehlaſtiba, kad pawaſſaras nohtes brihſchôs, ko maiſes un lohpu mittekla truhkums padarra, no druwas warr dabbuht glahbſchanu un patwehrumu? Jano-eet tik druwâ pee ſemmes ahboleem, un drihſ beigſees ruhktas truhkuma behdas. Zelſch buhs eerahdihts, kas lohpinus iſweddihs ſalkâ ſahlê un zilwekeem lihdſehs ſagaidiht to brihdi, kas woi zaur pelnu woi no magaſihnes maiſes kummoſu peeſchkirs.

Pee wiſſa labbuma, kas ſemmes ahboleem, tomehr arri weens launums peeminnams. Bet kurra teizama leeta gan naw bes ſawas wainas, ko labpraht ahtri eeraugam un nizzinam, jebſchu ne pahrprohtam, ka ſchi waina, ſchis launums brihſcham tik labbums irr. Semmes ahboleem turram to par fliktumu, ka winnus ne warr no ta druwas gabbala, kur weenreiſ ſtahditi, wairs tik lehti iſſkauſt un kà japerrahs kà Schihdam ar kaſchki. Jo ilgaki winni tur aug, jo niknaki turrahs prettim arklam un ezzeſchahm. Tapehz labbi gan naw winnus ſtahdiht druwâ, bet kahdâs atmattâs, pakrantês un zittâs ſchihm lihdſigâs weetâs, woi arri druwai nonemt kahdu ſtuhri preekſch ſemmes ahboleem ween.

Semme tikpat kà preekſch kartuppeleem isſtrahdajama un pagattawojama, un ſemmes ahboli zittadi arri it kà kartuppeli buhtu ſtahdami, kad ne wajadſetu winnus daudſ rettaki meſt. Ûs puhraweetu rehkina 4 puhri ſemmes ahbolu. Winneem wiſs weenalga woi winnus ruddenî woi pawaſſarâ ſtahda, tomehr drohſchaki arweenu irr, kad pawaſſarâ, Aprila mehneſî ſtahdâ. Tà apſtahdita druwa paleek ilgus gaddus un pee winnas naw nekas wairak darrams, kà ik pahrgaddu jaſuhdo. Pawaſſarâ, kad ſemme nobreeduſe, ſuhdi usweddami un iskleeſchami. 6 lihdſ 7 diwjuhgu weſumi us puhraweetu irr Deews gan. Kad ween wajadſigs pawaſſarâ, waſſarâ woi ruddenî warr ſemmes ahbolus eet rakt un zilwekeem woi lohpeem doht ehſt. Par to tik jagahda, ka israkſchnatas ſemmes ikreiſ teek peelihdſinatas.

Puhraweeta eenefs weenâ gaddâ lihdſ 35 birkawi ſemmes ahbolu un 7 birkawi ſchahwetu wihſchu. Pehz barribas ſpehka irr 5 mahrzinas ſemmes ahbolu 14 mahrzinahm labba ſeena lihdſigas.

VI. Lohpu barribas augli.

Semmes kohpejs, kas lohpu barribas augſtus ſehj, panahk appakſchminnetus labbumus:

1) Tahds warr, ja tikkai ne truhkſt druwâs labbas ahbolina ſemmes, bes plawahm pahrtikt.

2) Ahbolinſch atlihdſina pahr pahrim ne ween wiſſu puhlinu, bet pamett arri zitteem lauka augleem druwu daudſ ſpehzigaku ne kà dabbujis.

3) Ahbolinſch apehno ſemmi ar ſawahm kuplahm un plattahm lappahm, tà ka nekahdas fliktas ſahles druwâ ne warr raſtees.

4) Lohpu barribas augli un it ihpaſchi ahbolinſch ſpehj pataiſiht weeglu ſemmi jo twirtu, tà ka winnâ tad warr feht puhxus, puppas un t. j. pr.

1) Sarkanajs ahbolinſch.

Wahzſemneeki peelikkuſchi ahbolinam gohda wahrdu un teiz winnu eſſam lohpu barribas „kehninu.“ Kad ahbolina daudſkahrtigu labbumu tik abgabbalis ween pahrdohma, tad nudee

jaleezina, ka ahbolinam schis gohds teescham nahkahs; jo winsch semmes kohpschanâ it kà kahds rittens pulkstenâ. Kur winsch ne teek kohpts, tur semmes kohpschana peelihdsinama slimneekam, kas gan zerre zeltees, bet ne nomanna, ka nahwe jau degguna gallâ.

Semme un winnas isstrahdaschana. Ahbolinam patihk wisslabbaki truhdubaggats, mihksts mahls, jebschu arri ne nemm par launu ar smilts semmi, kas labbi eesuhdota un pawassara pee tam mitra un wehsa. Saufs Mei mehnesis ar auksteem wehjeem irr ahbolina pohsts. Labba meeschu semme irr arri labba ahbolina semme. Irdenâ, ispampuschâ semmê (bambalu smilti) ahbolinsch zikko auksta seemâ issalst; slapjâ semmê turprettim tà kà arri tahdâ, kam appakschkahrta ohlota un akminaina, atkal no=aug. Jo prohjam ahbolinsch pagehr, ka ir ta wisslabbaka semme gruntigi uskohpta, t. i. skaidra no niknahm sahlehm, dsilki arta un smalki sa=ezzeta, kapehz tad arri winnam pehz apsittameem augleem wisslabbaki patihkahs augt. Meeschi, ausas, linni, puhri un rudsi irr tee augli, kurru pawehni ahbolinsch it ihpaschi mihl. Sirni un lehzi turprettim winna eenaidneeki. Ar few paschu ahbolinsch tikpat ne saderr, tapehz arri winnu, ja gan beesi, tad ik sesto gaddu tik tannî paschâ weetâ drihkst seht. Pehz ahbolina it wissi lauka augli labbi isdohdahs, wisswairak kad bij kupli audsis. Tam auglim, kurra pawehnî dohma ahbolinu seht, wajaga semmi, kà jau dsirdejam, us to labbako wihsi isstrahdaht, zaur ko it ihpaschi teek zerriba us baggatu plaukschanu apstiprinata. Ja gribb ahbolinu us puhreem woi rudseem seht, tad bes zillu arschanas druwa mas wehl diwreis arrama un ezzejama. Ja tà darroht semmi tomehr ne warr dabbuht it skaidru no sahlehm, tad labbaki klahsees, kad ahbolinu tur pawissam ne sehs; jo sahles jaunu ahbolinu drihs isehnotu un issaustu; un tad nei no ahbolina kas buhtu nei arri no ta augla, ko pehz winna neskaidrâ druwâ eesehtu. Teek ahbolinsch us waffarajeem sehts, tad druwa ruddenî dsilki sa=arrama un par seemu pamettama ne=ezzeta, lai gaisa spehki, mitrums un sals, winnu warr irdenu darriht un spehzinaht. Pawassarâ gar scho druwu tad tik jasahk darbotees un sehjai winnu pagattawoht, kad semme kà peenahkahs nobreeduse. Tad druwa pirmak noezzejama, un ja ne warr nelabbas sahles lehti isnihzinaht, diwreis

kahrtajama un ezzejama. Tà isstrahdata druwa paleek lihds sehjamam laikam.

Sehschana. Ar ahbolina sehschanu us waffarajeem jaleekahs tà: Meeschi woi ausas teek pa-artas un rullifki no-ezzetas, tad ahbolinsch isfehjams us scho ezzejumu, un ohtradi, krustis par pirmo ezzejumu, atkal rullifki ar it weeglahm ezzeschahm ee-ezzejams un peerullejams. Bet ja druwa naw it skaidra no niknahm sahlehm, tad jakauj schihm pirmak sakalst, eekam rulle. Us rudseem woi puhreem ahbolinsch pawassarà tad isfehjams, kad sirgam kahjas wairs ne streeg eekschà. Us puhreem isfehts ahbolinsch tuhliht ja-ee-ezze un japeerulle; us rudseem fehts turpret tik japeerulle ween. Us seemas sehju un smiltî jasehj arweenu jo beesi ne kà us waffarajeem un spehzigà semmê. Puhraweetai wajaga 15 lihds 18 mahrzinas ahbolina sehklu. Ja ahbolina druwu wehlaku wehl kahdu gaddu gribb bruhkeht par gannikli, tad ik us puhraweetu wehl 3 lihds 5 mahrzinas balta ahbolina sehklas japeeleek klaht. Beesa sehja arweenu jo drohscha ne kà rehna. Labbas dihgstoschas sehklas irr silli dseltenas kà sehwelis un spihd no tahlenes; fliktas turprettim issakattahs ruddas woi melnas un ne derr sehschanai.

Kohpschana. Tuhliht pehz tam, kad labbiba no druwas nowahkta, par to zeeti jagahda, ka nekahdi lohpi nedf putni ne teek ganniti us jaunu ahbolinu; ihpaschi no tam jafargahs flapjà laikà. To bischki sahles, ko lohps tur mantohs, it labbi warr peezeest un dubbultigi wairak eenahks seena zittà waffarà. Kad ahbolinsch ruddenî tohti kupls audsis woi kad niknas sahles winnu apspeeduschas, tad sinnams warr un wajaga winnu plikfalnà pahrganniht, bet ir tad geldehs gannischanu tik ilgi wilzinaht, kamehr semme tà safallufe, ka lohpeem kahjas ne streeg eekschà. Pawassarà ahbolina druwa tikpat kà plawa pohschama no akmineem, schaggareem un t. j. pr. Jr kurmju zehlumus ne buhs peemirst islihdsinaht. Sewischki arri derr, kad ahbolina druwu pawassarà stipri pahrezze; wisswairak kad semme zeeta un sasprehgajuse. Schim darbam janoskattahs tahds isdewigs brihds, kad leetus drihs gaidams. Pehz ezzeschanas druwa tuhliht peerullejama, lai wiffi masi akmini, ko ezzeschas isplohsijuschas, eespeeschahs semmê un plaujoht issaptis ne

atbende; jo leelaki akmini turpret ſawahkami kahpelês un no druwas isweddami ahrâ.

Suhdoſchana. Ahbolinam aplam patihk, kad winnu pahrſuhdo. Pahrſuhdoſchanai derr lohpu ſuhdi, ſtruttas, pelni, kalku mahli, kalkis, gipſis un ſehweka ſkahbe. No ſcheem ſuhdeem gipſi tomehr wairak bruhke ne kà tohs zittus, un winſch pateeſi arri brihnumus darra pee ahbolina kuplas augſchanas, wiſswairak, kad pehz iskaiſiſchanas atteekahs mitrs, ſilts gaiſs. Sauſâ un aukſtâ laikâ turprettim no winna labbuma maſ ko redſeht. Us puhraweetu janemm 1 lihdſ 1½ puhra ſmalki ſagruhſta gipſa. Muzza gipſa (2 puhri) makſa Kuldigâ 60 kap. ſ., ko ahbolinſch daudſkahrtigi atlihdſina. Gipſis pawaſſarâ iskaiſams, kad ahbolinſch 3 lihdſ 4 zellas paſteepees garrumâ. Puſs gipſa un puſs pelnu arri wiſſai ſpehzigi ſuhdi pahrſuhdoſchanai, tà kà arri pelni ween, kas naw ſlapji. Gipſa woi pelnu iskaiſiſchanai wajaga notikt rahmôs rihtôs kad raſſa naw wehl ſudduſe, bet ne leetû.

Plaukſchana. Neweens lohps naw, kas ne mihletu ſaltu woi ſchahwetu ahbolinu. Sirgeem ſalſch ahbolinſch ſkahdi nekahdu ne darra, bet gohwju lohpi un awis zeeti jakawa, ka ne dabbu ar ſaltu ahbolinu pahrehſtees, zittadi winneem uspampſt wehderi un ja drihſ ne glahbj, ja-eet pohſtâ. Lai tahda ſkahde ne notiktu pee lohpeem, tad naw winneem preekſchâ jazeļ ahbolinſch, kas ſawihtis un ſakarſejees. Jo prohjam jaſargajahs daudſ ſalta ahbolina weenâ reiſê doht, bet pa biſchkim. Un tad lohpi arri ikreiſ **preekſch**, bet ne pehz ahbolina barroſchanas dſirdinami. Tomehr warr gadditees, ka kahda gohws woi aws gannôs eedama eeſohgahs ahbolina druwâ, pahrehdufees faſlimſt un ne glahbta drihſ warr eet bohjâ. Tapehz derr ſinnaht, kà ſchi kaite ahrſtejama. Diſcham lohpam, kas ahbolinu pahrehdees uspampſt, jadohd puſs ſchnapſa glahſe **ſalmijakſpirgta** woi **ſarkanas akmina eljes** (rothes Steinöl) eekſch puſs ſtohpa remdena uhdena; maſam ſinnams jo maſak. Ja pehz peerendel ſtundas lohps tomehr ne weſſelojahs, tad minnetas ſahles, ko aptehki warr dabbuht pirkt, lohpam par mutti no jauna eeleijamas. Kad uspampums noſlahpis un lohps ne taiſahs it labbi ehſt, tad jadohd winnam ruhktas ſahles, kas ehſtgribbeſchanu

(aptiti) atkal mohdina un eekschas jeb wehderu spehzina. Tè derr wehrmeles, kimmenes, kalwju saknes, kas sagruhschamas un labba sauja no schi pulwera ar bischki brandwihna un pus stohpa remdena uhdena lohpam par mutti eeleijamas eekschâ. Tapehz katram semmes kohpejam, kas ahbolinu sehj, wissas tahs sahles, kas pret uspampuma wajadsigas, pee rohkas turramas. — Greeschamees nu atpakkaļ un eewehrojam ahbolina plaujamu laiku, kas tad atnahzis, kad ahbolinsch pilnâ seedeschanâ. Schahwejoht jagahda par to, ka ahbolinsch ne teek daudſ wahrtihts un kustinahts, zaur ko lappas un seedu galwinas noluhstu, kam pats stiprakajs barribas spehks un gahrdums. Noplauts ahbolinsch tapehz 2 woi 3 deenas spailès pamettams, tad schihs ar grahbekla kahtu it weegli apgreeschamas apkahrt un atkal 1 lihdſ 2 deenas tà apgreestas pahrschahwejamas. Tad ahbolinsch sakraujams spizzôs tuppeschôs woi gubbâs, un pehz weenas ohtras deenas warr winnu drohschi west eekschâ. Sausâ laikâ schi schahweschana it maſ darba praſſa, bet slapjâ laikâ sinnams labbaki irr, kad eespehj ahbolinu schahwkarrôs woi sahrdôs schahweht. Leetutainâs wassarâs bes schahwkarreem skaidri behdas; un sirds sahp usskattoht, kà ahbolinsch azzim redsoht sapuhst. No 4 lihdſ 5 pohdi salla ahbolina dabbu pohdu ahbolina seena un no puhraweetas 6 lihdſ 14 birkawas.

Sehklas eedabbuschana. No wissai kupla ahbolina ne geld sehklu nemt; bet no tahdahm weetahm, kur jo rehni stahw un naw sagullis pee semmes. Us to wisswairak jaskattahs, ka galwinas pilnas un zeeti aptaustahs. Jspuhruschahm jeb mihkstahm galwinahm naw sehklu daudſ. Sehklas ahbolinsch tad plaujams, kad galwinas un kahti palikkuschi tumschi bruhni un sehklas tumschi dseltenas un zeetas. Noplauts sehklas ahbolinsch sausâ deenâ prahtigi un weegli sakraujams masôs spizzôs tuppeschôs un treschâ woi zettortâ deenâ ehnâ wahkams. Jr schim schahwkarri jo derrigi. Kad ahbolinsch, ko sehklai eenahzina, semmi wissai noplizzi, tad ne geld winnu pahrdohschanai kohpt, bet tikween kà pascha teesu. No puhraweetas dabbu 130 lihdſ 200 mahrzinas sehklu. Tam, kas gribb apseht 3 puhraweetas ar ahbolinu, wajadsehs tapehz preeksch sehklas tahdu gabbalu nenoplautu atstaht, kas 75 kwadrat kahrschu leels jeb treschu dallu no puhraweetas.

2) Lehzausas.

Schihs wisslabbaki spehj ispildiht ahbolina truhkumu. Sehjoht teek samaisitas kohpâ 6 dakkas lehzu, 4 dakkas ausu, 1 dakka sirnu un 1 dakka puppu. Us puhraweetu wajaga no schihs maisitas lohpu barribas tikpat daudz sehklas kà tihru ausu issehk. Lehzausahm druwa tà kà ausu sehjai pagattawojama un winnas tad plaujamas, kad peemaisiti lehzi eesahk seedeht. No puhraweetas dabbu 5 lihdz 10 birkawas seena.

3) Lohpu barribas rudsi.

Schee lohti teizams ehdamajs un 3 neddelas agraki plaujami ne kà ahbolinsch. Winnus warr seht nowahktu rudsu semmê, kur zittu gaddu kartuppeli nahk. Lohpu barribas rudsi agraki un beesaki sehjami ne kà zitti rudsi. Tà kà wahrpas makkôs mannamas, tad winni wahkami semmê un druwa ar kartuppeleem apstahdama. No puhraweetas pa-aug 12 lihdz 18 birkawas seena.

Weenpazmita nodalla.

Dahrsa kohku kohpschana.

„Us tukschu weetinu
Jel stahdi kohzinu;
Tas sakkohs, augs un seedehs Tew par lihgsmibu
Un baggatigi aismakšahs wehl puhlinu.“

Ar scho perschinu wehletohs, sirdsmihlee arraji! juhsu pamannigu sirdi lohziht, to leelu labbumu un to swehtibu atsiht, ko dahrsa kohki dahwana. No behrnu audsescchanas runnadams jau ne warreju aisturretees to Latweeschu Awischu lappu Nr. 22 tannî 1850tâ gaddâ pamest nepeeminnejis, kurras sluddinaschana to skaidrako leezibu dohd no muhsu augsti zeenita un mihleta Keisara tehwischkas gahdaschanas par Latweeschu tautas labklahschanu. Pateesi, neweens meesigs tehws ne warr leelaku mihlestibu saweem meesigeem behrneem rahdiht; par winnu labbumu tà ruhpetees, kà mihlehts Keisars saweem pawalstneekeem to darra. Zeenigi kungi no ta pascha garra wadditi un sinnadami, ka dahrsa kohku kohpschana Kurzemneekeem un Widzemneekeem wissadi warr

pee labbakas pahrtikſchanas palihdſeht, taggad arri par tahs leetas peepildiſchanu gan rakſtôs, gan darbôs puhlejahs un pateeſi ne rimſees ahtraki, kamehr buhs katrai pagaſta ſkohlai tahdu dahrſiņu apgahdajuſchi, kur behrni wahrehs mahzitees dahrſa kohkus, ſaknes un t. j. pr. kohpt. — Tapehz luhgdams jums auſis kleedſu, gahdajeet ir paſchi par kohku dahrſeem, katrs ſawâ ſehtâ. Klauſeetees! Kurſemmê irr kahdu 28 tuhkſtoſchu ſehtu, mahju; — un kad ikweens ſaimneeks tik 20 dahrſa kohku ſtahditu, tad eeneſtu ſchee pa wiſſu Kurſemmi tik daudſ augļu, kas aiſſtahwetu pee 40 tuhkſtoſcheem puhru rudſu jeb naudâ rehkinoht 50 tuhkſtoſchu ſudr. rubbuļu; augligôs gaddôs drohſchi ohtruteek. Ko gan dohmajeet? Woi ne buhtu ſmuks kapitals, kas arraju rohkâs kluhtu?! — Eetaiſeet kohku dahrſus un juhs pamettiſeet zaur to ſewim nemirſtamu peeminnu, kas wehl behrnu behrneem, kad paſchi jau ſen ſemmes klehpî duſſeſeet, ſawu ſwehtibu rahdihs. Ja arri paſchi ſawu ſweedru un ſawas gahdaſchanas augļus wairs ne baudiſeet, tad tee tak juhſu pehznahkameem paliks, kas juhs par to ſwehtihs. Tad warreſeet ſawâ dſihwibas wakkarâ ar meeru un preeku no paſaules ſchkirtees, ſinnadami, ka eſſeet dſihwibas laiku tikkuſchi walkajuſchi un paſaulê papilnam labba darrijuſchi! Nu tad draugi mihļi! peeleezeet jel rohkas, un ſtahdeet dahrſa kohkus! Eewehrojeet katrs ſawu ſehtas gruntu, tur raſſees weetas Deews gan preekſch dahrſa kohkeem, ja ſchehl buhtu no druwas nonemt peerendel woi puſs puhraweetas preekſch kohku dahrſa. Metteet azzis us zella mallahm, kas juhſu tihrumôs atrohnahs! Metteet azzis us tahm plattahm ſtahwahm eſchmallahm un pakrantahm! Usluhkojeet gannibas un tahs atmattas un maura weetas, kas knappi ar kahdahm ſahlitehm aptehrpuſchahs! Woi ne warretu wiſſâs ſchihs weetâs dahrſa kohki ſtahweht un mihļu Kurſemmi par jauku dahrſu pahrwehrſt? — Tizzeet mannam wahrdam, juhs wairoſeet zaur to ne ween ſawu, bet arri behrnu behrnu labklahſchanu un eeſtahdiſeet nemirſtamu leezibu juhſu pateizigas mihleſtibas un paſemmibas mihletam Keiſaram, zeenigeem kungeem un wiſſai dahrgai tehwu ſemmei! — Preekſchajus wahrdus juhſu ruhpigai apzerreſchanai un peepildiſchanai atwehledams, eeſahkſchu to pamahziſchanu farakſtiht, kas katram dahrſa kohku kohpejam jaſinn.

1. Sehklu skohla.

Tas wahrds „sehklu skohla" nosihme dahrsâ tahdu weetu, kur jaunus augļu kohkus no sehklahm pa-audse. Sehkla preekssch tam gan no mescha ahbelehm, no tahm bumbeerehm, kesberehm un pluhmehm, ko bauda, gan arri no kreetna, mahzita dahrsneeka apgahdajama.

Ahboļu un bumbeeru sehklahm wajaga buht labbi eenahkuschahm, leelahm un swarrigahm, lihdsenahm un no issakti-schanahs tumschi bruhnahm woi melnahm; **kesberu un pluhmju kaulini** irr derrigi, kad tumschi issakattahs un uhdenî eelikti grimst dibbenâ.

Ahboļu un bumbeeru sehklas nemmamas no tahdeem kohkeem, kas prahwi no augschanas, wesseli un kam augsti, smukki krohni. Kaulini no skahbahm kesberehm naw ar saldu kesberu kauleem kohpâ sajauzami, tapehz kà skahbas kesberes ne laujahs us saldahm kesberehm uspohtetees, un ja arri kahdureis laimejahs, tak augschanâ paleek atpakkaļ. No pluhmehm krehku kaulini sewischki eekrahjami, tapehz kà krehkus wehlak ne wajaga pohteht. Wissus zittus kaulinus no pluhmehm naw nohte isschkirt; pluhmju surtes, zitta us zittu pohteta, wissas aug.

Sehklu skohlai dahrsâ tahda weeta eerahdama, kur pawassarâ sneega kuppeni ilgi ne gull wirsû un ko rihta un deenas widdus saule warr apspihdeht. Weeta, kam schihs wajadsibas ne truhkst, derr sehklu skohlai, un irr jau tannî ruddenî (gaddu) preekssch sehklu issehschanas pehdu dsilli usrohkama un gruntigi suhdojama. Bet ja tas naw warrejis notikt, tad wajaga to darriht ohtra gadda Juhli woi Augusta mehnesî un ruddenî, ihsi preekssch issehschanas semmi wehl ohtru reis usart un pahrwandiht. Kad sehklu daudsk ko isseht, tad warr sehklu skohlas weetu eedalliht tahdâs dohbês, kas 6 pehdu garras un 3 pehdu plattas, kur pehzak tad katrâ dohbê sawada sehklu surte eesehjama.

Jo wairak sehkla stahdoht prisscha, jo ahtraki un weenadi winna usnahk. Wisseerrigajs un labbakajs issehjams laiks irr tapehz ruddens, ja semme tik labbi isdsihwota un ne wissai slapja. Tad wirssminnetâs dohbês istaisamas garrenisski par widdu $1\frac{1}{2}$ zellu dsillas, taisnas strihpes jeb grahweli ar grahbekļa kahtu, pehdu weena no ohtras nohst. Schôs grahwelôs teek sehklas eemehtatas, tomehr tà, ka weena no ohtras 2—3 zellu

nahk, tad winnahm zellu beesa kahrta it smalku un labbu truhdu semju ussihjajama wirsû un schihs kohschi islihdsinamas. Par issargaschanu pret salla, wistahm un t. j. pr. dohbehm skuijas usklahjamas wirsû. Schihs paleek par seemu us dohbehm un irr pawassarâ jauneem stahdineem patihkams apsegs, kas winnus ne ween no auksta wehja un naktssalnas, bet arri no swirbuleem un zitteem putneem issarga.

Ja ahbolu un bumbeeru sehklas pawassarâ issehj, tad wajaga winnas, ja ne bij par seemu prischâs smiltîs glabbatâs, pirmak deenu un nakti turreht uhdenî eemehrktas, zaur ko ne ween jo ahtraki usnahks, bet zaur ko arri warrehs jo drohschi tahs nederroschas sehklas no tahm labbahm atschkirt; jo sliktas sehklas peld pa uhdena wirsu. Bumbeeru sehklas no wissahm glohtim tihrijamas, jo tahs winnu dihgschanu wissai aiskawe un wilzina garrumâ.

Kesberu kaulineem tahs stahdamas strihpes druszin dsillakas taisamas, un winni arri tik ar pus zellu beesu semju kahrtu apklahjami, zaur ko mitrums un gaiss winnu tschaumalas jo weeglaki warrehs eeguht. Ahtraki kesberu sehja usnahk, kad tahs ohgas ehdoht, kaulinus kahrtu pehz kahrtas pamihschu ar mitrahm smiltim woi sahga skaidahm kahdâ traukâ eepakka un scho lihds sehjamam laikam siltâ weetâ paglabba. Zaur to, ka kesberu stahdi augdami wairak isplehschahs, kaulini tâs strihpês arri tik ik pa 3 lihds 4 zellu tahlu weens no ohtra leekami.

Pluhmju kaulinus krahjoht wajaga tuhliht kahdâ traukâ mest, kur struttas eekschâ; schè kahdas neddelas likt mirkt, pa wirsu peldoschus kaulinus, kas sehklai ne derr, atsweest nohst un tohs labbus tannîs dohbju grahwelôs ik pa 2 lihds 3 zellu weenu no ohtra eemehtaht. Winni naw ar semmehm apberrami, bet, druszin semmê eespeesti, pamettami plikki, ka par seemu leetus un sneegs, wehjsch un aukstums un turpmak pirmajs pawassaras siltums warr winnu tschaumalu atwehrt un dihglu west pee gaismas. Kad tas notizzis, tad pawassarâ ar zellu beesu semju kahrtu apsedsami.

Kad wissu sehklu issehschana jau nobeigta, tad dohbes, kà jau sazzihts, ar skuijahm woi zitteem schaggareem apklahjamas. Lai jaunu stahdu augschana pareisi prauschohs un semme irdena

un no niknahm ſahlehm ſkaidra turretohs, geld, ſemmi ar ſpakteem, ſahga ſkaidahm woi meeſchu akkoteem apkaiſiht.

Leeldeenas un waſſaras ſwehtku ſtarpâ warrehs jau preezatees par jauneem kohku ſtahdineem. Tee ſchaggari, ar ko dohbes bij apklahtas, taggad nonemmami, un Juhli woi Auguſta mehneſi pehz ſtipra leetus wiſſi ſtahdi, kas pa beeſi ſtahwetu, iswelkami un tâs weetâs, kur ſtahdi naw usnahkuſchi, eeſtahdami. Arweenu pa kahdahm neddekahm, tomehr ikreiſ pehz leetus, dohbes rawejamas; it ſauſâ laikâ arri wakkarôs brihſcham ar dihka uhdeni apleijamas. Ja uhdenim, ko apleeſchanai bruhke, druſzin ſtruttu peeleij klaht, tad dabbu jauni kohzini zaur to patihkamu ſuhdoſchanu, kas winnu augſchanu wiſſai ſkubbina. Lai ſneegs un ſeemas aukſtums winnus ſtiprinatu pazeeſt wehlak katru aukſtumu un ſemmi, tad ne wajaga winneem doht ohtrâ ſeemâ it nekahdu apſeggu.

Ohtrâ pawaſſarâ wiſſeem kohzineem gallotnes nogreeſchamas, tà ka tik diwi woi trihs pumpuri atleekahs. No ſcheem ſanemſees tad augt ſpehzigs, kupls kohzinſch. — Pluhmju un keſberu kohkeem tik tee ſarrini atnemmami, bet gallotnes japamett ne-aiſtiktas. Zittadi kohzini it kà pirmâ gaddâ apkohpjami: ſemme no niknahm ſahlehm allaſchin ſkaidra turrama un brihſcham ar dſelſes grahbekli woi kaſcheli uskappajama; uskappaſchana tad wiſswairak derriga, kad ihſi pehz tam leetus atteekahs. — No ſehklu ſkohlas teek kohzini treſchâ pawaſſarâ pahrſtahditi eekſch kohku ſkohlas.

2. Kohku ſkohla.

Kad jauneem kohzineem barribas un ruhmes ar laiku aptruhkſt, kur warretu wehl wairak kuplotees, tad wajaga winnus treſchâ pawaſſarâ pahrzelt tahdâ weetâ, kur winneem tiklab barribas kà ruhmes peeteek, kur winnus warr pareiſi kohpt, pohteht un iſſtahdiſchanai derrigus pa-audſeht. Scho weetu noſauz par kohku ſkohlu. Kohka ſkohlas weetu ismeklejoht, ſemme ta pirma leeta, kas pahrbaudama. Spehziga ſemme, kas wairak ſtingra ne kà weegla, wairak ſauſa ne kà mitra, kur ſaule warr peekluht, un kas wairak kalnâ ne kà eeleijâ, kur wehjſch un gaiſs bes aiskaweſchanas ſpehj jaunus kohzinus ſtiprinaht, — irr ta wiſsderriga weeta kohku ſkohlai. Tomehr ne derr arri wiſſai trekna ſemme

tapehz kà kohzini tahdâ pa daudſ kuplotohs un pehzak, jo leeſâ ſemme pahrſtahditeem, wairs ne patihk augt; pa wahja ta ſemme arri ne geld, tapehz ka kohzini tad atkal pa lehni augtu, pa agri augtus neſtu un pehzak, labbakâ ſemmê pahrzelti, daudſreiſ isnihkſt. Jt ohlainu, akminainu woi zeetu mahla ſemmi wajaga pirmak 2 pehdu dſilki uſrakt, pahrwandiht un ar augligu ſemmi us puſſi woi treſcho dakku zaurmaiſiht. — Pawiſſam labbi darra, kad pirmâ gaddâ pehz fehklu ſkohlas eetaiſiſchanas, tahdai weetai, kur gribb eetaiſiht kohku ſkohlu, ſahli ar wiſſahm ſaknehm norohk, ſcho ar kalkeem ſajauktu kahpelês ſakrauj un ſchihm kahpelehm par ſeemu leek labbi iſſalt. Pawaſſarâ tad kahpeles iſahrdamas, wiſſas wellenas ſmalki ſadallamas, ſemme ſtipri ſuhdojama un ar kartuppeleem apſtahdama, kas gan zaur ezzeſchanu un atarſchanu, gan arri zaur raweſchanu no nelabbu ſahku eewehſchanahs iſſargajama. — Pehz nowahkteem kartuppeleem buhs ſemme ſkaidra un kohku ſkohlai Deews gan trekna, kas tad 2 pehdu dſilki rijolejama un kad atkal nogullejuſees, tannî paſchâ ruddenî isdohbejama. Schinnîs dohbês, kas tà usmettamas, ka weens gals deenas widdum un ohtrs ſeemelim prettim ſtahw, nahk kohzini zittâ pawaſſarâ us rindehm ſtahdami ik pa 2—3 pehdahm weens no ohtra.

* * *

* * *

Stahdami zaurumi tà pehz kahrtas eedallami un ruddenî isrohkami.

Jauni kohzini no fehklu ſkohlas treſchâ pawaſſarâ ar ſchkippeli prahtigi iszekkami, tà ka ſarri un ſaknes ne maitajahs; tad ta mohre jeb ta garra ſakne, kas ſtahwu ſemmê eet eekſchâ, ar aſſu dahrſneeka naſi lihdſ puſſei atgreeſchama nohſt, tàpat arri tahs wiſſai garri iſtezzejuſchas un eewainotas ſahna ſaknes. Jo maſak ſaknu kahdam kohzinam, jo ruhpigaki tahs ſkohnejamas. Arri wiſſi tee ſahna ſarrini lihdſeni pee paſcha kohzina, un paſcha kohzina gallotnis tàmehr nogreeſchams, ka pawiſſam tik trihs woi tſchetri it ſpehzigi pumpuri atleekahs. Jo maſak to ſaknu, jo wairak ſarru un jo dſilkaki arri kohzina gallotnis jagreeſch nohſt. Pluhmju un keſberu kohkeem ſahna ſarri ween maſu leetu apgreeſchami. Ja ſtarp ſtahdineem raſtohs kahdi, kam leelas

lappas, smalka misa un prahws augums pehrnajâ waffarâ rahdijahs un kas tapehz kahdâ wihsê eesihmeti, tad scheem zitti ne kahdi sarri naw atgreeschami, kà tik tee, kas no sehklu skohlas iszelkoht tikke eewainoti; no tahdeem stahdeem gaddahs brihscham bes pohteschanas pawissam jaunas un labbas kohku augtu surtes. Ja augdami to zerribu ne peepilditu, tad laika Deews gan winnus ir wehlak uspohteht.

Kad naw laika tuhliht apgraisitus kohzinus uspohteht un kohku skohlâ eestahdiht, tad jagahda par to, ka winneem saknes ne dabbu sawihst woi saschuht, ko zaur to panahk, kad lesnu grahweli isrohk, tannî paschâ wissus kohzinus eegullu eeleek eekschâ un winnu saknes ar semmehm apberr.

Pa tam wissas tahs leetas, kas pee pohteschanas wajadsigas, — uspohtejami sarrini, naschi, luhki, pohtwafks u. t. j. pr. apgahdajami. No wirsminneta grahweka taggad 10 woi wairak kohzinu nemmami — ja gaifs flikts — istabâ eeneffami un tè uspohtejami. Kohzini wissi weenâ augstumâ pohtejami, kahdas 3 lihds 4 zellas wirs saknes. Kà tas isdarrams, mahzisimees turpmak. Uspohteteem kohzineem peeseenami masi plahni skalgani, kur kohku wahrdi stahw usrakstiti, un tad kohzini tuhliht isstahdami. Pohteschana preeksch eestahdischanas arweenu jo derriga ne kà ta, kad kohzini jau weenu ohtru gaddu auguschi kohku skohlâ. Bet ja tomehr ne gribb un ne warr tuhliht to darriht, tad warr kohzinus arri ohtrâ woi treschâ pawaffarâ pehz stahdischanas uspohteht.

Stahdischana isdarrama wisslabbak pehz pussdeenas, kad saule wairs tik wissai ne silda. Stahdameem zaurumeem wajaga tik platteem un dsilleem buht, ka kohzinu saknehm papilnam ruhmes. Kohzinsch tad zaurumâ it teescham eeleekams eekschâ, winna saknes pareisi pehz kahrtas istaisamas, ar smalku, augligu semmi apberramas un pats kohzinsch berroht arweenu druszin kustinams un zillajams, lai wissas saknu starpas ar semmehm ispildahs. Tad zaurumâ tik daudz uhdena ja-eleij, kamehr tahs semmes, kas kohka saknes apklahj, palikkuschas it kà paschkidra beesa putra. Beidsoht wiss zaurums peeberrams ar semmehm, schihs ar kahju druszin peespaidamas un tad wiss wehl ar uhdeni pahrleijams. Stahditajam tas wehl ja-eewehro, ka kohzinsch

kohku skohlâ ne nahk semmê dsiltaki eelikts ne kà sehklu skohlâ stahwejis, un ka winnam ta patte puse, kas schè pret seemeļa bij, arri kohku skohlâ tàpat paleek.

Ja kohku skohlai mahla semme, tad uhdena leeschana stahdamâ zaurumâ ne derr un peeteek, kad kohzina saknes tik uhdenî apmehrz ween, zaur ko pee winnahm semmes jo labbaki peekersees. Tà wissi kohzini, katra surte sewischki stahdami. Sausâ laikâ wajaga kohzinus wakkarôs brihscham aplaistiht. Kad teem uspohteteem sarreem jau pumpuri sahk sprahgt, un lappinas sahk gadditees, tad luhki, ar ko winni pee teem kohzineem peeseeti, atlaischami druszin jo wakkam, — un kad uspohteti sarri trihs woi tschetras zellas garrumâ pasteepuschees, pawissam atraisami nohst. Wissas atwassas, kas appaksch uspohteteem sarreem isschahwuschahs arri tad atgreeschamas nohst. Bet ja uspohteti sarrini ne aug, tad tahs sahnu atwassas pamettamas kohzinam, no kurrahm ta spehzigaka tannî wassarâ okuleerejama, woi zittâ pawassarâ kopuleerejama. Atwassas, kas no saknehm zehluschahs, ikreis un arweenu nogreeschamas. Wissu zauru wassaru naw starp kohzineem nekahdas sahles eeredsamas un semme brihscham ar dselses grahbekli woi kascheli uskappajama, tomehr tà, ka saknes ne teek aiskahrtas. Bet ja nelabbas sahles tuhliht pehz stahdischanas rastohs, un kohzini wehl ne buhtu dabbujuschi ne zik eesaknotees, tad sahles ar rohkahm prahtigi ispluhzamas. Jo wehlak derr kohku starpâs uskaisiht kahrtinu sahga skaidu, spakku woi nobirruschu skuiju, zaur ko niknas sahles ne warr tik wissai eewehstees.

3. Pohteschana.

Ta skohla, kohkus pohteht irr katram semmes kohpejam wissai wajadsiga leeta, ko sehnam jau wajadsetu mahzitees. Pohteschana nosihme darbu, kad sehklu skohlâ auguschus kohzinus saweeno ar sarrineem woi pumpureem no zittahm labbahm, augligahm kohku surtehm (t. i. bumbeeres us bumbeerehm, ahbeles us ahbelehm un t. j. pr.). Pohteschana irr trijada, prohti:

a) okuleereschana,
b) kopuleereschana un
c) prappeschana.

a) Okuleereschana.

Okuleereschana jeb **azzu (pumpuru) eedehstischana** nosihme to darbu, kad kahdam sarram, ko pohteschanai nemm, weenu azzi jeb pumpuru isgreesch un scho jauna kohzina misâ eedehsta. Augdams kohks zaur to wehlak tahdus augkus atnes, kas ta kohka augkeem lihdsigi, no ka sarrinu pohteschanai nehme.

Okuleereht warr tiklab jaunus kohkus kà arri wezzus, un irr pohteschana us scho wihsi tik drohscha, ka no 100 kohkeem warr buht 10 kohku buhs, kas ne isdohsees. Okuleereschana laimejahs wairak pee ahbelehm un bumbeerehm, rettaki pee pluhmehm un kesberehm. Ja okuleereschanas darbu pawaffaras laikâ strahda, tad eepohteta azs jau tannî paschâ waffarâ aug un scho sauz okuleereschanu ar **dsihwu pumpuru**. Tas jauns sarrinsch par waffaru tomehr ne warr tik spehzigs un leels isaugt, ka spehtu seemas aukstumu pahrzeest; tapehz okuleereschana ar **gulloschu pumpuru** jo drohscha, kas Juhli woi Augusta mehnesî isdarrama; eepohteta azs tad tik nahkamâ pawaffarâ aug un tapehz scho sauz par gulloschu azzi jeb pumpuri.

Okuleeretajam irr wajadsigi ass dahrsneeka nasis, kam spalla gallâ plahns kaulinsch eetaisihts, ar ko misu no kohka warr atlaupiht un — luhki, ar ko kohzinam eegreeseenu pahrseet. Okuleereht ne drihkst leetus laikâ. **Sarrineem**, kam tahs azzis okuleereschanai isgreesch, wajaga buht teem, kas pehrnajâ gaddâ kohkeem sarra gallôs auguschi. Tee labbakee sarrini tahdi, kas kohkam no deenas widdus pusses nemti, un kas no tahda kohka nahk, kas wissadi wessels un labs un baggatu, gahrdu augtu nessejs. Azzim wajaga buht leelahm, pilnigi isauguschahm un ne-eewainotahm. Arweenu tahs no sarrinu widdus jo derrigas. Sarrina appakschejas azzis irr wairak lappu ne kà augtu azzis; tahs wirsejas turpret pa jaunas un sallas jeb ne-eenahkuschahs. Sarrini kahdas stundas preekisch okuleereschanas greeschami, wakkarôs woi rihtôs agri, ka dabbu drusziu sawihst; wissai sawihtuschi kahdu pus stundas turrami uhdenî eemehrkti.

Sarrineem, no kurreem azzis okuleereschanai isgreesch, pirmak wissas lappas, tà kà bildê redsams, us pussi apstruppinamas. Tad sarrinsch ar kreiso rohku starp diweem pirksteem turrams, un ar labbo rohku it ass nasis, kas wirs tahs azzis peeleekams, ko

okuleereſchanai atrohd derrigu; tad naſcha aſmins ſarrâ teeſcham eeſpeeſchams eekſchâ, eeſpeeſts ſahnis palaiſchams un tà gar ſarru welkams, ka azs ar druſzin kohka atgreeſchahs nohſt, kas beidſoht tà, kà bilde israhda, appuzzejama un apgraiſama. Ja kippina appuzzeta arri teeſcham tà ne isſkattitohs, tad tomehr derriga okuleereſchanai. Ja dihgls, kas kà maſa kneepaddatas galwina isſkattahs un lappas jeb azs dſihwiba irr, eekſchpuſſê ais miſas paleek klaht, tad okuleereſchanai geld, bet ja tas dihgls isſchmauzahs un kippinas eekſchpuſſê maſs zauruminſch jeb maſa bedrite redſama, tad azs naw derriga un jagreeſch zitta. Derriga kippina, kas ½ lihdſ ¾ zellu garra, teek nu appakſchâ, no ſemmes kahdu ½ lihdſ 1 pehdu kohzina miſâ eedehſtita. Irr kohzinſch lihks, tad azs tannî lihkâ weetâ eedehſtama, zaur ko kohzinſch

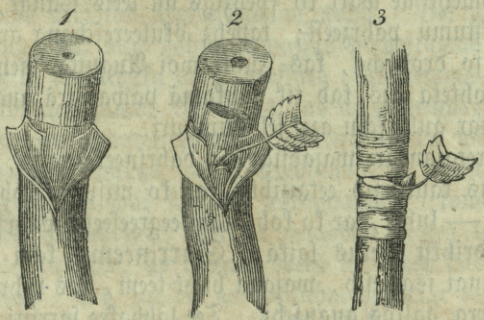

augdams paliks taiſns. Ar aſſu naſi dabbu kohzinſch taggad weenu greeſeenu kruſtis, ohtru garrenifki par miſu us ſemmi, tà ka greeſeeni tà isſkattahs ⊤. Miſa nu ar naſcha kaulinu us abbahm puſſehm iſplehſchama un atlaupama (bilde 1), tad kippina ar ſawu azzi ſchè aisbahſchama garram (bilde 2) un ar luhkeem (b. 3) pahrſeenama; tomehr tà, ka azs ar ſawu lappinu paleek ahrâ. Drohſchibas labbad warr arri kohzinam diwâs weetâs azzis eedehſtiht. Aug pehzak abbas azzis, tad ta, kas wairak wahrgule, atgreeſchama nohſt. — Pahrſeeſchana, kas kohkam augoht wehlak winna miſâ ſpeeſchahs eekſchâ, atraiſama un kohzinſch no jauna jo walkam japahrſeen. Zittâ pawaſſarâ, ja eedehſtita azs weſſela palikkuſe un ſpehzigi aug, kohzina gallotnis 2—3 zellu wirſ tahs azzis nogreeſchams, un tas ſarrinſch, kas no tahs azs iſaug, waſſarâ ar luhku pee nogreeſta ſtubbura

galla it wakkam peefeenams, lai winsch ne dabbu augt sahnis prohjam, bet smukki teescham us augschu. Atkal zittâ pawassarâ pats stubburs lihds ar to weetu, kur eedehstitas azs sarrinsch eesahkahs, eeslihpi nogreeschams un greeseens ar swikki apswaidams. — Tee, kas okuleereschanu tik lehti ne warr eepraft, darrihs pareisi, kad scho darbu isprohwehs un eemahzisees pee mescha kohkeem, alkschneem, lagsdahm un t. j. pr.

b) Kopuleereschana.

Kopuleereht irr tikpat kà **saweenoht** (laulaht) jeb no **diweem weenu** taisiht. Schi irr ta labbaka un weeglaka pohteschanas wihse, un kaujahs isdarritees ne ween pee jauneem kohzineem, bet arri pee wezzu kohku sarreem; jo prohjam pee it wissahm kohku augku surtehm. Winna irr ta **labbaka**, tapehz ka kohku nekahdâ wihsê ne warr samaitaht un zaur to, ka greeseenam tuhliht prisch un saptigs kohka sarrinsch teek usseets wirsû, ne warr paschâ kohkâ nekahds prauls rastees; ir tapehz kà kopuleereschanas darbs, ja weenreis ne laimejahs, wehl ohtro un treschо reis warr notikt un tik ahtri eet, ka 4—500 kohzinu weenâ deenâ warr uspohteht; — winna irr ta **weeglaka**, tapehz ka pee schi darba ta pahrseeschana tik ta weeniga leeta irr, kas wehl druszin usmannibas pagehr, tomehr arri tik lehta, ka ir behrns to warr ismahkt.

Kopuleereschana noteek pawassarâ, kamehr pumpuri kohkeem wehl ne taisahs sprahgt. Warr tomehr arri ruddenî un seemâ kopuleereht, ja laiks tik naw wissai salts. Pee schi darba zits nekas naw wajadsigs kà ittin asi nasis, luhki, swikkis un schauras bantes no wezza linnu audekla woi no papihra, kas ar karstu pohtwasku eeswaiditas. Pohtejameem sarrineem, ko kapuleereschanai nemm, wajaga buht weffeleem, spehzigeem, ar masu sehrdi un pehrnajâ gaddâ kohkeem sarra gallôs augusheem. Winni Webruar mehnesî greeschami, eekam wehl sulla par kohkeem ne sahk staigaht. Salla laikâ greestus sarrinus ne derr ar plikkahm rohkahm peekert, nedf arri istabâ nest, kur warretu atlaistees; bet winni glabbajami lihds bruhkejamam laikam dsestrâ pagrabâ woi parohkami saufâ weetâ appakfch semmes. Nosalluschi sarrini, kam melna sehrde un kas appakfch misas bruhni issakattahs, naw derrigi. Sarrini, kohkam no deenas widdus puffes greesti,

tee labbakee. No tahlenes nahkuſchi ſarrini, kas ſawihtuſchi un pawiſſam ſauſi israhdahs, jaturr trihs, tſchetras deenas priſchâ ſemmê, kur breeſdami drihſ paliks labbi.

Kopuleerejami kohzini warr trahpitees: abbi — kohzinſch un uspohtejams ſarrinſch — no weena reſnuma, woi kohzinſch reſnaks par ſarrinu. Tiklab weens kà ohtrs isdohſees, kad par to gahdahs, ka miſa miſai teeſcham prettim ſtahw un pahrſeenums bes wainas. **Ja uspohtejams ſarrinſch un kohzinſch weenâ reſnumâ**, tad ſchis kahdas 4 woi 5 zellas no ſemmes flihpi nogreeſchams, no appakſchas us augſchu, tà — ka tas greeſeens jel zellu garſch. Tad uspohtejams ſarrinſch nemmams, kam 3 lihdſ 4 pumpuru pamettami; nu tuhliht appakſch ta appakſcheja pumpura, tomehr ſchim prettim, ohtrâ puſſê reſgals atkal tikpat flihpi, no augſchas us appakſchu nogreeſchams, tà ka ſchis greeſeens ſarram tikpat garſch ka kohzinam, un abbus faleekoht kohpâ, wiſſur miſa us miſu un fehrde us fehrdi ſtahw wirſû, it kà buhtu no weena gabbala (bilde 1). Jauns kopuleeretajs lai eemahzahs ſcho greeſeenu pee lagſdahm woi zitteem meſcha kohkeem pareiſi ſtrahdaht. Weenu ohtru kohzinu greeſchoht arweenu darbs jo labbaki isdohſees un buhs apraſta leeta. Kad nu abbi, tiklab kohzinſch kà uspohtejams ſarrinſch likti kohpâ, tad jaſahk pahrſeet. Luhki, audekla woi papihra bantes nemmami un kohzinam pazeeti tà apſittinami apkahrt, ka ſars ne teek iskuſtinahts no ſawas weetas, bet wiſs paleek kohpâ: miſa us miſu un fehrde us fehrdi (bilde 2). Tad luhki apſwaidami ar kaufetu ſwikki, ka leetus un gaiſs nekur ne warr eekluht eekſchâ. Tàpat arri uspohteta ſarrina wirſgals apſwaidams, lai ne dabbu ſakalſt un ſprahgt.

Ja uspohtejams ſarrinſch teewaks par kohzinu, tad ſchis teeſcham kruſtis zaur to kohku pahrgreeſchams un weenâ puſſê tam ſtubburam, no appakſchas us augſchu greeſchoht, tik daudſ no miſas ja-atgreeſch, ka ne ween miſa, bet no paſcha kohka arri plahna ſkaidina lihdſ atgreeſchahs (bilde 1). Tad uspohtejamam ſarrinam appakſch ta appakſcheja pumpura, bet ohtrâ puſſê, teeſcham kruſtis

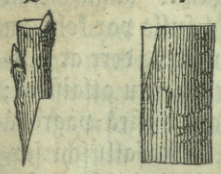

bischkiht ja=eegreesch, un tad nasis slihpi us semmi jawelk, tà ka tannî weetâ masa rante gaddahs (bilde 2). Tad sarrinsch stubburam tà peeleekams klaht, ka wismasak weenâ pussê un appakschâ sarrina misa ar stubbura misu sanahk kohpâ. Pehz pahrseeschanas ar luhkeem, kas tàpat isdarrama kà jau pirmit mahzijamees, arri stubbura wirsus ar pohtwasku apswaidams un tà, ka it nekur ne=apswaiditas weetas ne paleek, kur uhdens warretu wilktees eekschâ un kohku puhdeht.

Ir saknes warr kopuleereht. Kad sakne un uspohtejams sarrinsch weenadi resni woi schis teewaks par sakni, tad tàpat darrams kà jau mahzihts. Kopuleereta sakne semmê tik dsilki eestahdama, ka kopuleereta weeta appaksch semmes nahk, bet tas uskopuleerehts sarrinsch wirs semmes paleek. Pawassarâ kohkus pahrstahdoht, wezzus kohkus iszehrtoht un t. j. pr. rassees Deews gan tahdu sakni, kas geld kopuleereschanai. Saknes, kam daudz sahna saknischu, ikreis labbakas.

Par kahdu laiku (Mei mehnesî), kad kopuleereti sarrini kohzineem peeauguschi klaht, wajaga tohs luhkus, ar ko peeseeti, drusziņ jo wakkam palaist.

c) Prappeschana.

Prappeschana laujahs isdarritees tiklab pee kesberehm kà arri pee ahbelehm un bumbeerehm, tàpat pee jauneem kohzineem, kas puss zellu resni un beidsoht arri pee wezzeem kohkeem, ko gribb uspohteht ar labbaku surti. — Aprila mehnesî prappeschana eesahkama ar kesberehm un pluhmehm, tad ar bumbeerehm un beidsoht ar ahbelehm. — Isdewigajs brihds prappeschanai tas, kad pumpuri taisahs us plaukschanu. Prappejoht wajaga saukas deenas; ne slapjâ laikâ, ne austruma woi seemeļa wehjâ ne geld prappeht. Jau kahdas neddeļas preeksch tam sarrini no derrigeem kohkeem apgahdajami un lihds bruhkejamam laikam saukâ semmê glabbajami. Naw arri par launu, kad sarrinus tannî paschâ deenâ no kohkeem nogreesch, kad dohma prappeht. Kahdeem teem sarrineem, ko pohteschanai nemm, wajaga buht, daudzkahrt jau essam dsirdejuschi. Prappetajeem wajaga stipra un assa nascha un — pee resneem, wisswairak wezzeem kohkeem arri masa sahgeļa. Prappeschana diwejada: **schkehlumâ un misâ.**

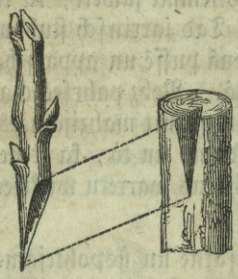

Ar **prappeschanu schkehlumâ** pirmak jasahk. Kohzinsch ½ lihds 1 pehdu wirs semmes lihdseni nogreeschams, widdû eeschkellams; tad uspohtejams sarrinsch ar 2—3 pumpureem plakkani usspizzehts ar sawu appakschas gallu tannî schkehlumâ eebahschams eekschâ, tà ka sarrina misa un malka ar kohzina misu un malku weenadi kohpâ stahw. Eeschkehlums, tà kà arri zittadi eewainotas weetas ar swikki apswaidamas, tad stubburam mahls apkraujams apkahrt un ar luppatu wifs pahrseenams.

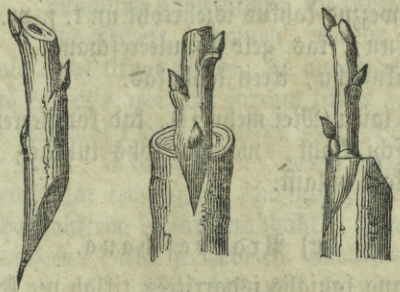

Prappeschana misâ isdarrama, kad kohkeem misa atlezz. Uspohtejamam sarrinam tikpat 2—3 pumpuri pamettami, tad sarrinsch, tà kà bildê redsams, kihlisti ussspizzejams. Tad kohzinam misa druszin atlaupama un ais schihs misas sarrinsch aisbahschams garram. Wissas eewainoschanas ar pohtwasku woi swikki aissmehrejamas un pahrseenamas. — Misâ woi schkehlumâ prappejoht wehl ja-eewehro:

1) Zikko resneem kohzineem ja-usprappe 2 sarrini, tàpat arri wezzeem kohku sarreem, kas teek pahrpohteti.

2) Wezzeem kohkeem, kas pahrpohtejami jeb kam labbakas surtes uspohtejamas, Merz mehnesî zitti sarri nosahgejami. Ahbelehm wairak sarru japamett ne kà bumbeerehm. Resnam bumbeeru kohkam ja-atstahj 6 sarri, bet tikpat resnai ahbelei 12 sarri. Wissi zitti sarri lihds pussei nogreeschami. Prappeschanas

laikâ, ihſi preekſch ſeedeſchanas, apſtruppinati ſarri wehl pa pehdu ſemmaku nonemmami, kamehr priſchu kohku atrohd, kur tee pohtejami ſarrini eeleekami. Tannî gaddâ **palikkuſchi** ſarri atkal zittâ pawaſſarâ nonemmami un uſpohtejami. Wiſſas atwaſſas, kas pa waſſaru appakſch tahm uſpohtetahm weetahm gaddahs, arweenu nogreeſchamas.

Jo prohjam wehl kahdi wahrdi jaſakka, kà kohzini apkohpjami, kas uſpohteti kohku ſkohlâ aug. — **Pirmâ gaddâ**, kad kohzinſch uſpohtehts, winnam it wiſſas atwaſſas, kas par waſſaru iſaug, pamettamas klaht; jo tahs palihdſ pawalkaht wiſſu to pahrako ſullu, ko ſaknes welk eekſchâ. Uſpohteti ſarrini, kas wiſſai ahtri garrumâ ſteepdamees ſahnis aug prohjam, irr tà peeſeenami, ka augdami eet teeſcham us augſchu.

Kopuleereteem kohzineem luhki tad atraiſami, kad ſarrinſch ½ pehdas paſteepees garrumâ. Ja zitti kohzini atraſtohs, kam ſarrinſch ne buhtu pee-audſis, tad tee Auguſta mehneſî ar dſihwu pumpuru okuleerejami. Tas prahwakajs ſarrinſch, no kurra nodohma kohka krohni audſeht, irr peeſeenams, bet tee zitti druſzin apſtruppinami, lai prahwam ſarrinam arweenu papilnam barribas.

Ja **okuleereteem** kohzineem zittas azzis ne augtu, tad tee paſchi tuhliht kopuleerejami woi ar dſihwu pumpuru okuleerejami, tapehz lai ar zitteem reiſê pa-aug. Kad okuleereſchana tuwu pee ſemmes notikkuſe, tad ne wajaga appakſch tahs weetas nekahdas atwaſſas eeredſeht. Schihs uſpohtetam ſarrinam pa daudſ barribas atnemm, zaur ko winnam jawahrgſt un beidſoht ja-eet bohjâ.

Luhki woi luppati, ar ko **prappeti** kohki pahrſeeti, par kahdahm neddelahm arweenu apſkattami: kur pa zeeti un kohkâ ſpeeſchahs eekſchâ, jo wahkam palaiſchami; kur nopuüſchi, no jauna apſeenami. Pahrſeeſchanai japaleek tik ilgi, kamehr wiſſa prappeta weeta apauguſe, kas pehz gaddeem tik buhs notizzis. Kohſchakajs ſarrinſch jakohpj kohka krohnim un tapehz japeeſeen, bet tohs zittus wajaga apſtruppinaht. Atwaſſas appakſch uſpohteteem ſarreem arweenu nogreeſchamas.

Wiſſa kohku ſkohla gan zaur raweſchanu, gan zaur ſemmes uskappaſchanu no niknu ſahku eewehſchanahs ſargama. Schis

darbs ik pa 2 mehneſcheem isdarrams. Ja ruddenî pehz pehdigas ſemmes uskappaſchanas ar lappahm woi ſpalleem ſemmi warr pahrkaiſiht, tad dabbu kohzini zaur lappu ſatruhdeſchanu ne ween derrigu ſuhdoſchanu, bet kohku ſkohla zittâ gaddâ zaur to arri paleek jo ſkaidraka no niknahm ſahlehm un buhs tapehz jo rettaki rawejama.

Ohtrâ gaddâ pehz pohteſchanas, pawaſſarâ tas kohka gallotnis jeb ſars, no ka krohni audſe, ja wairak pehdu garſch, tâmehr apſtruppinams, ka tik 8—10 pumpuru atleekahs; ja winſch ihſs, tad 4—5 pumpuri pamettami. Ja prappejoht 2 ſarrini uspohteti, tad tas fliktakajs it klaht pee ſtubbura atgreeſchams un ohtrs ſarrinſch apſtruppinams.

Treſchâ gaddâ jauni kohzini tàpat kohpjami, kà pirmôs gaddôs. Gallotnim jeb tam preekſch kohka krohna iſredſetam ſarrinam treſcha dalka no winna garruma nogreeſchama, bet tà, ka greeſeens wirſ tahdas azzis noteek, kas pehrnaja gadda greeſeenam ohtrâ puſſê, tapehz lai kohzinſch ne ſahk augt lihki. Sahnu ſarri arri apſtruppinami. Kohzineem, kas zellu reſni, wiſſi ſahna ſarri no appakſchas lihdſ tai weetai nogreeſchami, kur kohzinſch tik reſns kà pirkſts.

Zettortâ gaddâ pehz pohteſchanas buhs ruhpigi kohpti kohzini ruddenî woi zittâ pawaſſarâ pahrſtahdiſchanai us paleekamu weetu derrigi. Taggad ar krohna audſeſchanu un kohpſchanu wairak jadarbojahs. Bumbeerehm gallotnis wirſ weſſelas azs tâmehr nogreeſchams, ka wiſs kohzina augſtums no ſemmes lihdſ gallotnim tik 7 lihdſ 8 pehdas iſtaiſa un ahbelehm 6 lihdſ 7 pehdas. Schim gallotnim japamett klaht 4 ſahna ſarrini, kas tee ſmukkakee un us wiſſahm puſſehm weenadi iſplehſchahs; bet wiſſi zitti kohzina ſahna ſarri atnemmami, lai palikkuſcheem arweenu papilnam barribas. Kohzini, kas par teewi un tapehz krohni wehl ne warr neſt, wehl tàpat kà pehrnajâ gaddâ kohpjami. Bumbeeru kohki irr kuhtri audſeji, kam tapehz kohku ſkohlâ gaddu ilgaki japaleek, eekam winnus dahrſâ pahrſtahda; keſberu kohki pahrſtahdiſchanai jau derr gaddu ahtraki. Schee eekſch trihs gaddeem to peenahkamu augumu dabbu.

Kohki, kas kohku skohlâ gaddu ilgaki stahw, stipraki gan paleek, tomehr pahrstahdischanai jo nederrigi zaur to, ka arweenu wairak eesaknodameem saknes aug rupjumâ un to smalku saknu ne zik wairs ne paleek, kas pahrstahditeem kohzineem wairak ne kà tahs rupjas saknes wajadsigas pee barribas usnemschanas no semmes.

4. Kohku pahrstahdischanas weeta jeb kohku dahrss.

Ja kahda weeta, kas augku kohkus pawissam wehl naw nessuse, ar tahdeem apstahdama, tad par to jagahda, ka jauni kohzini schè wissu to atrohd, kas pee winnu isdohschanahs wajadsigs. Jo labbaka ta semme, jo preezigaki kohzini aug, un jo smekkigaki winnu augli. Semme, kas pa daudz trekna, tomehr arri naw teizama, jo tahda darra kohkus neweselus un pa-ihsina winnu muhschu. — Semme, 2—3 pehdu dsilka un augliga ar tahdu appakschkahrtu, kur saknes weegli warr eekertees un kur uhdens ne rohdahs, derr kohku dahrsam. Slapju suttonu semmi pirmak wajaga isgrahweht. Smilts semme pahrlabbojama ar mahlu woi kuhdru. Akminainâ semmê 4—5 pehdu dsilas un 6—8 pehdu plattas bedres rohkamas. Schihs bedres pildamas pirmak ar labbu semmi un tad tik kohki stahdami. Zeeta mahla semme ar smiltim, kalku mahleem woi kalkeem pahrlabbojama. Kohku dahrsam tahda weeta ta patihkama, kam austruma un deenas widdus saules ne truhkst un kas no seemeļa wehjeem issargata. Semmi, ko kohku dahrsam no druwas nonemm, wajaga tanni ruddenî preekisch kohku stahdischanas 2 pehdu dsilki rijoleht jeb tà usrakt, ka wirseja semme us appakschu un appakscheja us wirsu nahk. Pehz rijoleschanas stahdamus zaurumus eedalla un isrohk. Stahdiht wajaga us rindehm. Sewischki par to jagahda, ka weena kohku rinde zittu ne apehno; bet ka tahs daschadas kohku surtes tà teek isstahditas, ka tahs, kas mas isplehschahs, arweenu starp tahm nahk, kam platti krohni. Kohkus derrehs tapehz stahdiht tà: No austruma pret wakkara, woi no seemeļa pret deenas widdu, kahda ta weeta, lai nahk pirmak rinde bumbeeru kohku, tad rinde ahbeļu, tad rinde kesbeeru, tad atkal rinde bumbeeru u. t. j. pr. — Ewehroht arri wajaga to, zik tahlu kohkam no

kohka jaſtahw. Ahbeles un bumbeeres jaſtahda ik pa 10 ſohleem, keſberes ik pa 12—13 ſohleem. Tik pluhmju kohkus, kas tik wiſſai ne isplehſchahs, warr druſziņ tuwaku ſtahdiht.

Jo prohjam arri jaſinn, kahdu ſemmi katra no tahm daſchadahm augļu ſurtehm jo wairak mihl. Ahbelei patihk augt priſchâ, labbâ, treknâ ſemmê, kas paſchâ faulgohſî un naw wiſſai mitra. Bumbeeres pagehr dſiļļu un irdenu ſemmi un tahdu weetu, kur ſaules ſiltuma arweenu papilnam. Auksta un ſlapja ſemme reebjahs bumbeerehm un irr winnu pohſts. Pluhmes nemm wiſſadu ſemmi par labbu, ja tik naw wiſſai ſlapja un auksta, tomehr ir winnas labbâ ſemmê wairak kuplojahs. Keſberes pagehr ſauſu, bet ne wiſſai treknu ſemmi.

Kohku dahrſu eetaiſoht jagahda tahdas kohku ſurtes, kas pee mums labbi isdohdahs, daudſ un labbu augļu atneſs un ko labpraht pehrk. Ja dahrſam ſemme tà uskohpta, ka katrai kohka ſurtei to patihkamo weetu warr doht, tad ja-aprehkina zik kohku no katras ſurtes derr ſtahdiht. Par wiſſahm ſurtehm ahbeles jo wairak ſtahdamas, jo ahboli ļaujahs ilgaki glabbatees un irr ſpehzigs un weſſeligs ehdeens. Tas riktigajs mehrs irr, ſeſto daļu waſſaras ahboļu, treſcho daļu ruddena ahboļu un puſſi ſeemas ahboļu ſtahdiht. Tàpat arri bumbeeres eedallamas. No keſberehm tahs agrahs un tahs wehlahs ſurtes nemmamas. Dahrſa apwakteſchana, apkohpſchana un augļu nowahkſchana teek zaur to łohti paweeglota, kad tahdas ſurtes zik warroht no weetas ſtahda, kas reiſê eetekkahs.

Labbas **kohku ſurtes**, kam gahrdi augļi un kas pee mums pareiſi isdohdahs, irr ſchihs: No **waſſaras ahboļeem**: dſeltenajs Klahrahbols jeb Zitrona ahbols (gelber Klarapfel), ſarkanajs waſſaras Kalwils (rother Sommerkalvill), ſtrihpaina waſſaras Parmene (geſtreifte Sommerparmaine); no **ruddena ahboļeem**: Grahwenſteineru ahbols (Grafenſteiner), Danzigas kantahbols (Danziger Kantapfel), ſarkanajs Kardinals (rother Kardinal); no **ſeemas ahboļeem**: tahs Reinettes, Mukkeneimera ſeemas Krohnahbols (Muckenheimers Winterkronapfel), leelajs Puppu-ahbols (großer rheiniſche Bohnapfel). No **waſſaras bumbeerehm**: tahs Bergamottes tiklab baltas kà ſarkanas; no **ſeemas bumbeerehm**:

Napolina fweesta bumbeere (Napoleons Butterbirne); Prinzis Werdinands no Ehstreikeem (Kronprinz Ferdinand von Oestreich). No **kesberehm**: Osteimeru Weikfel kesberes (Ostheimer Weichselkirsche), Maikesberes (Maikirsche), Spahneru sirdskesberes (Spanische Herzkirsche), Pehrku kesberes (Perlkirsche). No **pluhmehm**: dseltena Aprikosu pluhme (gelbe Aprikosenpflaume), Rehne klode, sarkana pauta pluhme (rothe Eierpflaume), dseltena Mirabelle (gelbe Mirabelle), sarkana skaista Ulin (rothe prachtvolle Huling).

No schihm surtehm pohtejami sarrini pee **labbi mahzita** dahrsneeka pehrkami; bet ne no kautkahda pintika, kas tahs daschadas kohku surtes ne pasihst, nedf arri sinn, kahdi schihm tee augki.

Kohzineem, ko no kohku skohlas nemm pahrzelt kohku dahrsâ, pirmak semmes prahtigi no saknehm tà norohkamas, ka saknes ne teek apskahdetas. Tad 1 — 1½ pehdu tahlumâ kohzinsch wisapkahrt aprohkams un ar schkippeli lehni iszelkams.

Jo kohkam wairak saknu paleek, jo wairak drohschibas un spehka winnam augt. Tik pee tahm saknehm nasis japeeleek, kas kohku isrohkoht kaut kà eewainotas; tahs no appakschas us augschu it lihdseni, bes saknu misas eeplohsischanas ja-apgreesch. Tad atkal tahs wissai garri istezzejuschas sahna saknes tàmehr nonemmamas, ka winnas ar tahm zittahm smukki rinki stahw. Tahs sihkas saknites, kas pee tahm rupjakahm kà bahrsda karrajahs, it ihpaschi skohnejamas. Ja saknes sakaltuschas jeb truhkst to sihku saknischu, kas kà bahrsda issakattahs, tad warr winnas atdsihweht, kad tahs resnakas saknes aptinn ar slapjeem willas luppateem un tad kohku eestahda. Willa eesuhz mitrumu no semmes un skubbina zaur to eesaknoschanohs.

Garri zittadi apgreeschami ne kà saknes. Smukkus kohkus tik tee dabbuhs, kas nasim pee kohku sarreem papilnam liks darbotees un schohs tà apgreesihs, ka katram sarram tik mas pumpuru atleekahs. Pirmajs gads iseet kohkam ar eesaknoschanohs ween. Stahdamam kohkam pamettams pumpuru skaitls riktejahs gan pehz kohka wezzuma, saknehm, gan arri pehz tahs semmes, kur winnam ja-aug. Jo wezzaks un resnaks kahds kohks, jo neschehligi winnam sarri apgraisami.

Jauneem kohzineem pamettami 2—8 pumpuri; bet pee tam jaleek wehl sinnâ: woi saknu daudſ woi maſ, woi ſarri ſpehzigi, kohſchi woi ne. Arweenu wajaga aprehkinaht, ka no katra pumpura, ko pamett, ſars un ſchim atkal ſarrini aug. — Wiſſi maſi un ſlikti ſarrini atgreeſchami nohſt, tà ka tik tee krohna ſarri paleek. Par ſmukku appaku krohni leelaka gahdaſchana. Ja krohna ſarri naw pehz prahta auguſchi, tad zitti ſarrini, kas jo derrigi rahdahs preekſch tam, atſtahjami winnu weetâ. Gruhta leeta, kad kohkam tik 2 ſarrini. Tad warr lihdſetees tà, kad — ja paſcham kohzinam arri pumpuri redſami — tohs ſarrinus tàmehr nogreeſch, ka katram tik 3 woi 4 pumpuri atleekahs. Pumpuru weeta tomehr arri eewehrojama, jo us turren tas ſars aug. Kohks ar 3 krohna ſarreem weenadi apgreeſchams; bet ja kohkam 4 woi 5 krohna ſarri, tad wiſſi tad tik paturrami, kad tee paſchi weenadi reſni irr un zits no zitta weenadâ tahlumâ ſtahw.

Us to arri jaluhko, ka kohka krohna widdû, ſewiſchki ahbelehm, nekahdi ſarri us ſemmi woi kruſtis, weens ohtram pahri ne aug, bet kohks tà apgreeſchams, ka krohna widdus klahrs paleek. Kohkeem, kam ſarri appakſch krohna palikkuſchi, tee paſchi us 2—3 zelli apſtruppinami. Lihdſ ar kohku ſchohs ſarrus pirmâ gaddâ ne drihkſt nogreeſt, jo kohks zaur pahrſtahdiſchanu jau Deews gan ſpehka ſaudejis, ſahktu nihkt.

Tà ar usmannibu un prahtu uskohpti un apgreeſti kohki tuhliht ſtahdami. Stahdiht warr tiklab ruddenî kà pawaſſarâ. Mahla ſemmê ruddena ſtahdijums jo labbaks; weeglâ ſemmê turpret pawaſſaras ſtahdijums. Aukſtâ leetus laikâ ne derr ſtahdiht. Lohti labbi darrihts, ja, kà ſazziju, tohs zaurumus preekſch kohkeem jau pehrnajâ ruddenî 3 pehdu dſiļus un 3 pehdu plattus iſrakke; ſemme par ſeemu iſſaldama paleek zaur to jo irdena un augliga. Pee pahrſtahdama kohka ta puſſe apſihmejama, kas winnam pret deenas widdu ſtahwejuſe; jo kohzinſch tàpat atkal eeſtahdams, tapehz ka ſchi puſſe kohkam arweenu jo mihkſta, un us zittu puſſi apgreeſta, no kurrenes wairak aukſtuma dabbu, drihſ eeſaltu, woi kohka augſchana zaur to aiskawetohs. Tàpat arri ne drihkſt neweenu kohku dſiļaki ſtahdiht ne kà papreekſch ſemmê bijis, tapehz ka tahs ſihkas ſaknites ſemmê pa dſiļi buhdamas ne ſpehj kohkâ to peenahkamu mitrumu waddiht.

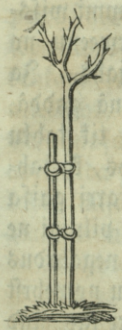

Bedres mallâ us **wakkara** puſſi kohzinam blakku 8—9 pehdu garſch meets eeſittams, pee ka kohzinſch ar ſalmeem woi kahrkla wizzehm peeſeenams. Salmu ſchkerreens pirmak weetahm apnemmams apkahrt, pahru reiſ ſawijams, tà ka ſchis wijums ſtarp meeta un kohka paleek, un kohks zaur to pee meeta ne warr trihtees. Tad ta labba ſemme, wellenu gabbali un t. j. pr. bedres dibbenâ eeguldami, ar ſmalku ſemmi pahrberrami, tad kohzinſch uſſtattams. Us tahdu wihſi kohzinſch jo wairak iſargahts no ſtipra leetus un kruſſas, kas beeſaki no wakkara puſſes fazellahs. Saknes ſmukki pehz kahrtas iſtaiſitas ar it ſmalku, irdenu ſemmi apklahjamas. Kohks, ſemmes berroht, pa ſtarpam arri kuſtinams un druſzin zillajams, lai wiſſas ſaknu ſtarpas iſpildahs ar ſemmi. Ja ſaknes plaukſtas aukſtumâ ar ſemmehm apſegtas, tad ſchihs druſzin ſaminnamas, beidſoht wiſſa bedre ar ſemmehm pildama. Bedre, kas pehz kahda laika, ſemju ſagulleſchanahs labbad ar eeleiju palikkuſe, atkal peepildama ar ſemmehm. — Sauſu ſemmi derr ſtahdoht ikreiſ apleet. Kohkeem, ko pawaffarâ ſtahda, arweenu uhdens bedrê jaleij; ruddenî tomehr tas naw wajadſigs. Ja tahdi kohki pahrſtahdami, kas ilgi no ſemmes iſnemti ſawihtuſchi, tad winnu ſaknes weenu, ohtru deenu preekſch ſtahdiſchanas uhdenî eemehrzamas, woi paſchi kohki leetû iſleekami.

Kohkeem, ko gannibâs, zellmallâs woi zittâs ſcheem lihdſigâs weetâs ſtahda, wajaga buht wiſsmaſak 7—8 pehdu augſteem un pahru zellu reſneem, maſakus kohkus lohpi drihſ apſkahde. Drohſchaki ſinnams irr, kad tahdâs weetâs kohkeem ſchohgu appinn apkahrt.

Zittâ pawaffarâ pehz ſtahdiſchanas wiſſi kohki pahrraugami un ja tahdi atrohdahs, kam weenâ puſſê krohna ſarri wairak ne kà ohtrâ puſſê auguſchi, tad tee ſarri, kas maſak auguſchi, apgraiſami. Zaur to kohka ſulla wairak us ſcho puſſi ſahks wilktees, apgreeſti jeb apſtruppinati ſarri prauſiſees un zittus drihſ panahks. Wiſſas atwaffas nogreeſchamas, ſauſi ſarri noſahgejami un ar naſi nolihdſinami. Ar kohku iſpuzzeſchanu tik ilgi tà jadarbojahs, kamehr kohks gruntigi dabbujis eeſaknotees un

refnumâ peenehmees. Pirmâ gaddâ wajaga kohkam semmi wissapkahrt tik tahlu ar dselses grahbekli usezzeht un arweenu no sahlehm skaidru turreht, zik tahlu kohkam sarri issteepjahs. Ja kohku starpâs audse sahli, tad wajaga ne ween pirmâ gaddâ, bet ik ruddena gar kohkeem to wirseju semmes kahrtu tik tahlu usrakt, zik tahlu no kohka sarri sneeds. Ahtri noteekahs, ka tahdas sahlu weetas wissai saseldamas tiklab saules kà arri gaisa spehku, kas kohka dsihwibai wajadsigs, pee saknehm pilnigi ne peelaisch, tad kohki zaur to sahk nihkt un masus, negahrdus augtus atnes. Tas derrigakajs paligs, scho launumu nowehrst un minnetus dabbas spehkus kohku saknehm peelaist, irr tas, kad semmi ruddenî usrohk woi usarr un nahkamôs gaddôs ar kartuppeleem apstahda.

Wezzaki kohki katrâ gaddâ Janwar, Webruar un Merz mehneschôs ispuzzejami. Wissi eewainoti woi nokaltuschi sarri nosahgejami, atwassas nogreeschamas un tahs weetas, kur sarri nonemti, ar pohtwasku apswaidamas. Spehzigas atwassas tomehr, kas no wezzeem kohkeem isaug, tad tik derr atnemt, kad tee kohki wissadâ wihsê weffeli; nihkstoscheem kohkeem schihs atwassas turpret pamettamas un par jaunu uspohtejamas. No minnetahm atwassahm tik tahs labbakas un derrigakas kohka pahrpohteschanai japaturr, bet tahs negeldigas un tee nokaltuschi sarri atgreeschami nohst. No sarreem, kas weens ohtram pahri aug, krustis sa-auguschi, tas fliktakajs nogreeschams un tam palikkuscham ta weeta, kur winni trinnuschees, apswaidama ar pohtwasku. Kohkus ispuzzejoht arri wissi kukkainu un taurinu perrekli issakauschami. Katrs sarrinsch un kohka dohbums ruhpigi pahrmeklejams, katra sausa lappina, kas satinnusees kukkainu perrekli slehpj, nopluhzama un tuhliht sadedsinama.

Iskaltuse semme kohkeem apkahrt ar leetus uhdeni, kas weenu ohtru neddelu kahdâ pelki puïs, woi ar glohtainu uhdeni no grahwjeem ꝛc. apleijama. Wehl labbaki irr, kad dahrsâ eetaisahs tahdu bedri, kas ar akmineem ohdereta, un schinnî bedrê sakrahj krittuschu lohpu meesas, tà kà arri wissas paleekas, kas no kahdas kauschanas atlezz. Tahdas leetas ar kalkeem apbahrstamas, pawassarâ gruntigi zaurwandamas, ar saruhguschahm struttahm schkidras taisamas. Sausâ laikâ ar scho wirzi saknu aprinkis kohkeem apleijams. Suhnas, kas pee kohkeem redsamas,

pawaffarâ wiffas nopuzzejamas. Weegli ſchis darbs pehz leetus isdarrams. Noſlauzita, aſſa ſlohta tad nemmama un ar to kohkam ſuhna nobruzzinama. Bet ja leetus ap to laiku ne atteekahs, tad kohkeem ſuhna ar ſlapjeem luppateem noberſchama. Eſuhnoſchana ne warr tik aplam gaddiees, kad kohkus ar kalki apſwaida jeb nowitte. Bet kalkis pa daudſ ſtiprs un ee-ehdahs kohka miſâ, tapehz jo derrigs ſchis **apſwaidijums**: 3 dallas gluhdes mahla un 1 dalla priſchu gohwju ſuhdu kohpâ maiſitas un ar uhdeni ſchkidri taiſitas. Ar ſcho ſwaidijumu pats kohks un winna rupjakee ſarri Oktobera mehneſî ar muhrneeka pinſeli nowittejami jeb apſwaidami. Pawaffarâ atkal kohku miſa tà tihrama, kà augſcham ſtahſtihts. **Kohku ſuhdoſchana** irr darbs, kas ar leelu apdohmu ſtrahdajams, zittadi ſuhdoſchana wairak ſkahdes ne kà labbuma darra. Semmei, kas jau no buhſchanas trekna, nekahdas ſuhdoſchanas ne wajaga. Tàpat arri kohki, kas ſaknu dahrſôs, ko brihſcham ſuhdo, warr pahrtikt bes ſuhdoſchanas. Leeſa ſemme tik un tahda, kur kohku ſtarpâs ſahle aug, gribb ſuhdus. Preekſch tam tas labbakajs laiks irr ruddens, kur, kà jau minnehts, kohkeem wirſeju ſemmes kahrtu usrohk. Suhdi us uskappatu ſemmi par ſeemu wirſû pamettami un pawaffarâ ſemmê eejauzami eekſchâ, bet tà, ka ne nahk nei ſaknehm nedſ arri kohkam tuwumâ; jo tè tuhliht puüms gaddahs. Ar ſtruttahm derr pawaffarâ ſuhdoht. Katram kohkam ja-apleij apkahrt 4—5 ſpanni ſtruttu, kam us puſſi uhdens peeleijams, kas winnu ſihwumu atlaſcha. Ir ſeepju uhdens, affinis un famaſgas derr kohku ſuhdoſchanai. Kohki pahrleeku prauſchahs, kad apkahrt winneem tik tahlu **ſpallus** apberr, zik tahlu winnu ſaknes isplaſchahs. Spalli ſarga ſemmi no iskalſchanas. Ja ſpallu naw, tad pihſchli jeb puttekli no rijahm to paſchu darra. Brihnum trekni ſuhdi kohkeem arri kalku mahli, un **ſohdeji** un **ſahls**. Sohdeji dſenn kohku kuplumâ un padarra winnu augligu. Aſtonas zellas no kohka wiſsapkahrt maſs grahwelis, puſs tik dſilſch kà wagga iſtaiſams; ſchinnî, kahds tas kohks, zik ne zik ſohdeju eeberrami, ar ſemmi apklahjami un tad apleijami. Sahls pirmâs ruddena deenâs us uskappatu ſemmi kohkam wiſsapkahrt tik beeſi apbahrſtama, ka ſemme it balta paleek. Peezpazmit gaddus kahds ſemmes kohpejs Wahzſemmê ſawus dahrſa kohkus tà eſſoht ſuhdojis un brihnums

bijis ko redſeht, kas winnam daudſ un labbu kohku augłu pa=auguſchi. Wehl japeeminn, ka ſtalka ſuhdeem, ko kohku ſuhdoſchanai nemm, wajaga buht pawiſſam ſatreppejuſcheem. Zilweku ſuhdi kohkeem łohti reebigi un ſkahdigi. Ruddenî jauni kohki ar ſkuijahm, bet ne ar ſalmeem apſeenami, ka ſakki ne warr peetapt winnus apgrauſt.

5. Dahrſa kohku ſlimmibas un eenaidneeki.

Weeglaki irr kohkus no ſlimmibahm iſſargaht, ne kà ſlimmibas glahbt. — Kohki, kas labbâ ſemmê ſtahditi un pareiſi kohpti, retti paliks ſlimmi. Tas wairums kohku ſlimmibu gaddahs no ſliktâ weetâ eetaiſita dahrſa, no ſlikta gaiſa, no nekahrtigas kohku apkohpſchanas un no eewainoſchanahm zaur ſakkeem, kaſahm woi zittadi kà. Pee wiſſahm ſlimmibahm derr to wainu tuhliht glahbt, kamehr wehl jauna un naw ee=ilguſe.

Branta irr ſlimmiba, kas no tam paſihſtama, ka kohka miſa weetahm ſakalſt, kur wirſ miſas tad melganas kehrpes gaddahs. Ja ſchi ſlimmiba zehluſees no wiſſai ſtipras ſuhdoſchanas, tad kohkam **jalaiſch ahdere**. Tas noteek tà: kohkam no pirma appakſchas ſarra lihdſ pat ſemmei miſa ar naſi druſzin eeſchkellama, bet ne pa dſiłu. Kad ſlimmiba zehluſees no ſemmes, kas tahda naw, kahdu kohks pagehr, tad winnas weetâ kohkam augliga, patihkama ſemme apgahdajama. Ja ſlimmiba ſlapjas ſemmes labbad nahk, tad dahrſs gruntigi iſgrahwejams. Ja branta kohkâ dſiłi jau ee=ehduſees eekſchâ, tad wiſs prauls lihdſ weſſelam kohkam iſgreeſchams, un ta weeta ar kohka kitti, kurras pagattawoſchanu turpmak mahziſimees, apſwaidama; bet tas wiſs naw darrams gremſdu laikâ jeb kad ſulla par kohku ſtaiga.

Dſeltena kaite pee kohku dſeltenahm lappahm paſihſtama. Winna gaddahs tur, kur ſemme leeſa woi akminaina, ſlapja woi pa daudſ iſkaltuſe. Leeſa ſemme irr ar labbaku ſemmi pahrlabbojama woi pareiſi ſuhdojama; ſlapjums nolaiſchams. Pa daudſ iſkaltuſe ſemme zaur apleeſchanu darrama mitra.

Seedu un augłu nokriſchana nahk zaur ſaufu gaiſu, woi zaur naktsſalnahm pawaſſarâ. Ja ſaufs gaiſs ſlimmibu uslaiſch, tad kohku ſaknes apleijamas un, lai tik ahtri atkal ne iſſchuhtu, ar ſalmeem apklahjamas. Seedu nokriſchana, kas

naktsfalnu labbad zellahs, warr tikt isfargata, kad kohkam gremsdu laikâ ne łauj tik ahtri mohstees, ko zaur to warr panahkt, kad ap to laiku, kad sneegs sahk eet prohjam, kohkeem pehdu augstumâ wisapkahrt sneegu apkrauj, tomehr tà, ka sneegs pee pascha kohka it klaht ne nahk. Us sneegu wehl leddus gabbali leekami un tad wiss ar salmeem apklahjams. Augłu nokrischanu bes laika warroht isfargaht, kad ruddenî kohkeem apleekoht apkahrt spallus, zaur ko gremsdu laiks tad wehlaku nahkoht, kad pawassaras salnas beiguschahs.

Suhnas tad wisswairak gaddahs, kad semme wissai mitra, woi gaiss dauds gaddu no weetas arweenu bijis slapjsch. Suhnas, kas wezzus kohkus ne=augligus darra un ar laiku kohkus pawissam isnihzina, jauneem kohkeem wehl dauds jo łaunas un tapehz eenihstamas. Winnas warr isskaust, kad 3 dallas kalka un 1 dallu mahla ar uhdeni schkidras pataisa un ar scho putru kohkeem suhnainas weetas apsmehre.

Eewainoschanas pee kohkeem, kas kaut kahdâ wihsê notikkuschas, no wisseem plihsumeem un schkehpelehm ar nasi nolihdsinamas. Tàpat arri sahga greesseens nolihdsinams, kas nenolihdsinahts muhscham ne apaug. Lai eewainoschanas ahtri dabbutu sadsiht, tad ikreis ar pohtwasku un kitti apswaidamas. Schee tà taisami:

1) Nemm puffi sausu mahlu un puffi gohwju suhdu, peeleez arri lohpu spalwas klaht un samaisi wissu ittin labbi kohpâ; tad wehl wajadsiga teesa terpentin eljes peeleijama un atkal wiss labbi samaisams. Schi kitte derr arri kohku prappejoht. Winnu warr arri bes terpentina bruhkeht. Ittin zeetu, ilgi peeteekoschu kitti dabbu, kad 4 dallas mahla, weenu dallu gohwju suhdu un weenu dallu nelaschetu kalku ar struttahm schkidru taisa un weenu ohtru sauju meeschu akkotu eemaisa eekschâ.

2) **Pohtwasks** eeguhstams, kad mahrzinu dseltena wasku, 1½ mahrzinas swikka un ¼ mahrzinu beesa terpentina wirs lehna ugguntina sakause kohpâ.

No lohpeem, kas dahrsa kohkeem leelu skahdi darra, pirmak **sakki** peeminnami. Schohs, kà arri zittus lohpus, kasas ꝛc. no kohku apskahdeschanas warr norurreht, kad kohkeem skuijas aptinn apkahrt. Drohschaki tomehr kohkus no sakkeem isarga,

kad kohku tik augſtu, kà ſakkis warr ſneegt, ar **lapſu taukeem** eeſwaida. Scho tauku ſmarſcha tik ſpehziga, ka ſakki pa diwahm ſeemahm tà eeſwaiditu kohku ne aisteek.

Breeſmigi kohku ſkaugi irr **ohſola bambali**, kas kohkam ſeedus un lappas paſchâ gremſdu laikà apgrauſdami, winna dſihwibu pa-ihſina. Tiklab tannî gaddâ, kà arri pehznahkamâ gaddâ no tahdeem kohkeem maſ augłu eenahk; jo kohki — ja Auguſta mehneſis naw ittin augligs — tad nekahdus ſeedu pumpurus wairs ne dabbu; kohka ſulla ſahk nekahrtigi par kohku ſtaigaht un kohkam zikko aukſtâ ſeemâ ja-eet pohſtâ. Ir jauni kohki wairs preezigi ne aug un daudſ winnu isnihkſt. Tapehz, zik tik ween eeſpehj, par ohſola bambału isſkauſchanu jaruhpejahs. Par deenu ohſola bambali kohkôs gull it kà apreibuſchi. Schis laiks eewehrojams, bambałus no kohkeem us paklahtahm drahnahm nopurrinaht, winnus tad karſtâ uhdenî nopluzzinaht woi labbaki faſtampaht, ar uhdeni pahrleet un ſcho uhdeni ſuhdoſchanai isbruhkeht. Bet no ohſola bambaleem warr arri elji taiſiht. Scho dabbu, kad ohſola bambałus tahdôs pohdôs lehnitinam zepp, kam dibbinôs ſihki zaurumini ee-urbti, kur elje warr noſuhktees. Aſtoni ſtohpi bambału dohd 3 ſtohpi eljes, kas rattu ſmehreſchanai brihnum labba.

Tohs daſchadu **kukkainu** un **taurinu behrnus**, kas neſchehligi dahrſa kohku ſkaugi, it no ſirds jagahda isſkauſt. Jo agraki ſcho darbu eeſahk, jo ahtraki un pilnigaki isdohdahs winnus apkarroht. Kas ſcho nelaimu tapehz no ſaweem dahrſeem gribb nowehrſt, tam ſchee ſkaugi japohſta, eekam wehl naw isperreti. Weenigs drohſchajs paligs pee tam irr: pawaffaras eeſahkumâ kukkainu ligſdas no kohkeem nolaſſiht; bet lai ſchis darbs naw pa welti ſtrahdahts, tad wehl jaleek ſinnâ: Neweenu kuſtona ligſdu ne drihkſt pee ſemmes meſt, bet winnas jaſakrahj weenâ weetâ un tad jaſadedſina, zittadi kukkaini tomehr isperr un tikpat ſkahdes darra. Tad arri wehl, ja pateeſi ruhp kukkainus gruntigi isſkauſt, wiſſi kaimini ja-uſaizina ſcho darbu reiſê ſtrahdaht; jo ſinnama leeta irr, ka kukkaini ne ween tohs kohkus, kur isperreti, pohſta, bet winni arri ſchohs no-ehduſchi klahteja kaimina dahrſu apmekle un tur ſawu ſkauga darbu tik ilgi ſtrahda, kamehr pahrwehrtuſchees par taurineem ꝛc.

Ja kukkainus it ar wissu sakni gribb isnihzinaht, tad naw ar ligsdu pohstischanu ween Deews gan, bet zittadi arri wehl jadarbojahs. Tapehz wajaga pawaffarâ, eekam taurinu behrni (masi tahrpini) no pauteem lihsch ahrâ, kohkus un wissus schohgus zaursakattitees un atrastas ligsdas pujaht, un pascheem kohkeem 4—5 pehdu no semmes 4 zellu plattu strehmeli no beesa zukkura papihra apjohst apkahrt un ar darwu apswaidiht, kas, ja pa beesa woi laiks wehss, ar linsehklu elji (rijas elji) schkidraka padarrama. Schkirbas un dohbumi, kas starp kohka un papihra gaddahs, ar pakkulahm aisdrihwejami. Papihra johsta diwreis neddelâ eeswaidama. Wissi kustoni un tahrpini, kas gribb kohkâ usrahptees, peelihp pee **darwas johstas** un eet bohjâ.

Swirbuki dauds skahdes darra eenahkuschahm kesberu ohgahm. Schee ohgas ne aistiks, kad pee kahda kohka sarra pahrgreestu sihpolu peesseen, kurra smakka swirbuleem reebjahs.

6. Dahrsa kohku augļu nowahkschana un patehreschana.

Tas darbs, kahdâ wihsê augļus nowahk, naw wiss weenalga; jo augļi, ko nowahkoht sadausa, ahtri sapuhst un kohki, kam nowahkoht sarrus ne taupa un aplausa, paleek slimmi, nihkst un eet bohjâ. Augļu nowahkschana tapehz irr darbs, kas prahtigi jadarra. Pirma wajadsiba pee tam, ka augļi pilnigi eenahkuschees. Augleem, ko pa agri jeb salkus nowahk, pasuhd ne ween gahrdums, bet arri kohschums; winni paleek grumbaini un drihs puhst. Wissus waffaras ahbolus un bumbeeres ne geld nonemt, kad karsta saule spihd. Wehlas surtes turpret labbaki saules gaisâ nowahkt. Nowahkoht zeeti jakawajahs no wissas augļu saspeeschanas un no jebkahdas eewainoschanas zittadâ wihsê; jo apskahdeti augļi drihs puhst. Tapehz wisseem augleem kahti pamettami klaht. Pawissam slikta **tahda** nowahkschana, kur augļus no kahteem norauj woi ar wisseem sarrineem nopluhz. Kohks, ko beesi tik neschehligi aplaupa, ne aug wairs preezigi, atreebj zilweka besprahtibu ar mas augleem, paleek brantains un isnihkst. Augļu nowahkejam wajaga kurwju, augļu pluhzeja un dahrsa trepju. Ja augļi tik wissai eenahkuschees, ka kohkâ

kahpjoht zitti jau birſt pee ſemmes, tad kohkam garrſalmi pakleeſchami appakſchâ, lai augli kriſdami ne ſadauſahs. Semmeem kohkeem ſahnôs treppes peeleekamas, un augli no ſchejenes eepluhzami kurwjôs, kam dibbenôs mihkſts ſeens eelikts.

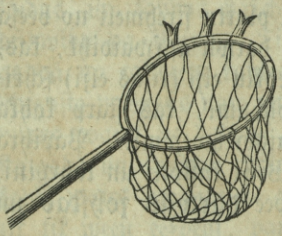

Augli, ko ar rohkahm ne warr ſaſneegt, nonemmami ar **auglu pluhzeju**. Garſch un weegls maikſchis nemmams, un ſchim ſtihpa ar tihkla gabbalu peetaiſama. Wirſ ſtihpas diwi, trihs ſchehkles eetaiſamas, ar ko auglus nopluhz. Ar ſcho eerohzi katrs auglis, ko ar rohkahm ne warr nopluhkt, ſaſneedſams, kas no ſchehkles nolauſts kriht tanni tihkla kullitê, kur ne warr ſadauſitees. Ja augli baggatigi isdewuſchees, ja laika truhkſt auglus ar rohkahm nolaſſiht, tad warr auglus arri prahtigi nobirdinaht; bet tà darroht par to jagahda, ka augli ne kriht pee ſemmes, bet us mihkſtu ſalmu kahrtu, kas kohkam paklahjama appakſchâ. Ik kahrta auglu nobirruſe, ik winni uslaſſami, lai zits zittam wirſû kriſdami ne ſadauſahs.

Keſberu ohgas pa weenai ar wiſſu kahtinu pluhzamas. **Pluhmes** wiſswairak nobirdinamas. Tik tahs leelas dſeltenas un ſarkanas gribb, lai pa weenai nopluhz. **Waſſaras ahboli** un **bumbeeres** jaſahk tad wahkt, kad fehklas dſeltenas mettahs un zits auglis pats jau kriht no kohka ſemmê. Pa daudſ eenahkuſchees augli tik ihſu laiku turrahs un naw tik gahrdi kà tee, ko tik wiſſai ne eenahzinaja. **Ruddena ahboli** un **bumbeeres** preekſch Mikkeleem wahkami. Siltâs waſſarâs nemmams laiks ahtraki atnahk, ne kà aukſtâs un ſlapjâs waſſarâs. Nowahkſchanai janoteek ſaukâs rahmâs deenâs, rihtôs no pulkſten 9 lihdſ pulkſten 4 pehz puſsdeenas; bet ne muhſcham raſſâ un leetû. Ruddena ahboli un bumbeeres pehzak jo deenas jo gahrdaki paleek. — **Seemas ahboli** un **bumbeeres** tad tik nowahkami, kad kohkeem lappas nobirruſchas. Sebbahm ſurtehm neeks ne kaiſch, kad us kohka ſtahwedamas arri mehrenu ſallu dabbu.

Nowahkti augli kurwjôs, bet ne maiſôs neſſami mahjâs, no apſkahdeteem, ſalkeem, eepuüſcheem un ſawihtuſcheem auglеem ruhpigi atſchkirrami, klehtî us garrſalmeem usleekami un druſziņ

ar salmeem apsedsami. Wissi krittuschi un nobirdinati augli sawrup sakrahjami un naw teem peeleekami klaht, kas pluhkti ar rohkahm; jo winni ahtri puhdami schohs arri samaitatu. Jo auglus wairak no treezeeneem, sitteeneem un gruhdeeneem issarga, jo labbaki winni turrahs un wehlaki pahrdohti wairak naudas eenes ne kà ap to laiku, kad ikkatrs tuhliht kà nonehmis winnus us pilsatu wedd pahrdoht. Kad augli klehti kahdu laiku stahwejuschi, tad nessami skaidrâ, sausâ, wehsâ pagrabâ un schè zits pee zitta us lihstehm saleekami; bet ne kahpelê jukku jukkam. — Auglus arri warr tà kà kartuppelus bedrês glabbaht, ja schihs tik kalnâ buhdamas sausas. Tà kà kartuppelu bedres no salla un uhdena eetezzeschanas jasarga, tà arri tahs, kur ahbolus woi bumbeeres glabba. Jo plahnakas tahs auglu kahrtas bedrês, jo labbaki winni miht.

Ahbolus warr zauru gaddu prischus turreht, kad winnus labbibâ labbi padsilli eeruschina. Ir zaur to warr ahbolus un bumbeeres ilgu laiku paglabbaht, kad winnus ruddenî ne us salmeem, bet us winnu paschu lappahm turr; prohti ahbolus us ahbelu lappahm, bumbeerus us sausahm bumbeeru kohka lappahm, tomehr tà, ka augli zits pee zitta it tuwu nenahk, bet ka starp wisseem masas starpinas paleek.

Wajadsigs arri irr, auglus arweenu pahrskattiht un katru eepuüschu no wesseleem atnemt nohst, lai schis zittus ne sahk puhdeht.

Beidsoht wehl mahzisimees kohku auglus pagattawoht par sapti, winnus schahweht un dsehreenam patehreht. — Papreekssch tomehr peeminnu, ka pee scheem darbeem daschu leetu wajaga, kas arrajeem wehl truhkst un kas tapehz, ja wissu pareisi gribb isdarriht un smekkigu barribu pagattawoht, apgahdajamas. Sapti wahroht wajaga missina woi warra grahpja, kas pareisi tinnehts; jo dselses grahpî wahrita sapte smekk pehz dselses, us tahdu wihsi kà ahbols, ko ar nasi greesch, bet missina woi warra grahpî wahrita sapte irr lohti salda un gahrda. Tè gan teikseet: „kur lai nemmam tahdas leetas; Deewam pateizam, kad grassi salassam, ar ko dselses grahpeli nopirkt, — nelle wehl missina woi warra?“ — Bet mihlee! eetaiseet tik kohku dahrsus, un juhs spehseet par to naudu, ko dahrss eenes, ne ween missina

grahpi, bet arri daudſ zittas derrigas leetas eegahdatees, kas juhſu labklahſchanu wairohs. Par to naudu, kas wajadſiga grahpi pirkt, tapehz ne ſatruhkſteet; bet lai greeſchamees atpakkaļ un mahzamees, kas derr.

Bumbeeru ſapte. Saldas bumbeeres no kahteem tihramas, ſadallamas; tahrpainas weetas isgreeſchamas und tad grahpî leekamas wahriht. Bumbeeres wahroht aplam ne peedegg un tapehz naw wajadſigs beeſi maiſiht. Tik us beigahm, kad wahroht wairak ſabeeſejahs, lehnitinam maiſamas, zaur ko wiſs wahrijums weenadi dabbu iswirt. Wahroht ſahk ſehrdes atſchkirtees un miſa, kas preekſch wahriſchanas nekahdâ wihſê naw nolaupama; jo ta abba taiſa ſapti gahrdu. Taggad wahrijums zaur ſeetu iskahſchams, kur tiklab ſehrdes kà arri miſas, kam gahrdums iswirris, paliks eekſchâ. Iskahſta ſapte atkal grahpî leijama un tik ilgi wahrama, kamehr klahra un labbi beeſa palikkuſe, ko no grahpja isnemta prohwe mahzihs paſiht. Jt gahrdu ſapti dabbu, kad wahroht winnai wehl peemett druſzin krenegelkenu, zitrona miſas un ruhktas mandeles klaht; tomehr teeſcham wajadſigas ſchihs leetas arri naw. Jr no ſaſalluſchahm bumbeerehm warr ſapti wahriht, tomehr tas tuhliht darrams, kad bumbeeres atkuſſuſchas. Tahda ſapte ikreiſ ſaldaka ne kà no priſchahm bumbeerehm.

Ahboku ſapte. Ahboki nolaupami, zettorkſchnôs ſadallami un ſehklas un ſehrdes winneem isgreeſchamas. Tad winni 10—16 ſtundas arweenu maiſoht tâs ſullâs wahrami, kas no priſcheem ahbokeem isſpeeſtas. Tahda ſapte kaujahs us daudſ gaddeem glabbatees un paleek gaddu no gadda labbaka.

Jeb ahboki nolaupami un ſagreeſchami, ſehrdes winneem isnemmamas un tad grahpî leekami, kam wahks wirſû un lehna ugguns pakurta, kur tik ilgi wahrami, kamehr paleek mihkſti; tad zittâ traukâ eeleijami, kur winneem ja-atdſeeſt. Ohtrâ deenâ atkal kahdu brihtinu wahrami un no jauna atdſiſſinami. Beidſoht wehl treſcho reiſ wahrami, tad pohdôs pildami, kas 2—3 reiſ krahſnî eeleekami, kad maiſe no krahſns isnemta, un tad ſapte paglabbajama. Ta daudſkahrtiga wahriſchana un atdſiſſinaſchana padarra ſapti daudſ ſaldaku, kas tahdâ wihſê drohſchaki glabbaht.

Jeb ahboti ar wiffu misu fadallami 2 woi 4 gabbalôs, kam fehrde isgreeschama, tad winni masgajami un grahpî ar druszin uhdena tik ilgi wahrami, kamehr pawiffam fabluhg. Tad kà beesa putra ar meeturi fagruhschama, zaur seetu islaischama, atkal grahpî leijama un arweenu maisoht beesa eewahrama. — Zaur wahrischanu 2 lihds 3 reises un atdsiffinaschanu — bet ne grahpî — paleek sapte wiffai salda un turrahs ilgi. Jo labbaki un gahrdaki ahboti, jo smekkigaka arri sapte; warr arri bumbeeres ar ahboteem kohpâ wahriht.

Pluhmju sapte. Smukku melnu, gahrdu un wesseligu sapti dabbu, kad **baltu plihderu ohgas** ar pluhmehm reisê wahra. Ittin eenahkuschas baltu plihderu ohgas seetâ us grahpi leekamas, un tad ar rohkahm winnu sapte isspaidama. Schi sapte papreekssch stundu weena patte wahrama un arweenu noschuhmejama; tad tahs pluhmes, kam kauliņi isnemti, peeleekamas un wiss kohpâ 6—8 stundas wahrams un arweenu maisams. Us beigahm tik ar masu ugguntiņu jasilda. Jo sapti beesaku eewahra, jo ilgaki winna turrahs. Lohti gahrdu sapti dabbu, kad winnai wehl peeleek klaht zitronu misas, mandeles un t. j. pr. — Jt saldu sapti dabbu, kad pluhmes, wisswairak ja pasaklas bijuschas, 8—10 deenas sausâ weetâ glabba un tad tik wahra.

Kesberu sapte. Kesberu ohgas, kam kahti nopluhzami, kahdas deenas traukâ turramas un tad sawâ paschâ sullâ arweenu maisoht tik ilgi wahramas, kamehr sabluguschas un iskahschanai derrigas. Tad zaur durschlakku iskahschamas woi wezzâ audekla gabbalâ eeleekamas un isspaidamas; tad isspeesta sulla atdsiffinama, atkal us ugguni leekama un eewahrama. Us beigahm warr smalki sagruhstu kaneli peebehrt klaht.

Ahbolu sweests. Ahboli nomisojami, sadallami un fehrdes isgreeschamas. Pa tam saldeem, prischeem ahboteem sulla isspeeschama un us puffi eewahrama. Us 2 dakkahm schihs sullas 1 dakka nomisotu un sagreestu ahbolu janemm, schee tanni sullâ eeberrami un arweenu maisoht tik ilgi wahrami, kamehr wiss palizzis tik beess kà prischs dseltenajs sweests. Us beigahm warr peelikt smalku kaneli woi smalki sagreestas zitronu misas. Tad wahrijums mahla pohdôs eepildams un pagrabâ atleekams pee mallas, kur us daudz gaddeem labs paleek. Wehl jo ilgi winnu warr glabbaht, kad pohdam iskausetu sweestu wirsû usleij.

Wihns no ahboleem un bumbeerehm irr gruhta darba strahdneekeem wiffai labs un weffeligs dsehreens. Kad weenreis tik ahbolu wihnu buhfeet fmekkejuschi, tad brandwihnu, scho pohsta dsehreenu, kas zilweka pehdigus spehkus isfuhz, ne azzîs ne eeredsefeet. Brandwihns darra zilweku kuhtru, isgurruschu un par meega puhsni; bet ahbolu woi bumbeeru wihns, ar reezeni maises baudihts, atspirdsina un stiprina strahdneeku, kas deenas gruhtibu un karstumu zeetis. — Tapehz derrehs mahziht, kà schis labbajs dsehreens dabbujams.

Wihnu derr taisiht wairak no ahboleem ne kà no bumbeerehm; jo ahbolu wihns wiffadi labbaks, stipraks un laujahs ilgaki glabbatees ne kà bumbeeru wihns. Kahdi ahboli, tahds wihns. Dahrsa ahboli, kas paskahbi un saptigi un ko ar mescha ahboleem kohpâ maisa, dohd labbaku un ilgaki glabbajamu wihnu ne kà saldi ahboli. Tàpat arri no seemas un ruddena ahboleem wihns stipraks ne kà no wassaras ahboleem. Bumbeeru un saldu ahbolu wihnu ne warr ilgaki glabbaht kà tik tam gaddam. Jo ilgaki laujahs bumbeeru wihns turretees, kad winnu ar skahbu ahbolu wihnu sajauz kohpâ. No saldeem ahboleem weena dalla, no bumbeerehm weena dalla un no paskahbeem ahboleem woi mescha ahboleem tschetras dallas, dohd stipru un mihligu dsehreenu. No mescha ahboleem ween dabbu wihnu, kas it labs un ilgi laujahs glabbatees, tomehr pirmâ gaddâ pa schkehrms. — Labbu wihnu tik dabbu no pilnigi eenahkuscheem ahboleem, kad no kohkeem paschi fahk krist un kam sehklas palikkuschas melnibruhnas. Tahdi ahboli no kohka nonemti wehl 2 woi 3 neddelas klehtî 2—3 pehdu augstâs kahpelês saberrami, kur dabbu isswihst un druszin trenneht; mescha ahboli tomehr lihds Nowembera mehnescha beigahm tà turrami un tad par wihnu pahrwehrschami. Zittahm wassaru ahbolu surtehm ne drihkst tik ilgi, woi it ne buht kahpelês likt isswihst; winnas paleek tad saufas, miltainas woi arri puhst. Tahdas drihs isstrahdajamas. Sepuüscheem ahboleem, no ka wihnu gribb taisiht, tas puüms ja-atgreesch nohst.

Nu tas darbs nahk, ahbolus smalki taisiht jeb rihweht woi stampeht. Tahdai ehwelei, kam kohks zittadi wiffadi tà taisihts kà kahpostu schkehrlahdei, dselschu weetâ eetaisama it rupja warra rihwe, kas abbâs pusses stipri tinneta. Us scho ahboli

ſarihwejami. — Warr arri dſiłłu un plattu kohka ſilli ņemt un eekſch ſchihs ahbołus ar kohka ſtampi ſatreekt. Stampeteem ahbołeem tad ſulla isſpeeſchama, isſpeeſti paleeki atkal ſillê, ar druſzin uhdeņa pahrleeti, ohtrreiſ ſtampejami un isſpaidami. Stampejoht woi rihwejoht par to jagahda, ka neſkaidri ahbołi teek maſgati, ehwele woi ſille un ſtampe tihri; jo zittadi ahbołu ſulla ſaſkahbſt un paleek negahrda. Spohdriba pee wiſſeem ſcheem un zitteem darbeem arweenu ta pirma leeta.

Rihweti woi ſtampeti ahbołi nahk nu ſkaidrâ jaunâ maiſâ, kas tik ilgi ſpaidams, kamehr ahbołu ſullu pehdiga lahſite istezzejuſe. Rihwetus ahbołus arri warr tuhliht kublâ jeb bałłâ likt, kam dibbinâ zaurums ar gaŗŗu tappi, un gaŗŗſalmi eekleeſti. Kad ahbołi ſchè kahdas 6—8 deenas isruhguſchi, tad winņu ſulla par tappi nolaiſchama, muzzâ pildama, un paleeki jeb ahbołu drabbeņi ſtipri isſpaidami. Wiſſa ſulla taggad eepildama muzzâs, kam ſpunds weegli usleekams, tà ka ruhgſtoſcha ſulla par ſpundu warr noſuhktees. Par wiſſu to laiku, kamehr ſulla ruhgſt, muzza arweenu pilna turrama jeb uspildama. Appakſch muzzas abra leekama, kur meeles par ſpundu noſuhkdamas warr eetezzeht eekſchâ; ja meełu papilnam notekk, un winņu puttas ſpihdigas un ſarkanibruhnas isſkattahs, tad ſihme, ka ruhgſchana labbi isdewuſees.

Wihns pehz tam maſôs enkuŗôs pahrpildams un no ſcheem bruhkeſchanai ņemmams. Pahrpildihts wihns arweenu jo klahrs un ſmekkigs; nepahrpildihts wihns, kas muzzâ paleek, turpret ſtipraks un łaujahs ilgaki glabbatees, bet naw tik weſſeligs kà tas, ko pahrpildija.

Muzzas, kuŗŗâs wihnu raudſe, ne geld no priſcha ohſola nedſ arri no preeſchu kohka; tàpat arri allus muzzas ne derr. Bruhketas wihna woi brandwihna muzzas wiſslabbaki derr, tomehr ir ſchihs ſtipri ja-ispluzzina un ar ſehweli ja-iskwehpina, pirms ahbołu wihnu leij eekſchâ.

Muzzu iskwehpinaſchana isdarrama tà: 4 kaŗŗotes brandwihna, 4 lohtes ſehweła un lohte alluna kahdâ pohdâ ſakauſejami kohpâ; ſchinnî kauſejumâ gabbaliņſch audekla eemehrzams un tuhliht ar muſkatpukkehm (Muskatblumen) apkaiſams. Audekla

gabbalinsch tad kahdas 2 pehdu garras dselses drahtes widdû usleekamas un drahtes abbi galli saleezami kohpâ. Tad audeklis aisdedsinams, muzzâ par spunda zaurumu schigli eeschaujams eekschâ, drahtes galli rohkâ paturrami un spunda zaurums ar luppatu aisbahschams. Kad audeklis beidsees sadegt, tad drahtes widdû palikkuschi pelni prahtigi, bes kahdas nobirdinaschanas iswelkami ahrâ. — Wissai labbi irr, kad ahbolu sullu muzzâ tuhliht eepilda, kamehr duhmi wehl naw dabbujuschi no muzzas iswilktees ahrâ.

Ahbolu drabbenus warr gohwju woi zuhku lohpeem isbarroht.

Kohku dahrsu augļu schahweschana wissweeglaki isdarrama krahsnê, kur maise zepta. Augļi, sadalliti woi weffeli, krahsnê us tahdeem reschgeem eeschaujami, kas kà raggu reschgi taisiti; tomehr scheem wajaga katrâ gallâ us krahsnes plahnu malkas pagalli palikt appakschâ, zittadi reschgu schnohri pa ilgoschu sagrusdetu; arri diwi reschgus, weenu us ohtru warr krahsnê schaut, bet reschgu starpâs malkas pagales leekamas. Smalki sadalliti augļi tè weenâ deenâ isschuhst. Augļi, kas us reschgeem zikko beesi usbehrti, schahwejoht arweenu ismaisami, it ihpaschi pluhmes to pagehr. Ja krahsni augļu schahweschanas labbad ween kurrina, tad par to jagahda, ka karstums naw stipraks, ne kà kad maise no krahsnes isnemta, zittadi augļi pa ahtri schuhdami maitajahs. Ja kurrinaschana tà notrahpita, tad ohgles krahsnes sahneem peeslaukamas klaht un reschgi ar augļeem eeschaujami krahsnes widdû. — Lohti saptigus augļus ne derr ar jo mas saptigeem sajaukt, nedz arri reisê schahweht, jo winni weenadi ne schuhst un naw wairs tik gahrdi kà tee, kas sawrup schahweti.

Ahbolus warr schahweht weffelus woi arri sadallitus gabbalôs; bet sehrde un misa tiklab weffeleem kà arri sadalliteem naw pamettama. Ahboli tuhliht kà nolaupiti krahsnê schaujami, zittadi winni paleek melni un nekohschi. Ahboli schahwejoht arweenu ismaisami un appakscheji reschgi pahru reis pahrmainami ar wirsus reschgeem, jo wirsû irr wairak karstuma ne kà appakschâ pee krahsnes plahna, un tapehz augļi tur arri ahtraki schuhst.

Augli Deews gan schuüschi, kad speeschoht nekahds mitrums wairs naw mannams. Schahweti augli tad kullês saberrami un schihs krahsnes tuwumâ pakarramas, kur winni ne warr dabbuht atlaistees; 5 puhri prischu ahboku dohd puhru schahwetu.

Tàpat arri jadarra ar **bumbeerehm**, kas us puffi woi schkehlês sagreeschamas; tik pa daudz winnas ne drihkst kalteht, zaur ko wisslabbakajs gahrdums pasuhd; daudz labbaki, kad winnas pamihkstas paleek. Winnas ilgaki schahwejamas ne kà ahboki; 7 puhri prischu bumbeeru dohd puhru schahwetu.

Par wissahm **pluhmju surtehm** sillas pluhmes schahweschanai wairak derr. Preekssch tam janemm pilnigi eenahkuschas un leelas pluhmes, jo schihs irr saldas un ahtri schuhst. No tahrpeem eewainotas un ne-eenahkuschas pluhmes naw labbas, jo winnas irr negahrdas un wahroht paleek skahbas. Ir par to jagahda, ka pluhmes ne teek leetû pluhktas, jo mitras pluhmes puhst un drihs sasprahgst. Karstums krahsnê arweenu pa bischkim stipraks taisams, zittadi pluhmes, peepeschi leelâ karstumâ kluüschas, sasprahgst un wissu sapti saude. Smukki spihdoschas pluhmes dabbu, kad winnahm ne lauj krahsnê atdsist, bet wehl karstas no krahsnes isnemm ahrâ; 100 prischu pluhmju dohd mahrzinu schahwetu.

Pruneles (bes kaulineem un bes misas schahwetas pluhmes) warr dabbuht no Rehne klodehm, no sarkanas pauta pluhmes un zittahm pluhmju surtehm, tomehr schihm wajaga buht pawissam eenahkuschahm. Pluhmehm misu it ahtri warr nolaupiht, kad winnas ar karstu uhdeni apleij. Kad pluhmehm misa nolaupita un kaulini isnemti, tad winnas plakkanas sapeeschamas, us reschgeem leekamas un krahsnê schaujamas. Cesahkoht wajaga lehna karstuma, tà ka pluhmes tik sawihst; wehlak tik arweenu jo wairak par stipraku karstumu jagahda, prohti tik ilgi, kamehr pluhmes palikkuschas zeetas. No krahsnes isnemtas pluhmes paleek kahdas deenas ne-eepakkatas. Prunelehm wajaga buht smukki dseltenahm un klahrahm; winnas schaktelês zeeti eepakkajamas.

Kesberu ohgas tàpat kà pluhmes schahwejamas. Skahbas ohgas schahweschanai labbakas ne kà saldas; no saldahm derr tik tahs leelas, kas naw wissai saptigas. Ja kesberes schahwejoht

grumbelainas paleek, tad par leelaku karstumu jagahda; winnas pussschuüschas no krahsnes nemmamas ahrâ, us zitteem reschgeem berramas un saulê sakaltejamas. Tahdas kesberes paleek saptigas, irr druszin mihkstas un laujahs ilgi turretees; 10 mahrzinas prischu kesberu dohd 3½ mahrzinas schahwetu. Saldas, bahlidseltenas kesberes, kas krahsnê apwihtuschas un kam kaulinus isspeesch, isskattahs un smekk kà rasines.

Diwpazmita nodalla.

1. Padohmi rentineekeem jeb rentes weetu nehmejeem*).

Ar rentes weetas usnemschanu eet tàpat kà ar prezzeschanohs. Daschs nemm mahjas, kas no ahrenes gan smukki usskattamas, bet ne pahrbauda winnu eekschkigu buhschanu; zits atkal nemm dailu meitinu par seewu un ne waiza dauds ne ko pehz lihgawinas tikkumeem. Laima woi nelaima, pahrtikschana woi truhkums, meers woi schehloschanahs un t. j. pr. irr pehzgallâ winnu dsihwibas zella waddoni; winni allaschin eeksch bailehm nesinnadami, woi ees labbi woi ne. Wissprahtigajs, kas schohs dsihwes sohlus spehrdams schkeetahs wissu labbi pahrbaudijis, arri gan ne warr sinnaht, ko Deews nodohmajis peeschkirt, bet tatschu schim jau jo drohschaka isturreschanahs; jo winsch sinn, ka irr puhlejees isdibbinaht woi isbehgt no ta launuma, kas zittadi buhtu warrejis skahdeht; winsch naw kà stulba wista graudu meklejis un us labbu laimi ko darrijis, bet pehz tihras pahrleezinaschanahs.

No pirmas satikschanahs ar sweschu zilweku gudrajs tuhliht nomannihs, kas no sweschineeka turrams, no simts reisehm warr buht weenreis schihs pirmas dohmas mellohs, wehlaku tik atrohdam pee sweschineeka scho un to zittadi essam, jeb mehs dabbunam no winna sliktakas woi labbakas dohmas ne kà tahs pirmas,

*) Schè jasinn, ka wissi schinni rakstu gabbalâ atrohdami padohmi, kas neustizzibu pret rentes deweju rahda, tad tik eewehrojami, kad schis pawissam nepasihstams jeb tahds, kas arraju laudim ar gohdu pelnitu grassi labpraht ne nowehl; bet jau dauds wairak irr tahdu rentes deweju, kas tik teescham peenahkamu rentes maksu pagehr un preezajahs, kad zilwekam labbi klahjahs, un tohs — lai Deews mihlajs usturr un eepreezina schinnî un winnâ saulê.

ja fweſchineeks tik naw wiſſai walſchkigs zilweks; jo tahds arweenu zittadi runna ne kà dohma. Tà tas arri eet ar rentes weetu, ko pirmo reiſ redſ un zaurſkattahs, ſchi pirma patikſchana woi nepatikſchana, ko no rentes weetas dabbujam, retti tik peewils. Tikdrihſ ka ſchihs patikſchanas woi nepatikſchanas dohmas pahrgahjuſchas, ko muhſcham ne wajadſetu peemirſt, eeſchaujahs zittas prahtà, kas pirmejahs fajuzzina un nowedd no taiſna zella. Rentes dewejs (kungs, kam rentes weeta peederr jeb winna weetneeks, kas brihſcham wehl Schihdu par ſaweddeju peenemm) usteiz zik ſpehdams rentes weetu, eerunna ſaldi un zelk wiſſu gaiſmà, ko ween ſinn labbu eſſam, rentes weetas ſliktumu turprettim ne buht ne peeminnedams woi arri pamahzidams, kà un zik lehti winnu warr glahbt, pahrlabboht un t. j. pr. Rentes nehmejs, ja naw gruntigs ſemmes kohpejs, kas to ſkohlu pahrproht, paleek zaur to it kà apmulkinahts, winſch ne turr wairs tahs eeſahkumà redſetas wainas par tik fliktahm, galwa reibſt un winnam ſtahw tik prahtà tas ween, ko rentes dewejs usteiz un par labbu eerauga. Tè pahrwarr patikſchana nepatikſchanu, un winnam tad klahjahs kà kahdam ſmukka ſirga pirzejam, ko pahrdewejs usteikdams debbeſîs zehle, un kam apſlehptu wainu tomehr Deews gan. No tam wiſs-pirmak jakawajahs, un ja ne warr kahrdinataju lehti atkrattitees, tad behgtin jabehg.

Bet ja turprettim rentes weeta zaur zaurim ſmalki un ar apdohmu apſkattita un winna pehz tam isleekahs pateeſi labba un patihkama, tad drohſchi warr lihgt un kuntraktu rakſtiht, jo tad retti tik krahpſees.

Gruhti nu buhs isdibbinaht un aprehkinaht, zik rentes weeta naudà wehrta jeb zik warr par winnu makſaht. Schè derrehs paligà nemt isſehſchanas un ptaufchanas rullus un grahmatas; apwaizaht pee zeemineem, kà pirmajs rentineeks dſihwojis un us preekſchu tizzis; ſarunnatees ar nowadda laudim, kur rentes weetu gribb usnemt u. t. j. pr. Bet pee tam tomehr wehl jaleek ſinnà, ka ſchihs apwaizaſchanahs un ſarunnaſchanahs labbakas gan irr kà nekahdas ſinnas par rentes weetu, bet ka winnahm wiſſahm ne warr drohſchi tizzeht, un ka us to ween tik warr palaiſtees, ko paſcha azs un prahts redſ un isdibbina.

Pirmak ismannigs rentineeks us plawahm un laukeem azzis mettihs, kà schee stahw, tad winsch apraudsihs, woi daudſ seena, salmu un labbibas klehtîs, schkuhnôs un us stalleem, apskattisees arri lohpus, sirgus kà schee mittuschi un woi papilnam suhdu sakrahjuschees; jo prohjam winsch ne nolaidihs azzis no ehkahm un pahrbaudihs winnu stiprumu, jumtus, pamattus, skurstinus, pilnigu leelumu un labbu eerikteschanu u. t. j. pr. Tad winsch ees un pahrmeklehs arramas semmes labbumu, ko schè tik peeminnesim ween; jo weenreis schinnî grahmatâ jau irr isstahstihts un mahzihts semmi pasiht. Katrs semmes kohpejs, kas jau gribb tapt par rentineeku, pasihs arri semmi un winnas treknumu, bet tas ween naw Deews gan un daudſ ko ne palihdſ, rentes weetas wehrtibu naudâ isdibbinaht.

Katram nowaddam gandrihſ sawads bruhkis, sawadas eeraschas un sawada saimes nolohneschana, un wissur wajaga schè rentineekam mehru peelikt it kà buhmeisteram, kas zelt ehku. Rentineeks buhs sawas azzis eeraddinajis nolemt un isschkirt, kas irr labba semme un zik daudſ no winnas; winsch aprehkinahs tik un tik puhraweetu labbas, widduwejas, wahjas un it sliktas semmes, tik un tik puhraweetu tahdu paschu plawu. Tik smalki semmi un plawas ismeklejis, winsch nu arri daudſ maſ buhs mahzijees aprehkinaht, zik warrehs doht renti par puhraweetu semmes. Winsch isrehkinahs, zik ihsti naudas eenahk no rentes weetas un atskaitihs jeb nowilks no schi rehkinuma wissas isdohschanas par sehklu, semmes apstrahdaschanu, plauschanu, saimi, algadscheem, ehku lahpischanu, semmes darba eerohtschu (inwentariuma) peekohpschanu u. t. j. pr., un ne peemirsihs arri atskaitiht nohſt, ko pascha pahrtikschanai, krohna nodohschanahm u. t. j. pr. wajaga; wissu tà smalki aprehkinajis nu skaidri sinnahs, zik par rentes weetu rentes dewejam warrehs sohliht. Tad arri winsch warrehs pahrleezinatees, woi tee sehschanas un plauschanas rukki, tahs grahmatas, atbildes us tahm apwaizaschanahm pee zeemineem u. t. j. pr. buhs bijuschas pateesigas jeb wiltigas. Wehl pirms lihgs un kuntraktu liks rakstiht, prahtigs rentineeks eewehrohs un ispraſſihs:

1) Woi saimi warr dabbuht no nowadda laudim jeb woi schi jagahda no swescheem pagasteem, kas arweenu wairak lohnes

pagehr un ſwehtitôs gaddôs pawiſſam naw dabbujama; jo prohjam winſch iſpraſſihs, woi ſtiprâ darba laikâ ne truhkſt ſtrahdneeku, ko warr par ne wiſſai dahrgu deenas algu dabbuht, un kahdi tee laudis, woi naw dumpja klutſchi, krohga brahli, naggu badditaji, ſlinki un liſchki, ar kurreem ikdeenas gandrihſ ja=eet ſuhdſetees un deenas ſchkehrſt.

2) Woi naw truhkums pee malkas, dedſamahm wellenahm, un leetu kohkeem, woi tahlu ta peeweſchana un zik mehdſ praſſiht par aſſi malkas u. t. j. pr.

3) Woi pilſſats tuwumâ un zik tahlu un kahds tas zelſch us turren; woi brandwihna bruhſchi tuwumâ, kur warr kartuppelus pahrdoht, ko ne gribb lohpeem isbarroht.

4) Woi leelas uppes un zitti uhdeni naw tuwumâ, kas pluhdu laikôs pee laukeem un plawahm ſkahdi darra, iſplehſch, ar ſmiltim apneſs u. t. j. pr.; woi naw leeli purwi tuwumâ, kas zilwekus un lohpus neweſſelus darra un lauka augļus apſalde.

5) Woi ne truhkſt zilwekeem un lohpeem labs uhdens tiklab mahjâs kà gannibâs, waſſarâ un ſeemâ; woi grahwju, ſchohgu, kur wajadſigs, ne truhkſt, un kà ſchee peekohpti.

6) Woi kohku, ſaknu un appinu dahrſi naw palaiſti.

7) Woi lauki un plawas naw weetu weetahm iskaiſiti, kas darbus aiskawe u. t. j. pr.

Rentes weeta teek usnemta woi ar peederrigu inwentariumu woi bes winna. Ja inwentariumu, kurſch wahrds arri lohpus eeſlehdſ, dabbu lihdſ, tad wajadſigs, ka katra leeta un katrs lohps teek apſpreeſti uſtizzamu leezineeku preekſchâ, tàpat arri lauki apſkattami, kà un ar ko apſehti un kas pehz beigteem rentes gaddeem atkal tà nodohdami. Ja warr ween eeſpeht, tad daudſ maſak ſtrihdinu un kildu buhs, kad inwentariumu no rentes deweja atpehrk, ſinnams, ja ſchis ne praſſa wairak kà wehrts, zittadi jau janemm pehz ſpreeduma un us atdohſchanu pehz beigteem rentes gaddeem.

Kas jo leelu rentes weetu ne kà ſehtu usnemm, woi kahdu maſu muiſchu, woi wiſſu nowaddu, tas ne pahrſkattiſees, taiſnigu awokatu woi zittu gudru zilweku paligâ luhgt, kas likkumus

un rakſtus ſaproht. Arweenu tomehr ne atteekahs tahds zilweks pee rohkas un tapehz prohweſchu, zik ſinnadams, ſchè iſſtahſtiht, us ko kuntraktu rakſtoht wiſswairak jaluhko.

Daſchs rentes dewejs, kas manna, ka laſſis jau us winna puſſi kriht, ſpeedifees un mahkſees wirſû, kuntraktu bes kawekla un ahtri jo ahtri ſarakſtiht, un ne dohs rentineekam nekahdu laiku apdohmatees, lai ſchis ne warretu dabbuht atrautees atpakkaſ, bet lai eeſkreetu karſtâ pirtî; ſchè weenu ohtru gaddu pehrtohs un pehz eetu deedeleht. Bet ja redſams, ka wairs ne warr iſpeſtitees, tad tatſchu par to jagahda, ka ſchee woi zitti winneem lihdſigi wahrdi: „unter Entſagung aller dagegen zu machenden Einreden ꝛc. ꝛc.“ ne teek kuntraktâ eewilkti; tas dohs walku paligu mekleht pee teeſahm. Likkumu deweji gan labbi ſinnaja, kapehz ſcho likkumu eeſtahdija; bet ja rentineeks turprettim apſinnahs, ka naw pahrſkattijees un ſinn rentes deweju (grunta kungu) taiſnu un labbu zilweku eſſam, tad lai arri eewelk kuntraktâ minnetus wahrdus, kas wiſſadahm iſrunnahm un eemeſleem atſakka; jo tas weenreiſ irr bruhkis, kuntrakteem ſchohs galla wahrdus doht.

Kuntrakts tà jaſaraksta, ka arri ne ta maſaka leeta ne teek peemirſta un ſkaidri teek iſteikts, bet ne ar diwprahtigeem wahrdeem, kas irr un kas naw dohdams woi dabbujams, woi atwehlehts woi aiſleegts, woi darrams woi nedarrams. Drohſchaki irr, kad wiſſu to diwu leezineeku preekſchâ norunna, leezineeku wahrdus arri kuntrakta eeſahkumâ eeſihme un beidſoht arri paſcheem leezineekeem leek appakſchrakſtitees, ka wiſs teeſcham tà ſarakſtihts kà norunnahts.

Rentineekam jaturrahs zeeti pehz kuntrakta nolihgſchanahm un jaſargahs paſcham us ſawu galwu ko darriht woi ne darriht, kas zittadi irr, kà kuntrakts iſrahda.

Rentineeks darrihs labbi preekſch laika ſkaidri notaiſiht dehl kahdahm no winna iſdarritahm pahrlabboſchanahm pee laukeem, plawahm, ehkahm un t. j. pr., par ko winſch warr pagehreht pehz rentes gaddu beigahm atlihdſinaſchanu. Tahdas pahrlabboſchanas, kas ne ween rentineekam, bet wairak wehl rentes dewejam par labbu un tapehz no ſchi atlihdſinamas, irr ſchihs:

1) Plehsumi un lihdumi, ko par laukeem eetaisa.

2) Jauni grahwji laukôs, plawâs un gannibâs.

3) Smilts usweschana us mahla un purwa semmi, woi mahla usweschana us smilts semmi.

4) Lauku ispohschana no zelmeem un akmineem, un schohgi, ko no scheem ustaisa un t. j. pr.

Rentes laiks (ilgums) eeriktejams pehz lauku eegrohsischanas. Triju lauku saimneekoschana janemm us 6 lihds 9 gaddeem, un tur, kur wairak ne kà trihs lauki, us tikpat woi dubbulti tik daudz gaddeem kà to lauku irr. Gudrs semmes kohpejs speedisees arweenu labbak us ilgu ne kà us ihsu laiku peenemt rentes weetu.

Kuntraktâ arri wajaga skaidri isfazziht, kas to skahdi zeesch, kas ne zaur rentineeka wainu, bet zaur Deewa sohdu nahkuse, kà: salna, sausums, slapjums, pluhdi, krussa, lohpu sehrgas, ugguns grehks, karsch un t. j. pr.

Ir to wajaga likt kuntraktâ eewilkt, ka rentineekam brihw un ja patihkams, rentes weetu zittam nodoht.

Pehdigi wehl un wisswairak par to jagahda, ka kuntrakts teek pee teesas apstiprinahts un kuntraktu grahmatâ eewilkts; jo bes teesas apstiprinaschanas wiffi kuntrakti dehl kahdas rentes weetas welti un neleetigi.

2. Sinna par israhdischanahm tahdu leetu, kas no semmes kohpejeem taisitas, kohptas woi audsetas.

Jau preekssch 9 gaddeem wissschehligs Keisars pawehleja wiffâ Kreewu walstî tahdas israhdischanas eezelt, kas arrajus skubbina jo wairak ar prahtu semmes kohpschanâ, lohpu audsechanâ un schahdôs tahdôs ammatôs jeb rohku darbôs puhletees un darbotees. Par wiffu to laiku, kamehr pirmo pawehleschanu schihs leetas labbad tannî 1842trâ gaddâ sluddinaja, irr lihds schim brihdim 23 tahdu israhdischanu Kreewu semmê bijuschas, kas wiffâs weetâs daudz un daschkahrtigu laimi un labklahschanu

arraju dſihwê paſchkihruſchas un apſtiprinajuſchas. Mihlehts Keiſars wiſſu to ſwehtibu, kas zaur to zehluſees, eewehrodams, taggad pawehlejis, wiſſas Kreewu walſts gubernias ſpetinôs aprinkôs eedalliht un katrâ aprinkî ikgadda weenu iſrahdiſchanu turreht. Kurſemme, Widſemme, Iggaunu ſemme un weena dalka no Leiſchu ſemmes irr weens tahds aprinkis, kurra ſemmes kohpeji — weenalga woi muiſchneeki woi arraji — noliktâ laikâ un weetâ warrehs ſapulzetees, par ſemmes darbeem iſrunnatees, ſchahdas un tahdas leetas ſaweſt, ſewim iſrahditees un zits no zitta ko mahzitees. — Jo pilnigi ſcho buhſchanu pahrprattifeet un no winnas labbuma pahrleezinaſitees, kad buhſeet laſſijuſchi ihſu aprakſtu no tahs iſrahdiſchanas, ko pehrnajâ 1850tâ gaddâ Pehterburgâ preekſch wiſſas Kreewu walſts turreja.

Par iſrahdiſchanas weetu, kur wiſſas tahs eeſuhtitas un ſaweſtas leetas pehz kahrtas tikke iſliktas, bij Keiſars ſawas gwardijas ſirgu munſtures nammu nodewis. Wiſs nams bij ar ſkaiſtahm jo ſkaiſtahm pukkehm brihnum ſmukki iſpuſchkohts. Schè ſaweenojahs gan ſimts un wairak kohſchu jo kohſchu rohſchu kruhmi, tur iſſteepahs atkal puhpulu ſarri un kappas pahr eeſuhtitahm leetahm; — lohſberu ſarri ar ſawahm ſpihdigahm lappahm apklahja kohku augſtus un dahrſa ſaknes. Daſchkahrtigi pukku wainaki un wijokli leppojahs ſawâ pehrwju ſkaiſtumâ, peepildidami gaiſu ar ſaldu ſmarſchu. — Wiſſur glihtums un brihnumi, kur ween tik azzis mette.

Platſcha widdû, no dehleem uszelta maſa baſnizina, kurrâ Peſtitaja bilde it kà ſwehtidama laudis uſluhkoja. Wiſſu baſnizinu aptehrpe ſakkumi, un pukkes un augli. Selta wahrpas, it kà buhtu weena no ohtras iſauguſchas, wijahs ap winnas ſtabbeem jeb pihlareem, us kurreem ar labbibas kuhleem iſgreſnohts jumtinſch ſtahweja; — kuhlôs bij eeſprauſti ſemmes darba eerohtſchi: iſkapts un zirpe, grahbeklis un ſeena dakſcha, tahs leetas, zaur kurrahm millijoneem pahrtikſchana un laima nahk.

Baſnizinai prettim brihnum leels un jauki taiſihts pulkſtens ſmaggi un ſkaiſti ſitte, it kà winſch gribbetu ſafaukt laudis, lai ne ween winnu apbrihnotu, bet arri tahs zittas leetas, ko zilweku gudriba un puhlini eeſpehjuſchi darriht.

Daudſ ſimts labbibas un zittu ſehklu ſurtes zitta pee zittas ſkaiſti ſaweenojahs; kautſchu ſimteem juhdſu plaſchâ Kreewu walſtî weena no ohtras auguſchas, tomehr no wiſſahm mallahm ſchè weenâ weetâ bij ſabeedrojuſchahs.

Schihm blakkam arri paſchas wahrpas warreja redſeht, kas tohs graudus bij audſejuſchas; ihpaſchi arri daſchadus lohpu barribas augłus: ahbolinu, ſahli, ſeenu, — wiſſu pehz kahrtas isliktu.

Jo tahłak redſeja daſchadas ſaknes, ſihpolus, ſpruhtas un kartuppełus, plakkanus, garrenus, appałus, ſpizzus — un baltus, ſarkanus, dſeltenus un melnus. Wehl tahłak daſchadus ahbołus, bumbeeres, andeles augłus, pehrwes ſahles un daudſ zittas. Tabaka ſmehketajam gahrdas jo gahrdas tabaka lappas ſmaidija, un no winnahm ſchkehrehts kartuſchu tabaks un ſittinati zigarriſchi.

Ihſi ſakkoht, wiſſadu leetu ſchè bij papilnam; kannepu un linnu łohti daudſ ſaweſtu. Ir pakkulu, audeklu, deegu, dſiju, walgu, tihklu, ſtrikku, galdautu, dweetu un t. j. pr. ne truhke.

Dabbas mahzitajs warreja tè atraſt daſchadus kukkainu un ſahles un pukku krahjumus, tà kà arri prohwes no wiſſadeem kohkeem, kas Kreewu walſti aug; beidſoht daudſ un daſchadas ſemju ſurtes, gan no arramas kahrtas, gan arri no appakſchkahrtas nemtas; tad arri ſahls akminus, ſemmes malku, akminu ohgles un t. j. pr. Katrs warreja dehłu audſeſchanu mahzitees un apbrihnoht ta wihra pazeetigu prahtu un puhlinu, kas 25 gaddus darbodamees isdibbinajis, kà ſcho raddijumu, ko retti wehl kur atrohd, warr audſeht un wairoht.

Ir biſchu ſtrohpi bij atweſti; meddus, dſeltens un balts waſks, raibas un baltas waſka ſwezzes, meddus allus, pehperkohki un daſchadas zittas leetas, no meddus un waſka taiſitas; jo Kreewi daudſ gabbalòs leeli drawineeki.

Daſchada awju willa bij kahrtu kahrtahm iſlikta; daudſ leetu no ſihdes, willas, bohmwillas un kamełu willas, wiſſas Kreewu walſti audſetas un iſſtrahdatas; daſchadas arraju wadmallas, drehbes, kaſchoku ahdas un gehretas ahdas un ſohles, kas muhſcham uhdena lahſiti ne laiſch zauri. Zeppures, johſtas, zimdi,

kurpes un sahbaki no salmeem, luhkeem un suhnahm pihti. Sekkes un kurpes no sirnu salmeem, kurpes bes addatas un ihlena duhreena, weenâ gabbalâ taisitas; daschadi pihnu darbi no sirgu aschkeem, audeklis no sohsu duhnahm un t. j. pr.

Dahrsa krehsli no behrsa mauknes, semmes darba eerohtschi, schkippeles, zirwji, rattini, tihtawas, maschines, mudeles, sirgu un wehrschu pakkawi, ko bes naglahm pee kahjahm warr pee-ahkeht woi zittadi kà apstiprinaht.

Wissadas Kreewu walsti auguschas wihna ohgas un no winnahm pagattawotas wihna surtes, kas tikpat gahrdas bij kà tee dahrgakee Sprantschu un zittu swescchu semju wihni; stiprs spirgts un salds brandwihns un zitti dsehreeni tikke apbrihnoti.

Ne truhke arri darwas, pikka, terpentin eljes, kalponiuma, wissadu trauku, rittenu, lohku, rattu, raggu, spannu, dselses leetu, pohdneeku trauku. Tur bij milti, putraimi, maise, grutschi, eesals, zukkurs no spruhtahm, sihrups no kartuppeleem, sihrups no behrsa sullahm, eewahriti augli, saptes, ohgas, ahbolu wihns, sehnes. Beidsoht arri sweests, peens, krehjums un duhmôs schahweti seeri no awju peena. Jo prohjam siwis, sahlitas, schahwetas, sahliti siwju ikri; galla, tauki, seepes, swezzes, raggi, kauli un tahdas leetas, kas no scheem taisitas.

No lohpeem bij patihkamas Kreewu awis, smukkas gohwis, prahwi bulli, sirgi, wehrschi, zuhkas, wistas un t. j. pr.

Starp sirgeem atraddahs arri weens brihnum stiprs, rahms un klausigs Kreewu arraju sirgs. Winsch wilke us pirmo sauzeenu sawa kunga bes kahdas puhleschanahs rattus, kam 34 birkawas ketta bij uskrautas. Isbrihnodamees par to leels pulks skattitaju dohmaja, ka sirgs apstahschotees woi eeschoht bohjâ — bet kad paklausigs lohpinsch, us sawu spehku drohschi palaisdamees, meerigi un weenadi sawu wesumu prohjam wilke, tad laudis ne warreja âisturretees winna brihnischkigu spehku pilnâ balsi isslaweht.

Tik daudz par tahm leetahm, kas tannî Pehterburgas israhdischanâ bij sawestas, jebschu tas, ko schè peeminneju, tik seeds no wissahm tahm leetahm irr, kas tur pateesi bij redsamas. —

Tiklab kungus kà arrajus, kas kahdu patihkamu woi labbu leetu bij aisfuhtijuschi woi paschi aiswedduschi, apdahwinaja ar selta un sudraba gohda sihmehm (medalahm), ar naudu, isflaweschanas grahmatahm un zittahm dahwanahm; jo wairak ne kà desmit tuhkstoschu sudr. rubbuku bij preekisch tam nolikti.

Zik es sinnu, tad no Kursemmes bij Meldseres (Aisputtes aprinkî) pagasta skohlmeistera mahte aisfuhtijuse trihs sawadus wadmallas gabbalus un dabbuja par to sudraba gohda sihmi lihds ar wiffai skaistu isflaweschanas grahmatu, kas isfakka, ka tahs minnetas trihs leetas par **łohti labbahm** atrastas un tadehł tee augsti kungi, kas us to eezelti, nospreeduschi: Ottilie Spahg sudraba gohda sihmi lihds ar scho grahmatu doht, lai tahs winnai paschai par **gohdu** un zitteem par **usskubbinaschanu** essoht, **semmes kohpschanâ** un **arraju rohkas darbôs** us derrigu wihsi puhletees.

Ar scho sinnu par israhdischanahm gribbeju, mihłi ammata brahłi, jums no dischuma tahs leetgs isteikt, kas israhdischanai derrigas, un juhs skubbinaht preekisch laika jau us to dohmaht un ko sagahdaht preekisch **tahs** israhdischanas, ko **muhsu aprinkî** turrehs.

Leetu rahditajs.

A.

Lapp. p.

adeeni, winnu kohpschana 208
ahboli, kà schahwejami 286
ahbolinsch, farkanajs, winna kohpschana 248
ahbolu drabbeni 286
ahbolu sapte, kà wahrama 282
ahbolu sweests, kà taisams 283
ahdgehra paleeki suhdoschanai . . . 161
akmina elje, farkana, sahles pret lohpu uspampuma 251
akminu ohglu darwa, pehrwe semmes darba eerohtscheem 167
akminu zilts 128
alumniums, augłu barriba 126
amonjaks, augłu barriba 145
andeles augli, kahdi augli schè peederr 178
andeles augli, winnu kohpschana . . 223
apgahdiba 14
apgehrbs, labs 53
apkohpschana, suhdu 151
appakschkahrta, semmes 143
appini, winnu kohpschana 225
apsittami augli, kahdi augli schè peederr 178
apsittami augli, winnu kohpschana . 236
apswaidijums, kas kohku suhnu mehrde 277
arkla apgreeschamas weetas 168
arkls 163
arkls, sehjams 165
arschana, dsilla 168
affinis suhdoschanai 160
augli, semmes 118
augli, winnu barriba 144
augli, kas semmi noplizzi 178
augli, kas semmi leesu taisa . . . 178
augli, kas semmi mas ko leesina . . 178
augli, kas semmi ne buht ne leesina . 178
augli, kas semmi spehzina 178
augłu, dahrsa kohku, pluhzejs . . . 280
augłu zilts 128
ausas, winnu kohpschana 210
awju suhdi 148

B.

Lapp. p.

bakku eedehstischana 45
baltu plihderu ohgas derr saptes wahrisch. 283
behrni, kà pa gohdam audsinami . . 44
brandwihns behrneem gipte 44
brandwihns pohsta dsehreens . . . 15
branta, kohku slimmiba 276
bumbeeres, kà schahwejamas . . . 287
bumbeeru sapte, kà wahrama . . . 282

D.

dabbas ziltis, tahs tribs 128
dadschi, kà isskauschami 191
dahrsa kohku kohpschana 253
dahrsa kohku slimmibas un skaugi . 276
dahrsa kohku surtes, labbas . . . 270
dakteŗa palihdsiba 56, 63
dakti swetschu leeschanai 83
danzoschana 54
darbs daudsreis darribts meisteri darrina 46
darba peespeeschanahs 54
darbi pehz kahrtas eedallami . . . 20
darwas johsta, kas dahrsa kohkus no kustonu apskahdeschanas isfarga . . 279
debbess sihmes 112
deenas widdus gulka 55
deewabihjaschana 3
dihgschanas spehks, augłu 172
dihku dubli suhdoschanai 161
dselse, augłu barriba 126
dselses okschduls 131
dselses okschduls 131
dseltena kaite, kohku slimmiba . . . 276
dserschana, lai naw skahdiga . . . 53
dsesrums augłu usturram nohtigs . 147
dsihwibas gaifs 122
dsihwoschana, gohdiga, behrneem jamahza 49
dsihwoschana, meeriga, ar gahjejeem 21
dsihwu meesu zilts 128

E.

Lapp. p.

eegrohsischana, lauku, us wairak ne kà trihs dallahm 175
eenaidneeki, lauka auglu 187
eepuzzeschana, druwas 174
eerobtschi, semmes darba 163
eestrahdaschana, sehklas 173
eespehzinaschanas blaschke 96
eewainoschanas pee dahrsa kohkeem . 277
ehdeeni, weffeligi 52
ehschana, pahrleeziga 19
elektriseer maschine 95
elektrizitetes peeturretajs 96
elektrizitetes sehks 94
elementes, dabbas 121
elje pee zilweku glahbschanas . . . 62
elje, kà no ohsola bambalkeem eegubstama 278
eschas, plattas, ne derr 174
esis, winna labbums 197
ettikis pee zilweku glahbschanas . . 62
ettika taisischana 83
ezzeschas 164
ezzeschas ar diweem rullèem . . . 165
ezzeschana 170

G.

gahju swaigsnes 110
gaisa 118, 122, 123
gaisa nojehgschanas pee dabbas leetahm 114
gaisa nojehgsch. pehz mehnefs un winna zettorkschneem 116
gaisa swars 123
gaisma auglu usturram nohtiga . . 147
galla, krittuschu lohpu, suhdoschanai 160
gallas glabbaschana 74
gallas pehrweschana 72
gallas sahlischana un schahweschana . 71
gallas schahweschana bes duhmeem . 73
gallas tahrpi 71
gallu no puüma isfargaht 71
gekkiba, drehbju 19
gipsis 135
gipsis suhdoschanai 158
gleemeschi, winnu isskauschana . . 197
glihda, barribas swehks labbibas graudôs 199
gohwju lohpu suhdi 148
gohwju mihlschas, winnu isskauschana 191
grahwmallas 174
grants 135
grants, melnajs 142
grants semme, zik laukôs eedallama . 186
grikki, winnu kohpschana 211
gwahno, putnu suhdi 149

I.

Lapp. p.

jehlumi, behrnu, kà glahbjami . . 45
iskapts 166
israhdischanas tahdu leetu, kas no semmes kohpejeem taisitas ꝛc. . . . 293
isstrahdaschana, semmes 167
isturreschanahs, gohdiga, behrneem mahz. 51
iswaggoschana 173

K.

kahposti, winnu kohpschana . . . 242
kaliums, auglu barriba 125
kalkis, auglu barriba 126
kalkis atrohdahs semmè 133
kalkis, sehwelakkahbajs 135
kalkis suhdoschanai 157
kalku mahli 159
kalku mahli, smiltaini 134
kalku mahli, mahlaini 134
kalku mahli suhdoschanai 159
kampaspirgts pee zilweku glahbschanas 61
kannepes, winnu kohpschana . . . 222
kartupeli, winnu kohpschana . . . 237
kauniba klahjahs behrneem 52
kauschana, lohpu 71
kesberu ohgas, kà schahwejamas . . 287
kesberu sapte, kà wahrama 283
kimmenes, winnu kohpschana . . . 224
kitte, kà taisama 277
klistirspuizze pee zilweku glahbschanas . 62
knapseeri 69
kohkali, kà isskauschami 191
kohku dahrss 269
kohku ispuizzeschana 274
kohku skohla, kà eetaisama 257
kohku suhdoschana 275
kopuleereschana, kohku 263
krehjuma mehrs 65
krehjums 67
kruffa, kà winna gaddahs 92
kuhdra suhdoschanai 162
kummelischi pee zilweku glahbschanas . 61
kummelischi, nikna sahle, kà isskausch. 191
kunterbantschiki 24
kurmis, winna labbums 197
kweeschi, winnu kohpschana . . . 204

L.

labbiba, kahdi auglì schè peederr . . 178
labbiba, winnas kohpschana . . . 198
labklahschanahs, laiziga, sawu peederigu 21

Lapp. p.

lahtfchi, kà isfkauſchami 188
laika praweets 117
laima laulatu draugu ſtarpâ . . . 1
lapſu tauki, winnu labbums . . . 278
lauka pelle, kà isfkauſchama . . . 192
leeks ugguns 98
leetus, kà winſch gaddahs 89
legumins, barribas ſpehks pahkſchku augłôs 212
lehpas, kà isfkauſchamas 190
lehzauſas, winnu kohpſchana . . . 253
lehzi, winnu kohpſchana 215
lemmeſchi, kà no kalleja ahrdejami . 164
linni, winnu kohpſchana 218
lohpu barribas augłi, kahdi augli ſchè peederr 178
lohpu barribas augli, winnu kohpſchana 248
lohpu barribas rudſi, winnu kohpſchana 253
lohpus ganniht, behrneem ne klahjahs 47
luppati, willas drehbju, ſuhdoſchanai . 160

M.

magneſiums, augłu barriba 126
mahju pelle, kà isfkauſchama . . . 193
mahls 131
mahls, apſchu 133
mahls, bahlſarkanajs 141
mahls, dſeltenajs 142
mahls, gluhdes 132
mahls, leeſajs 132
mahls, treknajs 132
mahla ſemme, zik laukôs eedallama . 187
mahzibas, Deewa wahrda un tikkumu 48
maiſes zepſchana 74
maiſe no kartuppeleem 76
maiſe no ſpruhtahm 77
maiſe no isdihgufchas labbibas . . 77
maiſe, kà ilgi priſcha turrahs . . . 77
maiſijuma ſuhdi, winnu taiſiſchana . 157
mangans, auglu barriba 126
marnahkas, kà isfkauſchamas . . . 191
meegs 55
meeſchi, winnu kohpſchana 208
meefas isfwihfchana 55
mehneſs 108
meſcha ſagli, krohna 24
mihleſtiba krahſchna leeta 50
mihleſchana, Deewa wahrda, behrneem mahzama 49
mihſali ſuhdoſchanai 156
milti no kartuppeleem 84
milti, kaulu, ſuhdoſchanai 160

Lapp. p.

mitrums, graudu 199
muzzu isſkwehpinaſchana, kurrâs ahbołu wihnu pildâ 285

N.

naggi, lohpu, ſuhdoſchanai . . . 160
naggu fehrga, lohpu flimmiba . . 154
natriums, augłu barriba 125
nogiptets zilweka glahbſchana . . . 60
nokriſchana, ſeedu un augłu, kohku flimmiba 276
noſlahpedams gaiſs 122
nowahkſchana, dahrſa kohku augłu . 279

O.

ohgle 124
ohgłu ſkahbe 124
ohgſtonis, winna labbums 197
ohlas ſemme 135
ohſoſa bambaki kohkeem ſkahdigi . . 278
okuleereſchana, kohku 261
Opmanna drappes pee zilweku glahbſchanas 62

P.

padohmi, aſtonpazmit labbi . . . 41
padohmi rentineekeem 288
pahkſchku augli, kahdi augli ſchè peederr 178
pahkſchku augli, winnu kohpſchana . 212
pahrſuhdoſchana 155
paklauſiba behrneem mahzama . . . 50
paklauſiba pafauligai waldiſchanai . 23
pamahzifchana ſemmi paſiht . . . 140
pafaules ehka, ta leela 101
paſkahrtſcha zilweka glahbſchana . . 58
pateeſiba klahjahs behrneem 51
patehreſchana, dahrſa kohku augłu . 279
peena ſa-eefchanahs 64
peena ſaimneekoſchana 63
peena flimmibas 63
peena ſpannî 66
peena zelſch pee debbeſs 112
peens, aſſinains 64
peens, garſch 64
peens, kas ne ſa-eetahs 64
peens, kuppinahts 66
peens, ruhkts 63
peens, ſilgans 63
peens, ſlihmigs jeb glohtains . . . 64
peens, uhdenains 64
pehrkona ſpehrta zilweka glahbſchana . 57

Lapp. p.

pehrkons, kà winſch gaddahs . . . 97
pehrkones, kà isſkauſchamas . . . 189
pehrwe ſemmes darba eerohtſcheem . 167
pelni fuhdoſchanai 162
plaknes, kà isſkauſchamas 190
pluhmes, kà ſchahwejamas 287
pluhmju ſapte, kà wahrama . . . 283
pohteſchana, kohku 260
pohtwaſks, kà taiſams 277
prappeſchana, kohku 265
pruneles, kà ſchahwejamas 287
puhkis 99
puhri, winnu kohpſchana 200
puppas, winnu kohpſchana 216
purwa ſemme fuhdoſchanai 162
putnu fuhdi 149

R.

raddijumu, dſihwu, mohziſchana un
ſpihdſinaſchana 49
raggi, lohpu, fuhdoſchanai 160
raſines no keſberu ohgahm 288
raweſchana, niknu ſahku 188
rehkinumu grahmatas eerikteſchana . 27
rihta darbs ſekkahs 11
rohbeſchi, druwu 174
rudſi, winnu kohpſchana 206
rudſu pukkes, kà isſkauſchamas . . 191
rudſu tahrpi, winnu isſkauſchana . 194
rullis 165
rulleſchana 171

S.

ſa-aukſteſchanahs 55
ſäderriha 51
ſahls kohku fuhdoſchanai 275
ſahrma taiſiſchana 78
ſahrms fuhdoſchanai 156
ſaime, mahju 38
ſaimneeks 3
ſaimneeze 3
ſakki, kà no kohkeem noturrami . . 277
ſaldums, graudu 199
ſallumu fuhdoſchana 161
ſalmiakſpirgts, ſahles pret lohpu us-
pampuma 251
ſamaſgas fuhdoſchanai 157
ſafallufcha zilweka glahbſchana . . 59
ſaule, zik winna leela 103
ſawaldiſchana, kahrumu un meeſas prahta 50
ſchahweſchana, kohku dahrſa augſtu . 286
ſchkinku ſahliſchana 72

Lapp. p.

ſchuhpoſchana, warrena, behrneem ſkah-
diga 44
ſchurks, kà isſkauſchams 193
ſeepes, kas ſtipri putto 80
ſeepes, leefmainas 80
ſeepes no krittuſchu lohpu eekſchahm . 81
ſeepes no ſneega 80
ſeepes no uhdena, kurrâ aitas maſgatas 81
ſeepes, raibas, lahſainas 80
ſeepju uhdens fuhdoſchanai 157
ſeepju wahriſchana 78
ſeers, duhmu 70
ſeers, kartuppeku 70
ſeers, kehrnu peena 71
ſeers, ſalda peena 70
ſeeru taiſiſchana 69
ſehkla, labba, gahdajama 171
ſehklu ſkohla, kà eetaiſama . . . 255
ſehnalas 199
ſehſchana 173
ſehtas, kas weſſeligas 54
ſehweka ſkahbe fuhdoſchanai . . . 159
ſehwelis, augſtu barriba 125
ſemme, awrama 127
ſemme, augſtu barriba 118
ſemme, dumbras 142
ſemme, eeleija 143
ſemme, kà winna isſkattahs un zik
winna leela 102
ſemme, kahdai buhs buht augligai . 131
ſemme, kalkumahla 141
ſemme, lihdſena 143
ſemme, mahla 132
ſemme, mahlaina ſmilts 137
ſemme, ohlas 135
ſemme, purwa 142
ſemme, truhdu 137, 139
ſemme, winnas grohſiſchanahs . . 104
ſemmes ahboli, winnu kohpſchana . 246
ſemmes elektrizitete 130
ſemmes malka fuhdoſchanai . . . 162
ſemmes mitrums 130
ſemmes ſiltums 129
ſemmes ſkahbes gaiſa eefuhkſchana . 130
ſemmes fuhdoſchana 159
ſemmes ſwars 129
ſemmes twirtiba 129
ſihrups no burkaneem un pluhmehm . 85
ſiliziums, augſtu barriba 125
ſilkſchi 167
ſiltums augſtu uſturram wajadſigs . 147
ſinnewju plahſteris pee zilweku glahb-
ſchanas 61
ſirgu fuhdi 148

Lapp. p.

firmi, winnu kohpschana 213
firmu bambals 215
fkahbes gaifs 122
fkahbenes, kà isfkauschamas druwà . 191
fleekas, winnu isfkauschana . . . 197
flihkschu zilwe^u glahbschana . . 58
fmardigas obschamas sahles pee zilweku glahbschanas 62
fmilts 135
fmilts, dselses 136
fmilts, juhrmallas 136
fmilts, kalkaina 136
fmilts, melna, zik laukòs eedallama . 187
fmilts, ohlaina 136
fmilts, pellekibalta 142
fmilts, farkana 142
fneegs, kà winsch gaddahs . . . 91
fohdeji kohku fuhdoschanai 275
fpalli winnu labbums kohku dahrsâ . 275
fpalwas, lohpu, fuhdoschanai . . 160
fpehki, zilweku un lohpu, pee semmes darbeem 85
fpehks, fuhdu 153
fpehles leetas, behrnu 46
fpohdriba behrneem mahzama . . . 51
fpohdriba peena faimneekoschanà . . 66
fpradschi, kà isfkauschami 194
fpruhtas, winnu kohpschana . . . 246
ſtahwa ſwaigſnes 112
ſtehrkelis, barribas ſpehks labbibas graudòs 199
ſtehrkelis no kartuppeleem 83
ſtreijas, kas lohpu pakaifam derr . 151
ſtruttas fuhdoschanai 155
fuhdi, daschadi 147
fuhdi no akminu zilts 157
fuhdi no augſu zilts 161
fuhdi no dſihwu meesu zilts . . . 160
fuhdi, prifchi 153
fuhdi, pufs fatreppejufchi 153
fuhdi, fatreppejufchi 153
fuhdi, fchkidri 155
fuhdi, zik kahdai ſemmei wajaga . . 155
fuhdoschana 153
fuhdu, ſtalla, bruhkejams laiks . . 153
fuhnas pee dahrſa kohkeem 277
funnu ſteebri irr giptigi 60
fweeſta taiſiſchana 67

Lapp. p.

fwetschu leeschana 81
fwihschana, augſu 147
fwirbuli, kà maſinami winnu barri . 194
fwirbuli, kà no keſberehm noturrami 279

T.

tabaks, winna kohpschana 231
taupiſchana 15
tauriņu behrni kohkeem ſkahdigi . . 278
tehwu tehwi tà naw darrijuſchi jeb mulku walloda 25
trakka funna reeta zilweka glahbschana 61
treppes us rittenem 229
truhdeſchana, kartuppeļu ſaufa . . 241
truhds 137
tſchakliba pee darba 9
tumſiba augſeem nohtiga 147
twaikâ noſlahpuſcha zilweka glahbſch. 57

U.

uhdena waggas 174
uhdens gaifs 123
uſchņas, kà isfkauſchamas 190

W.

wahrdi, kahdi, par dabbas mahzibu . 88
wahrna, winnas labbums 197
warrawihkſne, kas ta irr 99
weenrohzis, plaujams eerohzis . . 166
wehrpjami augſi, kahdi augſi ſchè peederr 178
wehrpjami augſi, winnu kohpschana 217
weſſelibas kohpschana 52
wihns no ahboleem un bumbeerehm . 284
witrijols fuhdoschanai 159
woſwors, augſu barriba 125

Z.

zeeſa, kà isfkauschama 189
zilweki, nelaimâ kluüſchi, kà glahbjami 57
zilweku fuhdi 149
zirpe, plaujams eerohzis 166
zuhku fuhdi 149
zukkurs, baltajs, pee zilweku glahbſchanas 62

VALSTS BIBLIOTEKA
R45683

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA
0311018790

Leepajâ,
pee grahmatu pehrdeweja H. Dohnberg.